

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı

**KÖY ENSTİTÜSÜ MEZUNU MAHMUT MAKAL, FAKİR BAYKURT VE
TALİP APAYDIN'IN ROMANLARINDA KÖYDE EĞİTİM SORUNU**

Hazırlayan:
Nazlı KARAMAN

Danışman:
Prof. Dr. Erdoğan BAŞAR

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2010

Ondokuzmayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı

**KÖY ENSTİTÜSÜ MEZUNU MAHMUT MAKAL, FAKİR BAYKURT VE
TALİP APAYDIN'IN ROMANLARINDA KÖYDE EĞİTİM SORUNU**

Hazırlayan:
Nazlı KARAMAN

Danışman:
Prof. Dr. Erdoğan BAŞAR

Yüksek Lisans Tezi

Samsun, 2010

KABUL VE ONAY

Nazlı KARAMAN tarafından hazırlanan “*Köy Enstitüsü Mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın’ın Romanlarında Köyde Eğitim Sorunu*” başlıklı bu çalışma, 01/10/2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Erdoğan BAŞAR (Danışman)

Üye : Yrd. Doç. Ahmet ÇEBİ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Hasan AYDIN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

__ / __ / __

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinde proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki sürede bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

13/08/2010

Nazlı KARAMAN

ÖZET

[KARAMAN, Nazlı]. *[Köy Enstitüsü Mezunları Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın Romanlarında Köyde Eğitim Sorunu]*, *[Yüksek Lisans Tezi]*, Samsun, [2010].

Öğrencinin Adı-Soyadı	Nazlı KARAMAN
Anabilim Dalı	İlköğretim Anabilim Dalı
Danışmanın Adı-Soyadı	Prof. Dr. Erdoğan BAŞAR
Tezin Adı	Köy Enstitüsü Mezunları Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın Romanlarında Köyde Eğitim Sorunu

Mahmut MAKAL, Fakir BAYKURT ve Talip APAYDIN yazdıkları eserlerle Türk kamuoyunu derinden etkilemiş Köy Enstitüsü mezunu yazarlardır. Bu araştırmada, 17 Nisan 1940 tarihinde kurulan Köy Enstitülerinden mezun olmuş, bir yandan köylerdeki eğitim sorununu çözebilmek amacıyla özveriyle çalışarak öğretmenlik görevlerini yerine getirmiş diğer yandan da yazdıkları eserlerle Türkiye'nin yazın ve düşün dünyasına sayısız katkılarda bulunmuş yazarların eserlerinden yola çıkılarak, 1940'lı yıllardan sonraki sürecin köy gerçekliği özellikle de köyün eğitim sorunları ortaya konulmaya, böylelikle de dönemin

genel bir betimlemesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, ülkenin eğitim yoluyla kalkındırılmasında karşılaşılan ilköğretime öğretmen yetiştirme sorunu ve bu sorunun çözümüne yönelik olarak yapılan çalışmalar alan yazınına dayalı olarak ortaya konmuştur. Köy Enstitülerinin açılışına kadar geçen sürede bu sorunun çözümüne yönelik olarak yapılan girişimlerden olan Köy Muallim Mekteplerinin, Eğitim Kurslarının ve Köy Öğretmen Okullarının kuruluşlarına da araştırmada yer verilmiştir. Yine Köy Enstitülerinin kuruluş ve gelişim aşamalarından sonra Köy Enstitülerinde yetişmiş yazarlar ve eserlerine de değinilmiştir.

1940-1954 yılları arasında faaliyet gösteren Köy Enstitülerinden mezun olmuş yazarlar arasında yer alan Mahmut MAKAL, Fakir BAYKURT ve Talip APAYDIN'ın öncelikle yayımlanmış tüm eserleri saptanılmaya çalışılmış ardından yazarların araştırma kapsamına alınan eserleri (romanları) çeşitli kişi ve sahaflarda taranarak elde edilmiştir.

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden “belge incelenmesi” kullanılmıştır. Araştırma amacına göre elde edilen tüm veriler sınıflandırılıp, analiz edilmiştir. Köy Enstitüsü mezunu yazarların köy konulu eserleri öncelikle, “Olay Örgüsü”, teması altında incelenmiştir. Eğitim sisteminin temel öğelerini oluşturan “Öğretmen”, “Öğrenci”, “Okul” ve “Öğretim Programı” kategorileri ise “Köyde Eğitim Sorunu” teması altında incelenerek, 1940’lı yıllardan sonraki süreçte kırsal yerleşim yörelerinin özellikle de köyün eğitim sorunlarının genel bir betimlemesi yapılmıştır.

Köy Enstitüsü mezunu yazarlar, başta öğretmenlik meslekleri olmak üzere çalıştıkları diğer kurumlarda da görevlerini başarıyla yerine getirmişler, yazdıkları eserleriyle köy gerçeğini objektif şekilde Türk kamuoyuna duyurarak eğitim dünyasına büyük katkılarda bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, köy enstitüsü, öğretmen sorunu, Mahmut MAKAL, Fakir BAYKURT, Talip APAYDIN.

ABSTRACT

Student's Name and Surname	Nazlı KARAMAN
Department's Name	Department of Primary Education
Name of the Supervisor	Professor Dr. Erdoğan BAŞAR
Name of the Thesis	The Issue of Education in Villages within the works of Mahmut Makal, Fakir Baykurt and Talip Apaydın who were graduated from Village Institutes

Mahmut MAKAL, Fakir BAYKURT and Talip APAYDIN who were graduated from Village Institutes are writers those deeply influenced Turkish public. Within this research, based on the works of writers (graduated from village institutes which were founded on 17 April 1940) who self-denyingly worked as teachers in order to solve the education problems in villages and on the other hand had numerous contributions to literature and ideology world of Turkey with their written works; a general description of the period after 1940s is made by presenting village reality and especially education problems of that period. To this end, the problem of teacher training for primary education, which was faced during development of the country by means of education, and studies for solving this problem are presented based upon field literature. Establishments of Village Teacher Schools, Trainer Courses and Village Instructor Schools which are the

attempts for solving the problem during the period up to Foundation of Village Institutes are given place in this research. Furthermore after the establishment and development stages of Village Institutes, the writers who were raised in the Village Institutes and their works are touched.

Primarily, all published works of Mahmut MAKAL, Fakir BAYKURT and Talip APAYDIN who were among the writers graduated from Village Institutes (which were active between the years 1940-1954) have been determined and then, the writers' researched works (novels) have been acquired through scanning from a variety of bookstores and persons.

A qualitative method "document review" is used within this research. All obtained data has been classified and analyzed according to the aim of the study. Previously, village themed works of the writers graduated from Village Institutes have been examined under theme of "plot". Examining "Teacher", "Student", "School" and "Curriculum" categories that constitute the basic elements of the education system under theme of "Education Problem of the Village"; a general description for social life features of rural regions and especially education problems of the village during the period after 1940s, has been made.

Writers from Village Institutes, had successfully fulfilled their duty on other associations primarily on profession of teaching, and made great contributions to education world by announcing the village reality to the Turkish Public objectively by their written works.

Key words: Education, Village Institute, Teacher Problems, Mahmut MAKAL, Fakir BAYKURT, Talip APAYDIN.

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, emperyalist güçlere karşı insanlık tarihinin en önemli ve anlamlı savaşlarından biri olan Kurtuluş Savaşı'nı kazanarak bağımsızlığını ve özgürlüğünü korumayı başarmıştı. Ancak savaştan yorgun çıkmış halkın neredeyse tamamı yokluk ve yoksulluk sorunuyla yüz yüze kalmıştı. Osmanlı Devletinin son dönemlerinde eğitim alanında gerçekleştirilen reformlar çerçevesinde yetiştirilmiş nitelikli insangücünün çoğu savaş alanlarında şehit olmuş, geriye ise çoğu hasta ve sakat olmak üzere sayısı yaklaşık on bir milyonu bulan bir halk kitlesi kalmıştı. Yoksul, yorgun ve yokluklar içindeki halk kitlesinin % 80'inden fazlası da kırsal yerleşim yörelerinde yaşamakta, ilkel tarım ve hayvancılık faaliyetleri yürütmekteydi. İşte bu nedenle içinde bulunulan buhranlı dönemlerden kurtulmak ve topyekün ülke kalkınmasını sağlamak için bireysel değil örgütlü çabalara gereklilik vardı. Bu da ancak devlet düzeyinde ele alınarak çözüme ulaştırılabilirdi. Bu amaçla Cumhuriyeti kuran kadro tarafından büyük önder Mustafa Kemal önderliğinde devletin her yönden yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak bir uygarlık savaşı başlatıldı. Ancak bu uygarlık savaşının kazanılmasına neredeyse toplumun tamamının eğitimsiz olması büyük bir engel oluşturmaktaydı. Karşılaşılan bu engelin aşılmasına yönelik olarak ilk önce çağdaş bir eğitim sisteminin oluşturulması gereklilik gösteriyordu. Ancak mevcut hükümetler bu sorunun çözümüne yönelik olarak çalışmaya başladıklarında sorunun çözümünün öncelikle bir öğretmen yetiştirme sorunu olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalmışlardır. Osmanlı Devletinden devralınan mevcut eğitim politikalarıyla öğretmen sorunun çözümlenebilmesi ise olanaksızdı. Bu nedenle, kısa sürede nitelikli öğretmen yetiştirebilmek amacıyla yeni yol ve yöntemler arayışına girildi. Çok sayıda görüş ve politikalar oluşturuldu hatta bunlardan bazıları uygulamaya konuldu. Bu uygulamaların başında Mustafa Necati Bey'in milli eğitim bakanlığı döneminde açılan Köy Öğretmen Okulları gelmektedir. Bu okulların ardından ülkenin öğretmen sorununu çözümlemeye yönelik eğitim kursları açıldı fakat istenilen sonuçlar alınamadı. Kırsal yerleşim yörelerinde yapılan tüm çalışmalar da etkili sonuçlar doğuramadı. İşte bu nedenle,

Türk halkının % 80'inden fazlasının kırsal yerleşim yörelerinde yaşadığı gerçeğinden hareket edilerek özellikle kırsal kesimdeki eğitim sorunun çözümüne yönelik 1940 yılında Köy Enstitüleri kuruldu. Böylece Cumhuriyet tarihinde öğretmen yetiştirme sorununa gerçekçi ve kalıcı çözümler üretilmesi sağlandı.

1940-1954 yılları arasında faaliyette bulunan Köy Enstitülerinden 16 bini aşkın öğretmen ve sağlık memuru yetişti. Köy Enstitüsünden mezun olan öğretmenler başta kendi köyleri olmak üzere gittikleri her köyde eğitim yoluyla ülke kalkınmasını sağlamak amacıyla büyük çabalar göstermişlerdir.

Binlerce köy çocuğu Köy Enstitüleri aracılığıyla eğitime kavuşmuş aynı zamanda da ilgi ve yeteneklerini ortaya koyma fırsatı yakalamışlardır. Böylece Köy Enstitülerinden sanatsal alanlarda eserler veren çok değerli öğretmenler yetişmişlerdir. Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler gittikleri köylerde hem öğrenci ve köylüleri eğiterek hem de ürettikleri eserlerle Türk düşün dünyasına sayısız katkılarda bulunarak ülke kalkınmasını sağlamayı başarmışlardır.

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin köyde görev yapmaya başlamalarıyla köy gerçeği Türk kamuoyunda dikkat çekmeye başlamıştır. Aslında Osmanlı Döneminde de Türk köyü, köy edebiyatına konu (Nabizade Nazım'ın Karabibik adlı romanı ile) olmuştur ancak Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde köy ve köylü konusu Türk edebiyatının başlıca konusu olmuştur. Köy Enstitüsü mezunu Mahmut Makal'ın köy gerçekliğini tüm çıplaklığıyla anlattığı "Bizim Köy" adlı eseri, köy edebiyatının başlamasına da öncülük etmiştir. Mahmut Makal gibi diğer Köy Enstitüsü çıkışlı yazarlar da ürettikleri eserler yoluyla Türk eğitim dünyasına katkılarda bulunmuşlardır.

Bu araştırma, Köy Enstitüsü mezunu yazarlardan olan Mahmut MAKAL, Fakir BAYKURT ve Talip APAYDIN'ın köy konulu eserlerinde, köyde eğitim sorununu ortaya koymaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, yazarların köy konulu eserleri öncelikle "Olay Örgüsü", teması altında incelenmiştir. Eğitim sisteminin temel öğelerini oluşturan "Öğretmen",

“Öğrenci”, “Okul” ve “Öğretim Programı” kategorileri ise “Köyde Eğitim Sorunu” teması altında incelenerek ortaya konulmuştur. Sonuç bölümünde ise bulgular değerlendirilerek, bir öğretmen gözüyle önerilerde bulunulmuştur.

“Köy Enstitüsü Mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın’ın Romanlarında Köyde Eğitim Sorunu” adını taşıyan bu yüksek lisans tezinin gerçekleştirilmesi süresinde öncelikli olarak lisans ve yüksek lisans öğrenimime yön veren, araştırmanın her aşamasında görüş ve önerileriyle bana yol gösteren ve ilgi ve desteklerini hiç esirgemeyen, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum Değerli Hocam *Prof. Dr. Erdoğan BAŞAR’a* teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Hayatımın her anında yanımda oldukları gibi çalışmalarım süresince de yanımda olan, ilgi ve desteklerini hiç esirgemeyen *biricik aileme* de sonsuz sevgilerimi sunarım.

Nazlı KARAMAN

Samsun, 2010

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

KABUL VE ONAY.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xvi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvii

BÖLÜM 1 GİRİŞ.....1

1. 1 Problem Durumu.....	1
1.1.1 Problem Cümlesi.....	6
1.2 Araştırmanın Amacı.....	6
1.3 Araştırmanın Önemi.....	8
1.4 Sayıtlılar	10
1. 5 Kavramlar	10
1.6 Sınırlılıklar.....	11

BÖLÜM 2 YÖNTEM.....12

2.1 Araştırmanın Yöntemi	12
2.2 Araştırmanın Evreni.....	13
2.3 Araştırmanın Örnekleme.....	13
2.4 Veri Toplama Teknikleri	14
2.5 Çözümleme Yöntemleri.....	14

BÖLÜM 3 ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....16

3.1 Cumhuriyet Döneminin Başlarında Türkiye’de Köy ve Köyün Eğitim Sorunları.....	16
3.1.1 Köyde Okullaşma Durumu.....	19
3.2 Cumhuriyet Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme.....	20
3.2.1 Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetleri Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme.....	21
3.2.2 Cumhuriyet Hükümetleri Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme...23	
3.2.2.1 Köy Muallim Mektepleri.....	29
3.2.2.2 Eğitim Kursları.....	32
3.2.2.3 Köy Öğretmen Okulları.....	36
3.2.2.4 Köy Enstitüleri.....	38
3.2.2.4.1 Kuruluşu ve Amaçları.....	39
3.2.2.4.2 Öğrenci Alımı.....	42
3.2.2.4.3 Öğretim Programları.....	45
3.2.2.4.3.1 Öğretim Programlarının Amaçları.....	46
3.2.2.4.3.2 İçeriği.....	47
3.2.2.4.3.3 Öğretim Yöntemleri.....	52
3.2.2.4.4 Öğretmen ve Yöneticilerin Seçimi.....	57
3.2.2.4.5 Eğitim Ortamlarının Özellikleri.....	62
3.2.2.4.6 Köy Enstitüsü Mezunu Yazarlar ve Eserleri.....	64
3.2.2.4.7 Köy Enstitülerinin Kapatılışları.....	68

BÖLÜM 4 MAHMUT MAKAL’IN ROMANLARINDA KÖYDE EĞİTİM SORUNU.....73

4.1 Köyde Gidenler.....	79
4.1.1 Olay Örgüsü.....	79
4.1.2 Köyde Eğitim Durumu.....	86
4.1.2.1 Öğretmen.....	86

4.1.2.2 Öğrenci.....	91
4.1.2.3 Okul.....	91
4.1.2.4 Öğretim Programı.....	92

BÖLÜM 5 FAKİR BAYKURT’UN ROMANLARINDA KÖYDE

EĞİTİM SORUNU.....	95
5.1. Onuncu Köy.....	106
5.1.1 Olay Örgüsü.....	107
5.1.2 Köyde Eğitim Durumu.....	113
5.1.2.1 Öğretmen.....	113
5.1.2.2 Öğrenci.....	119
5.1.2.3 Okul.....	122
5.1.2.4 Öğretim Programı.....	123
5.2 Amerikan Sargısı.....	125
5.2.1 Olay Örgüsü.....	125
5.2.2 Köyde Eğitim Durumu.....	132
5.2.2.1 Öğretmen.....	132
5.2.2.2 Öğrenci.....	139
5.2.2.3 Okul.....	140
5.2.2.4 Öğretim Programı.....	142
5.3 Tırpan.....	145
5.3.1 Olay Örgüsü.....	146
5.3.2 Köyde Eğitim Durumu.....	150
5.3.2.1 Öğretmen.....	150
5.3.2.2 Öğrenci.....	153
5.3.2.3 Okul.....	153
5.3.2.4 Öğretim Programı.....	154
5.4 Köygöçüren.....	155
5.4.1 Olay Örgüsü.....	155
5.4.2 Köyde Eğitim Durumu.....	161
5.4.2.1 Öğretmen.....	161

5.4.2.2 Öğrenci.....	163
5.4.2.3 Okul.....	165
5.4.2.4 Öğretim Programı.....	166
5.5 Keklik.....	167
5.5.1 Olay Örgüsü.....	168
5.5.2 Köyde Eğitim Durumu.....	172
5.5.2.1 Öğretmen.....	173
5.5.2.2 Öğrenci.....	174
5.5.2.3 Okul.....	177
5.5.2.4 Öğretim Programı.....	178
5.6 Kaplumbağalar.....	179
5.6.1 Olay Örgüsü.....	180
5.6.2 Köyde Eğitim Durumu.....	184
5.6.2.1 Öğretmen.....	184
5.6.2.2 Öğrenci.....	187
5.6.2.3 Okul.....	188
5.6.2.4 Öğretim Programı.....	189

BÖLÜM 6 TALİP APAYDIN'IN ROMANLARINDA KÖYDE

EĞİTİM SORUNU	190
6.1 Sarı Traktör.....	195
6.1.1 Olay Örgüsü.....	196
6.1.2 Köyde Eğitim Durumu.....	200
6.1.2.1 Öğretmen.....	200
6.1.2.2 Öğrenci.....	202
6.1.2.3 Okul.....	204
6.1.2.4 Öğretim Programı.....	204
6.2 Define.....	204
6.2.1 Olay Örgüsü.....	205
6.2.2 Köyde Eğitim Durumu.....	211
6.2.2.1 Öğretmen.....	211

6.2.2.2 Öğrenci.....	214
6.2.2.3 Okul.....	215
6.2.2.4 Öğretim Programı.....	216

BÖLÜM 7 SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....218

7.1 Sonuçlar.....	219
7.2 Öneriler.....	220

KAYNAKÇA.....223

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa No

Tablo 1. 1927 Nüfus Sayımına Göre Türkiye Cumhuriyeti'nde Köylerin Nüfus Durumunu Gösteren Tablo.....	18
Tablo 2. Köy Muallim Mektepleri Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi.....	30
Tablo 3. Köy Enstitüleri ve Yurda Dağılımları.....	40
Tablo 4. Köy Enstitülerinin 1943 Tarihli Programına Göre Enstitülerin Ders ve Çalışmaları İle Bunların Gruplara Dağılımı.....	47
Tablo 5. Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1947.....	49
Tablo 6. Köy Enstitülerinde Görevli Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okullara Göre Dağılımı (1945-1946 Öğretim Yılı).....	58
Tablo 7. Köy Enstitüsü Müdürlerinin Yaş ve Öğrenim Durumları.....	60

KISALTMALAR DİZİNİ

AS	: Amerikan Sargısı
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DF	: Define
DP	: Demokrat Parti
KD	: Köye Gidenler
KG	: Köygöçüren
KK	: Keklik
KP	: Kaplumbağalar
Md.	: Madde
OK	: Onuncu Köy
ST	: Sarı Traktör
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TP	: Tırpan
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Diğer canlı organizmalarda olduğu gibi insanoğlunun da sınırlı bir yaşam süresi vardır. Diğer canlı organizmaların yaşam sürelerini nasıl geçirecekleri neredeyse önceden kurgulanmasına karşın insanoğlu için böyle bir durum söz konusu değildir. İnsanoğlunun yaşamını nasıl sürdüreceği kalıtımla getirmiş olduğu gizil güçlerini geliştirip yetenek durumuna dönüştürmesine ve bu yeteneklerini de kullanarak yaşamın önüne çıkardığı sorunları etkili biçimde çözebilmesine bağlıdır.

İşte insanoğlunun gizilgüçlerinin nasıl geliştirilerek yetenek durumuna dönüştürüleceği ilk insandan başlayarak günümüz insanına değin önemli bir bireysel ve toplumsal sorun olmuştur. İnsanoğlunun gizil güçlerinin geliştirilip yetenek durumuna getirilmesi sürecine eğitim denilmektedir.

Eğitim ile insanoğlu adeta yeniden yaratılır. Bu nedenle eğitim sadece bireyin gelişmesi değil aslında toplumların da gelişip kalkınmaları açısından yaşamsal bir önem taşır. Çünkü nitelikli bireylerden oluşmamış toplumların gelişmiş ve kalkınmış toplum olmaları asla mümkün değildir. İşte bu nedenle bireylerin eğitimleri sadece kendilerine kendi güç ve olanaklarına, anne babalarına bırakılamayacak kadar önemli bir kamusal hizmettir. Bu gerçeğin görülüp gereklerinin yerine getirilmeye başlanmasının da çok uzun bir tarihsel geçmişi yoktur.

Fransız büyük devrimi sonrasında kamusal eğitim düşünce ve uygulamaları önce Fransa'da sonra da tüm dünyada yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Günümüzde

kamusal eğitim düşüncesini benimsememiş dünya üzerinde ülke kalmamıştır denilebilir.

Eğitim, toplumların istenilen yaşam düzenine ulaşmak için verdikleri çaba olarak nitelendirilebilir. Ulaşmak istenen düzenin değerlerini yerleştirmek, toplumu kalkındıracak kişi ve grup davranışlarını yaratmak da ancak eğitim yoluyla sağlanabilir.

İnsanların en iyi yaşam düzenine ulaşmaları yeni değer yargılar yaratmalarına ve yeni davranışlar kazanmalarına bağlıdır. Bu değer yargılar ve davranışlar eğitim yoluyla sağlanır, fakat toplumları oluşturan insanların eski gelenek ve yaşama biçimlerinden kopmaları her zaman kolay olmayabilir.

Toplumun kalkınma sorunları önünde insanların inanç ve davranışlarının yeni düzene yöneltilmesi, güç sorunlar olarak karşımızda durmaktadır (Altaş 2000: 16).

Tarih boyunca bütün toplumlar hızlı ya da yavaş şekilde değişim sürecinden geçmişlerdir. Rejim değişikliği ya da devrimlerin olduğu dönemlerde ise değişimler hız kazanmıştır. Politik, ekonomik ve kültürel yapıdaki reformlar da toplumsal değişmelere sebep olmuştur.

Eğitim, toplumsal kalkınmayla birlikte toplumsal değişimi de sağlar. Toplumsal değişim, toplumsal yapı ile birlikte toplumu oluşturan tüm ilişkilerin ve bu ilişkileri belirleyen kurumların da değişmesini sağlar.

Kurtuluş Savaşı'nın emperyalist güçlere karşı başarıyla kazanılmasının ardından Atatürk, 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyeti ilan etmiş, ülkeyi Batı ülkeleri standardına taşımak için politik, toplumsal ve kültürel alanda birçok köklü reform gerçekleştirmiştir.

Devlet kurma sürecinde, yeni toplumu oluřturmak ve yeni toplumun deęer ve gereksinimlerine uygun insan tipi yetiřtirmek amacıyla eęitim konusuna aęırlık verilmesi gerektięi dūřünülererek eęitim merkezli çalıřmalar gerçekleřtirme yoluna gidilmiřtir. Bir taraftan rejime ayak uyduracak ve ulusal bilinci gūlendirecek insan tipi yaratılmaya çalıřılırken dięer taraftan ūlkenin ekonomik alanda ihtiyaç duyduęu nitelikli insan gūcünün yetiřtirilmesi hedeflenmiřtir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında ūlke nūfusunun % 80’inden fazlasının kōylerde yaşıyor olması eğitim alanında yapılacak yeniliklere kōylerden başlanmasını gerekli kılmıştır.

Kōylū nūfusun çoęunluęunun geçimini tarımsal ūretimden saęlıyor olması ūlke ekonomisini būyūk ūlūde tarıma baęlamıřtır. Dolayısıyla uygulanacak yeni modelde kōylū nūfusun ekonomik, toplumsal ve kūltūrel alanlarda geliřmesini saęlayacak politikalara aęırlık verilmelidir.

Kuru, Cumhuriyet rejiminin kōylūler ūlkesinde kurulduęunu ve izlenecek politikalarda ūncelikli olarak řu iki konuya ūnem verildięini belirtir: “Kaç kuřaktır savařa gōtūrūlen kōylūyū artık savařsız ve tarlasını diledięi gibi ekebildięi bir dūnyada yařatmak ve kōylūyū ifti haline dōnūřtūrebilmek” (2001: 299).

Cumhuriyet Dōneminde her alanda olduğu gibi eğitim işlerine de uzun savaş yıllarının sonucunda çok sınırlı olanaklarla başlanmıştır. Medreseler kapatıldıktan sonra eğitim alanındaki yenileşmeye, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim ve ūęretimin birleştirilmesiyle devam edilmiştir.

1 Kasım 1928’de Latin Alfabesi’nin kabul edilmesinin ardından Tūrk halkının yeni harfleri ūęrenmesini sağlamak ve halkın okuma yazma oranını artırmak amacıyla 1928 yılında Millet Mektepleri açılmıştır. Yine aynı amaçlarla kōy ve kentlerde Halkevleri ve Halkodaları kurularak halk kitlelerine hem okuma yazma ūęretilmiř hem de yeni rejimin halka kazandırılması amaçlanmıştır.

Çağdaş medeniyetler seviyesine çıkabilmek için yapılan çalışmaların tek başına yeterli olamayacağını düşünen Mustafa Kemal, dünyanın gelişmiş ülkelerindeki eğitim uzmanlarının görüşlerini almak amacıyla onları Türkiye'ye davet etmiş, Türk eğitim sisteminin problemleri ve bunların çözüm yolları hakkında raporlar hazırlamalarını istemiştir. J. Dewey, Künhe, E. Walter Kemerrer ve Dr. Berkly Parker ülkemizi ziyaret eden yabancı eğitim uzmanları arasındadır.

1930'lu yıllarda dünyada yaşanan ekonomik çalkantılardan Türkiye de etkilenmiştir. Raporlardaki çözüm önerilerinin getirdiği ekonomik yükü Türk ekonomisi kaldıramayacağından çözüm yolları uygulanma imkanı bulunmadan askıya alınmıştır.

Köy şartlarına uygun öğretmen yetiştirme fikri II. Meşrutiyet Dönemine kadar uzanmaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra da köy şartlarına uygun öğretmen yetiştirme yolları üzerinde önemle durulmuştur. Mustafa Necati ilkokulları, köy ve şehir okulları olarak ikiye ayırarak köye uygun ders ve müfredatın uygulanmasını amaçlamıştır.

Öğretmensiz köylere öğretmen ve okul temin etme konusunda en önemli çaba Mustafa Necati Bey'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde gösterilmiştir. Mustafa Necati, on bölge merkezinde her biri 600 mevcutlu 10 öğretmen okulu açarak her yıl 3000 öğretmen yetiştirmeyi amaçlamıştı (Akyüz 1978: 223-224). Ancak açılan okullar yeterli donanıma sahip olmadığından ve mezun öğrenciler de köy şartlarına uygun olarak yetiştirilemediğinden bu okullar etkinliğini sürdürememiştir. Mustafa Necati Bey'in genç yaşta ölümüyle de etkinliğini kaybederek kapatılmışlardır.

Bir süre duraklayan köye göre öğretmen yetiştirme işi Reşit Galip'in Maarif Vekaleti'ne getirilmesiyle yeniden gündeme gelmiştir. Reşit Galip köy eğitimi meselesi ile ilgili olarak, Köy İşleri Komisyonu kurmuştur.

Yapılan uygulama ve düzenlemelerin başarılı sonuç vermemesi nedeniyle köy yaşamından kopuk öğrenciler yetiştirilmiş dolayısıyla istenilen amaca ulaşılamamıştır. Bu nedenle Atatürk, ülkenin öğretmen ihtiyacını sağlamak amacıyla ordudan terhis olmuş zeki onbaşı ve çavuşların kısa süreli eğitimden geçerek köylere eğitimci olarak atanması teklifinde bulunarak ülkenin eğitim sorununu çözmeye çalışmıştır. Ülke genelinde yapılan incelemeler sonucunda Eskişehir'in Mahmudiye Bucağı'nın Çifteler Çiftliği'nde, Köy Eğitimci Projesi hayata geçirilmiştir.

Köy eğitimci kursları ve köy öğretmen okullarından mezun olanlar eğitimden mahrum kalmış köylere giderek oradaki köylülerle kucaklaşmışlardır. Bu başarılarından alınan güç ile Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un önderliğinde Köy Enstitüleri kuruldu. 17 Nisan 1940 yılında 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası TBMM'de onaylandı (Türkoğlu 1997: 164-165).

Çok yönlü ve öğrenci merkezli eğitimin uygulandığı, öğrencilerin yaratıcılıklarının geliştirildiği, bilginin sadece kağıt üzerinde kalmadığı aynı zamanda hayata geçirildiği, yaparak ve yaşayarak öğrenme faaliyetlerinin ön planda olduğu, öğrencilerin çeşitli zeka alanına hitap eden uygulamaların yapıldığı bu eğitim yuvalarından okumayı seven, özgür iradeli, yaratıcı, demokrat, yüreği vatan ve millet sevgisi ile dolu on binlerce öğrenci yetişmiştir.

Köy Enstitülerinde eğitim gören öğrencilerden, 7300'ü sağlık memuru, 8756'sı eğitimci ve 16400'ü öğretmen olarak bu okullardan mezun olmuşlardır. Bu değerli insanlar aldıkları eğitimi gittikleri köylerde eğitime muhtaç köylülere sunmuşlar böylelikle de ülke kalkınmasında kendilerine düşen görevi fazlasıyla yerine getirmişlerdir.

Köy Enstitülerinde yetişen değerli eğitim meşaleleri arasında gittikleri köyün şartlarını ve köylünün durumunu içlerinde var olan yazma hevesiyle kağıda döken böylelikle de köy romanının doğmasına öncülük eden usta yazarlarımız vardır. Bu

yazarlarımız köy gerçeğini dile getirirken ülke sorunlarını gözler önüne sermekte ve bu sorunların aşılması yolunda eğitime verilmesi gereken önemin de altını çizmektedirler. Mahmut Makal, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Fakir Baykurt ve Dursun Akçam gibi yazarlarımız köyde doğup büyümüş, hayatının uzun bir bölümünü köyde yaşayarak geçirmiş bu nedenle de köyü çok iyi tanımış olan insanlardır. Bu yazarlar, görev yaptıkları köylerde yabancılık yaşamamış ve köylüyle iç içe olmayı başarmışlardır. Ülke kalkınmasında köylülerin eğitilmesini ve köylerin aydınlatılmasını kendilerine vazife bilen bu yazarlar, yazdıkları şiir, anı, hikaye, roman gibi edebi eserlerinde köy sorununu konu edinerek ülke sorunlarının çözümünde köprü rolü üstlenmişlerdir.

Köy Enstitülerinde yetişmiş öğretmenler arasında yazdıkları eserlerle edebiyat alanında isim yapmış bu yazarlar, yazın hayatlarının bazı dönemlerde gereken ilgi ve değeri görememişlerdir. Ancak karşılırlarına çıkan engellerden yılmayan Köy Enstitülü yazarlar, bilgi ve deneyimlerini aynı hevesle öğrencilerine sunmaya, ülkelerine hizmet etmeye devam etmişlerdir.

Bu araştırma, Köy Enstitülü yazarların hacim ve içerikçe köyü en açıklayıcı şekilde anlattıkları eserlerinden yola çıkarak köydeki eğitim sorununu ortaya koymaya yöneliktir.

1.1.1 Problem Cümlesi

Köy Enstitülerinden mezun olan yazarlar arasında yer alan Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın, Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından sonra Türk köyünün eğitim durumunu ve sorunlarını eserlerinde nasıl ele almış ve değerlendirmişlerdir?

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, 17.04.1940 yılında TBMM’de benimsenerek yürürlüğe girmiş bulunan 3803 sayılı yasa çerçevesinde kurulan Köy Enstitülerinde okuyarak mezun olan, daha sonra bir yandan köylerdeki bilgisizlik sorununu çözebilmek amacıyla her türlü özveriye katlanarak öğretmenlik uğraşlarını sürdüren, diğer yandan da yazdıkları edebi türdeki eserlerle Türkiye’nin yazın ve düşün dünyasını derinden etkileyen yazarların (özellikle Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın) eserlerinden yola çıkılarak, 1940’lı yıllardan sonraki süreçte Türkiye’nin köy gerçeğini, köyün toplumsal yaşamını ve özellikle de eğitim sorunlarını ortaya koyabilmektir. Bir başka söyleyişle adı geçen yazarların eserlerinde ortaya koydukları köy yaşamına yönelik bilgilerden hareketle özellikle 1950’li ve 1960’lı yıllarda Türkiye’nin kırsal yerleşim yörelerindeki yaşamın genel bir betimlemesi yapılmaya çalışılmıştır. Böylelikle köyler, köyün içinden birinin gözlemleriyle gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Bu yapılmaya çalışılırken, inceleme konusu yaptığımız yazarlar ve eserlerini tarihsel-nesnel bir zemine oturtmak için belli bir tarihsel perspektif çizilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın yukarıda belirtilmiş bulunan temel amacıyla bağlantılı olarak araştırma süresince şu soruların da yanıtlanmasına çalışılmıştır:

1. Kırsal kesimdeki eğitim kurumlarının öğretmen yetiştirme sorununun çözümüne yönelik olarak o günlerdeki Türkiye’nin toplumsal gerçekleriyle birebir örtüşen ve Türk toplumunun kendine özgü bir öğretmen yetiştirme modeli olarak geliştirip uygulamaya koyduğu Köy Enstitülerinin kuruluş amaçları, örgütsel yapıları, öğrenci ve öğretmen kaynakları ve nitelikleri, öğretim programları, eğitim ortamları nasıldı?
2. Köy Enstitüsü mezunlarının bilim ve sanat dünyasında etkileri neler olmuştur?
3. Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın’ın hangi romanları köyün eğitim sorunlarıyla ilgilidir ve bu romanlarında sorun nasıl ele alınarak

değerlendirilmiştir? Bu bağlamda, Köy Enstitüsü mezunu yazarların köydeki eğitim sorununu işledikleri eserleri:

3.1 Olay örgüsü açısından nasıl şekillendirilmiştir?

3.2 Ele alınan köyün eğitim durumu açısından nasıl şekillendirilmiştir?

3.2.1 Öğretmen açısından nasıl şekillendirilmiştir?

3.2.2 Öğrenci açısından nasıl şekillendirilmiştir?

3.2.3 Okul açısından nasıl şekillendirilmiştir?

3.2.4 Öğretim Programı açısından nasıl şekillendirilmiştir?

1.3 Araştırmanın Önemi

Türk ulusu XX. yüzyılın başlarında kendisini tümüyle yok etmek isteyen emperyalist güçlere karşı insanlık tarihinin en anlamlı ve önemli savaşlarından birini kazanarak özgürlüğünü ve bağımsızlığını korumayı başarmıştı. Ne var ki asıl savaş bundan sonra başlamaktaydı. Çünkü savaş sonrasında ülkede yaşamakta olan insanların neredeyse tamamı inanılmaz bir yokluk ve yoksulluk sorunuyla yüz yüze kalmışlardı. Tüm sorunların çözümlenebilmesi için bireysel değil örgütlü çabalara gereklilik vardı. Bu da ancak devlet düzeyinde ele alınarak çözüme ulaştırılabilirdi. İşte bu nedenle Cumhuriyeti kuran kadro büyük önder Mustafa Kemal'in önderliğinde devletin her yönüyle yeniden inşasına yönelik olarak büyük bir uygarlık savaşı başlattı. Kuşkusuz bu savaşın kazanılabilmesi için ülkenin yer altı ve yer üstü zenginlik kaynaklarının en etkili biçimde kullanılması dolayısıyla üretimin artırılması, halkın öncelikle maddi yaşam koşullarının düzeltilmesi gerekmekteydi. Peki bu iş hangi insangücüyle çözümlenebilecekti? Ülkede yaşamakta olan mevcut insangücü hem sayıca özellikle de nitelikçe son derece yetersiz durumdaydı. Toplumun neredeyse tamamı eğitimsizdi.

İkinci Dünya Savaşının başladığı 1940'lı yıllarda Türkiye'nin kırsal kesimindeki eğitim sorunları aslında Kurtuluş Savaşının kazanıldığı yıllardan pek de farklı değildi. İşte Köy Enstitülerinin kurulması kırsal kesimdeki eğitim sorununun çözümüne yönelik olarak Cumhuriyet eğitim tarihimizdeki en gerçekçi ve kalıcı çözüm getirmeyi amaçlayan bir öğretmen yetiştirme uygulaması olarak dikkatleri çekmiştir.

Köy Enstitüleri sadece bir öğretmen yetiştiren kurum olarak değil, bu kurumların mimarı olan İsmail Hakkı Tonguç'un da belirttiği gibi Türk köylerini "köyün içinden canlandırma"yı amaçlayan bir toplumsal kalkınma projesi olarak görülmelidir.

Köy Enstitüleri aracılığıyla binlerce köylü çocuğuna eğitim olanakları sunulmuş, ilgi ve yeteneklerini ortaya koyabilme fırsatları verilmiş ileriki yaşamlarında sadece öğretmenlik yaptıkları okullarda değil, tüm Türkiye'nin kalkınmasında da eserleriyle önemli düşünsel katkılar sağlayabilmelerinin önü açılmıştır. Böylece Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin köylerde öğretmenlik yapmaya başlamalarından sonra özellikle Türk köyü Türk kamuoyunun gündemine daha etkili olarak oturmaya başlamıştır. Aslında Türk köyünün Türk edebiyatına konu olması Osmanlı dönemine değin uzanır. Nabizade Nazım'ın "Karabibik" adlı romanı Türk edebiyatında ilk köy romanı olarak kabul edilmektedir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde de Mutluay'ın da vurguladığı gibi "...köy, köylü ve geniş manasıyla halk, Türk edebiyatının başlıca konusu olmuştur (Mutluay 1973: 638). Yalnız bu alanda Köy Enstitüsü mezunu Mahmut Makal'ın "Bizim Köy" adlı eserini yazıp yayınlaması Türk köyünün içten tanınmasına ve anlaşılmasına yönelik ilk çarpıcı ve dikkat çekici hareket olmuştur. "Bizim Köy" aynı zamanda toplumsal gerçekçi edebiyatın başlamasına da öncülük etmiştir.

İşte Köy Enstitüsü mezunu yazarların Türk toplumuna eserleriyle özellikle eğitim dünyasına sağladığı katkı yadsınamaz bir gerçektir. Ne var ki bu konu üzerinde bugüne değin akademik düzeyde bazı çalışmalar yapılmış olsa da bunların tümüyle yeterli olduğu öne sürülemez. İşte bu nedenle sınırlı da (sadece üç yazar ele alındığı için) olsa bilimsel bir yöntem kullanılarak Köy Enstitüsü mezunu

yazarların eserlerinde Türk köyünü ve köyün eğitim sorunlarını nasıl ele aldıkları ve değerlendirdikleri önemli bir eğitim ve yazın (edebiyat) sorunu olarak karşımızda durmaktadır. İşte belirtilen bu gerekçeler doğrultusunda tarafımızdan gerçekleştirilen bu çalışmanın önemli bir eksikliği gidereceği, alana önemli bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Ayrıca Köy Enstitüsü mezunu yazarların eserlerinin incelenmesiyle, Türkiye'nin yakın toplumsal tarihinin bilinmesine yönelik olarak da önemli ipuçlarına ulaşılabileceği umulmaktadır.

1.4 Sayıtlar

1. 1940'lı yıllardan sonraki süreçte, Türk toplumunun (özellikle kırsal yerleşim alanları itibariyle) sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının anlaşılmasında, Köy Enstitüsü mezunu yazarların eserlerinden önemli bilgilerin elde edilebileceği düşünülmekte ve bu nedenle de incelenecek eserlerin o dönemin gerçeklerine ayna tuttuğu varsayılmaktadır.

2. Araştırma kapsamına alınan Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın "Köy Enstitüsü mezunu yazarları temsil etme" özelliğini, Türk kamuoyunda daha fazla taşıdıkları (yazdıkları eserlerin hem sayıca çokluğu hem de daha fazla okuyucuya ulaştıkları için) varsayılmıştır. Bu nedenle araştırma bu üç yazarın eserleriyle sınırlı tutulmuştur.

1.5 Kavramlar

Köy: Genellikle tarımla uğraşan içinde bulundukları toplum bütünüyle ortak çıkarları az olan ve sınırlı ölçüde eş güdülmüş bulunan birkaç düzine ile birkaç yüz arasında değişen sayıda hanelerden kurulu, belli ve özenle korunan sınırları bulunan topluluklardır (Ozankaya 1980: 75).

- İşbölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayalı, geniş aile türünün, yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan, toplulukların yaşadıkları yerleşmeler olarak tanımlanmaktadır (Çağlar 1986: 21).

-Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışmak gibi işlevlerle belirlenen, konutları ve öteki yapıları bu hayatı yansıtan yerleşme birimi (TDK 2005: 1240).

Eğitim: Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk 1975: 9-10).

Köy Enstitüsü: 17 Nisan 1940 yılında çıkarılmış bulunan 3803 sayılı yasa ile kırsal kesimde yer alan köy ilkokullarının öğretmen gereksinimini karşılamak amacıyla kurulmuş bulunan okul.

Köy Enstitülü Yazar: Köy Enstitüsü mezunu olup, bilim, edebiyat, sanat alanında kitap yazan kimse, müellif.

1.6 Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, temel olarak köydeki eğitim sorununa dayandığından incelenecek olan eserler yazarların konusu köyde geçen romanlarıyla sınırlı tutulmuştur. Bu kapsamda araştırma, Mahmut Makal'ın *Köye Gidenler*; Fakir Baykurt'un *Onuncu Köy*, *Amerikan Sargısı*, *Tırpan*, *Köygöçüren*, *Keklik ve Kaplumbağalar*; Talip Apaydın'ın *Sarı Traktör ve Define* adlı romanlarıyla sınırlı tutulmuştur.

2. Bu araştırma, yazarların romanları arasında köydeki eğitim sorununa çözüm getirecek kişilerin başında gelen öğretmen, eğitmen ve ücretli/vekil öğretmen karakteri bulunan romanlarıyla sınırlı tutulmuştur.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemi temel alınarak yapılandırılmıştır. Nitel araştırma genel olarak gözlem, görüşme ve belge analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılarak, olayların ve algıların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül biçimde ortaya konmasına yönelik olarak nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2006: 39).

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden “belge incelemesi” kullanılmıştır. Belge incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Belgeler, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarıdır (Yıldırım ve Şimşek 2006: 187-188).

Belge incelemesi belli başlı beş aşamada yapılabilir: (1) belgelere ulaşma, (2) orijinalliği kontrol etme, (3) belgeleri anlama, (4) veriyi analiz etme, (5) veriyi kullanma. Ancak bu aşamalar bir dizi yönerge olarak dikkate alınmalıdır (Forster 1995).

Belge incelemesine öncelikle, yazılı bilgilerin bulunduğu materyallere ulaşılarak başlanılır. Ardından araştırmacı, ulaştığı belgelerin özgün olup olmadığına şu soruları sorarak karar verebilir: “Elde edilen belgeler asıllarının aynı mıdır? Herhangi bir şekilde belgeler üzerinde oynanmış veya belirli kısımları değiştirilmiş görünüyor mu? Kim veya kimler tarafından geliştirildiği veya kaleme alındığı belirli mi, ne zaman ve nerede?” gibi. Sorulardan elde edilen yanıtlar ile belgelerin güvenilirliği konusunda fikir edinilebilir. Daha sonraki

aşamada, belgelerin anlaşılması ve çözümlenmesine geçilir. Belgelerden elde edilen bilgiler kategorilere ayrılır ve belirli bir sistem içinde birbirleriyle karşılaştırmalı olarak çözümlenir. Çözümlenen veriler belgelerin anlamlandırılmasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek 2006: 193-196).

Bu araştırmada Köy Enstitüsü mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın öncelikle yayımlanmış tüm eserleri saptanılmaya çalışılmış, ardından her bir eser üzerinde araştırma problemi kapsamında nitel veri çözümlemesi (analizi) gerçekleştirilmiş, nesnellik açısından daha çok sınıflama ve betimleme yapılmıştır. Buna bağlı olarak, yer yer eserlerin tarihsel bağlarını gösterebilmek için, yazarların yaşadıkları dönem ve yazarların yaşam öyküleriyle eserleri arasında ilişkiler kurulmaya çalışılmıştır. Nitel veri çözümlemesi aşamasında araştırma problemiyle ilgili olmayan eserler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

2.2 Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini 1940-1954 yılları arasında Köy Enstitülerinde okuyarak mezun olmuş ve daha sonra yazınsal türde eserler vermiş tüm Köy Enstitülü yazarların eserleri oluşturmaktadır.

2.3 Araştırmanın Örnekleme

Köy Enstitüsü mezunu yazarlar arasında yer alan Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın eserleri araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Bu üç yazarın örnekleme alınmasında daha önce araştırmanın sayıltılarında da belirtildiği gibi hem yazdıkları eserlerin sayıca çokluğu hem de daha fazla okuyucuya ulaşmış olmaları dolayısıyla Türk kamuoyunda diğerlerine göre daha fazla tanınır olmaları göz önünde bulundurulmuştur.

2.4 Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın amacı bölümünde ortaya konulan soruların cevaplanmasına yönelik olarak öncelikle eğitim tarihi alanında yazılmış çeşitli kaynaklar taranmıştır. Ardından Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda ülkenin eğitim durumunun (özellikle kırsal yerleşim yörelerinde) temel özelliklerinden başlanarak ülkenin en büyük eğitim problemi olan öğretmen yetiştirme konusuna değinilmiş ve Cumhuriyeti kuran kadronun tüm ülke düzeyinde (özellikle köylerdeki) bilgisizliği (cehalet) yok etmeye yönelik temel eğitim politikaları doğrultusunda kurulmuş olan Köy Enstitüleri ve Köy Enstitülerinden yetişmiş usta yazarlar hakkındaki verilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma, Köy Enstitüsü mezunu yazarların eserlerinde Türk köyünü ve köyün eğitim sorunlarını nasıl ele aldıkları ve değerlendirdiklerini ortaya koyabilmek amacıyla gerçekleştirildiği için yazarların yazmış olduğu eserler (belgeler) araştırmanın temel verilerini oluşturmuştur.

Öncelikle, araştırmada kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden belge incelemesi yoluyla araştırmanın örneklemine alınmış bulunan üç yazarın hangi alanlarda ve ne kadar eser yazdıkları saptanmaya çalışılmıştır. Daha sonra bu eserler arasında yer alan roman türündeki ve konusu köyde geçen eserler belirlenmiştir. Eserlerde eğitim sisteminin temel öğelerini oluşturan, öğretmen, öğrenci, okul (eğitim ortamı) ve öğretim programı yönlerinden anlam ve önem taşıyan her türlü veri daha sonra üzerinde içerik çözümlemesi yapılabilmesi için kategorilere ayrılarak kayıt altına alınmıştır.

2.5 Çözümleme Yöntemleri

Eserlerin içerdiği verinin nasıl analiz edileceği daha önceden araştırmanın amacı bölümünde ortaya konulan soruların yanıtlanması yoluyla belirlenmiştir.

Böylelikle belge analizine temel oluşturacak kategori ve temalar da tespit edilmiştir.

Araştırmada, Köy Enstitüsü mezunu yazarların eserlerinde yer alan köyde eğitim sorununu ortaya koymaya yönelik olarak üst bölümde de belirtildiği gibi Köy Enstitüsü mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın eserlerini kapsayan bir örneklem çerçevesi oluşturulmuştur. Daha sonra bu yazarların eserleri araştırmanın amacını yansıtacak biçimde geliştirilen kategoriler çerçevesinde nitel veri çözümlemesine tabi tutulmuştur.

Araştırma bir yönüyle yazın (edebiyat) alanının kapsamına girmektedir. Bu nedenle eserlerde köyde eğitim sorunu incelenirken roman yapısının anlaşılması amacıyla romanlar öncelikle “Olay Örgüsü” teması altında incelenmiştir. Böylece romanın genel bir tanıtımı yapılarak romanda geçen olayların daha iyi anlaşılması sağlanılmaya çalışılmıştır.

Çalışma, adı geçen yazarların eserlerinden yola çıkarak dönemin Türk köylerindeki eğitim durumunu anlamaya yönelik bir eğitim araştırması olduğu için doğal olarak eğitim sisteminin temel değişkenleri olan “öğretmen”, “öğrenci”, “okul” ve “öğretim programı” bu çözümleme yönteminin temel dört kategorisini oluşturmuştur. Bu dört temel kategori “Köyde Eğitim Durumu” teması altında incelenmiştir.

BÖLÜM 3

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Bu bölümde, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ülke nüfusunun çok büyük bir bölümünün (% 80) yaşadığı kırsal yerleşim yörelerinin durumları üzerinde durulmuştur. Böylece Köy Enstitülerinin kuruluşunu hazırlayan ve Köy Enstitülerinde okuyan gençlerin yetişmelerine etkide bulunan sosyo-ekonomik ve kültürel koşullar tarihsel gelişim perspektifi içinde gözler önüne serilmeye çalışılmıştır.

3.1 Cumhuriyet Döneminin Başlarında Türkiye’de Köy ve Köyün Eğitim Sorunları

Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda ülke nüfusunun büyük çoğunluğu köylerde yaşamaktaydı. Türkiye’de yapılan ilk nüfus sayımı sonuçlarına göre köylü nüfus oranını neredeyse % 85’i bulmaktaydı. Bu sonuç, o dönemde ülke nüfusunun çok az bir kesiminin kentlerde yaşadığı; ülke nüfusun büyük çoğunluğununsa köylü halktan oluştuğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle izlenecek olan devlet politikasında, köylerde yaşayan halkın ihtiyaç ve beklentilerine hitap edebilecek ve köyün şartlarıyla uyuşabilecek düzenlemeler yapmak ve bu şekilde köye yenilikler getirmek ülke kalkınması ve aydınlanması için öncelikli görev olacaktır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusta hızlı bir artış yaşanmıştır. Nüfusun büyük bir kısmı köylerde yaşadığı için köylerdeki nüfus artış hızı şehir ve kasabalardan daha fazla olmuştur. 1927 yılı nüfus sayımına göre Türkiye Cumhuriyeti’nin nüfusu 13.658.270 civarındadır. 1935 yılına gelindiği zaman ise nüfusumuz %20 civarında artarak 16.200.694’e ulaşmıştır. 1935 nüfus sayımına göre bu nüfusun 3.799.742’si şehir ve kasabalarda, 12.400.952’si ise köylerde yaşamaktadır

(Maarif Vekaleti Dergisi 1937: 45). Oransal olarak nüfusun % 23,5’u şehir ve kasabalarda, % 76,5’i köylerde yaşamaktadır. Bu dönemde köylerin toplam sayısı ise 40.000 civarındadır.

Cumhuriyet döneminde ülke kalkınması için izlenen politikaların ağırlıklı olarak köye ve köylüye yönelik olmasından hareketle köy ve köylü tanımlamalarını yapmak o dönemin şartlarını anlamamız açısından daha açıklayıcı olacaktır.

En küçük yerleşim yeri birimi olan köyün çeşitli yönleriyle çeşitli bilim dallarınca gerek Türkiye’de gerek dünyada pek çok tanımlanmıştır. Kanun koyucular idari; sosyologlar, nüfus, adet; coğrafyacılar, tabii yerleşim; ekonomistler ekonomik yönden köyü tanımlamışlardır. Yine ‘‘köy’’ ile ‘‘köylü’’ tanımlarında bu iki olgu farklı olmalarına rağmen birbirine benzer açıklamalarda bulunulmuştur.

Bir yerleşim birimi olarak köyün tanımı Köy Kanunu’nun 1. ve 2. maddelerinde şöyle yapılmaktadır:

‘‘1- Nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy denir.

2- Cami, mektep, otlak, yaylak, bataklık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler.’’ (Resmi Gazete, 1924).

Köy sözcüğü Farsça kökenlidir. Buna göre; halkı, belli bir toprak bütününi işleyen konutlar topluluğudur. Köy genel yönetim örgütlerinin en küçük parçası ve tüzel kişiliğe sahip bir yerel kuruluştur (Köy Öğretmenleri İle Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği 1973: 9).

Toplumbilim kitaplarında ise ‘‘köy’’ tanımlamalarında toplumsal ve ekonomik işleve doğal olarak daha fazla ağırlık verilmiştir. ‘‘Köy toplulukları, genellikle tarımla uğraşan, sınırlı ölçüde eş güdülmüş bulunan, birkaç yüz arasında değişen sayıda hanelerden kurulu topluluklardır’’ (Ozankaya 1980: 75).

Cumhuriyet döneminde nüfusun büyük çoğunluğu oluşturan köylüler geçimlerini tarımsal üretimden sağlamaktaydı. Dolayısıyla ülke ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayandığından uygulanacak yeni modelde, köylü nüfusun ihtiyaç ve beklentileri göz önünde bulundurularak köyün her açıdan gelişmesi ve kalkındırılması hedeflenmiştir.

Tablo 1. 1927 Nüfus Sayımına Göre Türkiye Cumhuriyeti'nde Köylerin Nüfus Durumunu Gösteren Tablo

Kategori	Nüfus Durumu	Köy Sayısı
I	1200'den fazla	514
II	801-1200	1427
III	401-800	5.505
IV	151-400	16.305
V	1-150	16.052

(Maarif Vekaleti Dergisi 1937: 45)

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde, ülkedeki toplam köy sayısının 38.803 olduğu bilgisine ulaşabilmekteyiz. Nüfusu 400'den az olan köy sayısı 32.000 civarlarındadır. Bu 32.000 köyün 16.000'inde de ise nüfus 150'den azdır. Bu sonuçtan yola çıkarak, az nüfuslu köylerin çoğunlukta olduğunu ve köylerdeki nüfusun dağınık bir coğrafyaya dağıldığını söyleyebiliriz.

Eğitimden yoksun kalmış köy çocuklarını eğitime kavuşturmak dönemin şartlarında hiç de kolay değildi. O dönemde, Türkiye'nin birçok köyünde çocuklara eğitim verecek bir öğretmen olmadığı gibi birçok köyünde de okul binası dahi mevcut değildi. Cumhuriyet döneminde eğitim alanında yaşanan en önemli sıkıntıların başında bu iki sorun gelmekteydi.

1935 nüfus sayımına göre okuma yazma bilen nüfusumuz 2,517.588'dir. Bunun nüfusa oranı ise % 15,6'dır. Köy nüfusunun % 89,5'i okuma yazma bilmemektedir (Gedikoğlu 1949: 13).

Cumhuriyet döneminde eğitim konusunda karşılaşılan “öğretmen sorunu” sadece köylerde değil şehir ve kasabalarda da yaşanan büyük bir sorundu. O dönemde öğretmen okullarından mezun öğretmenlerle ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamak oldukça zordu. Öğretmen okulları yılda en fazla 600 civarında mezun verebilmekteydi. Eğitime katılan 600 öğretmen varken, çeşitli nedenlerle görevlerinden ayrılan bir o kadar da öğretmen bulunmaktaydı. Nüfus artışını da düşünürsek öğretmen açığı her yıl katlanarak artmaktaydı (Arslan 2006: 22).

3.1.1 Köyde Okullaşma Durumu

Cumhuriyet döneminde her alanda olduğu gibi eğitim işlerine de sınırlı olanaklarla başlanmaktaydı. Ülkede milyonlarca okuma yazma bilmeyen yetişkin insan ve çocuk vardı. Aynı zamanda geleneklerine sıkı bağlı insanları kadercilik zihniyetinden kurtarmak, onların akılcı ve bilimsel düşünce yapısına sahip olmalarını sağlamak gerekiyordu.

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında 10.102 ilkokul öğretmeni görev yapmaktaydı. Bunların 1081’i kadın, 9021’i erkekti. Mesleki öğrenim görmüş olanlarınsa, 378’i kadın, 2356’sı erkekti. Bunların önemli bir kısmı da medreselerin alt sınıflarından ayrılmış, yarım yamalak bir öğrenimle 1-2 senelik darülmualiminlerden mezun olmuş hocalardı. Geri kalan 7368 öğretmenden 1357’si ancak ilköğrenim görmüş, 711’i doğrudan medreseden ayrılmış, 152’si muntazam tahsil görmemiş, 2107’si hiçbir öğretmenlik ehliyetini taşımayan kimselerdi (Akyüz 2001: 344).

10.102 ilkokul öğretmeninden yalnızca 2.734’ü öğretmenlik mesleği üzerinde eğitim görmüştü (Akyüz 2001: 344). Meslek bilgisine sahip olmayan öğretmenlerin görev başında olması, içinde bulunulan karanlık tablodan kurtulmayı daha da güçleştiriyordu.

Cumhuriyet döneminde köy öğretmenlerinin sayıca ve nitelikçe yetersiz olmalarının yanı sıra köy şartlarına göre eğitilmemiş olmaları da eğitim sisteminin gidişatını olumsuz etkiliyordu. Köy hayatına alışık olmayan bu insanlar, köy ortamına uyum sağlamakta sorunlar yaşıyor, şehir hayatını özleyiyor ve ilk fırsatta şehre gitmenin yollarını arıyorlardı. Çoğu zamanlarda köy ağalarına ve yenilik karşıtı muhtarlara karşı verdikleri mücadeleler de onları ideallerinden koparıyordu. Köylüler de kendilerinden farklı giyinen, yiyen içen bu insanları benimseyemiyor, bunun sonucunda da istenilen verim alınamıyordu.

Okullarda verilen eğitimin başarısız olmasının altında Arap alfabesinin Türk diline uygun olmaması da yatıyordu. Konuşulan dile uygun olmayan alfabe, okuma ve yazmada sorunlar yaşanmasına sebep oluyordu. Meşrutiyet döneminden itibaren çözümlenmeye çalışılan bu sorun, Cumhuriyet ilan edildikten beş yıl sonra yıl 1928’te gerçekleştirilen dil devrimiyle, Latin Alfabesine geçilmesiyle çözüme kavuşmuştur.

Cumhuriyet döneminde, köy ve şehir okullarındaki uygulamaların farklılık göstermesi de dönemin eğitim sorununu gözler önüne sermektedir. Köylerdeki okulların eğitim süresi 3 yıl iken, şehirlerde bu süre 5 yıl idi. Köydeki ilkokulu bitirmiş bir çocuğun ortaokula gidebilmesi için 4. ve 5. sınıfı kasabada veya şehirde okuması gerekmektedir. Ailesini zor geçindiren bir köylünün çocuğunu şehre gönderip okutması ise imkansız görünüyordu. Bu uygulama 1939 yılına kadar yılına kadar devam etmiş, bu nedenle binlerce öğrenci eğitim hayatını yarıda bırakmak zorunda kalmıştır (Semerci 1989: 150-151).

Köy okullarında verilen eğitimin belli bir programa bağlanmamış olması, okul binasının ve araç gereçlerinin yetersizliği, basılan kitapların azlığı ve köy şartlarına uygun olarak yazılmamış olması köyde okullaşma oranını düşüren nedenlere ek olarak sayılabilir.

3.2 Cumhuriyet Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

Cumhuriyet Dönemi incelenirken genellikle iki ana bölüme ayrılarak incelenir. İlköğretime öğretmen yetiştirme çalışmaları da, “Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetleri Dönemi” veya “Milli Mücadele Dönemi”, “Cumhuriyet Hükümetleri Dönemi” veya kısaca “Cumhuriyet Dönemi” olmak üzere iki bölüme ayrılarak incelenebilir (Başar 2004: 55).

3.2.1 Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetleri Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

TBMM Hükümetleri dönemi, Ankara’da ilk TBMM’nin toplanmasından itibaren 29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet’in ilan edilmesine kadar geçen süreyi kapsamaktadır (Başar 2004: 55). Bu dönemde, Türk milleti tüm gücünü emperyalist devletlere karşı ülkeyi müdafaa etmek ve toplumsal düzeni oturtmak için harcamıştır. Bu nedenle eğitim işlerine gereken önem verilememiş, sorunlar olumsuz koşullardan dolayı çözümlenememiştir.

Dönemin elverişsiz koşulları nedeniyle ülke genelinde pek çok okul kapatılmıştır. Ülkeyi aydınlığa kavuşturacak öğretmen sayısının azlığı ve açık olan okullarda görev yapan öğretmenlerin de çoğunun farlı kaynaklardan mezun olması eğitim sorunun kapanmasına fırsat vermiyordu.

Dr. Rıza Nur’un maarif vekilliği döneminde Milli Hükümete bağlı olan yerlerdeki eğitim kurumları sayıca yetersizdi. İlköğretim kademesinde mevcut okulların sayısal durumu şöyledir:

...39 vilayet ve sancakta mevcut ilkokulların sayısı 1764’ü açık, 581’i kapalı olmak üzere 2345’tir. Darülmualimin mezunu 875 erkek öğretmen mevcuttu. Geri kalan 1511 öğretmen başka kaynaklardandı. Kız öğretmenlerin 135’i darülmualimat mezunu, 512’si diğer kaynaklardandı (Cicioğlu 1985: 29).

Darülmualiminlerin çoğu, ödenek veya öğrenci olmadığı için kapanmak zorunda kalmıştı. Öğretmenlerin birçoğu istifa etmişti. Öğretmenlerin maaş sıkıntıları ve

öğretmen atamalarında yaşanan sorunlar nedeniyle öğretmen yetiştiren kurumlara ilgi azalmıştı (Koçer 1967: 61).

TBMM Hükümeti Dönemi'nde, sayıları çok fakat nitelikleri düşük öğretmen okulları yerine belli bölgelerde, nitelikli öğretmen yetiştiren okulların açılması kararı alınmıştır (Öztürk 1996: 44). Türkiye'de öğretmen yetiştirme adına atılan bu önemli adım ülkenin ekonomik durumunun projeye hazır olmaması, sınırlı sayıda açılan okulların ülkenin öğretmen ihtiyacına cevap vermemesi sebebiyle askıya alınmıştır.

Atatürk önderliğinde, 15 Temmuz 1921 tarihinde Ankara'da, öğretmenler Türkiye'nin o günkü eğitim sorunlarını görüşmek üzere Maarif Kongresi'nde toplanmışlardır. Bu kongrenin gündeminde, ilkokul programları, programların geliştirilmesi ve okulların öğretim süreleri gündeme alınmıştır. Ancak düşman kuvvetlerinin Ankara'ya doğru ilerlemesi kongredeki çalışmaları olumsuz yönde etkilemiştir. Savaş yılları sırasında eğitimle ilgili sorunların bu şekilde gündemde olması eğitim tarihimiz açısından önemlidir.

Milli Mücadelenin başarıyla kazanılmasının ardından ülkenin eğitim sorunlarına yönelmek, Cumhuriyet yöneticilerinin en büyük hedefiydi. Çünkü ülkedeki okullaşma oranının yetersizliği, okuryazar oranının düşüklüğü ve bu sorunları çözüme kavuşturacak kişiler olan öğretmenlerin sayıca azlığı ülkenin karşı karşıya kaldığı en büyük problemlerdendi. Eğitim, bir ülkenin geleceğini belirleyen en önemli unsur olduğundan, ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun kırsal alanda yaşadığı gerçeği göz önünde bulundurularak gereken önlemlerin alınması hükümetlerin öncelikli görevi olmuştur.

Cumhuriyet hükümetleri döneminde ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi için birçok il merkezinde yeni öğretmen okulları açılmıştır. Böylelikle ülkedeki öğretmen sorunu aşılmaya çalışılmıştır.

1921 yılında Giresun ve Ordu’da, yine aynı yıl mahalli idareler tarafından Burdur, Diyarbakır, Çorum ve Malatya’da birer darülmualimin açılmıştır. Gelirleri olmayan, tek başlarına öğretmen okulu açamayacak güçteki vilayetler de bir araya gelerek okul açmak üzere girişimde bulunmuşlardır (Öztürk 1996: 48-49).

Öğretmen okulu açma faaliyetleri daha sonraki yıllarda da devam etmiştir. 1922-1923 öğretim yılı başında hizmete geçen Samsun Darülmualimini’n ardından Kayseri, Elbistan, Siirt, Gümüşhane Darülmualiminleri ve yine Kayseri’de bir Darülmualimat açılmıştır (Öztürk 1996: 49). Yine devlet olanakları paralelinde yeni öğretmen okulları açılarak öğretmen yetiştirme çalışmalarına devam edilmiştir.

3.2.2 Cumhuriyet Hükümetleri Döneminde İlköğretime Öğretmen Yetiştirme

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet’in ilan edilmesinden ve Atatürk’ün Cumhurbaşkanlığına seçilmesinden sonra yeni bir döneme geçilmiştir. “Atatürk Devri” veya “Atatürk Dönemi” olarak bilinen bu dönem, 10 Kasım 1938 tarihine kadar sürmüştür. Bu 15 yıllık süre içinde Türkiye Cumhuriyeti’nde gerçekleştirilen her icraat, Atatürk’ün damgasını taşır (Başar 2004: 123).

Bu 15 yıllık süre zarfı içinde tüm olumsuz şartlara karşın Atatürk’ün önderliğinde ilköğretime öğretmen yetiştirme alanında birçok yenilikler gerçekleştirilmiştir.

Atatürk döneminde, eğitim alanında en büyük çalışma 15 Temmuz 1923 tarihinde I. Heyet-i İlmiye’nin toplanmasıyla gerçekleşmiştir. Bir ay aralıksız sürdürülen çalışmaların sonucunda savaştan yeni çıkmış Türk devletinin mevcut eğitim sorunları derinliğine tartışılmış ve Türk eğitim sistemine yeni bir biçim vermek üzere de bazı önemli kararlar alınmıştır (Başar 2004: 116). Bu derece önemli olan bu toplantıda ilköğretim alanında önemli kararlar alınmıştır. Öğretim zorunluluğu 7-14 yaşla sınırlandırılmıştır. İlköğretimde yaptırım gücü Maarif Vekaletinin yetki ve sorumluluğuna verilmiş, okul yapılması mümkün olmayan küçük yerleşim

yerlerinde yatılı köy ilkokullarının kurulması kararları alınmıştır (Başar 2004: 118). Cumhuriyet dönemi eğitim sistemine bu heyette alınan kararlarla yön verilmiştir diyebiliriz.

Cumhuriyet tarihi inkılaplarından biri olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilmiş böylece ulusal birliğin sağlanması adına önemli bir adım atılmıştır. Medreseler kapatılmış, kökleri Tanzimat dönemine kadar inen ikili eğitim anlayışı bu inkılapla yerini ortak ideallere, aynı görüş ve düşünceye sahip bireyler yetiştirme anlayışına bırakmıştır. Bu kanunla, çağdaş bir eğitim sisteminin temelleri atılmış, eğitimde ikilik ortadan kaldırılmıştır.

Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda eğitim alanında karşılaşılan en büyük problem, halkın % 80'inden çoğunun okuma-yazma bilmiyor olmasıdır. Bu kadar geniş bir kesimin eğitimden yoksun olması çağdaş bir toplum olma yolunda karşılaşılan büyük bir engeldir. Okul çağında olduğu halde okula ve öğretmene kavuşturulamayan çocukların durumu ise bir hayli üzücüdür. Türkiye'nin ilköğretiminde okul, öğrenci ve öğretmen üçgeni çevresinde yaşadığı sıkıntıları 1923-1924 yılları arasındaki sayısal verilere bakarak değerlendirebilmekteyiz:

1923-1924 öğretim yılında Türkiye'de resmi okulların sayısı 4894'tür. Öğrenci toplamı da 341.941'dir ki bu sayı, o yıllardaki Türkiye nüfusunun 12 milyon dolaylarında olduğu düşünülürse nüfusun ancak % 2.84'üdür. Bu oran ortalama 1/10 dolaylarında olması gerekir. Böylece ilköğretim çağındaki nüfusun çok büyük bir bölümün okullaştırılmadığı gerçeği ortaya çıkmaktadır (Başar 2004: 137).

Cumhuriyet yöneticileri bu tabloyu iyileştirebilmek amacıyla büyük çabalar harcamışlardır. Cumhuriyetin kurulduğu yıl, 1093 yeni okul açılarak öğretime başlatılmıştır (Başar 2004: 137).

Bu dönemde, eğitim sisteminin öğeleri olan ilkokulların öğretim programlarında düzenlemeler yapılmış, yeni öğretim programına uygun ders kitaplarının hazırlanması konusunda da çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar sonucunda, Cumhuriyet döneminin ilk ilkokul programı olan 1924 programı uygulanmaya konmuştur.

Ülkede, eğitim sorununa çözüm getirecek kişiler olan öğretmenlerin sayısı son derece azdı. Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında 10.102 ilkokul öğretmeni vardı. Bunların 1081'i kadın, 9021'i erkekti. Mesleki öğrenim görmüş olanların 78'i kadın, 2356'sı erkek toplam 2734'tü. Bunların önemli bir kısmı da medreselerin alt sınıflarından ayrılmış, yarım yamalak öğrenimle 1-2 senelik darülmualliminlerden mezun olmuş, medrese alışkanlık ve düşüncelerinden kurtulamamış, çoğu imamlıkla görevli sarıklı hocalardı. Geri kalan 7368 öğretmenden 1357'si ancak ilköğrenim görmüş, 711'i doğrudan medreseden ayrılmış, 152'si muntazam tahsil görmemiş, 2107'si hiçbir öğretmenlik ehliyetini taşımayan kimselerdi (Akyüz 2001: 344).

10.102 ilkokul öğretmeninden yalnızca 2.734'ü öğretmenlik mesleği üzerinde eğitim görmüştü (Akyüz 2001: 344). Öğretmenlik yetisine sahip olmayan bireylerin bu mesleği yapmaları Cumhuriyetin demokratik, çağdaş ve akılcı yaşam felsefesinin genç kuşaklara aktarılmasında engeller yaratıyordu.

Cumhuriyet yönetimi, ilk yıllarında öğretmenliği bir meslek haline getirmek için yasal çaba harcamıştır. 13 Mart 1924 tarihli Orta Tedrisat Muallimleri Kanunun birinci maddesine göre, "Muallimlik devletin umumi hizmetlerinden talim ve terbiye vazifesinin üzerine alan, müstakil sınıf ve derecelerine ayıran bir meslektir." (Gülcan M. vd. 2003: 174).

Böylece öğretmenler, kaynaklarına ve bulundukları okulların derecelerine göre üç kısma ayrılmışlardır. Bunlar:

- “1. Yüksek Tedrisat Muallimleri
2. Orta Tedrisat Muallimleri
3. İlk Tedrisat Muallimleri” (Başar 2004: 147).

1924 yılında Darülmuallimin ve Darulmuallimatın adı Muallim Mektebine dönüştürülmüştür. 1935 yılından sonra ise bu okullar ad değiştirerek öğretmen okulu adını almıştır. 1924 yılında altı yıllık ilköğretimin beş yıla indirilmesi

sırasında 4 yıllık öğretmenlik okulları da 5 yıla çıkarılmıştır (Gülcan M. vd. 2003: 174).

Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirme konusunda yapılan girişimlerde temel amaç, ülkeyi çağdaş bir eğitim sistemine kavuşturmaktır. Çağdaş medeniyetler seviyesine çıkabilmek için yapılan çalışmaların tek başına yeterli olamayacağını düşünen Mustafa Kemal, dünyanın gelişmiş ülkelerindeki eğitim uzmanlarının görüşlerini almak amacıyla onları Türkiye'ye davet etmiş, Türk eğitim sisteminin problemleri ve çözüm yolları hakkında raporlar hazırlamaları istemiştir.

Türkiye'ye eğitim alanında incelemelerde bulunması için ilk davet edilen eğitim uzmanı, Columbia Üniversitesi profesörlerinden John Dewey olmuştur (Akyüz 1994: 137). Eğitimci John Dewey, 1924'te Türkiye'ye gelerek Türk eğitim sistemini inceleyip bir rapor hazırlamıştır.

Dewey'in ilköğretim okulları ve bu okullara öğretmen yetiştirme hakkında raporunda sunduğu görüş ve önerileri şöyle özetlenebilir: Dewey'e göre, ülkedeki eğitim sorununu çözmenin en gerçekçi yolu yeni okulların açılmasından geçmektedir. Fakat sadece yeni okullar açmak tek başına yeterli değildir, bu okulları idare edebilecek nitelikli öğretmenler de yetiştirilmelidir. Öğretmenlik mesleğinin istikrarlı, güvenilir ve arzu edilir bir meslek haline dönüştürülebilmek için zeki ve kabiliyetli gençler, öğretmen okullarına rağbet etmelidir. Bu da öğretmenlerin maddi ve manevi güçlüklerinin giderilmesi ile olabilir. Bunun için öğretmenlerin maaşlarının iyileştirilmesi gerekmektedir (Dewey 1939: 19-22).

Alman eğitimci Kühne, 1925 yılında Türk eğitim sistemi üzerinde incelemelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelmiştir. Kühne hazırlamış olduğu raporda, Türkiye'nin Avrupa'nın yaklaşık olarak 100 yıl gerisinde olduğunu belirtmiştir. Bu açığın, köylerin eğitilmesine önem verilerek ve öğretmen sayısının artırılarak giderileceği üzerinde ağırlıkla durmuştur (Uyar 2000: 36).

Kühne, Dewey'in raporunda sunduğu önerilerin bazılarını doğru bulmamıştır. Kühne, Türkiye'nin ABD gibi oturmuş bir eğitim sistemine sahip olmadığını söyleyerek sadece öğretmen maaşlarının yükseltilmesi ile eğitim sorunlarının çözümlenemeyeceğini ileri sürmüştür. Ancak öğretmen maaşlarının bölgelere göre farklılık göstererek pahalılık zamları uygulanabileceğini önermiştir (Akyüz 2001: 239).

1930'lu yıllarda dünyada yaşanan ekonomik çalkantılardan Türkiye de etkilendiği için Dewey'in raporlarındaki çözüm önerilerinin getirdiği ekonomik yükü Türk ekonomisi kaldıramamış ve çözüm yolları uygulanma imkanı bulamamıştır.

Hazırlanan raporlardan konumuz açısından en önemlisi John Dewey'in üzerinde özellikle durduğu köy eğitimi ile ilgili olan rapordur. Raporun bu bölümü ileriki yıllarda dikkate alınmış, eğitimde köye öncelik verilmesi fikrinin eğitimciler tarafından kabul edilmesinde etkili olmuştur.

Cumhuriyet döneminde ülke kalkınmasını sağlayacak olan çok sayıda ve nitelikli öğretmen yetiştirme konusu ilk defa maarif vekili Mustafa Necati zamanında önemle ele alınmıştır. Necati Bey, Darülfünunda yaptığı bir konuşmada, en kısa sürede ülkenin ihtiyacı nispetinde öğretmen yetiştirmek amacıyla yeni öğretmen okullarının açılması gerektiğini bildirmiştir. Böylece izleyeceği öğretmen yetiştirme politikasının temel gerekçe ve hedeflerini özetlemiştir (Gülcan M. vd. 2003: 174).

Mustafa Necati, on bölge merkezinde her biri 600 mevcutlu 10 öğretmen okulu açarak her yıl 3000 öğretmen yetiştirmeyi düşünüyordu. Masrafları da il özel idare bütçelerinden ayrılacak % 10 payla sağlanacaktı (Gülcan M. vd. 2003: 174).

Cumhuriyet döneminde, çok sayıda ve nitelikli öğretmen yetiştirmek amacıyla Dewey'in raporunu dikkate alan dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati, Türk milli eğitim sisteminin düzeltilmesine yönelik çalışmaların yapılması amacıyla III. Heyet-i İlmiye'yi toplamıştır. Ankara'da toplanan Üçüncü Heyet-i

İlmiye, öğretmen okullarının belirli merkezlerde toplanılmaları, desteklenmeleri, stajyer öğretmenlere verilecek pedagojik formasyonun esasları, öğretmenlerin yükselmeleri ile ilgili yasal ilkelerin belirlenmesi gibi konular görüşülerek karara bağlanmıştı (Özalp ve Ataunal 1977: 39). Mustafa Necati döneminde Türkiye’de eğitim alanında çok hızlı yenileşme çalışmaları gerçekleşmiştir.

Cumhuriyet döneminin eğitim örgütünü düzenlemek amacıyla TBMM tarafından 3.4.1926 tarihinde 789 sayılı “Maarif örgütüne Dair Kanun” çıkarılmıştır. Bu kanunla öğretmen okulları yeniden düzenlenerek muallim mektepleri ve köy muallim mektepleri olarak ikiye ayrıldı (Koçer 1983: 581). Böylece köy ve şehir okulları için iki ayrı öğretmen tipinin yetiştirilmesi yasallaşmış oldu.

789 sayılı Maarif Örgütüne Dair Kanunu’nun 12. maddesine göre, öğretmenlik mesleğinin değeri ve önemi bir kez daha vurgulanmıştır. Bu maddeye göre, “Maarif hizmetlerinde aslolan muallimlikdir”. Bu hükümlerin iki anlamı vardır:

“1. Öğretmenlik, devletin kamu görevi olan öğretim eğitimi üstlenen bir meslektir.

2. Öğretmenliğin, öğretim ve eğitim hizmetleri arasında, önceliği ve üstünlüğü vardır. Başka deyişler, öğretmenlikten aslında farklı olan öğretim ve eğitimde yöneticilik yapmak için de önce öğretmen olmak gerekir. Yöneticilik geçici bir görevdir, öğretmenlik asıldır” (Akyüz 1994: 329).

789 sayılı kanunun getirmiş olduğu bir diğer yenilik de, Türkiye’nin eğitim özellikleri bakımından birbirine benzeyen illerini bir araya getirerek “Maarif Mıntıkaları”nı oluşturmuş olmasıdır. Buna göre Türkiye, Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Trakya, Konya, Antalya, Sivas, Trabzon, Erzurum, Elazığ, Van ve Gaziantep olmak üzere 13 eğitim mıntıkasına ayrılmıştır. Yine bu kanuna göre ilkokullar, şehir ve kasaba gündüz, şehir ve kasaba yatı, köy gündüz ve köy yatı mektepleri olarak tasnif edilmiştir (Başar 2004: 186). Mıntika öğretmen okulları politikası, Atatürk dönemi boyunca başarıyla uygulanmıştır.

3.2.2.1 Köy Muallim Mektepleri

Şehir öğretmen okullarında köy yaşamına uygun olmayan ortamlarda yetişen öğretmenler, gittikleri köylerde çevreye uyum sorunu yaşamakta, kendini yalnız hissetmekte ve köyden ayrılmanın yollarını aramaktaydı. İşte bu durum Türkiye’de, köy ve şehir için iki ayrı öğretmenin yetiştirilmesi gerektiği fikrini doğurmuştur.

Öğretmen okullarından yeni mezun olmuş genç öğretmenler köylerde görev yapmaya başladıklarında bambaşka bir yaşamla karşılaşılıyor, okulda öğrendikleri bilgilerle uyuşmayan köy gerçeği karşısında büyük sorunlar yaşıyorlardı. Bu nedenle köy gerçeğine uygun öğretmen yetiştirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

1926 yılında çıkan Maarif Örgütü Kanunu'nda, ilk öğretmen okullarının yanı sıra "Köy Muallim Mektepleri"nin kurulması kabul edilmiştir. Bu amaçla, 1927-28 öğretim yılında Kayseri-Zencidere’de Köy Muallim Mektebi kurulmuştur. 1927’de ise Denizli Köy Muallim Mektebi açılmıştır (Gülcan M. vd. 2003: 176).

Mevcut imam hatip okullarından köylere öğretmen yetiştirmek üzere yararlanılmasının yerinde olacağı da kabul edilmiştir. Bu arada köy muallim mekteplerinin öğrenim süresinin üç yıl olması, ilk iki yılın genel eğitim, son sınıfında ise öğrencilerin iki bölüme ayrılarak bir bölümün köylere imam, diğer bölümün de öğretmen olarak yetiştirilmeleri kararlaştırılmıştır (Başar 2004: 199).

Kayseri civarında, Zencidere köyünde, daha önce yabancılar tarafından yaptırılmış binalarda açılarak öğretime başlayan bu okula, ilköğretimi bitirmiş çocukların alınması, üç yıl kendilerine öğretmenlik eğitimi verildikten sonra köy okullarına öğretmen olarak atanmaları kararlaştırılmıştı (Başar 2004: 203).

1926 Köy Muallim Mektepleri Talimatnamesine göre köy muallim mekteplerine alınacak öğrencilerde aşağıdaki şartlar aranıyordu:

- “1. Türk olmak,
2. İlkokuldan mezun olmak,
3. Yaşça on altıdan küçük ve yirmiden büyük olmamak,
4. Öğretmenlik yapmaya engel oluşturacak bedensel ve ruhsal özrü bulunmamak”
(Gülcan M. vd. 2003: 178).

Okula girmek isteyenler, öğretim yılı başında bir sınavdan geçiriliyordu. Sınav, okul müdürünün başkanlığı altında öğretmenlerden kurulan bir komisyon tarafından Türkçe, Kıraat, Hesap, Tarih ve Coğrafya derslerinden sözlü olarak yapılıyordu.

1927-28 öğretim yılında tamamı erkek 133 öğrenci alınan bu okullara, 1929-30 öğretim yılından itibaren kız öğrenciler de kabul edilmeye başlanmıştır (Öztürk 1996: 135).

Köy muallim mekteplerine öğrenci alınırken köylü çocuğu olma şartı getirilmemiş, sadece bu öğrencilere mezun olduktan sonra köylerde beş yıl süreyle öğretmenlik yapma zorunluluğu konulmuştu (Başar 2004: 204). Öğretmenlere atandıkları köylerde okulların yanı başında bir konut ve bahçe sağlanması da talimatnamede belirtilmiştir.

Tablo 2. Köy Muallim Mektepleri Haftalık Ders Dağılım Çizelgesi

Dersler	I. Yıl	II. Yıl	III.Yıl
Türkçe	5	5	5
Milli Tarih ve Medeniyet Tarihi	2	2	1
Coğrafya	2	2	1
Yurt Bilgisi	-	1	1
Din Dersleri	1	-	-
Ruhiyat, Terbiye ve Mektep Hıfzısıhhası	-	3	2
Usul-İ Tedris	-	-	2
Tatbikat-ı Dersiye	-	-	6
Riyaziyat	4	3	2
Tabii İlimler	2	2	-

Hayatîyat, Hıfzısıhha, ve Ziraat	2	1	1
Resim	2	2	1
El İşleri	1	1	1
Musiki	2	2	1
Yazı	1	-	-
Toplam	24	24	24

(Gülcan M. vd. 2003: 179).

1926 tarihli Köy Muallim Mektebi Talimatnamesine göre bu okullarda, birer iş dershanesi ile birlikte öğrencilerin teneffüsüne ve oyunlarına müsait bir avlu ve öğrencilerin ekip biçebilecekleri küçük bir tarla ile bahçe ve bol su bulunacaktı (Öztürk 1996: 150).

Temel pedagoji standartlarına uygun yürütülen bu girişimler sonucunda iyi bir köy ilkokul öğretmeni olduklarına karar verilen öğrenciler Türk köylüsünü aydınlatmaya gönderiliyorlardı (Kirby 2000: 56). Mustafa Necati Bey'in, J. Dewey'nin önerilerini dikkate alarak köye göre öğretmen yetiştirme yolunda attığı bu büyük adım, 1929 yılındaki beklenmeyen ölümüyle sekteye uğramıştır. Okullardaki öğretmen, araç gereç eksikliği ve uygulamalı derslerde yaşanan çeşitli sıkıntılar nedeniyle Kayseri-Zencidere'deki Köy Öğretmen Okulu 1932 yılında, Denizli Köy Öğretmen Okulu ise 1933 yılında kapatılmıştır.

Yücel (1994: 224)'e göre, köy muallim mektepleri deneyinin başarısızlıkla sonuçlanma nedenleri arasında, yeterli miktarda nitelikli öğretmen bulunamayışının yanında dersler için yer ve araç gereç olmayışı da önemli yer tutmaktadır.

Şehir öğretmen okullarının yanında ucuz kuruluşlar sayılabilecek köy muallim mektepleri yapı ve bakım açısından oldukça masraflı kuruluşlardır. Yapılışları, öğretim ve deney kurumları olarak gereksinimlerinin çok olması nedeniyle Denizli ve Zencidere ancak ağır ağır çoğaltılabilir, ama hiçbir zaman çok sayıda açılmazlardı. Bu okullar, batı örgütlenme modellerine göre kurulduklarından, en iyi şartlarda ancak 150 öğrenciyi barındırabilecek kapasitedelerdir. Bu okullarda

üç yıllık bir eğitim verilmekteydi, her yıl sınıfta kalan öğrencileri de bu hesaba kattığımızda her yıl elliden az köy öğretmeni ancak mezun olabilecekti. Bu iki okulunsa 35 bin Türk köyünü öğretmene kavuşturması için dört yüzyıl beklemek gerekecekti. Bu da ancak hiçbir öğretmenin ölmemesi ya da emekli olmaması durumunda sağlanabilirdi (Kirby 2000: 57).

Kirby'nin köy muallim mektepleri hakkında yaptığı bu saptama, Türkiye'deki öğretmen açığını bu okullarla kapatma düşüncesini çıkmaza sokmaktadır. Bu nedenle köydeki eğitim sorununu çözmek amacıyla farklı alternatifler geliştirmek gerekecektir.

3.2.2.2 Eğitim Kursları

1930'lu yıllarda gelindiğinde köye göre öğretmen yetiştirme sorunu hala devam etmekteydi. Türkiye'deki 40 bin köyden 35 bininde okul yoktu dolayısıyla ülkeyi aydınlığa kavuşturacak öğretmenler de yoktu. Bu karanlık tablo, köydeki eğitim sorununu çözenin yeni yolu olarak Cumhuriyet yöneticilerini, Eğitim Kurslarının açılması girişimine yöneltti.

1932 yılında Maarif Vekili seçilen Reşit Galip'in köycülük çalışmalarına hız vermesi ve aynı zamanda Halkevlerinin kurulmuş olması köye yönelimi bir kez daha canlandırmayı başarmıştır.

Reşit Galip, ülkedeki eğitim sorununun çözümlenmesi için Bakanlıkta "Köy İşleri Komisyonu" kurmuştur. Bu komisyona, Sağlık ve Ziraat Bakanlığı yetkilileri de katılmıştır. Köylerin kalkınması için yapılması gereken çalışmalar düzenlenerek, rapor haline getirilmiştir. Bu komisyonda, köyün en aydın insanı olan öğretmenlerin hangi özelliklere sahip olması gerektiği de araştırılarak, belirlenmiştir.

Komisyon, “Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme ve Önemli Boyutları” adlı raporda, köy öğretmenlerinde şu özelliklerin bulunmasını istiyordu: “1-Köyün inanışlarına etkili olmak için devrimcilik, laiklik, cumhuriyetçilik özellikleri. 2-Köyün toplumsal yaşamında etkili olmak. 3-Köyün maddi ve ekonomik yaşamında etkili olmak. 4-Aydın olmak ve öğretmenlik mesleğinin bütün yeteneklerini köylüye kazandırmış olmaktır” (Binbaşıoğlu 1999: 18-19).

1935 yılında bakan Dr. Reşit Galip’in ölümünün ardından Milli Eğitim Bakanlığı görevine Saffet Arıkan seçilmiştir. İlköğretim Genel Müdürlüğü görevine ise İsmail Hakkı Tonguç gelmiştir. Ülkeyi kalkındırmak için işe köylerden başlamak gerektiği düşüncesine katılan bu değerli aydınlar köyde eğitim sorununun üstüne eğilmişlerdir.

Saffet Arıkan döneminde, Türkiye’deki köylerin eğitim durumunu gösteren bir rapor hazırlanarak Mustafa Kemal Atatürk’e sunulmuştur. Bu raporda, orduda görev yapan çavuş ve onbaşılar arasından zeki ve çalışkan olanların kısa bir eğitime tabi tutulması ve köylerine eğitmen olarak gönderilmesi önerilmiştir. Böylece köye göre öğretmen yetiştirme sorunu çözüme kavuşturulabilecekti.

Atatürk kendisine Muhafız Alayı Komutanı İsmail Hakkı Tekçe tarafından getirilen öneriyi Saffet Arıkan’a iletmiştir. Bu öneriye göre orduda askerliğini çavuş olarak yapmış bulunan akıllı, uyanık köy gençleri kısa süreli bir öğretmenlik eğitimi kursuna alınmalı, daha sonra da kendi köylerine öğretmen (eğitmen) olarak atanmalıydılar (Başar 2004: 328).

Atatürk, köye eğitilerek gönderilecek bu çavuşlara “eğitmen” denilmesini de, kendisi istemiştir (Bayram 1999: 18). “Köy Terbiyecisi” (Tonguç 1947: 2) olarak da adlandırılan eğitmenler hem gittikleri köylerde köylülere okuma yazma öğretecek hem de köylülerin ziraat işlerine rehberlik edeceklerdir. Köylülere tarlada, bağda ve bahçede modern tarım metotlarını öğretecek olan eğitmenler böylece köyün kalkınmasını da sağlayacaklardır.

Önerilerin uygulanabilirliğini araştırmak üzere İsmail Hakkı Tonguç, Kayseri, Yozgat ve orum illerinin köylerinde bir inceleme gezisine ıktı. Köylülerle ve öğretmenlerle görüştü. Görüşmelerden olumlu tepkiler alınınca eğitmen kurslarının açılmasına karar verildi (Tonguç E. 2007: 181).

1936 yılı Temmuz ayı içinde Ankara'nın evre köylerinden (ve birkaç tane de Tunceli'den) askerliğini başarıyla tamamlamış, okuma yazma ile birlikte bir parça da hesap bilen yaklaşık 80 dolayındaki genç Eskişehir'in ifteler iftliği içindeki Mahmudiye Köyü İlkokulunda bir kursa toplandı (Başar 2004: 329).

Bu kursa okuma ve yazma bilenlerin katılması zorunluydu. Askerde okuma-yazma öğrenmiş gençler bile bu kursa katılarak eğitmen adayı olmaya hak kazanmışlardır. Askerliğini avuş veya onbaşı olarak yapmış gençler, 6-8 ay gibi bir sürede okuma-yazma, basit matematik, ğretim teknikleri gibi alanlarda eğitimden geçirilerek "eğitmen" olarak köylere görevlendirilmişlerdir. Kurstaki alışmalar, 10 kişilik kümeler halinde yapılırdı ve her kümenin başında köylerde görev yapmış deneyimli ve tecrübeli bir ğretmen ve tarım okulu çıkışlı birer Tarım Memuru görevlendirilirdi (Tonguç 1939: 104).

ifteler Eğitmen Kursu'nun eğitim-ğretim işlerini iki ilköğretim müfettişi yürütmekteydi. Bu müfettişlerden biri Emin Sosyal, diğeri Bayram Karatan idi. Sosyal, eğitim işlerine; Karatan ise yönetim işlerine bakmaktaydı. Kursta on iki de ğretmen görevlendirilmişti. Hizmetli olarak yalnız aşçı ve yardımcısı vardı. Kursun tüm işleri adaylar tarafından yapılıyordu. Hafta sonları ve tatil günlerinde eğlenceler düzenleniyordu (Tonguç E. 2007: 188-189).

Gruplar her sabah kursun otobüsü ile tarım işyerlerine dağıtılırdı. Tarım alanlarında köylerde henüz uygulanmayan, o günlere göre, ileri teknikler gösterilir, yaparak öğretilirdi (Aydoğan 2006: 53). Tarım alanlarında uygulamalı olarak balya yapma, ayır biçme gibi faaliyetlerin yanı sıra hayvancılık bilgileri de sunulmaktaydı. Böylece eğitmenler gittikleri köylerde, köylülere modern tarım

tekniklerini öğreterek aynı zamanda köyün ekonomik yönden kalkınmasını da sağlayacaklardı.

Eğitmen kurslarının birinci devresinin başarı ile sonuçlanması, eğitim çevrelerinde geniş bir memnunluk yaratmıştı. İlk eğitimcilerin atamaları Ankara'nın merkez köylerine yapıldı. Bu köylere de ortalama on dolayında köy bağlanmıştı. Bu muntaka köylerin adları şunlardı: "Bağlum, Etimesgut, Fethiye, Halkanur, Orhaniye, Küçükyozgat, Ayaş'ın Yergom Köyü, Taşpınar, Tatlar, Yakupaptal ve Zir köyleri" (Başar 2004: 330-331). İlk eğitimciler 1937 yılı ilkbaharında kursun ikinci devresi için tekrar Çifteler'e dönmüşler ve eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmişlerdir.

İlk denemenin başarılı olması üzerine MEB'in ilgili memurları, Çifteler'den sonra Trakya, Kocaeli, Erzincan ve Kars illerinde eğitimciler kursları açılmıştır. Eğitimciler adayları alınmaya başlanmıştır.

Eğitmen kurslarından istenilen başarının elde edilmesi üzerine bu kursların yasal zemine oturtulması kararlaştırılmış ve TBMM tarafından 11.06.1937 tarihinde 3283 sayılı Köy Eğitimcileri Kanunu kabul edilmiştir.

1937-1938 eğitim öğretim yılı için Eskişehir, Kars, Edirne, Erzincan, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Manisa, Malatya ve Kocaeli olmak üzere, on ilde on bir eğitimci kursu açılmasına karar verilmiştir (Öztürk 1996: 146).

Eğitmen kurslarının eğitim-öğretim faaliyetleri 1940'lı yıllarda oturmaya başladı ve "Köy Eğitimcisi Yetiştirme Kursları Müfredat Programı Taslağı" yayınlandı. Buna göre kurslardaki dersler Kültür dersleri ve Ziraat dersleri diye iki gruba ayrılıyordu.

Eğitimciler, ilk yıl okula gelen öğrencileri üç yıl okuttuktan sonra, yeniden birinci sınıfları alır ve yine onların üç yıllık eğitimlerini tamamlarlardı. Eğitimcilerin yetiştirilmelerinde kullanılan kılavuz kitaplar ile onların köylerde kullanacakları

üç yıllık ders kitapları hazırlanırken, ilk deneme kursundaki eğitimci adaylarının hatta köy ilkokul öğrencilerinin görüşleri alınarak taslak şekillendirilirdi. Bu özelliğinden dolayı Cumhuriyet döneminin en dikkate değer ve başarılı ilkokul programını ve ders kitapları ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, denenerek ve asıl uygulayıcılarının düşünceleri alınarak programın hazırlanmış olmasıdır (Tonguç E. 2007: 184).

Köy için eğitimci yetiştirme denemesi olarak nitelendirilen Çifteler Eğitimci Kursu başarılı sonuçlara imza atmıştır. Bu nedenle MEB, 1937-1938 eğitim öğretim yılında eğitimci kurslarının sayısını artırmaya karar vermiştir.

Eğitimci kursları, 1946 yılına kadar çeşitli yerlerde açılarak eğitimci yetiştirmeye devam etmiştir. On yılda toplam 8675 eğitimci yetiştirilmiştir (Altunya 2005: 19). Eğitimci okulların kuruluşunun onuncu yılında bu okullardaki öğrenci sayıları ise 135.604'ü erkek, 78.220'si kız olmak üzere toplam 213.824'ü bulmuştur (Evren 1998: 28).

3.2.2.3 Köy Öğretmen Okulları

Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un 1936 yılında Eskişehir'in Çifteler Çiftliği'nde başlattıkları eğitimci kursu denemesinin başarıyla sonuçlanması bu çalışmaların devamını sağlamıştır.

Mustafa Necati Bey'in bakanlık döneminde Kayseri ve Denizli'de açılan Köy Muallim Mektepleri 1933 ve 1934 yıllarında kapatılmışlardı. Saffet Arıkan işte bu okulların yeniden kurulması için harekete geçmiştir. 1937-1938 öğretim yılında eğitimci kursu denemesinin başladığı Çifteler'deki okul binası düzenlenerek Köy Öğretmen Okuluna dönüştürülmüş ve o yıl öğretime başlamıştır.

1937 yılında İzmir Kızılçullu'daki Amerikan Kolej binasında ikinci bir köy öğretmen okulu daha açılmıştır (Başar 2004: 332). Kültür Bakanlığı tarafından bu okulu denetlemek amacıyla Hıfzırahman Raşit Öymen görevlendirilmiştir.

Bu iki köy öğretmen okulunun belirli bir öğretim programı ve yönetmeliği yoktu. Okuldaki eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gidişatı okul öğretmenlerinin tutumuna bırakılmıştı.

1938-1939 öğretim yılında biri Trakya-Kepirtepe'de, diğeri 1939-1940 öğretim yılında da Kastamonu-Gölköy'de olmak üzere iki köy öğretmen okulu daha açılmıştır (Altunya 2005: 20). Böylece köy öğretmen okullarının sayısı dörde çıkmıştır.

Vekaletin emrine göre köy öğretmen okulları örgütü üç kısımdan oluşuyordu:

I- İlkokul kısmı: Köy öğretmen okullarına bağlı beş sınıflı birer okul vardı. Bunların açılış amacı; üç sınıflı köy okullarından mezun olan çocuklara tam devre bir ilkokulu bitirme ve böylece köy öğretmen okullarında okuma imkanı vermektir.

II- Orta Kısım: Ortaokul sınıfları, öğretmen okullarına hazırlık vazifesi görmekteydi. Bu sınıflara tam devreli köy okulunu bitirmiş çocuklarla köy öğretmen okullarının ilkokul kısmını bitirmiş öğrenciler alınıyordu. Bu kısımda resmi ortaokullardaki müfredat programı uygulanmakla beraber pratik ziraat ders ve uygulamaları ile köy mesleklerinden inşaatçılık, demircilik, dülgerlik, kooperatifçilik gibi bir mesleğin öğretilmesi de gerekiyordu.

III- Öğretmen Okulu: Okulun bu kısmına geçen öğrenci; orta kısımda öğrendikleri köy mesleklerinden birinin uygulama ve stajını yaparak öğretmenlik mesleğine hazırlanmaya başlıyordu. Köy hayatı ile sıkı teması koruyarak bu kısım bitince, köy ilkokulu öğretmeni olarak hayata atılıyordu (Gülcan M. vd. 2003: 181).

Açılan köy öğretmen okullarına bağlı birer eğitim kursu da eğitim öğretim faaliyetlerine devam etmekteydi. Köy öğretmen okullarının belirli bir müfredat programı yoktu ancak bakanlığın gönderdiği emre uygun olarak genel kültür derslerinde ortaokul ve liselerin müfredat programından yararlanılmaktaydı. Genel kültür, tarım ve teknik alanlarıyla ilgili dersler okulların bulunduğu çevre şartları göz önünde bulundurularak belirlenen taslağa uygun yürütülecekti.

Böylece köy gerçeklerine göre köy öğretmeni yetiştirilecekti. Hazırlanan taslaklar ise bakanlık onayından sonra yürürlüğe girecekti.

1937-1938 öğretim yılında iki köy öğretmen okulunun toplam 128 erkek öğrencisi vardı. Bir yıl sonra okul sayısı üçe, öğrenci sayısı ise on altısı kız olmak üzere 325'e çıkmıştır (Gülcan M. vd. 2003: 181). Kepirtepe Köy Öğretmen Okulu'nun açılmasıyla öğretmen okullarına olan rağbetin arttığı öğrenci sayısındaki artışla açık şekilde görünmektedir.

Atatürk döneminde, ülke nüfusunun büyük çoğunluğu köylerde yaşıyor olduğundan ülkenin eğitim sorunu, köyün eğitim sorunu olarak ele alınmıştır. Bu sorunu çözmeye yönelik olarak yapılan girişimleri, eğitim kursları ve öğretmen okullarının açılması takip etmiştir. Okur-yazar oranının düşük olmasının yanı sıra öğretmenlerin nitelikçe ve sayıca az olması da getirilen çözüm yollarını yetersiz kılmaktaydı.

3.2.2.4 Köy Enstitüleri

Ülkemizde köy okulları için öğretmen yetiştirilmesine ilişkin görüş ve tasarıların ortaya atılışı, II. Meşrutiyet dönemine kadar uzanmaktadır. İ. Mahir Efendi, daha sonraları İ. Hakkı Baltacıoğlu ve Ethem Nejat gibi eğitimciler bu konuda üzerinde görüş ve önerilerde bulunmuşlardır. Bu çalışmalar her ne kadar o dönem de ilgi uyandırmış olsa da gerekli girişimlerde bulunulamamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında da köye göre öğretmen yetiştirme konusu gündeme gelmiş, 1924'te Amerikalı eğitimci J. Dewey, 1925'te Alman eğitimci Kühne eğitim durumumuzla ilgili raporlar hazırlayarak eğitim sistemimize ilişkin birtakım önerilerde bulunmuşlardır.

Kısa bir süre sonra, yerli eğitimcilerimizin görüşleri de değerlendirilerek, bu konuda bazı çalışmalara başlandı. 1927'de Denizli Erkek Muallim Mektebi, Köy Muallim Mektebi'ne dönüştürüldü; Kayseri'de bir Köy Muallim Mektebi açıldı

(Gülcan M. vd. 2003: 176). Ne var ki beş altı yıllık bir denemeden sonra 1933 ve 1934 yıllarında bu okulların kapatılması yoluna gidildi.

Ardından 1936'da askerliğini onbaşı veya çavuş olarak yapan zeki çavuşlar, 6-8 aylık bir eğitimden geçirilerek köy okullarına eğitimci olarak yetiştirildiler. Bu başarılılardan hareketle, 1937'de İzmir Kızılçullu ve Eskişehir Çifteler'de köy öğretmen okulları açıldı. Bu okullarda 2 yıl süreli ilkokul, 3 yıl süreli ortaokul öğrenimi verildi. Bunun yanı sıra tarım, demircilik, inşaatçılık gibi dersleri içeren programlar da uygulandı.

Ne var ki yapılan tüm bu uygulamalar sınırlı ve geçici çözümler olarak durmaktaydı. Daha köklü ve kalıcı çözümlere ihtiyaç vardı. Çünkü 1940'lı yılların başında ülkemizde ilköğretim çağına gelmiş ve bu çağı geçmiş nüfusun % 78'i henüz okuma-yazma bilmiyordu. Hatta bu oran köylerde % 90'a varıyordu. Öte yandan köylerde yaşayan insanların sağlık, tarım işleri ve el sanatlarıyla ilgili konularda aydınlanmasına, beceri kazanmasına dolayısıyla sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan yetişmesine de büyük bir gereklilik vardı. Köy çocukları ilköğretimden geçirilirken, yetişkinlerin de eğitimi üzerinde durulması, onlara daha iyi bir yaşama ve çalışma ortamı sağlayacak bilgi ve beceriler kazandırılması gerekiyordu <http://www.egitim.aku.edu.tr/oguzkan.htm>.

3.2.2.4.1 Kuruluşu ve Amaçları

Köy Enstitülerinin temeli, Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde, onun son Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'ın yönetiminde atıldı. Atatürk'ün ölümünden sonra Hasan Ali Yücel, İnönü'nün desteği ile çalışmalarına devam etti. Enstitülere ilk yıl gelen öğrenciler tam kayıt olacakları gün Atatürk'ün ölüm haberini aldılar. Cumhurbaşkanlığına İnönü seçilince Milli Eğitim Bakanlığına Hasan Ali Yücel getirildi. Onu ölümsüzlüğe kavuşturacak projesi ise Köy Enstitüleri oldu. Yücel ve Tonguç, ülkeyi 21 bölgeye ayırdılar ve bu 21 bölgenin en uygun yerlerine Köy Enstitüleri kurma kararı aldılar. İsmail Hakkı Tonguç vekaleten yürüttüğü göreve asil olarak atandı.

Cumhuriyet Döneminde birkaç önemli denemeden sonra Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen 3803 Sayılı Yasaya göre kuruldu (Çıkar 1997: 91).

Köy Enstitüleri köye öğretmen yetiştirme bakımından daha önce yapılan çabalara benzemekle birlikte, önemli farklılıklar da göstermektedir. Enstitülerin kuruldukları yerler, öğretmenleri, öğrencileri, eğitim ve öğretim etkinlikleri bu kurumların kendine özgü olma özelliklerini ortaya koymaktadır. Çünkü öğretmen yetiştirmenin yanı sıra enstitülerde köyün kalkınmasında öncülük yapacak diğer meslek uzmanlarının yetiştirilmesi de amaçlanmıştır.

Köy Enstitüleri hayatının sonuna kadar köyleri eğitim yolu ile canlandıracak, ilköğretimi % 100 gerçekleştirecek öğretmen ve köye yarayan meslek erbabını yetiştirmek ihtiyacından doğmuştur (Tonguç 1947).

Enstitülerde köyün kalkınmasını sağlayacak nitelikte öğretmenler yetiştirilecekti. Bu nedenle öğretmenler gittikleri köylerde sadece öğrencileri eğitmekle kalmayacak köylülere modern tarım tekniklerinden hayvancılığa, demircilikten marangozluğa, müzikten sağlığa her konuda eğitim sunacaklardı. Bir anlamda yerel önder aydınlar yetiştirilecekti. Böylece köylerin kalkınmasının sorumluluğu o bölgenin içinden yetişmiş aydın köylülere emanet edilecekti (Dündar 2000: 22).

Türkiye genelindeki geniş bozkırlarda Köy Enstitüleri kurulmuş, enstitülere de kuruldukları yerlerin adları verilmiştir. Her enstitü, kurulduğu yerin çevresinde bulunan üç dört ili birden kapsamaktaydı. Böylece enstitüler sadece kurulduğu yeri değil kurulduğu bölgeyi temsil etmekteydi.

Köy Enstitülerinin kuruldukları yerler, kuruluş tarihleri ve enstitülerin kesimine giren iller aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Köy Enstitüleri ve Yurda Dağılımları

Enstitünün Adı/Bulunduğu İl	Kuruluşu	Enstitünün Kesimine Giren İller
1.Çifteler-Eskişehir	1937	Afyon, Kütahya, Uşak, Konya
2.Kızılçullu-İzmir	1937	Manisa, Denizli, Aydın
3.Kepirtepe-Kırklareli (Lüleburgaz)	1938	Edirne, Tekirdağ

4.Gölköy-Kastamonu	1939	Çankırı, Çorum, Zonguldak, Sinop
5.Düziçi-Adana (Haruniye)	1940	Maraş, Gaziantep
6.Arifiye-Kocaeli (İzmit)	1940	Bursa, Bilecik, İstanbul, Bolu
7.Aksu-Antalya	1940	Muğla, Mersin
8.Savaştepe-Balıkesir	1940	Çanakkale
9.Gönen-Isparta	1940	Burdur
10.Cılavuz-Kars	1940	Artvin, Ağrı
11.Akçadağ-Malatya	1940	Tunceli-Elazığ
12.Pazarören-Kayseri	1940	Yozgat, Kırşehir, Niğde
13.Akpınar-Samsun (Lâdik)	1940	Amasya, Tokat
14.Beşikdüzü-Trabzon	1940	Ordu, Giresun, Gümüşhane, Rize
15.Hasanoğlu-Ankara	1941	Ankara, Çankırı
16.İvriz-Konya	1941	Nevşehir, Niğde
17.Pamukpınar-Sivas (Yıldızeli)	1941	Erzincan
18.Pulur-Erzurum	1942	Bingöl
19.Ortaklar-Aydın	1944	Denizli
20.Dicle-Diyarbakır (Ergani)	1944	Urfa, Mardin, Bitlis
21.Ernis-Van	1948	Hakkâri

(Türkoğlu 1997: 176-177)

3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası’nda, enstitülerin açılacağı bölgelere, enstitülerde görev yapacak öğretmenlerde ve enstitülere seçilecek öğrencilerde aranacak özelliklere, enstitülerde uygulanacak eğitim-öğretim faaliyetlerine vb. birçok maddeye yer verilmiştir. Yasada yer alan maddelerden bazıları şunlardır:

Md. 1. Köy öğretmeni, köye yarayışlı meslek elemanı yetiştirilmek üzere tarıma elverişli toprağı bulunan yerlerde, Milli Eğitim Bakanlığınca “Köy Enstitüleri” açılır.

Md. 2. Bu Enstitülerin aylıklı öğretmen ve memurlarının ücretleri Milli Eğitim Bakanlığınca ödenir.

Md. 3. Enstitülere, tam devreli köy ilkokulunu bitirmiş, sağlıklı ve yetenekli köylü çocukları seçilerek alınır. Öğretim süresi en az beş yıl olur. Öğretmen olamayacağı kanısına varılan öğrenciler başka mesleklere ayrılır, bunların öğrenim süresi Bakanlıkça saptanır.

Md. 4. Öğrenciler, sağlık nedeni dışında bir nedenle kurumdan ayrılırlarsa, kaldıkları sürenin bedeli kendinden ya da kefilinden alınır.

Md. 5. Bu kurumlarda öğrenimlerini bitirerek öğretmen olanlar, 20 yıl çalışmak zorundadır. Ayrılanlar devlet kurumlarına ve memurluğuna alınamazlar.

Md. 6. Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler atandıkları köylerin her türlü eğitim öğretim işlerini görürler. Örnek bağ-bahçe, atölye gibi tesisler kurarak köylüye önderlik eder, bunlardan yararlanmalarına yardımcı olurlar.

Md. 11. Öğretmenlere üretim için ve öğrencilerin uygulama yapacağı araçlar, tohum, çiftlik, fidan, vb. araç-gereçler okul demirbaşına geçirilerek, devletçe verilir.

Md. 12. Köy öğretmenin atandığı okula, köy sınırı içinde ve tarım işlerine yarayacak topraklardan, köy kanununa göre satın alınarak öğretmen ve ailesinin geçimine, okul öğrencilerinin uygulama

derslerine yetecek kadar toprak verilir. Köyde devlet toprağı varsa bu amaçla okula devredilir.

Md. 13. Köy okulu işletmesinde, kuraklık, sel, yangın, hastalık vb. nedenlerle ortaya çıkacak zarar için işletmenin yeniden kurulması amacıyla, bakanlık bütçesinden yardım edilir.

Md. 15. Köy öğretmenlerinin işleri, gezici başöğretmenler ve ilköğretim müfettişlerince denetlenir ve yardımcı olunur.

Md. 17. Köy Enstitülerine şu kurumları bitirenler atanır: Yüksek okullar ve üniversite fakülteleri

- Gazi Eğitim Enstitüsü
- Öğretmen okulu
- Ticaret lisesi ve orta ziraat okulu
- Erkek sanat okulu, kız enstitüsü
- Köy Enstitüleri
- İnşaat usta okulu
- Bunlar dışında her türlü teknik meslek okulu çıkışlılar.

Md. 21. Köylerde çalışan öğretmenlerin ve ailesinin sağlık işlerine bakılması için Milli Eğitim Bakanlığınca sağlık müfettişleri atanır. Bakanlık sanatoryumundan köy öğretmenleri parasız yararlanır (Türkoğlu 1997: 164-165).

3.2.2.4.2 Öğrenci Alımı

Köy Enstitülerinde öğrenim görececek öğrenciler, 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun 3. maddesindeki şartlar göz önünde bulundurularak seçilmişlerdir. Bu maddeye göre, başvuruda bulunan öğrenciler arasından tam devreli köy okullarını bitirmiş, sağlıklı ve yetenekli köy çocukları Köy Enstitülerine girmeye hak kazanacaklardır.

Köy Enstitülerine öğrenci seçilirken bazı ölçütler geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Bu ölçütlere uyan çocuklar enstitülere öğrenci olarak alınmıştır. Bu özellikler şöyle sıralanabilir:

“1. Köylü çocuğı olmak, 2. Sağlıklı ve sağlam olmak, 3. Zeki ve çalışkan olmak, 4. Kendi yaşlarına göre, bilgili ve başarı düzeyi daha iyi olmaktır” (Gedikoğlu 1971).

Köy Enstitülerine müdür seçimi ve Köy Enstitüsü Kanunu'nun kabulünün ardından geçen kısa sürenin sonunda enstitülerin kurulduğu bölgelerin çevre illerinden öğrenciler alınmaya başlandı. Öğrencilerin bu okullara gelme istekleri çoğunlukla yaşadıkları ortamdan uzaklaşmaktan kaynaklanıyordu. Ya da çocuklar bir meslek edinebilmek, bir iş bulmak amacıyla bu okullara başvuruyorlardı.

Kaya (2001: 63), enstitülere gelen öğrencilerin profillerini şöyle aktarıyor:

Davar peşinde koşan köy çocukları, koltuklarına sıkıştırdıkları azık torbaları, milli eğitim müdürlüklerinden verilmiş bir zarfla enstitüye başvurmuşlardır. Sırtlarında lime lime olmuş yırtık gömlek ve entarileri, bacaklarında potur, şalvar hatta içdonu, ayaklarında ise yemeni, çarık, lastik çokça da yalın ayaklı, uzun ve bakımsız, bazen de sıfıra vurulmuş saçlarıyla geldiler. Sarı benizli, çapaklı gözlerinde zeka parıltıları taşıyan, dişleri bakımsız ve çürük, vücutları kirli ve sıska, karınları sıtma şişi, tırnakları uzun köylü çocuklarıdır onlar... Birbirleri ile yüksek sesle konuşurlar, yollarda rastladıkları ağaçlardan, meyveleri dallarıyla birlikte hoyratça koparır; ama yiyeceklerini birbirlerine ikram etmesini de bilirler.

Enstitüye gelen öğrenciler genelde üstsüz başsızdırlar. Emekli öğretmen Mehmet Buran, Müdürü Nazif Evren'e yıllar sonra yolladığı mektubunda şöyle diyordu (Kaya 2001: 63):

Ben 23 Temmuz 1945 Cumartesi günü babamla birlikte geldim. Ayağımda bir yakınımın hediye ettiği takunyalar vardı. Köyde ayağımda çarıkla ya da yalınayak başkalarının geçisini koyunu güderdim, takunyalar enstitü hediyesi olarak alınmıştı. İşte ben Dicle'ye böyle geldim... Dicle, dolayısıyla siz bana sahip çıktınız. Önce ayağıma Beykoz postalı verdiniz. Ama postal ayağıma büyük geldiği için geri alıp, özel iskarpin ısmarlayıp giydirdiniz. Ne mutlu değil mi? Sevgili öğretmenim o günden sonra hiç yalınayak kalmadım.

Köy Enstitülerine öğrencilerin alınması özel bir yöntemle sağlanmaktaydı. Öğrencilerin başvurularını kolaylaştırabilmek ve öğrencilerin belirlenen ölçütlere uygunluğunu tespit etmek amacıyla Ankara'da Milli Eğitim Bakanlığı'nca formlar ve dilekçeler bastırılarak enstitü müdürlüklerine gönderilmişti.

Pedagojik ölçütlere göre hazırlanmış olan bu formlar sade ama işlevsel birer ölçme aracıydı. Bu formda, başta öğrencinin kimliği ile ilgili bölüm, sonra onların duygu ve düşüncelerini saptayacak kısa kompozisyon sorusu daha sonra da enstitü ile ilgili bilgiler yer almaktaydı. Aynı zamanda öğrencilerin başvurularını

kolaylaştırmak amacıyla ilçe milli eğitim memurları, müfettişler, gezici öğretmenler öğrencilerle tek tek görüşüp gözlemlerde bulunuyor, uygun gördüklerine formu doldurtuyordu. Milli eğitim müdürlüğü yoluyla enstitüye ulaştırılan form-dilekçeler öğretmenler kurulunca incelendikten sonra belirlenen adaylar hemen çağrılıyordu (Türkoğlu 1997: 178-179).

Yapılan bu uygulamalar sırasında bazı aksaklıklar da yaşanmaktaydı. Bu aksaklıkları önlemek amacıyla Bakanlık, 1943 yılında bir genelge hazırlamıştır. Bu genelgeye göre:

- a) Her ilden alınacak kız ve erkek öğrenci sayısının iki kat adayı ilgililer tarafından görülerek, matbu fişler doldurulmak suretiyle müsteit olanlar arasından seçilecektir.
- b) Enstitülerin birinci sınıflarına tam devreli köy okulu mezunu alınmakla beraber, bir köyden iki çocuğu seçmek üzere eğitimli okullardan mezun erkek öğrenciler de enstitülerin ilk kısımlarına alınacaklardır.
- c) Köy Enstitülerine alınacak öğrenciler isteklerine göre öğretmen, köy sağlık memuru, köy ebesi olarak yetiştirileceklerdir.
- ç) Fişlerin sıhhatli şekilde doldurulmamasından seçime memur edilenler sorumlu olarak tutulacaklardır. Seçime memur edilenler ilköğretim müfettişleri, gezici başöğretmenler, bucak ve köy başöğretmenleri ve öğretmenleridir.
- d) Seçim fişleri ilgili Köy Enstitülerine, adaylara ait bir liste de Bakanlığa gönderilecektir.
- e) İlköğretim müfettişleri seçim işini zamanında verilen direktiflere göre yolunda yapılmasını sağlamakla mükellefler ve devamlı ilgi göstereceklerdir.
- f) Köy Enstitülerine istekli adaylara, seçilenlere, babalarına, annelerine, kanunlarda saptanan vazife ve hakları seçmenler tarafından etraflıca anlatılacaktır. Devletin sağladığı nimetlere karşı, külfetlerine katlanabilecek nitelikte seçilenlerin halen çiftçilikle geçinen köylü ailelerin çocuklarından olması, sağlık durumlarının bu işlere elverişli bulunması şarttır.
- h) Seçilip çağrılan çocukların sağlık muayeneleri enstitülerde yapılacak, sağlık durumu elverişli olmayanlar enstitülere alınmayacaklardır (Şeren 1982).

Bu genelge ile Köy Enstitülerine öğrenci seçiminin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amaçlanmıştır. Öğrenciler titizlikle incelenmiş, hangi il, ilçe, bucak

veya köyden geldikleri araştırılmıştır. Enstitülerin kendi bölgelerine giren öğrencileri seçmeleri amacıyla çalışmalar yürütülmüştür.

Öğrencilerin enstitülere gelmeleriyle birlikte ortaya birtakım sorunlar çıktı. Bu sorunlardan en önemlisi verem ve sıtma salgınıydı. Savaş dönemi koşullarında röntgen filmi sağlanmasının zorlukları nedeniyle okullara ilk yıllarda veremli ya da verem taşıyıcı çocuklar da alınmıştı. Sıtmalı öğrenciler o kadar çoktu ki onları geri çevirmek birçok Enstitünün kapatılmasıyla eş anlama gelmekteydi.

Kirby (2000: 229)'ye göre, II. Dünya Savaşı yıllarında koruyucu ve sağaltıcı ilaçların bulunabilme olanakları, başvuran öğrencilerin aile durumları, Köy Enstitülerinden çok daha az nüfuza sahip köylerdeki ölüm sıklıkları göz önünde tutulacak olursa, bir öğrencinin Köy Enstitüsüne girmesinin neredeyse en sağlam yaşam sigortası olduğu sonucuna varılabilir.

Köy Enstitülerinin kuruluşlarının ilk yıllarında okula gelen kız öğrencilerin sayısı oldukça azdı. İlk kız öğrenciler, ya yoksul kasabalı ailelerin kızları ya da ilkokulu kasabada okumuş köylü ailelerin çocuklarıydılar. Enstitülerin kız ya da erkek öğrenci kadroları yeterli olmamışsa, öğretmen ve yöneticiler, müfettiş ve gezici başöğretmenler köylere dağılarak, öğrenci bulup seçmişlerdir. İlk bir iki yıl geçtikten sonraysa enstitülere öğrenci akını başlamıştır (Türkoğlu 1997: 179).

Köy Enstitülerindeki eğitim-öğretim faaliyetlerinde kız erkek öğrenci ayrımı yapılmazdı. Her öğrenciye aynı eğitim olanağı sunulur hepsine eşit değer verilirdi.

Enstitülerde kız ve erkek öğrenciler bir arada öğrenim görüyorlardı ve öğretmenlik mesleği ile birlikte, erkeklere demircilik, dülgelik, yapıcılık; kızlara dikiş-biçki, ziraat sanatları, dokumacılık gibi köylerde geçerli ikinci bir meslek daha öğretiliyordu. Ancak, Demokrat Parti'nin işbaşına geldiği 1950'den sonra Köy Enstitülerindeki karma eğitim kaldırılmış ve kızlar Kızılçullu ve Beşikdüzü'nde toplanmışlardır (Öztürk 1998: 82).

3.2.2.4.3 Öğretim Programları

Köy Enstitüleri için hazırlanan birinci öğretim programı 4 Mayıs 1943 tarihini taşımaktadır. 10 Eylül 1947 tarihinde ise ikinci bir program yayımlanmış ve uygulamaya konulmuştur. Köy Enstitülerinde yürütülen öğretim çalışmaları, 1953-1954 ders yılından itibaren “Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı” adını taşıyan bir programa göre düzenlenmiş ve yürütülmüştür. Böylece enstitülerde kuruldukları tarih olan 17 Nisan 1940 ile kapatıldıkları tarih 27 Ocak 1954 yılları arasında üç öğretim programı uygulanmaya konulmuştur.

3.2.2.4.3.1 Öğretim Programlarının Amaçları

Köy Enstitüleri açıldığında elde hazır bir öğretim programı yoktu. Kuruluş yılları diye adlandırılabilen bu dönemde eğitim ve öğretim işleri İlköğretim Genel Müdürlüğü’nün genelgeleriyle düzenlenmekteydi. Çıkarılan genelgeler arasında 1 Temmuz 1940 tarih ve 435 sayılı genelge, enstitülerin ilk aylarında ne gibi eğitim ve öğretim etkinliklerine yer verildiğini göstermesi bakımından çok önemlidir.

Genelgenin yapılacak işler bölümünde, Enstitü arazisinin ağaçlandırılması, bataklık yerlerin kurutulması, yol yapımı, işlenmemiş toprakların verimli hale getirilmesi yer alıyordu. Ayrıca öğrencilere hayvanlara ve bitkilere zarar veren çeşitli hastalık ve etkenlerden korunmaları için gerekli önlemlerin alınması öğretiliyordu (Oğuzkan 1990: 14).

Köy Enstitülerinde dersler, çevrenin özellikleri dikkate alınarak işleniyordu. Öğrenciler her gün, sabah akşam etüt yapıyor, bunun dışında dört saat genel bilgi, iki saat tarım, iki saat teknik bilgi dersi görüyor ve çeşitli uygulamalara katılıyordu. Çalışma süresi günde sekiz, haftada kırk dört saattir. Çevresel konular arasında, bisiklet kullanma, yüzme, ata binme, dağa tırmanma, mandolin ve flüt çalma, ulusal oyun oynama, köy gezilerine çıkma, inceleme yapma, kitap, dergi okuma, kitaplık, müze kurma, eğlence düzenleme, temsiller verme, türkü söyleme gibi çeşitli etkinliklere yer veriliyordu (Kaplan 2002: 93-94).

Ayrıca genelgede, enstitülerde köy hayatını ilgilendiren kitaplar başta olmak üzere öğrencilerin bilgilerini artırıcı nitelikte yayınları içeren bir kütüphane

oluşturulması, eğlenti ve müsamereler düzenlenmesi ve gösterilerde halk oyunlarına yer verilmesi gibi direktifler de bulunuyordu.

Köy Enstitülerinin ilk yıllarında söz konusu genelge ve daha sonra yayımlanan diğerk genelgeler doğrultusunda eğitim ve öğretim etkinlikleri yürütölmüştür. Tüm enstitülerde uygulanması kararlaştırılan bir program hazırlanana kadar, her enstitüde yapılacak eğitim ve öğretim çalışmalarının planlanması ve yürütölmesi o enstitünün yönetim ve öğretim kadrosuna bırakılmıştır. Bu dönem içerisinde Enstitülerden her 15 günde bir Bakanlığa bilgi vermeleri istenmiştir (Oğuzkan 1990:16).

3.2.2.4.3.2 İçeriği

Enstitülerin kuruluş dönemine uygulanmaya konulan 1943 yılı öğretim programı Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in onayı ile yürürlüğe girmiştir.

Programdaki ders alanları ve pedagojik bazı ilkeler şunlardır:

1. Öğrenim süresi beş yıl olan enstitülerde bu sürenin 114 haftası költür derslerine, 58 haftası ziraat dersleri ve çalışmalarına, 58 haftası teknik dersler ve çalışmalara ayrılır.
2. Enstitüler haftalık, aylık, mevsimlik çalışma planlarını, kendi özelliklerine, işlerinin durumuna, öğrencilerin düzeyine ve sayısına, öğretmenlerin özelliklerine, iş araçlarının çeşitliliğine, iş alanlarının genişliğine, hayvanlarının cins ve sayılarına göre düzenler.
3. Enstitüler, öğretim ve uygulama çalışmalarını "költür", "tarım" ve "teknik" alanlarla ilgili dersleri yarım gün, tam gün veya hafta esasına göre düzenlemekte serbestirler.
4. Bina, yol, köprü yapımı veya su arkı açılması veya bitirilmesi yahut ekin yapılması veya hasat kaldırılması gibi önemli işler çıktığı zaman bütün çalışmalar o iş üzerinde yoğunlaştırılır. Önceden planlanan ders ve uygulama kayıplarının uygun bir zamanda telafisi yoluna gidilir (Erçelebi 1993: 104).

1943 Tarihli Öğretim Programına göre ders alanları ve bu alanlara ait dersler aşağıda bir tablo halinde gösterilmiştir.

Tablo 4. Köy Enstitülerinin 1943 Tarihli Programına Göre Enstitülerin Ders ve Çalışmaları İle Bunların Gruplara Dağılımı

Kültür Dersleri	Ziraat Dersleri ve Çalışmaları	Teknik Dersler ve Çalışmalar
Türkçe Tarih Coğrafya Yurttaşlık Bilgisi Matematik Fizik Kimya Tabiat ve Okul Sağlığı Yabancı Dil El Yazısı Resim-İş Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar Müzik Askerlik Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı Öğretmenlik Bilgisi - Toplumbilim - İş Eğitimi - Çocuk ve İş Ruh Bilimi - İş Eğitimi Tarihi - Öğretim Metodu ve Tatbikatı - Zirai İşletmeler Ekonomisi ve Kooperatifçilik	Tarla Ziraatı Bahçe Ziraatı - Fidancılık - Meyvecilik - Bağcılık - Sebzecilik Sanayi Bitkileri Ziraatı Zootečni Kümes Hayvanları Bilgisi Arıcılık ve İpek Böcekçiliği Balıkçılık ve Su Ürünleri Ziraat Sanatları	Köy Demirciliği - Nalbantlık - Motorculuk Köy Dülgerliği - Marangozluk Köy Yapıcılığı - Tuğla ve Kiremitçilik - Taşçılık - Kireççilik - Duvarcılık, Sıvacılık - Betonculuk Köy ve El Sanatları (Kızlar için) - Dikiş, Biçki, Nakış - Örgü ve Dokumacılık - Ziraat Sanatları

(Akyüz 2001: 355).

1943 Tarihli Öğretim Programında, kültür derslerine ayrılan zaman haftada 22 saatti. Kültür derslerine ayrılan saat sayısı ise çoktan aza doğru şöyle sıralanabilir: Türkçe (736 saat), Matematik (598 saat), Müzik (460 saat), Yabancı Dil (414 saat), Askerlik (368 saat), Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi (368 saat) ve öğretmenlik Bilgisi dersleri. Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerine ayrılan zaman ise toplam 690 saatti (Ataünal 1997: 26).

Köy enstitülerinde öğrenciler, beş yıl boyunca süren eğitimin yarı süresince genel kültür dersleri görürlerdi. Kalan sürenin yarısında Tarım dersleri, diğer yarısında ise Sanat ya da Teknik dersleri işlenir, bu alanlarda uygulamalar yapılırdı. Bu

program, öğrencileri ezbercilikten uzaklaştırarak uygulamalı eğitime yönlendiren, öğrencilere iş sevgisini ve başarıma duygusunu yaşatan bir programdır.

Hasan Ali Yücel'in ardından Milli Eğitim Bakanı olan Şemsettin Sirer döneminde, Köy Enstitüleri Programı yeniden düzenlenmiştir. 1947 tarihli öğretim programı, 1943 programındaki temel hedef ve ilkelere bağlı kalınarak geliştirilmiş ve düzenlenmiştir. Bu programda bazı derslerin adları değiştirilmiş, bazı derslerin de haftalık ders saatlerinde artma ve azalmalar yapılmıştır. Programa yeni dersler eklenirken, konuların seçimi ve sıralanışında da değişiklikler yapılmıştır.

Tablo 5. Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1947

Dersler	I sınıf	II sınıf	III sınıf	IV sınıf	V sınıf
Türkçe	4	4	4	4	4
Genel Ruhbilim	-	-	-	2	-
Çocukluk ve Gençlik Ruhbilim	-	-	-	-	1
Eğitbilim	-	-	-	1	1
Genel Öğretim Metodu ve Uygulama	-	-	-	-	6
Toplumbilim	-	-	-	-	2
Eğitim Tarihi ve Örgüt	-	-	-	-	1
Tarih	2	2	1	1	1
Coğrafya	2	2	1	1	1
Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-
Matematik	5	3	3	3	-
Fizik	-	2	2	2	-
Kimya	-	2	2	1	-
Tabiat Bilgisi	2	2	2	2	-
Okul Sağlık bilgisi	-	-	-	-	1
El Yazısı	1	1	1	-	-
Resim	1	1	1	1	1
İş	-	1	1	1	-
Beden Eğitimi ve Eğitsel Oyunlar	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	2	2

Yabancı Dil (3)	-	-	-	-	-
Askerlik	-	-	1	1	1
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı	1	1			
Kooperatifçilik ve Kooperatif Sayışımı	-	-	1		
Genel Bilgi Dersleri Toplamı	20	24	22	26	24
Tarım Dersleri ve Uygulamaları	12	10	11	9	10
Sanat Dersleri ve Çalışmaları	12	10	11	9	10
Genel Toplam	44	44	44	44	44

(Köy Enstitüleri Öğretim Programı 1947)

1947 Öğretim Programıyla Mesleki formasyon sağlayan derslerin ad ve konularında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu programda Öğretmenlik Bilgisi başlığı altında şu derslere yer verilmiştir: Ruhbilim, Çocukluk ve Gençlik Ruhbilimi, Eğitim, Toplumbilim, Eğitim Tarihi ve Örgüt, Genel Öğretim Metodu, Özel Öğretim Metodu ve Uygulama.

1947 Köy Enstitüleri Öğretim Programında yapılan en önemli değişikliklerinden biri Yabancı Dilleri (seçmeli) bir ders haline getirilmiş olmasıdır.

Resim-İş dersi, Resim ve El İşi olarak iki ayrı ders haline getirilmiştir. Aynı şekilde Tabiat ve Okul Sağlığı Bilgisi dersi de beşinci sınıfta okutulmak üzere iki ayrı ders haline getirilmiştir (Binbaşioğlu 1993: 54-55).

1947 yılında yapılan değişiklikte kültür dersleri, genel bilgi dersleri olarak değiştirilmiş ve ders saati artırılmıştır. Teknik derslere, sanat dersleri ve atölye çalışmaları ismi verilmiş, bunlar her yıl 1/3 öğretim yılı ile sınırlandırılmıştır (Gülcan M. vd. 2003: 183).

Meslek derslerinde “iş eğitimi” ifadeleri verilmiş, en önemlisi her adayın edineceği “iş” ve “tarım”la ilgili ek dallar kaldırılmıştır (Altunya 2005: 46).

1947 programında, 1943 programındaki konu ve yöntem seçiminde öğretmene tanınan serbestlikten ve programın esneklik özelliğinden uzaklaşmıştır. Öğrenciler daha çok kuramsal çalışmalara yönlendirilmiştir (Erçelebi 1993: 105).

1947 programı incelendiğinde, uygulamalı derslerin yoğunluğunun azaltıldığı görülmektedir. Bu değişikliklerle Köy Enstitülerinin temel felsefesi olan, iş içinde eğitim, ilkesinden uzaklaşıldığını söyleyebiliriz.

1947 Programından sonra uygulamaya konulan 1953 Öğretim Programı, Köy Enstitülerinin üçüncü programı olma özelliğinin yanı sıra öğretmen okullarının da ortak programı olma özelliğine sahiptir. Bu programla her iki kurumun da eğitim amaç ve ilkeleri ortaklaşa belirlenmiştir. Ders dağıtım çizelgelerinde ise farklılıklar görülmüştür. 1953 yılı programıyla her iki kurumun da temel amacının nitelikli öğretmen yetiştirmek olduğu vurgulanmıştır. Okutulan derslerle öğrencilere köy gerçeğine yönelik pratik ve uygulamalı bilgiler öğretilirken, boş zamanlarını iyi değerlendirme alışkanlıkları da kazandırılmaya çalışılmıştır.

1953 Öğretim Programında, Enstitülerde 1950-1951 öğretim yılında karma eğitime son verildiği için Erkek Köy Enstitüleri ile kız Köy Enstitüleri için iki ayrı ders dağıtım çizelgesi hazırlanmıştır.

1953 öğretim Programının özellikleri şöyle özetlenebilir:

- Bu programla öğrencilerin haftalık ders yükü, eski programdaki durum dikkate alınırsa - seminer ve serbest çalışmalar dahil 7 ile 11 saat arasında azaltılmıştır.
- Daha önceki enstitü programlarında bulunmayan Çocuk Edebiyatı, Biyoloji ve Sağlık Bilgisi, Din Bilgisi dersleri bu programda zorunlu dersler arasında yer almıştır.
- Tabiat ve Fen Bilgileri genel başlığı altında toplanan derslerin amaç, ilke ve konularında önemli bir değişiklik yapılmamış, yalnız daha önceki programda bağımsız bir ders olarak görülen Okul Sağlık Bilgisi bu kez Biyoloji dersinin bir parçası haline getirilmiştir.
- Matematik dersinin öğretimiyle ilgili açıklamalara, önceki Programlara göre daha geniş bir yer ayrılmış, öğretmene kılavuzluk etmek bakımından daha etkili bir biçime getirilmiştir.

- Beden Eğitim ve m¼zik derslerinin amaç ve ilkeleri de daha kapsamlı bir biçimde açıklanmaya çalışılmış, ayrıca bu derslerin haftalık ders saat sayıları arttırılmıştır.
- Bir nceki programda ‘‘İş – Resim’’ diye geçen dersin adı bu kez ‘‘Resim ve Yazı’’ olmuştur. Programda bu dersin amaçları, izlenecek yöntemler ve kullanılacak araç ve gereçler ¼zerinde geniş açıklamalara yer verilmiştir.
- Tarım ders ve uygulamalarına ayrılan saat sayısı b¼y¼k l¼de azaltılmıştır. Bu dersler içerik ve yöntem bakımından da kuramsal bir nitelik kazanmıştır.
- Daha nceki programların önemli bir parçasını oluşturan sanat dersleri ve atölye çalışmaları bu programla kaldırılmıştır.
- Bu programla ilk ğretmen okulları ile birlikte Köy Enstit¼lerinde Yabancı dil öğretimine son verilmiştir (ğretmen Okulları ve Köy Enstit¼leri Programı 1953).

Oğuzkan (1990: 29)’a göre, 1953 Programında Köy Enstit¼leri amaç, işlev, eğitim ve ğretim ilkeleri bakımından farklı birer ğretim kurumu olarak değerlendirilmiştir.

3.2.2.4.3.3 ğretim Yöntemleri

Köy Enstit¼lerinde uygulanan ğretim programlarında ğretim ilke ve yöntemlerine detaylı yer verilmediğinden, ğretim yöntemlerini çıkan yasa, yönetmelik ve genelgelere bakarak şu şekilde maddeleştirebiliriz:

1. Öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine fırsat tanınmıştır.
2. Öğrencilerde okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçlarla okuma saatleri d¼zenlenmiř, enstit¼lerde T¼rk ve d¼nya klasiklerini barındıran k¼t¼phaneler açılmıştır.
3. Öğrencilerin şitli becerilerinin ortaya çıkarılmasına yönelik ğretim faaliyetlerine ağırlık verilmiştir.
4. Öğrencilerin şitli sanat dallarında (m¼zik, resim, spor, edebiyat, tiyatro v.b.) kendilerini geliştirmelerine olanaklar sağlanmışır.
5. Bilgiler, iş içinde eğitim ilkesi yoluyla kazandırılmaya alışılmışır.

6. Bilgiler anlatım yoluyla değil buldurucu yaklaşımla, uygulamalı olarak kazandırılmaya çalışılmıştır.

7. Öğrencilerin sorumluluk ve kendine güven duygularının gelişmesi, düşüncelerini özgürce ifade etmeleri için onlara demokratik ortamlarda eğitim görme olanakları sağlanmıştır.

Enstitülerdeki eğitim öğretim uygulamaları iş pedagojisine, “eli kadar kafası, kafası kadar eli işleyen” , “kuramla uygulamayı bağdaştırma” , “yapay iş yerine, üretime dönük gerçek iş yapma” sloganlarına uygun düşecek tarzda uygulanmıştır (Demirtaş 1993: 31).

Türk eğitim tarihi açısından önemli bir deneyim olan Köy Enstitülerinde, “iş içinde eğitim” ilkesi benimsenerek düşünen, okuyan, üreten, kendini ifade edebilen bireyler yetiştirilmiştir. Öğrenciler hayatı, iş içinde eğitimle okullar, köprüler yaparak; bataklıkları kurutup sıtmaya çare bularak; toprağı işleyip ürün elde ederek kısacası yaparak yaşayarak öğrenmişlerdir. Doğayla iç içe yaşayan öğrenciler doğadaki tüm canlıları sevmeyi de öğrenmişlerdir.

Köy Enstitülerinin yönelik çıkan genelgelerin yapılacak işler bölümünde, enstitü arazisinin ağaçlandırılması, bataklık yerlerin kurutulması, yol yapımı, işlenmemiş toprakların verimli hale getirilmesi yer alır. Ayrıca öğrencilere her fırsatta hayvanlara ve bitkilere zarar veren çeşitli hastalık ve etkenlerden korunması önlemlerinin öğretilmesi isteniyordu (Oğuzkan 1990: 14).

Enstitülerde, genel kültür ve beceri derslerinin yanı sıra bağcılık, sebzeçilik, arıcılık, demircilik, marangozculuk gibi çok çeşitli uygulamalı dersler okutulurdu. Yine enstitülerde edebiyat, resim, müzik, spor v.b. derslere de ağırlık verilirdi. Böylece sanat, yaratıcılık ve hareket gerçek yaşamla içi içe olurdu. Oysa günümüzde bu eğitim uygulamalarından oldukça uzaklaşmıştır. Öğrencilerin sayısal ve sözel alanlardaki becerilerinin geliştirilmesi önem kazanmış, diğer alanlardaki becerileri ise daha geri plana itilmiştir. Öğrenciler ezberci ve sınav merkezli bir öğrenim yaşamına mahkum bırakılmışlardır.

Pedagogların yıllardır tartıştığı ve hep tartışacakları iş içinde eğitim, enstitülerde gündelik hayatın bir parçasıydı. Öğrenciler yaparak-yaşayarak öğreniyorlardı. Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim ve öğretim yöntemi, “öğrenciyi merkeze” koymuş ve onun etkin kılınmasını temel almıştı. Ekip çalışmaları ve bireysel etkinlikler, öğrenci kişiliğinin geliştirilmesi açısından vazgeçilmez koşuldu. Enstitülerde elde bulunabilen teknolojinin yoğun olarak kullanılması esastı.

Köy Enstitülerinde yaparak yaşayarak öğrenmenin önemini Emin Güney yıllar sonra şöyle anlatır:

Emin Güney (Hasanoğlu Köy Enstitüsü Öğrencisi):

Demircilik derslerinde, marangozluk derslerinde, duvar derslerinde, tarım derslerinde, kültür derslerinde öğrendiklerimizi uygulardık. Örneğin matematikte, dik üçgen konusunda öğrendiğimiz pisagoru kullanarak binaların temelini kazardık. Kültür derslerinde öğrendiğimiz makaralar dediğimiz prangaları kullanarak, binaları yaparken tuğlaları, kiremitleri, harcı yukarı çıkarırdık. Bunun gibi birçok örnek verebilirim. Yani Köy Enstitüsünde kültür dersleri ile iş iç içe girmişti, birbirlerini tamamlardı (Dündar 2000: 38).

Köy Enstitüsü öğrencisi Mustafa Aydoğan, enstitülerde uygulanan öğrenci merkezli eğitimi ve yararlarını yıllar sonra şöyle anlatır:

Mustafa Aydoğan (Çifteler Köy Enstitüsü Öğrencisi):

Yani siz tarımı bugün okulların birçoklarında yapıldığı gibi, saksıdan çiçek yetiştirmek, saksıda buğday yetiştirmek şeklinde yaptığınız zaman onu öğretemezsiniz; bu ezbere bir şey olur. Benim torunlarım öyle yapıyorlar. Bir tohumu alıyorlar, pamuklu bardağa koyuyorlar, orada yetiştiriyorlar. Bu, tarım öğretimi değildir (Dündar 2000: 39).

Köy Enstitülerinde, sözel derslerin öğretiminde de yaparak yaşayarak öğrenme faaliyetlerine ağırlık verilirdi. Pakize Türkoğlu, bir tarih derslerini şöyle anlatıyor:

Pakize Türkoğlu (Aksu Köy Enstitüsü Öğrencisi):

Hava sıcak olduğunda Tonguç, Köy Enstitüsünde tarih dersini derslikte anlatmayı yasak ediyordu. Bizim bir öğretmenimiz vardı, Zühre Hanım, bizi Perge Harabeleri'ne götürdü. Perge Harabeleri bizim enstitünün arkasında bütün görkemiyle doğan bir harabeydi. Çıkardı bizi yüksek yere, çevremize baka baka, hiç unutmuyorum, ‘ niçin bu yapılar yüzyıllar önce bu kadar güzel, yüksek, görkemli yapılmış, bugün

insanlar burada şu saz evlerde oturuyorlar düşünsenize.’ dedi (Dündar 2000: 40).

Köy Enstitülerinde okuyan öğrencilerin derslerinde başarılı ve enstitülere bu kadar bağlı olmalarının nedenlerinin başında enstitüleri kuranların da onlara bu kadar inanmaları ve güvenmeleri geliyordu. Milli eğitim bakanı Hasan Ali Yücel, Köy Enstitülerini sık sık ziyaret ediyor ve öğrencilerle ilgileniyordu. Köy Enstitüsü öğrencisi Mehmet Başaran bunu bir anısında şöyle dile getiriyor:

Mehmet Başaran (Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü Öğrencisi)

Hafta sonlarında eğlenceler düzenleniyordu, konuklar geldiğinde gene şiirler isteniyordu. Hasan Ali Yücel de gelmişti. Ben ‘Bir Atlı’ şiirimi okudum. Tabii, ilkokullarda öğretildiği gibi biraz acemi okudum. ‘Rüzgara vurunca sazdan bir eyer’ falan, bir şey okumuş olmalıyım ki, ‘yok’ dedi, ‘olmuyor’ dedi. Çağırdı, çekti bir köşeye, ‘ Bak, bir metnin güzel okunması, vurguları, ulamaları tonlamayı yerinde yapmaya bağlıdır’ dedi. Neye tonlama deniyordu, neye ulama deniyordu, neye vurgu deniyordu bilmiyordum. ‘ Hadi bakalım şimdi benim söylediğim gibi yap’ dedi. Yaklaşık yarım saat benimle ilgilendi ve gerçekten bana şiir okumayı Hasan Ali Yücel öğretti (Dündar:2000:60).

Köy Enstitüsü programı çok yönlü eğitimi benimsemişti. Genel kültür ve beceri dersleri yanı sıra edebiyat, resim, müzik ve spor gibi etkinlikler her öğrencinin doğal hakkı sayılıyordu. Enstitülerde her hafta bir eğlenti düzenlenir, bu etkinliğe yönetici ve öğretmenler de katılırdı. Bu eğlenti programları piyes, müzik, gösteri, halk oyunu, orta oyunu vb. etkinliklerden oluşurdu. Bu etkinlikleri, çevredeki köylüler ve öğrenci velilerinden konuk olanlar da izlerlerdi.

Serbest okuma saatlerinde isteyen öğrencilere müzik öğretmenleri tarafından mandolin, keman, akordeon, bağlama dersleri de veriliyordu. Her öğrencinin bir müzik aleti (genellikle mandolin) çalması zorunlu idi. Halk kültürünün tüm malzemesi enstitülere taşınıp işleniyordu. Aşık Veysel de Köy Enstitülerinde halk türküleri öğretmeni olarak görev yapıyordu.

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim-öğretim yöntemi şöyle tanımlanmaktaydı: İş İçinde-İşle Birlikte-İş Aracılığıyla. Bu anlatımla ortaya konmak istenen “iş eğitimi” idi. Enstitülerdeki uygulanış biçimiyle iş, bir amaçtı. Öğretim süreçlerinin özüydü. Çünkü iş demek, üretim demektir. Üretim ise bir bütündür. Üretimdeki bütünlük, bir sürekliliğin sonucunda oluşmaktaydı (Baykurt 1971).

Köy Enstitülerinde işlerin sürekliliğini sağlayabilmek için, günlük, haftalık, aylık ya da mevsimlik gelişme planları yapılmaktaydı. Bunlar, her Enstitünün özelliğine, işlerinin durumuna, öğrencilerinin düzey ve sayısına, öğretmenlerinin özelliklerine, iş araçlarının çeşitlerine, iş alanlarının genişliğine, hayvanlarının cins ve sayılarına göre ayarlanmaktaydı. Her öğrencinin tarım, teknik ve kültür çalışmalarına katılması sağlanmaktaydı. Çalışmalar, şöyle hazırlanıyordu:

1. Yarım gün esas tutulduğuna göre:

- a) Tüm sınıfların yarısı öğleden önce, yarısı öğleden sonra kültür dersleri,
- b) Geri kalanların yarısı tarım, yarısı teknik çalışmaları sürdürürdü.

2. Bütün gün esasına göre:

- a) Bütün sınıfların yarısı, bütün gün kültür derslerini,
- b) Geri kalan sınıfların yarısı bütün gün tarım, öteki yarısı bütün gün teknik dersi çalışmalarına sürdürürdü.

3. Hafta esasına göre:

- a) Bütün sınıfların yarısı bir hafta kültür derslerine,
- b) Geri kalan sınıfların yarısı tarım, öteki yarısı da teknik çalışmaları sürdürürdü.

4. Olağan üstü gereksinimler esasına göre:

İvedilikle yapılması gereken bina, yol, köprü, su arkı; belli sürede bitirilmesi gereken başka işler olduğunda öğrenci ve öğretmenlerin tümü aynı işte birkaç hafta da çalışabilmekteydi (Gedikoglu 1971: 81).

Köy Enstitülerinde eğitim ve öğretimde sürekliliği sağlamak amacıyla yaz aylarında da faaliyetler sürdürülmekteydi. Bu nedenle Enstitüde çalışanlar diğer okullarda olduğu gibi iki üç ay tatil yapamıyorlardı.

Enstitülerde uygulanan eğitim-öğretim yöntemlerine “yaparken öğrenme” diyenler de vardır. Anlaşıldığı kadarıyla yaparken öğrenme, yaparak öğrenmeden farklıdır, onu aşmaktadır. Çünkü yaparken öğrenmede, yapılan iş, bir gereksinimden doğmaktadır. Oysa yaparak öğrenme de, kişiye bir şeyi öğretmek ana amaçtır. Örneğin bir tavuk kümesini öğretmek için, bu küme, öğrenciye yaptırılır. Bunun için bir gereksinim olup olmadığı düşünülmeyebilir. Yapıldıktan

sonra da bu kümes yıktırılabilir. Yaparken öğrenmede ise amaç, daha çok bir kümese sahip olmaktır. Tavuk beslemek, yumurta elde etmek, ondan yararlanmak düşüncesi egemendir (Özgen 1991: 156).

3.2.2.4.4 Öğretmen ve Yöneticilerin Seçimi

Köy Enstitülerinde, 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nun 17. maddesinde göre aşağıdaki nitelikleri taşıyanların öğretmen olarak görevlendirilebilecekleri hükme bağlanmıştı:

- 1) Yüksek okullar ve üniversite fakülteleri,
- 2) Gazi Eğitim Enstitüsü,
- 3) Öğretmen okulları,
- 4) Ticaret liseleri ve orta tarım okulları,
- 5) Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri,
- 6) Köy Enstitüleri,
- 7) İnşaat usta okulu,
- 8) Bunlardan başka her türlü teknik ve mesleki mezunları.

Kanundaki maddeler göz önünde bulundurulduğunda, enstitülere seçilecek öğretmenlerde yüksek öğrenim mezunu olma zorunluluğu aranmamış, aksine özellikle uygulamalı derslerinin öğretmeni olabilme koşullarında esneklik sağlanmıştır.

Enstitülerin kuruluş yıllarında okullara öğretmen ve yönetici bulmak oldukça zordu. Köylere atandıklarında uyum sorunu yaşayan öğretmenler köylere gitmek istemiyorlardı. Nitelikli öğretmenler ise kentlerdeki rahat yaşamlarından ayrılmak

istemiyorlardı. Ülkenin kırsal alanlarına kurulan Köy Enstitülerine bu yüzden rağbet yoktu. O dönemde enstitülere öğretmen bulma sıkıntısı, araç gereç bulma sıkıntısından daha çoktu. Bu nedenle ilk yıllarda merkezden uzak enstitülerde daha çok ortaöğretim mezunu öğretmenler ve usta öğreticiler görev yapmıştır (Altunya 2005: 59).

1946 yılında Köy Enstitülerinde görevli öğretmenlerin mezun oldukları okullar bakımından taşıdıkları özellikler aşağıda bir tablo durumunda gösterilmiştir:

Tablo 6. Köy Enstitülerinde Görevli Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okullara Göre Dağılımı (1945-1946 Öğretim Yılı)

Mezun Olunan Okul Türü	Mezun Olan Öğretmen Sayısı
Üniversite (Fakülte), Gazi Eğitim Enstitüsü ve Yüksek Köy Enstitüsü	229
Öğretmen Okulu	209
Kız Enstitüsü	56
Ziraat Okulu	27
Sanat ve Yapı Usta Okulu	91
Diğer Meslek Okulları	8
Toplam	62

(Pazar 2001: 64).

Yukarıdaki tabloda, enstitülerde görev yapan öğretmenlerin mezun oldukları okullara baktığımızda, 620 öğretmenin yaklaşık olarak üçte biri yüksek öğrenim mezunu olduğu görülmektedir. Öğretmen okulu mezunlarının sayısı da yüksek öğrenim mezunları sayısına oldukça yakındır.

Usta öğreticiler özellikle enstitülerin kuruluş dönemlerinde çeşitli sanat dallarının uygulanmasında öğrencilere yardımcı olmuşlardır. Her enstitüde bu nedenle gerektiği kadar öğretmenlerle birlikte dülgerlik, demircilik, marangozluk, el sanatları, müzik vb. alanlarda başarılı insanlar usta öğretici olarak enstitülere görevlendirilmiştir. Bu kişiler, usta-çırak ilişkisi içinde bilgi ve birikimlerini öğrencilerle paylaşarak onları yetiştirmişler ve tıpkı bir öğretmen gibi büyük saygı görmüşlerdir (Menekşe 2005: 99).

Sanat işlerini, sanattan anlayan bir öğretmen denetleyip yürütürdü. Bu genellikle sanat okulu çıkışlı bir öğretmendi ki, ona sanat başı denirdi. Tarım derslerine giren öğretmenler ise tarım başı olarak tabir edilir ve bahçe, tarla, ahır, atlar, arabalar, bunların bakım işlerini yönetir, yürütürdü (Evren 1998: 37).

Köy Enstitülerinde öğretmen açığı en çok Müzik ve Beden Eğitimi derslerinde olmuştur. Bu alanlarda yaşanan sorun, Enstitülerden Enstitülere aktarılan öğretmen ve usta öğreticilerle giderilmiştir. Köy Enstitülerinden mezun müzik ve milli oyunlarda iyi yetişmiş öğretmenlerin Enstitülere atanmalarıyla, bu alanlardaki öğretmen açığı bir ölçüde karşılanmıştır (Gedikoğlu 1990: 136).

Enstitülerde çalışan bütün öğretmenler, gönüllü çalışmayı kabul etmiş, özverili ve deneyimli kişilerdi. Ama yine de geleneksel eğitim anlayışından, alışkanlıklarından kurtulmak, yeni yaşama ayak uydurabilmek için sürekli kendilerini yetiştirmek zorundaydılar. Gerçek iş yaşamına uymaları, 9-18 yaşlarındaki ergenlik, gençlik dönemindeki öğrencileri her yönden tanıyıp onlara kılavuzluk etmeleri, yardımcı olmaları, öğretim elemanlarının okumalarına, meslek kültürlerini, genel kültürlerini geliştirmelerine bağlıydı (Başaran 2003: 32).

Köy Enstitülerinde idari işlerinden sorumlu kişiler enstitü müdürleriydi. Müdürler, eğitim ve öğretim işlerini tek başlarına değil kendilerine yardımcı olan personeller ile birlikte yürütmekteydiler. Ayrıca, sanat başı, tarım başı, işlik başı, yapı başı, sağlık başı gibi görevlerde bulunan öğretmenler de müdüre genel yönetimin uyum içinde yürütülmesi için yardımcı oluyorlardı (Binbaşoğlu 1993: 35-36). Aynı zamanda öğrenciler de yönetimde söz sahibiydiler.

Enstitülerin yönetim işleri, 1942 yılında yürürlüğe giren ve 184 maddeden oluşan Köy Enstitüleri Yönetmeliğine göre düzenlenmiştir. Bu yönetmelik, yönetim, eğitim, disiplin, sınav, defter ve demirbaş olarak beş bölümden oluşmaktadır. Müdür, eğitim başılar, müdür yardımcıları, tarım başı ve yapı sanat başıları enstitünün yönetimine ilişkin kararlar alan ve uygulayan yönetim kurulunu oluşturmaktadır. Bunlardan başka, bu kurula yardımcı olan Sağlık Başı, Müzik Başı, Spor Başı, Denizcilik ve Balıkçılık Başı, Diğer Teknik İşler Başı, İşlik Başı

ve Küme Başılar vardı. Her enstitünün kendi özelliklerine göre meslek ve teknik başılar ayrılabilirdi (Öztürk 1961).

Eğitim işlerinden sorumlu eğitim başi enstitülerde, öğrenci-öğretmen toplantılarını yönetir, öğretmenler kuruluna başkanlık eder ve aynı zamanda dalına ait dersleri okuturdu (Evren 1998: 37).

Köy Enstitülerinde müdürler, bu okullara atanacak öğretmen ve usta öğreticilerin seçiminde büyük rol oynuyorlardı. Bu konuda yetki kendilerine verilmişti. Enstitülerin kurulduğu ilk yıllarda bu okulların müdürlerini İsmail Hakkı Tonguç bizzat kendisi atamıştır. Gazi Eğitim Enstitüsü'nden mezun ettiği ve yakından tanıdığı öğrencilerini enstitülere müdür olarak seçmiştir.

Köy Enstitülerinde görev yapmış müdürlerin yaşları ve öğrenim durumları aşağıdaki tablo ile açıklanabilir:

Tablo 7. Köy Enstitüsü Müdürlerinin Yaş ve Öğrenim Durumları

Adı Soyadı	İlk Görev Yeri	Doğum Tarihi	Göreve Başlama Tarihi	Göreve Başlama Yaşı	Öğrenim Durumu
Sıtkı Akkay	Savaştepe	1898	1940	42	Muallim Mektebi
S. Edip Balkır	Gölköy	1902	1939	37	Muallim Mektebi
Halit Ağanoğlu	Cılavuz	1903	1940	37	Muallim Mektebi
İhsan Kalabay	Kepirtepe	1902	1940	38	GEE Pedagoji
Recep Gürel	İvriz	1904	1941	37	GEE Pedagoji
Lütfi Engin	H.Oğlan	1904	1941	37	GEE Pedagoji
M. Rauf İnan	Çifteler	1905	1940	35	Viyana Ped. Ens.
Remzi Özyürek	Çifteler	1906	1937	31	GEE Pedagoji
Emin Soysal	Kızılçullu	1906	1944	31	GEE Pedagoji
Aydın Aıkök	Pulur	1909	1943	34	B Kursları
Şerif Tekben	Akçadağ	1908	1940	32	GEE Pedagoji
Nurettin Biriz	Lâdik	?	1940	?	Öğretmen Okulu
Nejat İdil	Kepirtepe	?	?	?	?
Hayri Çakaloz	Ortaklar	?	1944	?	GEE Pedagoji
Hamdi Akman	Kızılçullu	1903	?	?	GEE Pedagoji

A. Lutfi Dağlar	Düziçi	1908	1940	?	?
Ali Doğan Toran	Gölköy	?	1940	?	?
Şinasi Tamer	Akçadağ	1909	1940	31	GEE Resim-İş
Hürrem Arman	Beşikdüzü	1909	1940	31	GEE Pedagoji
Enver Kartekin	Lâdik	1910	1943	33	GEETarih-Coğraf
Ahmet Korkut	Pulur	?	1942	?	GEE Pedagoji
Talat Ersoy	Aksu	1903	1940	37	?-Fen
Kemal Üstün	Beşikdüzü	1911	1945	34	GEE Pedagoji
Nazif Evren	Dicle	1909	1944	35	GEE Pedagoji
Sabri Kolçak	Pazarören	1912	1940	28	GEE Pedagoji
Fehim Akıncı	Beşikdüzü	1912	1946	34	GEE Pedagoji
İ. Safa Güner	İvriz	1912	1946	34	GEE Pedagoji
ŞevketGedikoğlu	Pazarören	1910	1943	33	GEE Pedagoji
Ömer Uzgil	Gönen	1912	1940	28	GEE Resim-İş
Osman Ülkümen	Beşikdüzü	1915	1944	29	GEE Pedagoji
Osman Yalçın	Yıldızeli	?	1946	?	GEE Resim-İş
YAŞ ORTALAMASI				33	

(Altunya 2005: 71)

Tablodan anlaşılabacağı gibi, Köy Enstitülerinde görev yapmış müdürlerin yaşları 28 ile 42 yaş aralığındadır. Ortalama yaş ise 33'tür. Bu sonuç, Köy Enstitüsü müdürlerinin kariyerlerinin başlarında müdürlük görevine yükseldiklerini göstermektedir. Daha otuzlu yaşlarda müdürlük görevini üstlenen bu kişiler büyük sorumlulukların altına girerek büyük başarılar elde etmişlerdir.

Enstitü müdürlerinin mezun oldukları okullara baktığımızda, çoğunluğun Gazi Eğitim Enstitüsü (GEE) mezunu olduğunu görmekteyiz. Yine, görev yapan müdürlerin çoğunluğunun GEE Pedagoji ve GEE Resim-İş bölümü mezunu olduğu görülmektedir. İçlerinden sadece M. Rauf İnan yurt dışında eğitim görmüştür.

Göreve atandıkları zaman yaş ortalamaları 32 civarında olan müdürlerin çoğu, önceden herhangi bir yönetim görevinde çalışmamış, birçoğu ilköğretim müfettişliği ya da öğretmen kurslarında kısa süre yöneticilik yapmışlardır (Altunya 2002: 36). Bu müdürleri başarılı yapan birinci etken, inisiyatifsizliği,

hareketsizliği, hiyerarşik despotluğu yaratan ve yasallaştıran temellerin kaldırılmış olmalarıdır. Ayrıca enstitü müdürlerine yeteneklerini ve güçlerini gösterebilmeleri için her tür olanak sağlanmıştı (Kirby 2000: 219).

3.2.2.4.5 Eğitim Ortamlarının Özellikleri

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim ve öğretim faaliyetlerinin başarısını açıklayabilmek için bu kurumlarda oluşturulan çalışma çevresini, eğitim atmosferini ve enstitülerde yaratılan havayı gözden geçirmek gerekmektedir.

Köy Enstitülerindeki çalışma planı uygulanan eğitim öğretim ilkeleriyle, köyün ve toplumun gereksindiği insan tipini yaratma amacıyla sıkı sıkıya ilgili ve iç içedir (Gedikoğlu 1971).

Köy Enstitülerindeki eğitim ortamı, gerçek materyal ve malzemelerle özgür, demokratik ve doğal ortamlarda “iş içinde eğitimle” öğrenmeyi sağlar niteliktedir.

Enstitülerin temel taşı modern pedagojinin meydana koyduğu iş teşkil eder (Öztürk 1961).

Köy Enstitülerinde yürütölen çalışma programı öğrencilerin kalıcı ve işlevsel bilgi ve beceriler kazanmalarını sağlayacak şekilde yani yaparak ve yaşayarak öğrenmeye fırsat verecek şekilde düzenlenmiştir.

Enstitülerdeki çalışma programı günlük, haftalık, mevsimlik hatta yıllık bölümlere ayrılarak düzenlenmiştir. Özellikle öğrencilerin enstitülerdeki yoğun günlük çalışma programı göze çarpmaktadır. Enstitülerde öğrenciler her türlü günlük gereksinimlerini kendileri karşılamaktadırlar.

Genel olarak tüm Enstitü şafak sökerken ya da saat altı civarlarında kalkardı. Yıkanma ve giyinmeden sonra öğrencilerin ve öğretmenlerin tümü herhangi bir

toplu beden hareketine katılırdı. Çoğu kez bu etkinlik bir halk dansı olurdu (Kirby 2000: 249).

Enstitüde her gün ilk uyananlar ekmek yapmakla görevli öğrenciler ve yardımcıları olurdu. Başlangıç dönemlerinde bu öğrenciler, usta bir kişinin gözetiminde çalışırlardı. Daha sonra depo ve yemekhanelerde görevli yönetici öğrenciler kalkar, o gün nöbetçi olan öğretmenleri ve mutfak görevlilerini kaldırırlardı. Bu öğrencilerin erzakın tartılması ve dağıtılmasında, mutfağın temizliğinde, işlerin gecikmemesinin sağlanmasında ve diğer işlerde nöbetçi öğretmenlerle ortak sorumlulukları vardı (Kirby 2000: 249).

Kahvaltıdan sonra, günlük çalışmalar başlamadan önce öğrencilere serbest zaman dilimi ayrılırdı. Bu süre içinde yatakhane ve derslikler temizleni, havalandırılırdı.

Saat 8:30'da yoklama ve günlük işlerin dağıtımı yapılırdı. Bu arada küme başı, öğrencilerin giysi ve temizliklerini kontrol ederdi. Hasta olanlar revire; elleri, tırnakları kirli olanlar temizlenmeye yollanırdı. Bundan sonraki sabah programı üç saat sürerdi. Ancak her Enstitünün kendi sistemi vardı ve bu süreyi ihtiyaçları doğrultusunda kendileri değerlendirirlerdi (Kirby 2000: 250).

Öğle yemeğinden sonra, sabahki çalışmaya benzeyen bir çalışma yürütülürdü. Yönetim görevleri olanlar kendi işleriyle uğraşırlardı. Yine her Enstitü kendine özgü yöntemini uygulardı. Bazı Enstitülerde uygulanan yöntemde, derslerin belirli bir programa göre sürmesi esastı. Öğrencilerin yapacakları yönetim işleri de derslerde bulunmayacakları zamanlara göre ayarlanmıştı. Derslerin yapıldığı zamana denk gelen görevler, tek öğrencilere verilen görevlerdi. Görevleri nedeniyle derste bulunamayan öğrenci, o günki eksikliğini tamamlamak zorundaydı. Enstitülerde, spor, müzik, sahne ve tiyatro etkinlikleri, öğleden sonra ile akşam yemeği arasındaki sürede kümelerin tartışmalı okuma toplantıları yapılırdı. Bu saatte önemli bir eser yüksek sesle okunur, sorular sorulur, tartışılır ve güncel konular üzerinde fikir alışverişi yapılırdı (Kirby 2000: 250).

Akşam yemeğinden sonra öğrencilere bir "ders çalışma" süresi verilir ve günlük program genel olarak 21.30 ya da 22.00'da sona ererdi. Yönetici öğrenci ve

öğretmenler tüm öğrencileri yatırırldı. Genel olarak bir öğrenci yangın vb. gibi tehlikelere karşı nöbetçi kalırdı.

Enstitünün haftalık programı Cumartesi günü saat 12.00’de sona ererdi. Bayrak töreninden sonra genel bir toplantı yapılır, nöbetçi ekip görevi yeni ekibe devreder ve tüm Enstitüde temizlik kontrolü yapılırldı.

3.2.2.4.6 Köy Enstitüsü Mezunu Yazarlar ve Eserleri

Köy Enstitülerinin en önemli özelliği köylüye özgü olmalarıydı. Bu kurumlarla Türkiye’de ilk kez köylülere bir öncelik sağlanmış ve onlara fırsat tanınmıştır. Bir eğitim kurumu olan enstitüler, orta ve yüksek öğretimin hatta ilk öğretimin çok uzağında kalmış köy çocuklarına yüksek öğretime kadar öğrenim görme olanağı sunmuştur. Böylece Köy Enstitüleri yoluyla ülkede, eğitimde fırsat eşitliği sağlanmıştır.

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet devrimini köye taşımayı başarmıştır. Köy Enstitüleri, yüzyıllardır cahil bırakılan köylüyü özgürleştirmek ve halkın çıkarlarını savunan, her durumda halkın yanında olan, devrimci, halkçı, laik ve bilimsel düşünen insanlar yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu eğitim kurumları eğitim-öğretim ilkeleri, yöntemleri, ortamları, öğrenci ve öğretmenleriyle ülkemizin önde gelen birçok bilim ve edebiyat insanını yetiştirmiştir (Dilber 2000).

Köy Enstitüleri sisteminin eğitime en büyük katkısı, o güne kadar yalnızca eğitim kitaplarında görülen, fakat geleneksel eğitimin etkisiyle, okula ve sınıflara giremeyen eğitim ilke ve yöntemlerini, doğanın içinde hayata geçirmek olmuştur. Enstitüler uygulamalı eğitimin somut birer örneğini vermiştir. Bu okullarda binlerce öğretmen adayı, bizzat yaşayarak öğrenmiş ve öğrendiklerini de gittikleri köylere götürmüşlerdir (Çıkar 1997).

Köy Enstitülerinin kapatılış tarihine kadar enstitülerde, ülkenin ihtiyaç duyduğu nitelik ve nicelikte öğretmenler yetiştirilmiştir. Yüreği vatan ve millet sevgisiyle dolu, akılcı ve bilimsel düşünen, yaratıcı, fikri hür, irfanı hür nice köy çocuğu

birer meslek sahibi olarak bu okullardan mezun olmuşlardır. Enstitülerde sunulan çok yönlü eğitim-öğretim faaliyetleri sayesinde çeşitli ilgi ve yetenekleri ortaya çıkan bazı köy enstitülüler yazı, şiir, anı, hikaye, roman gibi çok çeşitli edebiyat alanlarında eserler vererek başarılarını kanıtlamayı başarmışlardır. Günümüzde değerlerini hala yitirmemiş olan çok önemli yazarlarımızdan bazıları Köy Enstitüsü mezunudur. Ülkenin sorununu kendi sorunu edinmiş, sorunların çözümünü de kendine görev bilmiş bu çok değerli yazarlarımız arasında Ali Yüce, A. Kemal Gözükara, Behzat Ay, Dursun Akçam, Fakir Baykurt, Hasan Kıyafet, Hayrettin Uysal, İbrahim Kuyumcu, Mahmut Makal, Mahmut Yağmur, Mehmet Başaran, Osman Şahin, Selahattin Şimşek, Şevket Yüksel, Talip Apaydın, Ümit Kaftancıoğlu, Vehbi Polat ve Y. Ziya Bahadınlı, gibi isimler yer almaktadır.

Yukarıda adlarını saydığımız Köy Enstitüsü mezunu yazarların dışında adını sayabileceğimiz nice yazar vardır. Ancak bu yazarların bazıları, bir kaç yazı denemesinden sonra yazmayı bırakmış; bazılarıysa karşılaştığı olumsuz durumlara karşı koyamamış ve yazın hayatını bırakmak zorunda kalmıştır. Bazı yazarlar ise hayatlarını kaybetmişlerdir. Bu gibi nedenlerle yazarlar eserlerinde süreklilik gösterememişlerdir.

Şiir, hikaye, anı ve romanlarında köy sorunlarını işleyen bu yazarlar, sosyal, kültürel ve siyasal etkinlikler de göstererek köy insanının bilinçlenmesini sağlamayı başarmışlardır.

Köy Enstitülerinde yetişip mezun olan sanatçıların hemen hemen tümü köylülükten gelmedir. Yine hemen tamamı, ortakçı ve yarıcılarının yanı sıra, köylülüğün alt kesimini oluşturan topraksız tarım işçileri, az topraklı yarı işçileşmiş yoksul köylü veya küçük ve orta köylü ailelerin çocuklarıdır (Bayrak 1978: 68).

İşte, köyden gelme, orada yaşama, enstitülerde okuma ve yetişme özelliklerinden dolayı toplumsal ortamla biçimlenmiş bir sanatçı kuşağı oluşmuştur. Böylelikle edebiyat halklaşmış, “köylü edebiyata kendi girmeye” başlamıştır. Köylülüğün sanatçıların yetiştirme sürecinde de önemli bir dönemeç olmuştur bu... (Bayrak 1978: 68).

1945’li yıllarda Köy Enstitülüler öncelikle yazılarını enstitü dergilerinde yayınlamaya başlamışlardır. Daha sonraları ise diğer yayın organlarında yazarak ürün vermeye devam etmişlerdir. Köy Enstitüsü mezunu yazarlar, yazdıkları yazılar (anı, hikaye) ve özellikle de şiirleriyle sanatı, gerçeğin anlatım aracı olarak işlemişlerdir. Eserlerinin başlıca konuları ise içinden çıktıkları ve içlerinden biri oldukları köy ve köylü sorunlarıdır. Aynı zamanda birer eğitimci olan bu yazarlar, köyde yaşanan sorunların altında yatan temel sebep olan eğitimsizliği eserlerine konu edinmişlerdir.

Köy Enstitülü yazarların ortak özelliği köy ve köylü konulu eserler üretmeleriydi. Çünkü kendileri de birer köy çocuğuydular. Bu nedenle köyü ve köylüyü tüm çıplaklığıyla gözler önüne serebiliyorlardı. Fakir Baykurt, eserlerinde genellikle köy ve köylü konusunu işlediklerini şöyle anlatıyor:

Genellikle köy ve köylü sorunlarını işleyişimizin bence iki nedeni var. Birincisi, bizim köyde doğup büyümüş ve uzun süre köyde çalışmış olduğumuzdur. Elimiz kalem tutacak kadar eğitim gördüğümüz zaman doğal olarak köylülerin-yani kendimizin- içinde bulunduğu durumu dile getirmeye yöneldik (...) İkincisi daha çok düşünsel bir gerekliliktir. Köylüler, Türkiye toplumunun çoğunluk kitlesidir. Tam ulusal bağımsızlık, tam kalkınma, tam çağdaşlaşma bu kitlenin uyanıp kıpırdamasına bağlıdır (...) (Bayrak 1978: 70).

Baykurt’un bu sözlerinden hareketle, Köy Enstitüsü mezunu yazarların eserlerinde köy konusunu işlemelerini, gerek içlerinden çıktıkları toplumu oluşturan köylülere gerekse eğitim gördükleri enstitülerin vermiş oldukları bilgi, birikim ve değerlere bağlı olarak geliştirdiklerini söyleyebiliriz.

Enstitülü sanatçıların verdikleri ürünlerin omurgasını köy ve köylü sorunları oluşturmaktadır. Enstitülü sanatçılar bunu düşünsel ve eylemsel açıdan kaçınılmaz saymaktadırlar. Bayrak (1978: 72), söz konusu yazarların konuyla ilgili düşüncelerini şöyle açıklıyor:

1- Bir toplumsal çevrede insan yaşadıkça, o toplumsal çevreye özgü sanat eserleri verilecektir. Sanatçı, mutlaka iyi bildiği, tanıdığı çevreyi, insanlara verecektir. Bizim bilincimiz ve bilinçaltımız, içinden çıktığımız sosyal ortamla beslenmiştir. Bu bakımdan içinden çıktığımız ve tanıdığımız ortamı yansıtmaktan daha doğal bir şey olamaz.

2- Bir de işin düşünsel yanı var. Köylülükten gelen kişiler olarak bu kitleyi irkiltmek, uyandırmak, bilinçlendirmek ve kurtuluşa yöneltmek en doğal görevimiz ve hakkımızdır.

İşte bu düşünceler, Köy Enstitülerinin ülke kalkınmasında oynadığı büyük rolü gözler önüne sermektedir. Eğitimden yoksun kalmış cahil köylüyü eğitim yoluyla aydınlığa kavuşturmak Köy Enstitüsü mezunu yazar öğretmenlerin birinci vazifesi olmuştur. Köy Enstitüsü mezunları arasından çıkan yazarlar hem öğretmenlik görevleri yoluyla hem de yazdıkları eserler aracılığıyla ülke kalkınmasını sağlamaya çalışmışlardır.

Yazarların ilk aşamada biçimi ve içeriği ile köy kaynaklı yazdıkları şiirlerinin yerini, içerikçe ayrı olmakla birlikte biçimce serbest nazıma yaslanık şiirler almıştır. Şiirin yanında giderek “köy notları” konusu ağırlık kazanmıştır. Köy notu-öykü karışımı yazılardan sonra yazarlar öykü türüne yönelmişlerdir. Mahmut Makal’ın yazmış olduğu “Bizim Köy”, köy notu-öykü türünün ilk kitabıdır (Bayrak 1978: 69). İlk örneklerini enstitü dergilerinde gördüğümüz köy notları, Bizim Köy’den sonra bir akım halini almıştır.

Aynı zamanda yazarlar, edebiyatın sadece bir türünde değil şiir, hikaye, deneme, roman, anı, köy notları, röportaj, gezi-gözlem, oyun gibi çok çeşitli türlerde eserler vermişlerdir. Yazarların her türden ürettikleri eserlerinde değişmeyen tek şey ise işledikleri köy ve köylü konularıdır.

Köy Enstitülü yazarlar köy ve köylü sorunlarını eserlerinde işlerlerken çoğu zaman köylünün yanında yer alarak onların sözcüsü olmuşlardır. Aynı zamanda yazarlar, eserlerinde köyün acı gerçeklerini su yüzüne çıkararak köy sorunlarına parmak basmışlardır.

Ancak 1950’li yıllarda yani Köy Enstitülerinin kapatıldıkları dönemlerde, Köy Enstitülerine yapılan olumsuz eleştiriler ve enstitüleri etkisizleştirme çalışmaları köy yazınına da olumsuz etkileyerek durağanlaştırmıştır. 1960’lı yıllarda ise, Köy Enstitülü yazarlar özgür bir ortamda yazın hayatlarına devam ederek en gözde eserlerini vermeye başlamışlardır. Köy Enstitülü kuşağın adlarını eserleriyle

duyurdıkları dönem de bu yıllara denk gelmektedir. 1945’lerde yazmaya başlayan yazarlar eserlerini doruk noktalarına bu dönemde taşımışlardır.

Köy Enstitüsü kuşağı ilk yıllarında eserlerinde köy ve köylü yaşamını işlemişlerdir. Konu olarak daha çok, yoksul-varsıl; ağa-köylü; bürokrasi-köylü; jandarma-köylü, imam-öğretmen, ağa-öğretmen özetle ezen ve ezilenleri karşı karşıya getirmişlerdir. Bununla birlikte yazarlar, köyü, başta eğitim olmak üzere sağlık, beslenme, ekonomik ve dini durum gibi çeşitli açılardan ele alırlarken daha sonraları köyün canlandırılması ve kalkındırılması için yapılması gerekenleri konu edinmişlerdir.

Köy Enstitüsü mezunu yazarlar aynı tür ürün verseler de ülkenin farklı iklimleri eserlerine taşımayı başarmışlardır. Onların eserlerinde Türkiye’nin her coğrafyasındaki köy ve köylü örnekleriyle karşılaşabilmekteyiz. Neredeyse her yazar ülkenin farklı bir ya da bir kaç bölgesini konu edinmiştir, böylece Türkiye’nin yedi bölgesindeki köy ve köylü sorununa değinilmiştir. Bu nedenle Köy Enstitülü yazarların yazdıkları eserlerin sadece bir bölgeye özgü olmadıklarını söyleyebiliriz.

3.2.2.4.7 Köy Enstitülerinin Kapatılışları

II. Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’nin de siyasal yaşamında köklü değişimler başladı. Türkiye, çok partili döneme geçti. 1946 seçimlerinde Hasan Ali Yücel kadro dışı kalırken, İsmail Hakkı Tonguç ve ekibi de görevlerinden alındı. Bu yıpratma hareketi öncelikle yeni Bakanlık kadrosu tarafından başlatıldı (Altunya 1990: 95).

21.07.1946 tarihinde yapılan genel seçimi CHP kazanmış, İsmet İnönü TBMM tarafından yeniden Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Milli eğitim bakanlığına ise Hasan Ali Yücel gibi mesleğin içinden yetişerek gelmiş bulunan Sivas Milletvekili Reşat Şemsettin Sirer getirilmiştir (Başar 2004: 378). Onun döneminde, Köy Enstitülerinin yapı ve işleyişinde değişiklikler yaşanmıştır.

Reşat Şemsettin Sirer döneminde, Köy Enstitülerinde izlenen bazı politikalara eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştiriler arasında köylülere kendi okullarını yapma sorumluluğunun verilmesi de yer almaktadır. Sirer'in getirdiği bu değişikliğe göre, artık köy öğretmenlerinin köyde işletmesi kendilerine ait olan bir arazisi olmayacak ve köy öğretmenlerinin maaşları diğer kamu görevlilerinin maaşlarına göre düzenlenecekti. Köy öğretmenleri öğretmenliğin dışındaki işlerle meşgul olmayacaktı (Boybeyi 2002: 27). Bu nedenle köylüler kendi okullarını kendileri yapacaklardı.

Hasan Ali Yücel'in uygulamaya özen gösterdiği tek ders kitabı sistemi konusunda esnek davranan Şemsettin Sirer, tek ders kitabının yanı sıra yardımcı kitapların da okullarda okutulmasını onaylamıştır (Başar 2004: 382).

Reşat Şemsettin Sirer'in zamanında Atatürk döneminin başından sonuna kadar en önemli öğretmen problemi olan ilkokul öğretmenlerinin maaşlarının zamanında ödenememesi sorunu kökünden halledilmiştir (Başar 2004: 393). Böylelikle Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin yaşadıkları geçim sıkıntısı giderilmeye çalışılmıştır. Köy Enstitüleri mezunu öğretmenlerle köy sağlık memurlarının geçimlerini düzenlemek amacıyla ek kanunlar çıkarılmıştır. Bu kanunlarla, öğretmen ve memurların aylıkları 100 liraya çıkarılmış ve aylıklara her üç yılda bir 10 lira zam yapılması hükme bağlanmıştır (Başar 2004: 395). Bu değişikliklerle öğretmenlerin daha rahat bir hayata kavuşmaları amaçlanmıştır.

Sirer'in döneminde, Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin çalışma esaslarıyla ilgili olarak çeşitli kanunlar çıkarılmıştır. 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Örgüt Kanunu'nun 10. maddesinin öğretmenlere yüklemiş olduğu okul binasının yapımında, bahçesinin kuruluşunda çalışma mükellefiyeti, yine 3803 sayılı kanunun 11. ve 3238 sayılı kanunun 5. maddelerinde okullara verilen eşyayı iyi bir şekilde koruma, hayvanlara bakma ve onları üretme gibi yükümlülükleri kaldırılmıştır (Başar 2004: 396). Bu değişikliklerle, Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin enstitülerdeki çalışmalarının çoğunu öğretim faaliyetlerine ayırmaları istenmiştir. Sonuç olarak köy enstitülü öğretmenler ile klasik öğretmen okulu mezunu öğretmenler arasındaki fark neredeyse ortadan kaldırılmıştır.

Arayıcı (1999: 261)'ya göre, 1946 yılından sonra Enstitülerde varolan, iş içinde eğitim, anlayışı sistemli bir şekilde değiştirildi ve amacından saptırıldı. 1947 yılından sonra, Enstitülerde yapılan değişiklikler birbirini izlemeye devam etti. Enstitü öğretmenlerinin ellerinden tüm araç ve gereçler alındı. Öğretmenin kişisel kullanımına ayrılan, işlediği toprak elinden alındı. Okullara tohumluk, bitki ve diğer tarımsal maddelerin verilmesi askıya alındı. Enstitü öğretmenleri, köylerine yerleşmiş üretici öğretmenler iken, devlet tarafından maaşa bağlanan pasif pozisyona getirildiler. Uygulamalı faaliyetlerden gittikçe uzaklaşan Köy Enstitülerinde teorik bilginin ağırlık kazandığı ezberci sistem hakim olmaya başladı.

Bu gelişmelere paralel olarak, Köy Enstitülerinin temel ilkeleri birer birer ortadan kaldırıldı. “Benzer başka okullar olduğu gerekçesiyle” 1947 yılında Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. 1943 Köy Enstitüsü Öğretim Programı ile 1947 Programı’ndaki üretim ve iş ilkeleri değiştirildi. Öğrenciler, enstitü yönetiminden dışlandı. Enstitülerdeki serbest okuma saatleri kaldırıldı ve birçok kitap yasaklanarak Enstitülerden toplatıldı. Klasik pedagoji öğretimini Köy Enstitülerine geri dönmesinde Kanad’ın büyük payı oldu (Altunya 1990: 95).

Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü’nün kapatılmasının ardından bu okulun öğrencilerinin bir bölümü Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji bölümüne diğer bölümü de Tarım Aletleri ve Makina Yüksek Okuluna, bir bölümü de Kız ve Erkek Teknik Öğretmen Okuluna yerleştirilmişlerdir. Bu bölümlere yeterli kontenjan olmadığı için yerleşemeyenler ya da bu okullarda okumak istemeyen Yüksek Köy Enstitülü öğrenciler, köy ilkokullarına öğretmen olarak tayin edilmişlerdir. Ancak bu haksız karar 08.06.1948 tarihinde gerçekleşen hükümet değişikliği ile Sirer’in yerine milli eğitim bakanlığı olarak gelen Tahsin Banguoğlu’nun döneminde düzeltilmiş, isteyen öğrencilerin tekrar Gazi Eğitim Enstitüsü’nün Pedagoji Bölümüne kayıtlarının yapılması sağlanmıştır (Başar 2004: 397).

Şemsettin Sirer’in Bakanlığı döneminde, Yüksek Köy Enstitüsünün kapatılması ile başlayan değişiklikleri, eğitmen kursları ve enstitülerin sağlık kollarının kapatılması ve kız öğrencilerin belli enstitülerde toplanması izledi. Bunlara ek

olarak İsmail Hakkı Tonguç'un görevden alındı ve yerine Yunus Kazım Köni atandı (Özel 1997: 5; Bakkal 1999: 148).

14 Mayıs 1950 tarihinde Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Köy Enstitülerinin kuruluş amaçları ve yapısında hızlı değişiklikler görülmeye başlanmıştır. Özellikle kız ve erkek çocukların aynı okullarda eğitim görmeleri geniş çevrelerde yankı uyandırmış, onların çok değerli öğretmenlerin ellerinde modern yöntemlerle eğitim görmeleri ve sanatsal, kültürel faaliyetlerde bulunmaları yadırganmaya başlanmıştır.

Enstitülerde okuyan binlerce köylü çocuğunun anne ve babaları, kız ve erkek çocuklarının bir arada eğitim görmelerini yadırgamazken, ilgisi olmayan zenginler, ağalar, hacı hocalar, kimi bürokratlar, özellikle politikacılar kıyameti koparmış, köy kızları elden gidiyor diye yer yerinden oynamıştır (Türkoğlu 1997: 496).

Yeni Bakan Tevfik İleri ilk iş olarak Enstitüleri, Kız ve Erkek Köy Enstitüleri olarak ayırdı. Kız öğrenciler Kızılçullu ve Beşikdüzü Köy Enstitülerinde toplandı. Bu enstitülerde öğrenim gören öğrenciler ise diğer enstitülere dağıtıldı (Başaran 1999). Bu gelişme ile enstitülere devam eden ya da edecek kız öğrencilerin sayılarında azalmalar başladı.

09.04.1947 tarihli yönetmelikle öğrencilerin ders dışı faaliyetleri sınırlandı, yönetime katılmaları engellendi. 20.05.1947 tarihli genelge ile serbest okumalar güdüme alındı, zararlı sayılan kitaplar yakıldı. 1951 yılında Bayan Wofford başta olmak üzere birçok ABD'li uzman çağrılarak Enstitüleri yıkmaya zemin oluşturacak raporlar hazırlatıldı (Altunya 1990: 95).

Tevfik İleri'nin milli eğitim bakanlığı döneminde, Köy Enstitülerinin öğrenim süresi beş yıldan altı yıla çıkarıldı ve bu değişikliğin 1952-1953 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanması kararlaştırıldı. Yine aynı öğretim yılında yeni "İlköğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı"nın da uygulanmaya başlanması kararlaştırıldı (Başar 2004: 478).

1947 Programıyla başlayan ve 1951 yılında hız kazanan köklü program değişikliği sonucunda Enstitüler, klasik öğretmen okullarına dönüştürüldü. 1954 yılında Demokrat Parti Hükümeti tarafından Köy Enstitülerine son darbe indirildi. 1954/6234 Sayılı Yasayla Köy Enstitüleri ile öğretmen okulları birleştirildi (Altunya 1990; Arayıcı, 1999; Şahhüseyinoğlu 1994). Köy Enstitülerinin adı “İlköğretmen Okulu” oldu. Bu değişiklikle köye yönelik eğitim ve öğretim kurumlarının varlığına son verilmiş oldu. Enstitülerin yerlerinde açılan İlköğretmen Okulları da 1974 yılında öğretmen liselerine dönüştürüldü. Böylece ilkokul öğretmeni yetiştirme görevi yeni açılan iki yıllık Eğitim Enstitülerine aktarıldı.

Enstitülerin kapatılma gerekçelerinde biri de köylüye maddi ve manevi olarak çok yük yüklenildiğinin düşünülmesinden kaynaklanmaktaydı. Çünkü şehirde okuyan çocukların okullarının tüm ihtiyaçları devlet tarafından karşılanırken, köy okulları köylülerin yardım ve desteğiyle ayakta kalmaktaydı. Köylü, köyüne gelen öğretmene toprak vermek zorundaydı ve bunu sağlamak için kendi aralarında sorunlar yaşıyor ve topraklarını paylaşmak istemiyordu. Ayrıca yurdun her bir tarafında çok fazla öğretmen ihtiyacı varken genel kültürle yoğrulmuş bir öğretmen okulunun ülkenin şartlarına göre çok lükse kaçtığı düşünülmekteydi. Ayrıca Köy Enstitülerinde uygulamalı dersler ağırlıklı olduğundan devlete maliyeti de oldukça yüksekti. (Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar 2000: 225).

Cumhuriyet döneminde ülke kalkınması için ihtiyaç duyulan öğretmen ve eğitimcilerin yetiştirildiği Köy Enstitüleri 1946 yılında başlatılan yapı ve işleyişindeki değişiklikler sonucunda 1954 yılında “İlköğretmen Okulları”na dönüştürülerek kapatılmıştır. Türk eğitim tarihinde, bu eğitim modeli yoluyla binlerce köy çocuğu eğitime kavuşturulmuş böylelikle ülke kalkınması ve aydınlanmasında büyük başarılar sağlanmıştır.

BÖLÜM 4

MAHMUT MAKAL'IN ESERLERİNDE KÖYDE EĞİTİM SORUNU

Mahmut Makal, Köy Enstitüsünden mezun olmuş, Türk düşün ve yazın dünyasında seçkin bir yer edinmiş yazarlarımızdan birisidir. Eserlerinde Türkiye'nin toplumsal, siyasal sorunlarına ve buna bağlı olarak da köyde eğitim sorununa değinen yazarımız, kendi yaşamsal dünyasında sorunları analitik olarak irdelemektedir. Kuşkusuz bu irdeleme süreci, onun toplumsal dünyasıyla iç içedir. Bu iç içeliği görmek ve gözler önüne serebilmek, yazarın öz yaşam öyküsünün yapıtlarındaki iz düşümlerini sürebilmek için özlü bir biçimde de olsa yazarın öz yaşam öyküsünü ele almak gerekmektedir. Bu, yazarın düşüncelerini doğru bir biçimde anlamak için bir zorunluluktur.

Mahmut Makal, Aksaray ilinin Gülağaç ilçesi Demirci köyünde dünyaya gelmiştir (Şeker 2010: 842-850). Nüfus kaydına göre doğum tarihi 30 Haziran 1933'tür. Yazar, annesinin söylediğine göre patateslerin söküldüğü mevsimde doğmuştur. Mahmut Makal, haziran ayında patates sökülemeyeceğini bildiğinden olsa olsa Eylül ayında doğmuş olabileceğini ifade etmektedir.

Makal, zorluklar içinde büyümüş bir köy çocuğudur. Çocukken köylerindeki dağlarda kuzu ve koyun gütmüş, kuru yufka yiyip, oluklardan su içmiştir (Bayrak 1978: 483). Yazarın çocukluk yıllarında yaşamış olduğu zorlukları köyü konu edinen eserlerine taşımış olması olasıdır.

Yazarın çocukluğu aynı zamanda hastalıklarla mücadele içinde geçmiştir. Yazar, ilerleyen yaşlarında ortaya çıkan rahatsızlıklarını çocukken geçirdiği hastalıklara bağlamaktadır. O günlere ait anılarını ise şöyle anlatmaktadır:

Bahar akşamlarında şimşekler çakarken başucumda öldü-ölecek diye bekleyenleri bugün gibi ansırım. Bugünkü düşünceme göre kabakulak,

sıtma, zatürre akla gelebilecek daha başka hastalıklardı beni komaya sokup yatıran. Bugün kulağım arızalıysa, doktorlar hep “ayakta kalp romatizması geçirmişsin” diyorlarsa, bunlar o günlerin armağanıdır. Bunun yanında paslı ustuların delik deşik ettiği bingıldağım, ağırlı bir çıkıntıyı hala taşır (Bayrak 1978: 483-484).

Yazar, içinde bulunduğu zor koşullara rağmen köylerindeki ilkokula başlamış ve bu okuldan mezun olmuştur. Mezun olduktan sonra, öğretmeninin Köy Enstitüleri hakkında verdiği bilgiler doğrultusunda enstitü sınavına girmeye karar vermiştir. Yazar “Köye Gidenler” adlı eserinde, öğrencileri Köy Enstitüleri sınavına girmeleri konusunda bilinçlendirme görevini Köy Enstitüsü mezunu bir öğretmene vermiştir (KD 1959: 53). Konya’daki İvriz Köy Enstitüsü sınavını başarıyla geçen Mahmut Makal, 1943 yılında bu okula başlamak hak kazanmıştır (Bayrak 1978: 484).

Diğer tüm öğrenciler gibi Mahmut Makal’ın hayatı da Köy Enstitüsünde eğitim ve öğretim görmeye başlamasıyla değişir. Yazar, enstitüye başlamasını kendi hayatının kurtuluşu olarak görmektedir. Yokluklar ve hastalıklar içinde geçen çocukluk yıllarından sonra bu kadar uzun yaşamasını yazar, Köy Enstitülerine bağlamaktadır.

Mahmut Makal, Köy Enstitüsünde kendisini farklı bir dünyada yaşıyor gibi hissetmektedir. Köy yaşamından kopup gelmiş küçük köy çocuklarının kolaylıkla uyum sağlayacakları öğrenme ortamlarında işledikleri dersler ve yaptıkları etkinlikler onların eğitim ve öğretim faaliyetlerine gönüllü bir şekilde katılmalarını sağlamaktaydı.

Öğrenciler enstitüde kendi yataklarını kendileri toplamakta, kendi ekmeklerini kendileri pişirmekteydiler. Bununla da kalmayıp kendi ışık ve dersliklerini inşa etmekte, kendi bağ ve bahçelerini ekip biçmekte, kendi hayvanlarını güdüp, onlardan faydalanmaktaydılar. Yani öğrenciler, “iş içinde eğitim” ile hayatta ayakta kalmayı öğrenmekteydiler.

Mahmut Makal’ın enstitüdeki abi ve ablalarının ellerinde gördüğü şiir ve öykü kitapları bir süre sonra dikkatini çekmeye başlar. Okula başladığı ilk hafta

okullarını ziyaret eden Bakan Hasan Ali Yücel ile Tonguç'un katıldıkları bir toplantıda okunan şiirler ve söylenen şarkılar onun edebiyata ilgi duymasında etkili olacaktır. Şiir ve şarkılara ilgi duymaya başlayan Makal, hemen okul kütüphanesinin yolunu tutar. Orada karşılaştığı kitaplar ve tanıdığı yazarlar ilgisinin edebiyata yoğunlaşmasını sağlayacaktır. Yazarın kitaplıktan ödünç aldığı Gorki'nin "Steppe" adlı kitabı okuma hevesini artırır. Türkçe öğretmenin derslerinde okuttuğu Sabahattin Ali'ye ait öyküler ise onun gerçek edebiyatla tanışmasını sağlayacaktır (Bayrak 1978: 484). Yazar okurseverliğini, eserlerinde yer verdiği öğretmen karakterine de yansıtmıştır. Yazarın "Köye Gidenler" adlı romanındaki Ahmet öğretmen okumak için yanında on kadar kitap getirmiştir. Yine aynı köyde çalışan Durmuş öğretmen de köye okumak için iki kitap getirmiş ve bu kitapları eze eze okuduğunu söylemiştir (KD 1959: 24).

Mahmut Makal, köy okulunda okurken ders kitapları ve gezgincilerin sattığı aşık kitapları dışında başka tür yayınlar olduğundan haberdar bile değildir. Köy Enstitüsüne başladıktan sonra ise gazete ve dergi tiryakisi olacaktır. Yazarın, İvriz'de okuduğu tüm dergi ve gazeteler ufkunun genişlemesini sağlıyor, hayatında yeni yeni pencereler açıyordu. Yazar okudukça öğreniyor, öğrendikçe bilgiye olan açlığı da artıyordu.

Mahmut Makal, toplumun geniş kesimlerinde yankı uyandıran "Bizim Köy" romanında okumaya olan hevesini şöyle anlatır:

İlkokulu bitirdikten sonra gittiğim İvriz Köy Enstitüsü'nün havasına girinceye kadar, gezgincilerin sattığı aşık kitaplarını saymazsak, ders kitabından başka türlü bir yayın (gazete, roman, dergi vs) bulunduğu haberi bile yoktu. Kapalı bir kutu olan köyde, dört beş sözcük ezberlemiştik...Nasıl oldu bilmiyorum, İvriz'de gazete ve dergilere dadanıverdim. Ama ne dadanış. Sonradan tiryakilik o dereceye vardı ki, etüt saatlerinde bile dergi okumaktan, ders kitaplarına el süremez olmuştum. Her gazete, her dergi ve kitap sayfasında, peri masallarını andıran dünyalar açılıyordu önümde. Benim o dapdaracık dünyam genişliyor, genişliyordu. Yeni şeyler öğrendikçe, öğrenmeye karşı duyduğum susuzluk artıyordu. Kafam düşünmeyi yeni yeni öğreniyordu (Makal 2008: 120-121).

Mahmut Makal, enstitüde edindiği yaşantılar sonucunda edebiyata ilgi duymaya başladığını kendi cümleleriyle şöyle anlatmaktadır:

...Enstitüye girişimin ilk haftasında Bakan Hasan Ali Yücel geldi Tonguç'la birlikte. Bir toplantı yapıldı; ağabeylerimiz şiirler, şarkılar okudular. Ellerinde de çeşitli kitaplar görüyordum. Bu izlenim beni okul kitaplığına götürdü. Okumak için kitap aldım oradan: Gorki'nin "Steppe"si. Sonra Yüksek Köy Enstitüsü'nden stajyer öğretmen olarak gelen Bekir Semerci, Türkçe dersinde Sabahattin Ali'nin "Değirmen"ini okuttu. "Değirmen" öyküsünü ve Gorki'nin kitabındaki "Kocakarı İzergil" öyküsünü çok sevmiştim. Taze, buruk tadı olan öykülerdi bunlar. Köyde bin bir zorlukla edinip okuduğum "cenk" kitaplarının dışında ilk kez gerçek edebiyatla yüz yüze geliyorum. Hem de çok iyi bir rastlantıyla karşıma çıkan iki yazardan biri dünya çapında bir dev; öteki ise Türk edebiyatının en seçkin öykücüsü idi. Elime Ahmet Hamdi Mithat Efendi'nin bir kitabını tutuşturseydi kitaplığı yöneten ve şimdi rahmetli olan ağabeyim Mahmut Göktepe, her şey bambaşka bir biçimde gelişebilirdi. Bekir Semerci de, Sabahattin Ali yerine Recaizade Mahmut'tan ya da Abdulhak Hamid'den bir parça ile bizi oyalayabilirdi. Ama oyalayamazdı!.. İşte işin bu yanı bilinçliydi; kitaplığın kuruluşundan Ankara'daki Bakan ve Genel Müdür'e, Talim-Terbiye Kurulu'na kadar herkes bunun böyle olmasını istiyor ve düzenleme ona göre yapılyordu. O zamanki edebiyat ders kitaplarının düzeyine erişen nitelikte kitaplar günümüzde bile yazılıp çocukların eline verilemedi (Bayrak 1978: 484-485).

Mahmut Makal, enstitüde sanat ve edebiyat dergileri ile Türk ve dünya klasiklerini okuma fırsatı yakalar. Köy Enstitüleri Dergisi'ni takip etmeye başlar.

Edebiyata ilk olarak şiir yazarak başlayan Makal'ın ilk olarak bir şiiri 1945'te Türk'e Doğru dergisinde yayınlanır. 1946 yılında ise şiirleri Köy Enstitüleri dergilerinde yayınlanır.

Mahmut Makal, 1947 yılında İvriz Köy Enstitüsü'nden mezun olur ve Nurgöz köyüne öğretmen olarak atanır. Öğrenci iken Varlık dergisinde yazı ve şiirleri yayınlanan yazar, öğretmen olduğunda da dergi ile bağlarını koparmaz. Yazar, öğretmenliği süresince köyü ve köylüyü gözlemler, izlenimlerini notlarına aktarır. Bu notlarını da Varlık dergisine ulaştırır. Yazarın gerçek hayatta yaşamış olduğu bu yazarlık deneyiminin izdüşümünü romanlarında görmek mümkündür. Yazarın "Köye Gidenler" adlı romanında yer verdiği Ahmet öğretmen karakteri, tıpkı kendisi gibi görev yaptığı köyde gözlemlerde bulunur ve bu gözlemlerini notlarını aktarır, bunları ilçedeki bir dergiye ulaştırır (KD 1959: 30). Köyün acı gerçeğini tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermeyi başaran Mahmut Makal'ın yazıları kamuoyunda büyük yankı uyandırır. Yazarın Varlık'a gönderdiği dikkat çeken bu köy notları 1950 yılında "Bizim Köy" adı altında kitaplaştırılır (Bayrak 1978:

485). “Bizim Köy” yayımlandığında geniş kesimlerde deprem etkisi yaratır. Yıllarca yokluklar içinde kalmış köylü halkın yaşadığı çileleri gözler önüne seren Mahmut Makal, bir anda tüm dikkatleri üzerine çekmiştir. Böylece yıllarca köylülerin mutlu ve rahat yaşamları olduğuna inandırılan halkın gözünde köy ve köylüye olan bakış açısı değişmeye başlamıştır. Köy edebiyatının başlangıcı olarak sayılacak bu kitap, o dönemde gereken değeri göremezken, Mahmut Makal’ın tutuklanmasına sebep olur.

Yazar, altı yıl süren öğretmenlik görevi sırasında tüm olumsuz yaklaşımlara karşın okuma ve yazmayı bırakmamış, yazın hayatına aynı hevesle devam etmiştir. Yazarın 1952 yılında “Hayal ve Gerçek”, 1954 yılında ise “Memleketin Sahipleri” adlı romanları basılmıştır.

Yazar, altı yıllık öğretmenlik hayatı sonrasında, 1953 yılında, Gazi Eğitim Enstitüsü Özel Eğitim Bölümü’ne başlamıştır. Yine o yıllarda Fransa’ya, Avrupa Sosyoloji Merkezine araştırma yapmaya gitmiştir. İki yıllık yüksek öğrenimi sonrasında yazar, ilköğretim müfettişi olarak yeni görevine başlamıştır. Sırasıyla Antalya, Ankara ve Adana bölgelerinde müfettişlik yapan Mahmut Makal, Antalya’daki müfettişliği sırasındaki gözlemlerini “Kuru Sevda”; Ankara bölgesindeki gözlemlerini de “Köye Gidenler” adlı kitaplarında toplamıştır.

1960 yılında, yazarın demokrasinin köydeki yansımasını “Kalkınma Masalı” adlı kitabı basılmıştır. Aynı yıl, yazarın “Bizim Köy” romanı, “Bizim Köy-1960” adıyla basılmıştır.

Yazar, 1962 yılında kendini geliştirmek amacıyla İngiltere’ye gider. Oraya ait izlenimlerini de “Ötelerin Havası” adlı kitabında anlatır.

Yazar, 1965 yılındaki seçimlerde İstanbul’dan Türkiye İşçi Partisi adayı olur, ancak seçimi kazanamaz.

Yazar, 1966 yılında Adana’da müfettişlik görevini sürdürürken Bakanlık emrine alınır. Bu sırada geziler yaparak, ülkenin değişik yerlerini görme imkanı elde eder. Van’a giderek oradaki köyleri gezer, yer altı yaşantısını görür. 1967 yılında bu

izlenimlerini “Yer Altında Bir Anadolu” adlı eserine konu alır. Mahmut Makal, 1967 yılında UNESCO tarafından dünya gençliğine örnek insan olarak seçilir. Aldığı bu ödülle yazarın adı dünyadaki milyonlarca insan tarafından duyulur.

Yazar, 1970 yılında “Kokmuş Bir Düzendey” adlı eğitim ve toplumsal konuları içeren kitabını yazar.

1971 yılına gelindiğinde yazar, İstanbul’da Sağır ve Dilsizler Okulu’nda yürüttüğü Türkçe öğretmenliği görevini bırakır. 1972 yılında Venedik Üniversitesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı dersleri vermeye başlar.

Yazar, 17 yıl süren meslek hayatı boyunca bir taraftan eserlerini yazmaya devam ederken, diğer taraftan “Bizim Köy” adlı romanı yüzünden sorgulamalar geçirir, sürgünler yaşar ve hapislerde yatar. Yazar, bu romanı yüzünden açığa alınır, yıllarca işsiz kalır. Yazarın “Köye Gidenler” eserinde yer verdiği Ahmet öğretmen de köyde yaşadığı sorunları kaydettiği notlarının ilçedeki bir dergide yayınlanması nedeniyle öğretmenlik görevinden alınmıştır (KD 1959: 82). Bu benzerlik yazarın, eserlerinde kendi yaşamından örnekler verdiğini ortaya koymaktadır.

Yazarın eserlerinden bazıları İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Rusça gibi çeşitli dillere çevrilmiştir.

Mahmut Makal’ın eserleri günümüzde yine aynı heyecanla okunmaktadır. Yazar şu an Ankara’nın Keçiören İlçesi Kalaba Mahallesi’nde emeklilik yıllarını geçirmektedir.

Mahmut Makal’ın eserlerini şu şekilde sıralayabiliriz: Bizim Köy (1950), Köylümden (1952), Hayal ve Gerçek (1952), Memleketin Sahipleri (1954), Kuru Seveda (1957), 17 Nisan (1959), Köye Gidenler (1959), Kalkınma Masalı (1960), Eğitimde Yolumuz Nereye (1960), İplik Pazarı (1964), Kamçı Teslimi (1965), Ötelerin Havası (1965), Yer Altında Bir Anadolu (1968), Bu Ne Biçim Ülke (1968), Zulüm Makinesi (1969), Kokmuş Bir Düzendey (1970), Değişenler (Bizim Köy 1975), Karanlığı Zorlayanlar (1976), Köy Enstitüleri ve Ötesi (1979), Bir

İşçinin Günlüğünden (1980), Köpeksiz Köy, Deli Memedin Türküsü, Bozkırdaki Kıvılcım, Bozkırdaki Kıvılcım Köy Enstitüleri, Anımsı Acımsı, Ağlatı, Poyraz Köyünden Köy Enstitülerine.

Yukarıda da belirtildiği gibi Mahmut Makal'ın 27 eseri saptanmıştır. Bu eserlerin edebi tür olarak sınıflandırılması yapılırsa çoğunun hikaye, anı ya da deneme-inceleme türünde yazılmış edebi eserler olduğu görülür. Mahmut Makal'ın roman özelliği taşıyan "Köye Gidenler" adını taşıyan tek eseri bulunmaktadır. Yazarın Türkiye'de toplumsal gerçekçi roman türünün de başlangıcı olarak benimsenen "Bizim Köy" adlı eseri bir romanda bulunması gereken genel özellikleri taşımamaktadır. Yazarın bu eseri daha çok kırsal kesimdeki insanların yaşam savaşımını ele alan öykülerden dahası notlardan oluşmaktadır. Bu nedenle burada Mahmut Makal'ın sadece "Köye Gidenler" romanında köy ve köyün eğitim durumu üzerinde durulmuştur.

4.1 Köye Gidenler

Eserin ilk basımı 1959 yılında yapılmıştır. İncelediğimiz eser ise İnkılap ve Aka Kitapevinin 1959 yılında yapılan basımıdır. Alıntılar bu baskıdan verilmiştir. Roman toplam dört alt bölümden oluşmaktadır.

Roman ana tema olarak ele alındığında, Türk toplumsal ve siyasal yaşamında Cumhuriyet döneminin en temel sorunu olan tutuculuk/muhafazakarlık ile değişimcilik/yenileşmecilik taraftarları arasındaki ikilemi ele almakta, öğretmeni/eğitimciyi köye yenilik götüren, onu savunan biri olarak sunmakta, bürokratik yapı ve köyün yönetsel durumunu ona karşı taraf olarak sunmaktadır. Aslında bu tema, yazarın köyde öğretmenlik yaptığı yıllarda kazandığı deneyimlerinin eserlerine bir izdüşümü olarak görülebilir.

4.1.1 Olay Örgüsü

Roman, Budak köyünde görev yapan Ahmet ve Durmuş adlı iki köy öğretmeninin köye teftişe gelen müfettiş ile aralarında geçen olayları konu almaktadır. Budak köyünde, dört yüzden fazla evde, iki bini aşkın insan yaşamaktadır (KD 1959: 17). Köyün en büyük ise problemi susuzluktur. Roman aynı zamanda köy öğretmenlerinin yaşadıkları sıkıntıları da açık şekilde ortaya koymaktadır.

Romanın olay örgüsü, okulların kapanmasına on sekiz gün kala başlamış, (KD 1959: 13) sonbahar mevsimi gelip okullar açılmadan son bulmuştur. Yani romanın olay zamanı, üç ay yaz tatili gibi kısa bir zaman dilimini anlatmaktadır.

Romanın ilk sayfasında Ahmet öğretmen, sedirle döşeli evlerinde giymekten yıpranan pantolonunun söküklüklerini dikerken karşımıza çıkar. Ahmet öğretmen bir taraftan da arkadaşı Durmuş'u beklemektedir. Durmuş öğretmen, günün erken saatlerinde şehirden gelen birinden ya da bir gazeteden haber almak amacıyla evden dışarıya çıkmıştır. Gün bitmesine rağmen eve dönmemiştir. Ahmet öğretmen, pantolonunun söküklüklerini dikmeye devam ederken, diğer taraftan da kirlenmiş saç ve sakallarını kaşır. Ahmet öğretmenin başı o kadar çok kaşınır ki, kafasını kaşırmaktan kolları yorulur (KD 1959: 15). Ahmet öğretmenin bu bakımsız hali hiç hoşuna gitmemektedir ancak köyde su sorunu yaşandığından mecburen haftada bir kez banyo yapabilme şansı bulmaktadır.

Ahmet öğretmen, bakımsızlık bir yana yokluk içinde köydeki yaşamını devam ettirmeye çalışmaktadır. Kötü giden hava şartları yüzünden beş aydır maaşını alamayan Ahmet öğretmen, dönem başında yanında getirdiği para ile geçinmektedir. Neyse ki bahar gelmiş, okulların kapanması yaklaşmıştır (KD 1959: 13). Ahmet öğretmen, kendi köyünün özlemini duymaya başlamıştır. Kendi köylerinde köyün içinden geçen bir çayları vardır. Su, her şeye dermandır. Ancak görev yaptığı Budak köyünde su, kalem kalınlığında akmaktadır. Köyde yaşayan yaklaşık iki bin kişi, bir çeşmeyi ortak olarak kullanmaktadır (KD 1959: 18). Bu nedenle köylüler tünemiş suyu, içme suyu olarak kullanmaktadırlar. Göleklerden toplanan su, akşama kadar bekletilir; suyun içindeki çamur dibe iner ve böylelikle

üstte kalan su kullanılır. Susuzluğun yanı sıra köyde tuvaletin olmaması da büyük bir sorundur.

Ahmet öğretmenin düşüncelere daldığı ve umutsuzluğa kapıldığı anda dikkatini evlerinin bir köşesinde duran gramofon çeker. Bir düzine plak içinden sağlam olan bir plağı seçen Ahmet öğretmen, plağı gramofona takar ve dinlemeye başlar. Bu sırada yine uzun uzun düşünerek, köydeki su sorununa çözüm yolu üretmeye koyulur. Ahmet öğretmen bu sorunlara çözüm yolu bulmayı düşündükçe kendi halini unuttur. Sonrasında düşünmekten mutlu olduğunun farkına varır. Ahmet öğretmenin düşündükçe uyuşukluğu gider, alnının kırısklıkları azalır ve gözleri adamakıllı parlamaya başlar (KD 1959: 18).

Budak köyünde yaşayan Ali ve Yusuf ağalar birbirine düşman iki taraflardır. Diğer köylüler de bu yüzden iki karşıt gruba ayrılmışlardır. Ahmet ve Durmuş öğretmenlerse ağalar arasında yaşanan bu anlaşmazlığa karışmayarak köyde tarafsız kalmaya çalışırlar. Köyde anlaşamayan iki tarafın anlaştıkları nokta ise, camiye kirllettikleri gerekçesiyle çocukların camide okumalarına sıcak bakmamalarıdır (KD 1959: 20). Budak köyünde bir okul olmadığından çocuklar, köyün camisinde öğrenim görmek zorunda kalmışlardır. Ahmet öğretmen bu nedenle eve gelmeyen arkadaşı Durmuş'un bir işe karıştığını düşünerek onun için endişelenmeye başlar.

Budak köyünde yıl içinde hiçbir ilerleme ve gelişme gözlemlenmez. Köylüler oldukları yerde sayarlar. Bu durumlarından şikayetçi de olmazlar. Köyde tuvalet olmayınca tüm evler, dereler, canlılar hatta insanların duygu ve düşünceleri bile kokmaya başlar (KD 1959: 20). Ahmet öğretmen, köylüleri bulundukları durumdan kurtarmak için köye su getirilmesi için çabalar. Muhtarla birlikte gerekli yerlere başvururlar, başvuruları sonucunda Çataltepenin böğründeki Tosbağı pınarından köye su getirilmesi sözünü alırlar (KD 1959: 21).

Akşamüzeri olduğunda köyde yağmur yağmaya başlar. Ahmet öğretmen yağmurun sesini duyunca birden gülümser. Çünkü yağmur, köy için büyük önem

taşımaktadır. Ahmet öğretmen her ne kadar köyün elektriği olmasa da pencereden yağmuru seyretmeye koyulur. Sonra Durmuş'un odasına gider ve okumak için yanında getirdiği on kadar kitabı fark eder. Kitaplarının yan tarafında Durmuş'un getirdiği iki tane kitabı görür. Bu kitapların adları, "Rüyamdaki Okullar" ve "Köylerimiz Nasıl Kalkınır?" (KD 1959: 24) dır. Durmuş öğretmen, Ahmet'e bu kitapları inceleye inceleye okuduğunu ama kitaplardan hiçbir şey anlamadığını söylemiştir. Çünkü Durmuş öğretmen kitapta yazarlar ile yaşadıkları hayatın birbiriyle hiç örtüşmediğini düşünmektedir. Ahmet öğretmen daha sonra kitaplarının üstündeki dosyanın kapağını açar ve dosyanın içindeki dergi ile not kağıtlarını görür. Kalemını eline alarak pantolonunu diktiği köşeye tekrar gider ve on gün önce yazdığı notları yeniden okumaya başlar. Ahmet öğretmen yazılarına yeni şeyler eklemek ister ama içinden yazmak gelmez. Eli kımıldamaz. Çünkü aklı hala eve gelmeyen arkadaşı Durmuş'tadır. Ahmet öğretmen birden dış kapının açıldığını duyar. Eve gelen kişi, öğrencisi Kel Abdullah'ın oğlu Musa'dır. Musa, köye müfettişin geldiğini, Durmuş'un da onun yanında olduğu haberini verir. Müfettiş yatmaya öğretmenlerin evine gelecektir. Durmuş öğretmen, Ahmet'e evi toparlaması için haber göndermiştir.

Eve müfettiş Fikri Bey ile birlikte muhtar, Hacı ağa ve Cıbrı da gelirler. Müfettiş Fikri Bey, çevresindeki insanlar üzerinde korku duyguları oluşturan bir dış görünüme sahiptir: "Elli, elli beş yaşlarında, uzun boylu ve geniş omuzludur. Teni kapkaradır. Teni kapkaralığıyla da kalmayıp tek tüfek namlusundan saçma boşaltılmış gibi delik deşiktir" (KD 1959: 30). Ayağında kara lastiği vardır. Kendisine "Çopur Fikri" (KD 1959: 36) de denilmektedir. Dinine aşırı düşkün olan müfettişin köydeki eğitim adına sorguladığı tek şey, öğretmen ve öğrencilerin dini bilgileridir.

Fikri Bey, eve girer girmez Ahmet öğretmeni incelemeye başlar. Çünkü ilçede, Ahmet öğretmenin bir dergide yayınlanan yazısını okumuştur. Yazıda, köylerinde okul olmadığı için çocukların camide okudukları yazmaktadır. Yazıyı okuyan müfettiş, Ahmet'e, "Sen de biraz muharrirlik var mı?" (KD 1959: 31) der. Daha

sonra da “İş mi bulamadın yapacak...Sonra, hocalarla uğraşmayacaksın. Bela açarsın başına.” (KD 1959: 31) diyerek konuşmasına devam eder.

Müfettiş, Ahmet öğretmeni eleştirmeye, “Muharrirlik demek, kendini de, başkalarını da oyalamaya çalışmak demektir. Sizleri ise çocukları yetiştirmek için okuttu bu devlet. Yazıyla çiziyle oyalanmaya hiç hakkınız yok.” (KD 1959: 32) der. Müfettiş, Ahmet öğretmenin köy gerçeklerini su yüzüne çıkarmasından son derece rahatsız olmuştur.

Müfettiş, öğretmenlerin kaldıkları evde dolaşmaya başlar. Odadaki kitapları görür ve kitapları tek tek incelemeye başlar. Müfettişin kitapların üstünde duran sözlüğe gözü takılır ve yine kızgın olduğu Ahmet öğretmene söylenmeye başlar. Müfettiş, “Koskoca öğretmen olmuş, hala lügat kullanıyor. Muharrirler böyle işte, aslında hiçbir şey bilmezler, lügatlara, ansiklopedilere baka baka yazı yazarlar. Her şeyi biliyor gibi yuttururlar kendilerini.” (KD 1959: 34) der.

Müfettiş bu sefer de öğretmenlere, namaz kılıp kılmadıklarını, oruç tutup tutmadıklarını sorar. Müfettiş, bu sorularına olumsuz yanıt alınca, köylülerin öğretmenlerin yüzlerine iyi baktığını, kendisi olsa öğretmenleri insan yerine bile koymayacağını söyler (KD 1959: 36). Öğretmenler, saygısızlık yapmamak için müfettişin sözlerine karşılık vermezler.

Öğretmenlerin mesleki becerilerini dini bilgileriyle ölçmeye çalışan müfettiş, öğretmenlerin sicillerine olumsuz not vereceğini şu cümleleriyle açıklar:

Namaz kılmayan, oruç tutmayan adam, ağızla alakuş tutsa yine inanmam. Laf başında da köylüyle geçinemediğinizi, çocuk göndermediklerini sayar dökersiniz ağzınız açıldı mı. Bana bakın: Bana Çopur Fikri derler. Gökten Allah inse gene santimini müsbet vermem raporunuzun. Hatta meslekten tasfiyeniz cihetine bile giderim hiç sakınmadan. En iyisi mi yarından tezi yok abdesinizi alın, namazınızı kılmaya başlayın (KD 1959: 36).

Müfettiş, günlerden pazar olmasına rağmen öğretmenlerin derslerini dinlemek için caminin açılmasını ister. Köy hocasından anahtar alınır ve cami açılır. Köy

meydanında zil çalınır ve on beş dakika içinde bir hayli öğrenci camiye toplanır (KD 1959: 38). Müfettiş, din dersi haricindeki diğer dersleri dersten saymadığından öğretmenlere, sadece din dersini dinlemek istediğini söyler. Beşinci sınıfları okutan Durmuş öğretmen, “Müslümanlığın Şartları” konusunu işlemeye başlar (KD 1959: 39). Durmuş öğretmen, öğrencilere Müslümanlığın şartlarının neler olduğunu, ardından meleklerin özelliklerini sorar. Müfettiş, öğrencilerden gelen yanıtlardan tatmin olmaz.

Müfettiş, öğrencilerin nasıl namaz kıldıklarını öğrenmek amacıyla köylülerden bir seccade ister. Öğrenciler arasından beş öğrenciyi seçer ve onlardan nasıl namaz kıldıklarını göstermelerini ister. Müfettişle birlikte camide dersi dinleyen köylüler, “...memlekete böyle adam lazım...” (KD 1959: 32) derler. Muhtar, müfettişin namazla ilgili sözlerini beğenir ve neredeyse onun ayağını öpecek olur.

Köyden ayrılmak üzere olan müfettiş, tüm köylülerin toplandığı köy meydanında, öğretmenleri küçültücü sözler söylemeye devam eder. Öğretmenler için, “Perşembenin gelişi çarşambadan belli olur... Namazdan, abdestten bir haber olanın dersini dinlesem neye yarar.” (KD 1959: 51) diyerek öğretmenleri ağlamaklı duruma getirir. Öğretmenlerin ağlamalarının asıl nedeni ise, içinde taşıdıkları yurt meseleleridir. Tüm olanaksızlıklar içinde kendilerini geliştirmeye, ülkelerini kalkındırmaya çalışan köy öğretmenleri, kendi güçsüzlüklerinin ve olanaksızlıklarının farkındadırlar. Dünyadan habersiz çöl ortasında madden ve manen her şeyden yoksundurlar (KD 1959: 51-52).

Okulların kapanmasına dört gün kala, muhtar ve köy kurulu üyeleri camiye gelirler. Durmuş öğretmen hasta olduğu için birkaç gündür tüm öğrencileri Ahmet öğretmen okutmaktadır. Cıbrı ağa, öğretmene, oğlunu okutmak istediğini söyler. Öğretmen de oğlunun akıllı bir çocuk olduğunu, geleceğini de açık gördüğünü söyleyince muhtar, Cıbrı’a, “Senin bu çapan okur. Okur amma, göndermişleyin yünsek mektebe göndermeli. Şu enüsdü neyim dediklerine salacaksan heç de yoğurt aklını süt etme. Bırak çiftin arkasına düşsün, öküzleri kovalasın.” (KD 1959: 53) der. Öğrencileri Köy Enstitülerine yönlendirmeye çalışan öğretmen,

muhtarın bu konuşmalarını duyunca, öğrencilerin de öğretmenlere güvenlerinin kalmayacağına üzülmeye başlar.

Seçime bir ay kala köye vali, onbaşı ve parti başkanları ile parti adayları gelirler. Köye gelen valinin ilk işi ise camiye gidip Ahmet öğretmenin dersini dinlemek olur. Vali öğrencileri teker ayağa kaldırarak onlara sorular yöneltir. Öğrencilerden birkaçı sorulara yanlış cevap verince vali, öğretmene döner ve sinirlenerek, ona görevini hakkıyla yerine getirmediğini söyler. O da müfettiş gibi öğretmeni gazetelere yazı yazmakla suçlar. Vali, öğretmenin öğrencilere dini ve milli duyguları kazandıramamış olduğunu söyleyerek, siciline işlenecek kınama cezası vereceğini ekler (KD 1959: 60). Bu sözleri duyan Ahmet öğretmen, bir saat boyunca yerinden kalkamaz ve düşünmeye koyulur. Valinin sözlerinden etkilenen öğretmen kendisini cahil, görevini yapmayan, en gerekli bilgilerden yoksun birisi olarak görmeye başlar. Üstüne üstlük bir de kınama cezası almıştır (KD 1959: 61). Ahmet öğretmeni camiden İsa'nın oğlu çağırır. Köye diğer partiden adaylar gelmişlerdir. Partililer, valinin aksine öğretmenlerin ülkenin maddi ve manevi eserini oluşturduklarını söylerler. Partililere göre, memleketin asıl kurtarıcıları öğretmenlerdir fakat dağ başlarında çeşitli sıkıntılar içinde ülkeyi kalkındırmaya çalışanlar da yine onlardır. Partililer, öğretmenlerin tüm bu dertlerini, omuzlarına düşen yükleri azaltarak son vereceklerine söz verirler (KD 1959: 65).

Okullar kapanır ve Ahmet öğretmen şehre gider. Öğretmen öncelikle bakımsız halinden kurtulmak için berbere uğrar ardından şehir kulübüne gider. Öğretmen gazetelerde yayınlanan yazısını okumak için sabırsızlanır. Ahmet öğretmeni kulüpte gören Maarif katibi Memiş, kaymakamın onunla görüşmek istediğini söyler. Kaymakamla görüşmeye giden Ahmet öğretmen, dergide yayınlanan yazısı hakkında konuşmaya başlarlar. Kaymakam, Ahmet öğretmenin, köylülerin sorunlarının açıkça yazıya dökmesini doğru bulmadığını söyler. Köylülerin iyi yönlerinin yazılması gerektiğini de sözlerine ekler. Ardından Ahmet öğretmen, valinin direktifiyle emniyet müdürü ile görüşmeye gider. Emniyet amiri, öğretmene, “Demek köylüler bitli çıplak...Ne karışyorsun köylünün bitine,

kirine? Devlet senden mi akıl alacak? Seninle mi bilinecek köyün durumu?..’’ (KD 1959: 70) diyerek onu savcı sorgulaması için bir odaya alır.

İstanbul’da yüksek öğrenim gören öğrencilerden, Pulus, Hasan, Mevlüt, Salim ve Ordal bir ‘‘Köycülük Komisyonu’’ kurarlar. Komisyon kurulalı üç ay kadar olmuştur. Bu komisyonun amaçları ise, yüksek öğrenim gençliğini köy ve köy meseleleri hakkında bilgilendirmek ve bu konuda gençlerin ilgisini uyandırmaktır (KD 1959: 73). Bu amaçlarla öğrenciler, köyleri kalkındırmak için konuşmalar yapacak, köylere yeniliklerin götürülmesini sağlayacak, köylülere malzemeler dağıtacak ve uzman kişilerden sağlık ve tarım alanlarında bilimsel bilgiler alarak bu bilgileri köylülerle paylaşacaklardır (KD 1959: 74). Gençler ayrıca yaz mevsiminde hem köylüleri eğitecek hem de eğlendirecek piyes, tiyatro, konser gibi çeşitli ekipler kurarak köy köy dolaşacaklardır. Bu beş genç, Pulus’un köyünü ziyaret etmeye giderler. Aralarından Ordal ilk kez köye gidecektir. Ekin tarlasında çalışan Ahmet öğretmen, köye gelen gençleri görür ve onları içten bir şekilde karşılar. Öğretmeni tarlada çalışırken gören Hasan, ona, ‘‘Mesleğinizden olmadınız ya?’’ (KD 1959: 82) diye sorar. Öğretmen gazetelerde yayınlanan yazısı yüzünden görevinden alındığını kısaca şöyle özetler: ‘‘Maalesef ayırdılar dostum...Arpa tarlası...Aslına dönüş.’’ (KD 1959: 82).

4.1.2 Köyde Eğitim Durumu

4.1.2.1 Öğretmen

Budak köyünde görev yapan Ahmet ve Durmuş adında iki öğretmen vardır. Her iki öğretmen de köyün kalkınması ve gelişmesi için uğraş verirler.

Ahmet öğretmen, Köy Enstitüsü mezunudur. Göreve başlayalı daha iki yıl olmuştur (KD 1959: 15). Budak köyünde başöğretmen olarak çalışmaktadır. Aslında kendisi Karabudak köyündendir. Ahmet öğretmen, kış boyunca köyde çok sıkıntılar çekmiştir. Yaşadığı sıkıntıların çoğu köyde su olmamasından

kaynaklanmaktadır. Köyde bir tuvaletin olmaması köy yaşamını daha da zorlaştırmaktadır. Köy, havalar ısındıkça kokudan yaşanmaz bir hal almıştır.

Ahmet öğretmenin içine kapanık, sessiz, sakın bir hali vardır. Öğretmen, kalabalıktan, anlamsız, dipsiz gürültülerle saatlerini, günlerini öldürmekten hoşlanmaz (KD 1959: 13). Bu yüzden tatil günlerini köyde dolaşarak değil evde kitap okuyarak, yazılar yazarak geçirmeyi tercih eder. Daha çok köydeki su sorununu çözümlmek için neler yapabileceği üzerinde düşünür. Aynı zamanda yaşadığı ve gözlemlediği köy sorunlarını not kağıtlarına yazar. Bu notlarını ilçedeki dergilere gönderir. Amacı içinde bulundukları köy gerçeğini herkesin açık bir şekilde görmesini sağlamaktır. Çünkü köy gerçeği, kitaplarda yazılanlardan ya da bilinenlerden ibaret değildir. Köy gerçeği daha can yakıcıdır. Köylüler yoksulluk, yoksunluk ve tükenmişlik içindedirler. Ancak öğretmenin iyi niyetle yazdığı bu notlar onun görevinden alınmasına sebep olacaktır.

Romanın ilk sayfalarında giymekten yıpranan pantolonunu yamayan Ahmet öğretmen, bulunduğu durumdan şikayet eder. Çünkü köyde yoksunluklar içinde insanca yaşayamadıklarını düşünür. Ahmet öğretmen, beş aydır köyden dışarı çıkamamıştır (KD 1959: 15). Bu yüzden maaşını da alamayan öğretmen, okullar açıldığında yanında ne kadar para getirebilmişse onlarla geçimini sürdürmeye çalışmıştır. Öğretmenin köydeki sorunu yanında parasının olmamasından değil köyde su olmadığından istediği gibi temiz şekilde vücudünü yıkayamamasından kaynaklanır. Vücudu kir içinde olan öğretmen, sadece Pazar günleri banyo yapabilmektedir. Ancak öğretmen, hayatının en kötü dakikalarını yine Pazar günlerinde yaşadığını söyler (KD 1959: 17). Çünkü temizlik işlerini bir odanın giriş kısmında, gelen konukların eşekleri için ayrılmış küçük ahırda yapabilen öğretmen, kafasına her su döküşünde sanki saçlarının içindeki kirlere ve kepeğe yenilerini eklemiş gibi olur (KD 1959: 17).

Ahmet öğretmen, bir taraftan köyün sorunlarını nasıl çözümleneceğini düşünürken diğer taraftan da istemsiz olarak kafasını kaşır. Saçı sakalı uzamış, kafası kepek içinde olan öğretmen, bu halini görünce daha da çok üzülür. Çünkü

birazcık olsun yaşamının yaşamaya benzemesini istemektedir. Yazar, yoksunluklar içindeki öğretmenin halini şöyle anlatır:

Geri döndü. İki eliyle, sakalı uzamış yüzlerini kaşdı iki yandan sonra başına gitti elleri. Tatlı tatlı kaşınıyordu başı. Kaşdııkça kaşınıyordu. hart hart ettire ettire kaşdı adamakıllı. Kolları yorulana kadar sürdürdü. Tırnaklarının arası kepek dolmuş, eli yüzü dökülen saçların içinde kalmıştı. Hoşuna gitmiyordu bu hali. Birazcık yaşamaya benzemeliydi yaşamı. Ama nasıl? Cevaplayamıyordu (KD 1959: 15).

Ahmet öğretmen, bekardır. Evlenip evlenmemeye karar vermek için aylarca kafa yorar. Kendisine bakamadığı, doğru dürüst yemek yapıp, yiyip içemediği ve çamaşırlarını temizleyemediği için içindeki evlenme isteği ağır basar (KD 1959: 16). Ancak öncelikli olarak kafasında, köydeki su ve tuvalet sorununu çözümlemek vardır. Havalar ısınınca, Durmuş öğretmen ile birlikte taşlardan dört duvar örerek köye bir tuvalet yapmayı böylece köylülere de örnek olmayı isterler (KD 1959: 19). Zaten Ahmet öğretmen Köy Enstitüsü mezunu olduğundan marangozluk bilgisine sahiptir (KD 1959: 19). Ahmet öğretmen, köylülerin türlü bahaneler uydurarak tuvalet yapma işine başlamamalarından şikayet eder. Bu yüzden köyün hiç ilerlemediğini düşünür. Ahmet öğretmen köylülerden destek göremeyince günlerini ev ile çocukları okuttukları cami arasında gidip gelmekle geçirir.

Ahmet öğretmen, köye teftişe gelen müfettişin o geceyi evlerinde geçireceği haberini alınca hemen evi süpürmeye, ortalığı düzeltmeye başlar. Sonra da kendine çeki düzen vermek için aynanın karşısına geçer. Ahmet öğretmen aynada uzayan sakallarını, kanlanmış gözlerini ve kir içindeki saçlarını görür.

Birbirine geçmiş savatlarını gördü ilkin. Uzayan sakalının altında da belli oluyordu. Göz akları kanlanmış, kirli kirli görünüyordu. Şişkin göz kapaklarından sonra derisi, ta şakaklarının üstüne kadar buruş buruştu. Saçları karışık kirli, kepekli (KD 1959: 26-27).

Müfettişi kirli ve bakımsız haliyle karşılamak istemeyen Ahmet öğretmen, onu en temiz ve şık haliyle karşılamamanın hayalini kurmaya başlar. Yazar, Ahmet'in müfettişi karşılama hayalini şöyle anlatır:

Bir berber şimdi, saç sakalı budayıverecek...Sonra bir hamam. İş bilir bir keseci hamamda. Köpüklerin arasından çıkacaksın pamuk gibi. Çıkınca da bu çamaşırları, bu elbiseleri bulamayacaksın. tertemiz bir takım çamaşır, elbise seni bekliyecek dışarıda. uzanıp dinleneceksin onlara baka baka. kalbinin çırpıntıları geçip rahatlayınca giyinmek isteyecek canın. Yeri gelecek o vakit bismillahın. "Bismillah!" deyip geçireceksin gömleği boynuna. Çıkıp gelince müfettişle karşılaşacaksın (KD 1959: 27).

Ahmet öğretmen daha sonra evde, kendisini müfettişe tanıtmanın provasını yapmaya başlar. Kendisini müfettişe şöyle takdim eder:

Hoş geldiniz efendim; bendeniz Budak köyü Başöğretmeni Ahmet Tezer...Vazifemiz efendim, kılık kıyafetimizle örnek olacağız köylüye...Mesleki eserler, mecmualar, günlük gazeteler okurum. Günlük gazetelerden Cumhuriyet'i okurum. Köylüyle geçimim iyidir. Öğrencilerin devam-takibini harfi harfine yaparım...(KD 1959: 27).

Ahmet öğretmen kurduğu bu hayallerle, 4274 sayılı kanunun onuncu maddesi gereğince bomba gibi bir sicil raporu alacağını hayal eder (KD 1959: 20). Ancak köy şartlarında kitap okuyamadığını, dergi ve gazete yüzü göremediğini, dört gönüllü öğrenciden başka okula devam sağlayamadığını düşününce bu düşlerinden vazgeçer. Tıpkı hamam ve elbise düşünde olduğu gibi.

Ahmet öğretmen köye gelen müfettiş tarafından "muharrir" olmakla suçlanır. Çünkü Ahmet öğretmen köyde okul olmadığından öğrencilerin camide öğrenim görmek zorunda kaldıklarına yazılarında yer vermiştir. Bu yazısı da bir dergide yayınlanmıştır. Köy gerçeğini su yüzüne çıkardığı ve namaz kılıp, oruç tutmadığı için müfettişten olumsuz sicil notu alan öğretmen, yaz tatili geldiğinde yazısını okumak için ilçedeki kulübe uğrar. Kulüpte karşılaştığı maarif katibinin onu kaymakamlık makamına göndermesi ile öğretmenin görevden alınma süreci de başlamış olur. Köydeki olumsuzlukları ortaya döktüğü için kaymakam tarafından azarlanan öğretmen, oradan emniyet binasına gönderilir. Savcı tarafından ifadesi alınan öğretmenin görevine son verilir. Öğretmen, kendi köyü olan Karabudak'a giderek, tarla işlerinde çalışmaya başlar (KD 1959: 82).

Romanda Ahmet öğretmene göre daha geri planda kalan Durmuş öğretmen içli, özden bir çocuktur. Sözüünü hiç sakınmadan konuşur, dobra dobradır (KD 1959:

24). Yaşı Ahmet öğretmeninden daha küçüktür. Durmuş öğretmen de namaz kılmaz, oruç tutmaz. Bu yüzden Müfettiş Fikri Bey, onun da görevini tam anlamıyla yerine getiremediğine karar verir. Durmuş öğretmen, Budak köyüne gelirken yanında iki tane kitap getirmiştir. Bu kitapların adı, ‘‘Rüyamdaki Okullar’’ ve ‘‘Köylerimiz Nasıl Kalkınır?’’dır. Bu kitapları merakla alıp, eze eze okuduğunu söyleyen Durmuş öğretmen, gerçek hayatla kitapta yazılanların örtüşmediği söyler. Bu yüzden okuduklarından da bir şey anlamamıştır (KD 1959: 24).

Köyde yaşanan tuvalet sorununa çözüm arayan Ahmet öğretmen, Durmuş’un okulda inşaatçı olduğunu söyler (KD 1959: 19). Bu bilgiden yararlanarak Durmuş öğretmenin de Köy Enstitüsü mezunu olduğunu söyleyebiliriz.

Köye gelen müfettiş, öğretmenlerin bir dersini dinlemek isteyince Durmuş öğretmen beşinci sınıflara Din dersini anlatmayı kabul eder. Birkaç köylü, müfettiş ve beşinci sınıf öğrencileri hep birlikte camideki dersliğe toplanırlar. Durmuş, derslere hazırlıklı girdiğini müfettişe göstermek aynı zamanda da kendisinin ve öğrencilerin bu dersi çok sevdiklerini belirtmek için derse başlamadan önce ona şunları söyler:

Efendim, bu din dersi o kadar zevkli oluyor ki, insan vaktin nasıl geçtiğini bilemiyor. Çocuklar da bambaşka oluyorlar din dersinde. Bir hareket geliyor hepsine...En çok bu derse çalışıyorlar ve güzelce hazırlanıyorlar...Gerçi okulda din dersi almadım ama, ben de ne edip edip hazırlanmak imkanı buluyorum. Zevk de alıyorum bundan. Çocukların kitabı öyle güzel hazırlanmış ki zaten (KD 1959: 39).

Öğle ezanı okuduğunda Durmuş öğretmen dersi bitirir. Ders yaklaşık iki buçuk saat sürmüştür.

Romanın sonunda geldiğimizde Ahmet öğretmenin görevden uzaklaştırıldığı bilgisine ulaşmaktayız ancak Durmuş öğretmenin son durumu hakkında bir bilgiye ulaşamamaktayız.

4.1.2.2 Öğrenci

Budak köyündeki öğrenciler, köylerinde okul binası bulunmadığından köy camisinde öğrenim görmek zorunda kalmışlardır. Köyde, birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar her düzeyde öğrenim görmekte olan öğrenci vardır. Ahmet öğretmen, sınıfa gelen muhtara okuldaki öğrencileri şöyle anlatır: “Şu sol köşedekiler beşinci sınıflar...Sağ taraftakiler dördüncü sınıf. Şu ön kısım da sırasıyla bir, iki, üçüncü sınıflar.” (KD 1959: 53).

Romandan yola çıkarak sadece beşinci sınıfta okuyan öğrenciler hakkındaki bilgilere ulaşabilmekteyiz. Çünkü köye teftişe gelen müfettiş, öğretmenlerin Din Dersini dinlemek istemiştir. Durmuş öğretmen de beşinci sınıflara Pazartesi günü anlatacağı din dersi konusunu müfettişin isteğiyle Pazar günü anlatmak durumunda kalmıştır. Anlatacağı konuya “Müslümanlığın şartları ve namaz kılmanın tatbikatı”dır. Dersin başlaması için hemen köy içinde zil çalınmış ve on beş dakika içerisinde beşinci sınıflardan “bir hayli” öğrenci cami bahçesine toplanmıştır (KD 1959: 38). Durmuş öğretmen dersi işlerken Ali, Halide, Şehnaz, Benli Nurhan, küt burunlu kel Şükrü, Haluk ve Sami adlı öğrenciler derse aktif katılımda bulunmuşlardır.

4.1.2.3 Okul

Budak köyünde öğrencilerin devam edeceği bir okul binası yoktur. Bu nedenle öğrenciler, köy camisinin bir bölümünde öğrenimlerine devam ederler. Bu durumdaysa sadece köyün öğretmenleri şikayetçi olurlar. Roman boyunca köylülerin, köye okul yaptırma gibi bir istek ya da girişimlerine rastlamamaktayız. Aksine köylülerden bazıları çocuklarının camide ders işlemelerine karşı çıkarlar (KD 1959: 30). Köydeki iki karşıt tarafın anlaşıkıkları bir nokta vardır, o da camiye kirlettikleri gerekçesiyle çocuklarının camide öğrenim görmelerine izin vermemeleridir. Köylülerin düşünceleri şöyledir: “Bu, Allah’ın evi olan ve köyün biricik mübarek yapısı camide çocuk okutulmasaydı. Ne olurdu yani, şu kıcı

çakıldaklı çocukları (kendi yavruları oysa) buraya toplayıp da Allahın evini kirletmeseler.” (KD 1959: 20).

Caminin bir bölümü ayrılarak oluşturulmuş derslik, yarı aydınlıktır. Caminin pencereleri küçük olduğu için dışarıdan gelen az miktardaki ışık ortamı aydınlatmaya çalışmaktadır (KD 1959: 39).

Romanda okula ait edindiğimiz bu bilgiler dışında, öğretmenlerin hangi sınıfları okuttukları ya da okulda ikili veya normal öğretim yapılıp yapılmadığı hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir.

4.1.2.4 Öğretim Programı

Romanda, öğretim programına ilişkin olarak Durmuş öğretmenin sınıfta Din Dersini işlemesi örnek olarak gösterilebilir. Müfettiş Fikri Bey, camiye öğretmenin dersini dinlemeye gider. Durmuş öğretmen beşinci sınıflara, “Müslümanlığın şartlarını tekrarla, bu şartlardan namaz kılmanın tatbikatını yapmamış...” (KD 1959: 39) konusunu öğretim programı doğrultusunda işlemek üzere derse başlar. Öğretmen, öğrencilerin ön bilgilerini yoklamak amacıyla onlara isimleriyle hitap ederek, “Müslümanlığın temeli neydi çocuklar?”, “Ayetlerimizi inkar edenlere ne deriz Ali?”, “Peki Halide, şöyle şimdi: ayetlere iman edenler, onların gösterdiği yoldan gidenler ne olacak?”, “Şehnaz, kızım sen söyle bakalım, biz daha nelere inanırız?” (KD 1959: 39-40) diye sorular sorar ve konuya giriş yapar. Sonra konuyu kendisi anlatmaya başlar. Müfettiş de bazı yerlerde söz alarak, konuya eklemelerde bulunur. Daha sonra öğretmen, uygulamalı olarak namaz kılmayı öğrencilere göstermek amacıyla öğrenciler arasından beş öğrenciyi seçer. Onlar arasından da Haluk’u seçerek diğer arkadaşları önünde abdest almayı ve namaz kılmayı arkadaşlarına göstermesini ister. Öğretmen, “Çocuklar hepinize burada namaz kıldırmaq için mümkün olmadığı için, beş arkadaşınıza kıldıracağım. Sizler de bakacaksınız. Şimdi Haluk, önce nereden başlanıyor, nerde bitiyor, abdest almayı tarif edecek

size.” (KD 1959: 44) der. Haluk diğer öğrencilere imamlık eder. Haluk, Gulhüyü, Elhamı okumaya başlayınca birkaç yerde yanlışlık yapar, öğretmen de gerekli yerlerde düzeltmelerde bulunur. Ders bittiğinde öğretmen, öğrencilerin hatalarını düzeltmeleri için defterlerine bir dua yazdıracağını söyler. Bir yanlışlık olmasın diye de duayı tahtayı yazar. Onlardan gelecek derse kadar bu duayı ezberlemelerini, anlamını da o derste kendisinin söyleyeceğini belirtir (KD 1959: 46).

Romanda yer verilen bir diğer öğretim etkinliği olarak, köye gelen valinin Ahmet öğretmenin işlediği bir derse katılmasını gösterilebiliriz. Köye gelen vali hemen camiye gider ve Ahmet öğretmenin dersini dinlemeye başlar. Çünkü o da öğretmenin dergide yayınlanan yazısını okumuş ve ön yargılı bir biçimde köye gelmiştir. Vali, sınıfa girer girmez ikinci sınıf öğrencisine yönelerek, “Oku bakayım dersini!” (KD 1959: 58) der. Öğrenci, “İnekle sinek” manzumunu okumaya başlar. Çocuğun okumasını kesen vali, “Ulan bu kitapla mı öğreteceğiz Milli Tecrübeyi? İnekle sinekten başka okunacak ders mi yok?” (KD 1959: 58) diye söylenmeye başlar. Vali yine ikinci sınıftan diğer bir öğrenciyi ayağa kaldırarak ona çarpım tablosundan bir soru sorar. Ardından, üçüncü sınıf öğrencisini tahtaya kaldırarak Türkiye haritasından Sakarya Nehri’ni bulmasını ister. Öğrencinin eli harita üzerinde dolanır durur, ama doğru yeri bulamaz. Vali, dördüncü sınıf öğrencisini kaldırarak, haritadan Ağrı Dağı’nı bulmasını ister. Sonra, beşinci sınıf öğrencisinden, Kızılırmak’ı göstermesini ister. Öğrenciler doğru cevabı verirler. Fakat vali, “Olmamış, teşekkür edemeyeceğim. Çocukların muhtaç oldukları tek şey, dini ve milli duyguların beslenmesi. İnekle sinekle katiyen olmaz bu...” (KD 1959: 59-60) diyerek öğretmenin tüm moralini bozar. Romandan anlaşıldığı kadarıyla bürokrasinin temsilcisi olan vali, okutulan programa itiraz ediyor. Daha sonra vali, öğretmene öğrencilerin İstiklal Marşı’nı bilip bilmediklerini sorar. “...ilk iki kıtasını biliyorlar...” cevabını aldığı anda ise öğretmene hakaret etmeye başlar. Tüm olanaksızlıklara rağmen inadına çalışan Ahmet öğretmene, “Bilsen öğretirdin de. Zaten bütün güçlük buradan çıkıyor ya. Enstitü müdür nedir, Bektaşının çamurdan adam yapması gibi cahil cahil salıveriyorlar bunları” (KD 1959: 60) der. Vali sözlerine tekrar devam ederek,

köyün çocuğuna hocanın namazlık öğrettiğini dergilere yazdığı için öğretmeni azarlar. Ahmet öğretmen, bulunduğu yerde yığılır kalır. Amirlerinin rapor, sicil korku vermelerine içerler. Yazmak, başına dert olmuştur. Kendini cahil, vazifesini ihmal eden biri olarak düşünerek evine doğru yol alır.

BÖLÜM 5

FAKİR BAYKURT’UN ESERLERİNDE KÖYDE EĞİTİM SORUNU

Fakir Baykurt, ortaya koyduğu sanatsal türdeki eserleriyle edebiyat tarihimizde doruk noktasına ulaşmış, Köy Enstitüsü mezunu değerli yazarlarımızdan birisidir. Fakir Baykurt, Köy Enstitüsünün bir ürünüdür. Köyde doğup büyümüş bu nedenle köyü iyi bilen ve yakından tanıyan yazarımızın, eserlerinde kırsal bölgede yaşayan insanların yaşamlarına yer vermiş olması oldukça doğaldır. Fakir Baykurt eserlerinde, kırsal bölgede yaşayan insanların yoksulluk, yolsuzluk, yobazlık, bağnazlık ve cehalete karşı verdikleri savaşımalarını konu edinirken, sorunun aslında eğitimsizlikten kaynaklandığını vurgulamayı da başarmıştır. Yazar bunu yaparken kendi toplumsal, kültürel ve siyasal görüşü merceğinde sorunlarını irdelemiştir. Çünkü yazar kendisini, eserlerinde yer verdiği karakterlerden farklı biri olarak görmemektedir. Bu nedenle yazarın eserlerinde anlatmak istediklerini daha iyi anlamak amacıyla onun öz yaşam öyküsüne kısa da olsa yer vermek gerekmektedir.

Fakir Baykurt, 1929 yılında Burdur’un Yeşilova ilçesine bağlı Akçaköy’de dünyaya gelmiştir. O dönemlerde genellikle köy çocukları nüfus kütüğüne ya ölen kardeşlerinin yerine yazılmakta ya da doğdukları tarihten daha geç yazılmaktaydı. Bu nedenle, bir köy çocuğu olan Fakir Baykurt’un doğum tarihi de tam olarak bilinmemektedir. Baykurt, kendi hayat hikayesini anlattığı ‘‘Benli Yazılar’’da doğum tarihine ilişkin şu bilgileri vermektedir:

1929 yılının Haziran sıcaklarında, arpalar yolunurken, Akçaköy’ün yüksek gökleri altında açtım gözlerimi dünyaya. Doğuran yalan mı söyleyecek? Anam söyledi: Haziran ortası, 15.6.1929! (Baykurt 1998: 19).

Baykurt (1998: 96-97), 1936 yılında yedi yaşına geldiğinde köylerindeki ilkokula başlar. Okula başladıktan iki yıl sonra, babası kağnıdan düşüp hayatını kaybeder.

Yazarın mutlu başlayan çocukluk yılları ansızın kararır. Fakir Baykurt'un babası Kara Veli ile ilgili hatırladığı çocukluk yıllarına ait hatırası, babasının Yemen, Balkan ve Yunan cephelerinde geçirmiş olduğu 14 yıllık uzun askerlik yıllarıdır. Babasının bu savaşların birinde yakınında top patlaması sonucu kulakları ağır işitir olmuştur.

Eşinin ölümüyle altı çocuğuyla bir başına, yokluklar içinde kalan Elif kadın için hayat artık daha da zordur. Yokluk ve yoksulluk sanki gelecek kötü günlerin habercisidir. Yazar, annesinin çektiği çileleri hiç unutmamış ve ona duyduğu büyük sevgiyi eserlerine de taşımıştır. Güçlü, mücadelecı ruha sahip, yılmayan, yıkılmayan, doğruluk ve dürüstlükten ödün vermeyen kadın tiplemesi yazarın "Yılanların Öcü" ve "Irazca'nın Dirliği" romanlarındaki Irazca Ana'ya benzemektedir. Elif kadın bir başına kalınca çocukları mecburen köy işlerinde çalışmaya başlar. Fakat en büyük sorumluluk kardeşlerin en büyüğü olan ağabeyleri Gazi'ye düşer. O da sorumluluğunu kendinden yaşça bir küçük kardeşi olan Fakir ile paylaşır. Fakir için okumak geri planda kalır hal böyle olunca. Yazar, "Özüm Çocuktur" adlı yaşam hikayesinde bunu şöyle anlatır:

Evin içinde itişip kakışıyoruz. Başta dul bir ana. Başında bir kalbur çocuk. Tek başına erip yetemiyor besbelli. Evin büyüğü diye her işin zorunu Gazi ağabeyime yüklüyor. O, beni de işe koşturmak için dikime dikime konuşuyor, durmadan "değilim" dedirtiyor. Değil okumak, istersen uç. Herkesin yaptığı işi yapmalı, sonra okumalısın. Doğrusu da bu. Baykurt (1998: 96-97).

Baykurt, köyde kaldığı sürece okuyamayacağını farkına varmıştır; çünkü köy işleri buna izin vermemektedir. Babasının ölümü nedeniyle taziye için köye gelen Osman dayısı, Baykurt'u okutmak için onu yaşadığı yer olan Aydın'ın Burhaniye köyüne götürmeyi teklif eder. Osman dayısı bu teklifiyle, hem kardeşine kardeşlik görevini yerine getirmiş olacak hem de bu küçük çocuğun okumasını sağlamış olacaktı. Puslu bir günde okuma hayalleriyle annesi, kardeşleri ve akrabalarıyla vedalaşan Baykurt, dayısıyla birlikte köyünden ayrılır. Ancak binbir umutla gittiği Burhaniye köyünde büyük pişmanlıklar yaşar. Çünkü dayısı onu okutmak yerine dağda, bahçede çalıştırır, su taşıttırır. Okula devam edemeyen Baykurt, köyde tıpkı dayısının çırağı gibi çalıştırılır.

Babasını küçük yaşta kaybetmesi, ardından annesinden ayrılışı ve bunun üzerine yaşadığı okula gidememe üzüntüsü Baykurt'a Burhaniye'de sürgün günleri yaşatır. Ama yaşadığı bütün olumsuzluklar onu yaşama hevesinden ve hayallerinden koparamaz. Baykurt, Burhaniye'de yaşadığı sürgün hayatını "Özüm Çocuktur" adlı hayat hikayesinde şu şekilde anlatır:

...öyle susuz kalmış gibi kuruyorum. Köyden ayrılıp dayımın yaşadığı Burhaniye'ye gidişim, istediğim olmadan orda kalışım, yaşamımın ilk sürgünü oldu. Bakalım ne zaman bitecek? (Baykurt 1998: 112).

İkinci Dünya Savaşı başladığında, Fakir Baykurt'un dayısı zorunlu olarak askere gider ve bir kadın ile iki yeğenin sorumluluğu Baykurt'a kalır. Bu yüzden dayısıyla birlikte yürüttüğü köy işlerini tek başına halletmeye çalışır. Küçük yaşta büyük bir sorumluluğu yüklenen Baykurt, okuma hayallerinden hiç vazgeçmemiştir. Burhaniye'de geçirdiği üç yılın ardından Fakir Baykurt bir gün, dayısının askerde olmasını fırsat bilerek kendi köyüne kaçar. Annesine, dayısının onu hiç okutmadığını anlatır. Daha sonra köylerindeki okula devam etmeye başlar. Baykurt'un daha o yaşlardaki hayali okuyup köyün yükünden kurtulmak, aynı zamanda annesi ve kardeşlerine de sahip çıkmak olmuştur. Annesinin yoksulluklar içindeki hayatı onu küçük yaşta derinden etkiler. Baykurt, ilerleyen yıllarda yazacağı eserlerinde annesinin dramına benzer olaylar yaşamış güçlü Anadolu kadınına yer verir. Yazar bunu kendine bir borç bilmiştir sanki.

Doğduğu köy olan Akçaköy'de ilkokulu bitiren Baykurt, kasabadaki bir öğretmenden adını duyduğu Gönen Köy Enstitüsü'ne gitmek için heyecan duymaya başlar. Özlemini duyduğu okuma hayallerine bir adım dahi olsa yaklaşacaktır böylece.

O tarihlerde kurulu olan Köy Enstitülerinden Akçaköy'e en yakın olan Gönen'dir. Enstitüye girmek için civar köylerden gelen öğrenciler arasında yapılan seçimler sonucunda Fakir Baykurt enstitüye girmeye hak kazanır. Akçaköy'den enstitüye girmek için başvuran beş öğrenciden kazanan sadece yine O'dur.

Akçaköy’de hayvanları güdüp bir taraftan da okula devam etmeye çalışan Baykurt’un içindeki okuma hevesi hiç kaybolmamıştır. O zor yıllarda bile okumanın özlemini çekmiştir hep. Kendi gibi yoksul ve öksüz köy çocuklarının gideceği bir okula devam edip oradan mühendis olarak mezun olmayı hayal etmiştir. Ama bu hayaline hangi yollardan ulaşacağını da bilmemektedir.

Baykurt’un karşısına birden, Gönen Köy Enstitüsü’ne girme fırsatı çıkar. Hiç hayalinde olmayan bir okula gider ve orada hiç hayalinde olmayan bir dünya ile karşılaşır. Bu dünya ki onun tüm yaşantısının olumlu yönde değişmesine sebep olacaktır. Yıllar sonra bu okulun belki de “öksüz mektebi” diye işittiği okul olduğunu düşünecektir. O dönemki düşüncülerini Baykurt şöyle anlatıyor:

Köyümde öğrenimimi sürdürmeye başladım. Ancak çok bitkindik o yıllar. Her yıl köyün sığırını hergelesini götüktük. “Bir öksüz mektebine girer mühendis olurum...” diye hevesleniyordum. Ama ne yol biliyordum, ne iş. Hiç hayalinde olmayan bir okula Isparta’daki Gönen Köy Enstitüsü’ne girdim. Kimbilir, “öksüz mektebi” diye işittiğim okul belki de burasıydı. Ama ilk günlerde anladım ki bambaşka bir okuldur. Yepyeni bir anlayış, yepyeni bir dünya açılıyordu önümde... (Akt. Bayrak 1978: 277).

Enstitülerde eğitim görmeye başlayan diğer tüm köy çocukları gibi Baykurt’un da hayatı değişir. Baykurt, Gönen Köy Enstitüsü’nde okutulan derslerin yanı sıra okumaya ve yazmaya da merak salar. Enstitüde uygulanan haftalık 44 saatlik çalışma programının yarısı kültür derslerine yarısı da iş derslerine ayrılmıştır.

Ders dışındaki saatler de oldukça faydalı ve eğlenceli geçer. Öğrenciler yeni güne şarkı söyleyerek, halk oyunları oynayarak başlar, arkadaşlarının pişirdikleri ekmekleri kahvaltıda hep birlikte yerler. Daha sonra herkes kendi dersine gitmek üzere ayrılır. Akşam yemeğinin öncesinde ve sonrasında olmak üzere iki etüt saati vardır. Bu saatlerin birinde öğrenciler derslerine çalışırken diğerinde serbest okuma yaparlar. Ayrıca her cumartesi akşamı bütün öğrencilerin katıldığı toplu eğlenceler yapılır.

Fakir Baykurt’un içindeki okuma ve yazma isteği Enstitü’deki kütüphanede çalışmaya başlamasıyla bir kat daha artar. Burada Türk ve dünya klasiklerini

okuma fırsatı bulan Baykurt, ardından postacılık görevine görevlendirilir. Böylece yazar, enstitüde çıkan kitap ve dergileri ilk elden okuma fırsatı yakalar.

Fakir Baykurt, Gönen Köy Enstitüsü'nde yazın hayatına ilk olarak şiir yazarak adımını atar. 1946 yılında yazdığı "Fesleğen Kokuluma" adlı ilk şiiri "Türk'e Doğru" dergisinde yayınlanır (Yanardağ 2005: 33).

Fakir Baykurt'un asıl adı Tahir'dir. Babası ona genç yaşta kaybettiği erkek kardeşinin adı olan "Tahir" adını koymuştur. Yıllar sonra Baykurt'a, adının yanlışlıkla "Fakir" yazıldığı bir posta gelir. O, bu adı beğenir ve kendisine uygun bulur, daha sonra da bu adı kullanmaya karar verir (Karabela (Şermet) 2007: 13).

Baykurt'un üçüncü sınıfa gittiği yıllarda yaşanan siyasi olaylar neticesinde Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim ve öğretim faaliyetlerinde değişimler yaşanmaya başlanır. Enstitülerin kurulmasında önemli rol oynayan Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç görevlerinden alınır ve yerlerine yeni isimler atanır.

Gönen Köy Enstitüsü'nde de değişimler başlar. Sabahları öğrencilerin çektiği halaylar, cumartesi eğlenceleri, serbest okuma saatleri artık eskisi gibi değildir. Baykurt, bu dönemlerde okuduğu kitapları, yazdığı şiirleri saklamaya başlar. Dikkatleri üzerine çektiği düşüncesiyle daha temkinli davranmaya çalışır. 1948 yılı geldiğinde ise Baykurt, Gönen Köy Enstitüsü'nden öğretmen olarak mezun olur ve Gönen'den ayrılır.

Baykurt, ilk görev yeri olarak Burdur'a bağlı Yeşilova'nın Kavacık köyüne atanır. Okul binası oldukça eskidir ve kendisinin kalacağı lojman, okul ile aynı çatı altındadır. Okul çağı gelmiş tüm çocukların okula yazılması için gayret gösteren Baykurt, yüzü aşkın çocuk ile o yıl eğitim ve öğretime başlar. Ancak köydeki misyonu sadece öğrencileri eğitmek değil aynı zamanda köyü de kalkındırmaktır. Köye yenilikler getirmek, köyde yaşanan aksaklıkları düzeltmek, köylülere yeni ufuklar açmak bu genç öğretmenin üstlendiği görevlerden birkaçıdır. Yazarın "Onuncu Köy" romanında yer verdiği öğretmen (demirci ustası-dela) karakteri

ve yine yazarın “Amerikan Sargısı” adlı romanındaki Cemal öğretmen karakteri tıpkı Baykurt gibi, hem köydeki eğitim-öğretim işlerini yürütmekle hem de köylülerin toplumsal sorunlarını çözmekle kendilerini sorumlu tutarlar (AS 1969: 169). Zaten her iki öğretmen de birer köy çocuğu olduklarından köylülerin sorunlarına uzak değillerdir.

Baykurt, köylülerle aynı sofraya oturur, onları dinler ve sorunlarına çözüm yolları arar. Akılcı ve yenilikçi düşünceleriyle onları aydınlatmaya çalışır. Bir yandan da köydeki gözlemlerini notlarına aktarır (Karabela (Şermet) 2007: 24). Yazarın “Köygöçüren” adlı romanında görüldüğü gibi, Kantarma köyünde görev yapan Sefer öğretmenin köydeki gözlemlerini notlarına aktarması (KG 1974: 431) yazarın öz yaşamıyla ilişkilidir.

Baykurt’un mesleğini çok sevmesine ve köy ile ilgili tüm olumlu düşüncesine rağmen köylerde karşılaştığı tablo onu mutsuz eder. İnsanların iletişime ve değişime kapalı olmaları, hurafelere körü körüne inanmaları ve varsılların yoksullar üzerinde kurduğu tahakküm gibi etmenler öğretmenlik mesleğini gereğince yerine getirememesine neden olur. Okulda yaptığı çalışmaları yeterli bulmayan, kendini geliştiremediğini, yıllar önce kendini okutan öğretmenler gibi aynı metodu kullandığını düşünen yazar, bu nedenlerle kendini geliştirme ihtiyacı duyar.

Baykurt, “Kavacık Köyü’nün Öğretmeni” adlı eserinde, öğretmenliği sırasında yaşadığı duyguları şöyle dile getirir:

Bir ara baktım, kimi dersleri tıpkı ilkokulda beni okutan öğretmenim gibi yapıyorum. Düşündüm: Bu durumda öğretmenlik yerinde sayar! Onun gibi anlatıyor, onun gibi sorular sorup yanıt istiyorum. Gerçi ezberletmiyorum, uzun uzun not yazdırmıyorum; ama kendi kendimin yöntemlerini sevmiyorum. Yalnız Orhan Veli’nin şiirleştirdiği La Fontaine fablları ile Nasrettin Hoca fıkralarını ezberletiyorum. Onlar güzel düzenlenmiş sözler. Belleklerinin altında bulunsun istiyorum. Ama nedense bu yaptıklarım beni doyurmuyor (Baykurt 1999: 5-6).

Fakir Baykurt’un köy öğretmenliğine başladığı yıllarda annesi evlenme zamanın geldiğini söylemektedir. O da artık evliliği düşünmeye başlamıştır. Hayalinde hep

yoksul bir köy kızıyla evlenmek vardır. Bir yolculuğu sırasında tanıştığı Muzaffer Hanım ile 1951 yılında evlenen yazarın hayalleri gerçek olur. Ölene dek birlikte yaşayacağı Muzaffer Hanım, babasını kaybetmiş yoksul bir köylü kızıdır (Karabela (Şermet) 2007: 25-26). Yazarın “Onuncu Köy” adlı romanında karşılaştığımız öğretmen (demirci ustası-dela), Ortaköy’de tanıştığı yoksul bir köylü kızı olan Gülşen ile evlenmeye karar verir ve onunla evlenir.

Baykurt’un sağlık problemleri nedeniyle yer değişikliği sonucu göreve başladığı ikinci köy, Dereköy’dür. Kavacık’a göre biraz daha gelişmiş olan bu köyün karakolu ve karakolunda bir telefonu vardır. Yazar bu köyde de idealistliğinden bir şey kaybetmemiştir. Onbaşının kız kardeşini okula çağırdığı için suçlu konuma düşer. Köy kahvesinde yaptığı konuşmalar onbaşı tarafından beğenilmeyince de şikayet edilerek, evi aranır. Mahkemelere kadar yolu düşer. Yazar “Onuncu Köy” adlı romanında kendi başından geçen bu olaya benzer bir olaya yer verir. Köyün öğretmeni ile kızı Asiye’yi okula göndermek istemeyen köyün ağası Durana arasında yaşanan çatışmada öğretmen suçlu konuma düşer (OK 2007: 11). Öğretmen, Durana’nın etkisiyle önce bazı köylülerce dövülür sonra da o köyden başka bir köye gönderilir.

Fakir Baykurt’un karşılaştığı olumsuzluklar ve öğretmenlik mesleğinden doyum sağlayamamış olması onun yüksek öğrenim görme isteğini iki kat artırır (Karabela (Şermet) 2007: 26-27). Baykurt, beş yıllık öğretmenlik deneyiminden sonra, daha önce başvurduğu fakat kazanmadığı Gazi Eğitim Enstitüsü’ne tekrar başvurur. Bu kez resim bölümüne değil edebiyat bölümüne başvurmuştur. 1953 yılında sınavı kazanır ve eşi Muzaffer Hanım’ı Akçaköy’de bırakarak Ankara’ya yatılı olarak öğrenim görmeye gider.

Yazar, 1953 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü’ne başlar. Burada kendisine bilgi ve deneyimleriyle birçok katkıda bulunacak Mustafa Nihat Özön, Faik Reşit Unat, Sami Öngör, Kemal Demiray gibi değerli öğretmenlerden ders alır. Yazarın yazın hayatındaki gelişmeler de bu sürede devam eder. Şiir ve öyküleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlanmaya başlar. Enstitü’nün “Güldikeni” adlı duvar gazetesinde

şiiirleri yayınlanır. Yazar edebiyat bölümünde okuduğundan sürekli okumaya ve yazmaya devam eder. En yakın arkadaşı ise özel eğitim bölümünde okuyan Mahmut Makal'dır. Birlikte öğretmen örgütlenmeleri üzerine kafa yorar ve çeşitli etkinliklere katılırlar. Bu etkinliklerde dönemin önemli yazarlarını ve yayınevlerini tanıma fırsatı yakalarlar (Karabela (Şermet) 2007: 27-28).

1955 yılı geldiğinde Gazi Eğitim Enstitüsü'nden başarıyla mezun olan Fakir Baykurt, çekilen kura sonucu Sivas Lisesi'ne Türkçe öğretmeni olarak atanır. Aynı yıl ilk kitabı olan "Çilli" yayınlanır. Yazar, annesi, eşi ve kız kardeşini de yanına alarak Sivas'a gider. Köy öğretmenliği sırasında yaptığı gözlemler ve kazandığı deneyimler ona burada da yardımcı olacaktır.

Baykurt, Sivas'a lise öğretmeni olarak atanmasına rağmen Hafik ortaokuluna görevlendirilir. Bu okulda birçok oyun ve tiyatro hazırlar; okul gazetesi ve dergisi çıkartır. İlk kitabı olan Çilli'nin basımı da bu yıllarda eline ulaşır. Yazar, Sivas'ta kaldığı iki yılın ardından 1957 yılında askerlik görevini yapmak için Ankara'ya Piyade Yedek Subay Okulu'na gider. Oradan Konya Astsubay Okulu'na atanacak ve askerliğine öğretmen olarak devam edecektir. O yıl ilk kızı olan Işık dünyaya gelir ve hep birlikte Konya'ya giderler (Yanardağ 2005: 9-10).

Yazarın askerliği bittiğinde ataması Artvin'in Şavşat ilçesine olur. Askerlik yıllarında kaleme aldığı "Yılanların Öcü" adlı ilk romanı Cumhuriyet Gazetesi'nin açtığı Yunus Nadi Roman ödülleriinde birinci seçilince yazar, büyük bir sevinç yaşar. Adı geniş çevrelerce duyulmaya başlar. Fakat bu sonuç onun aleyhine işleyecektir. Bu roman yüzünden hem Baykurt hem de Cumhuriyet Gazetesi koğuşturma geçirir. Yazarın ikinci kızı olan Sönmez dünyaya gelmiştir.

Yazarın Cumhuriyet Gazetesi'nde yazdığı yazılar nedeniyle bir süre sonra öğretmenlik hakkı elinden alınır ve pasif bir konuma getirilir. Yazarın "Köygöçüren" adlı romanındaki Sefer öğretmen de Amerikan karşıtı yazıları nedeniyle görev yaptığı köyden başka bir köye istek dışı görevlendirilir. Sanki yazar, başından geçen olayları birebir olması da dolaylı yollardan eserlerine

taşımıştır. Yazar, Ankara’da Milli Eğitim Bakanlığı Yapı İşleri Bölümü’ne görevlendirilir. Remzi Kitapevi tarafından ‘‘Yılanların Öcü’’ adlı romanı yayımlanır. Köy ve Eğitim Yayınları tarafından ‘‘Efendilik Savaşı’’ adlı romanı basılır. Yazdığı roman ve yazıları yüzünden Bakanlık emrine alınan Baykurt, altı ay açıkta kalır. Daha sonra 1960 yılında Ankara’da müfettişlik görevine atanır. Çok çeşitli köyler gezer, farklı köylü insanı profilleri tanır. Birçok olaya şahitlik eder. Bu deneyim ve gözlemleri yazacağı eserlerine ilham kaynağı olur. Yazarın müfettişliğe atandığı yıl olan 1960 tarihinde ‘‘Efkar Tepesi’’ adlı eseri basılır. Aynı yıl yazarın ‘‘Onuncu Köy’’, ‘‘Irazca’nın Dirliği’’ ve ‘‘Karın Ağrısı’’ kitapları yayımlanır. Bir yıl sonra yazarın oğlu Tonguç dünyaya gelir.

Yazar, Yılanların Öcü romanının yayınlanmasından sonra başından geçenleri kendi kaleminden şöyle anlatmaktadır:

Çileden uzak dönemi olmadı öğretmenliğimin. İlk fırsatta Yılanların Öcü romanım ve Cumhuriyet Gazetesinde çıkan yazılarım yüzünden, ders verme yetkim elimden alındı. Bir masa başında çalıştırılmak için Ankara’ya getirildim. ‘‘Etkisiz’’ bir iş olduğu halde, bu da çok sürmedi. 1959’da Bakanlık emrine alındım. İşsizliğin ve parasızlığın anlatılmaz acılarını tattım böylece. Görevime ancak 27 Mayıs 1960’tan sonra dönebildim. Uzun süre Ankara’nın Çamlıdere, Kalecik, Sulakyurt, Nallıhan, Bala ve Çubuk ilçelerinde ilköğretim müfettişliği yaptım. Çeşitli köyler gördüm, köylüler tanıdım, çok yararlandım bu dolaşmalardan. Roman ve hikayelerimin bazılarını buralardaki izlenimlerim üzerine kurdum. Amerikan Sargısı, Kaplumbağalar ve Tırpan bunlardandır... (Bayrak 1978: 277-278).

Baykurt, Bakanlıkça açılan bir sınavı kazanır ve önüne çıkan birçok engellemelere rağmen yurt dışında eğitim görme hakkı elde eder. ‘‘Göze ve Kulağa Hitap Eden Ders Araçları ve Yetişkinler İçin Yazma’’ konusunda uzmanlık eğitimi almak amacıyla Amerika’ya gider. Bloomington’daki Indiana Üniversitesi’nde bir yıl eğitim görür. Dönüşte ise Jamaika, İngiltere ve Almanya’yı gezer (Bayrak 1978: 278).

Yazar, 1963 yılında yurda döndüğünde kendisine başka görevler verilmek istense de İlköğretim müfettişliği görevine devam etmekte ısrar eder. 1965 yılında öğretmen arkadaşları ile bir araya gelerek Türkiye Öğretmenler Sendikası olan TÖS’ü kurar. Baykurt, sendikanın başkanlığı görevini, eserlerini yazmaya vakit

bulamayacağı nedeniyle öncelikle kabul etmese de nihayetinde bu görevi kabul eder. Baykurt, başkanlık yaptığı sürede, Milli Folklor Enstitüsü uzmanlığında da çalışmıştır (Bayrak 1978: 278).

Sendika faaliyetleri nedeniyle sık sık açığa alınan Baykurt, her seferinde Danıştay kararı ile görevine geri döner. En son Bakanlık emri ile Fevzipaşa ortaokuluna öğretmen olarak görevlendirilir (Baykurt 1998: 75). Ancak iki yıl sonra, 1970 yılında ODTÜ Halkla İlişkiler ve Yayın Müdürlüğü'ne atanır. Bu yıllarda katıldığı öğretmen yürüyüşü ve yazdığı yazılar nedeniyle soruşturmalar geçirir cezaevine girer, çıkar. Beş yıl kadar süren uzun yargılanma sonrasında TÖS davasında haklı çıkar. 1975'te TÖB-DER'e başkanlık için adaylığını koyar fakat çok az bir farkla kaybeder (Karabela (Şermet) 2007: 40).

1973 yılında Yargıtay, TÖS'de yayınladığı bildirileri nedeniyle Baykurt'u suçlu bulur ve cezaevine gönderir. İki aylık süreden sonra özgürlüğüne kavuşur. ODTÜ'deki görevine geri dönmek istese de dilekçesine bir cevap alamaz. Öğretmenlik yılları sürekli kesintiye uğradığı için emekliliğe de hak kazanamaz. Kitapevlerinde çalışır ve 1976 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan emekli olur.

Yazar, 1977 yılında İsveç'te öğretmen yetiştirme çalışmalarına katılır. Bu sırada "Yayla" romanı basılır. Almanya'da bir yayınevi ile anlaşır ve bir süre de orada kalır. Daha sonra ise geri dönüş yapar ve Kültür Bakanlığı danışmanı olur. Yazar, Almanya'ya gidip oradaki göçmen işçilerin yaşamını anlatmak istemektedir. Bu amaçla tekrar Almanya'ya gider ve Duisburg şehrinde yaşamaya başlar. İşçilerin hayatını anlattığı eserleri "Gece Vardiyası" adıyla basılır. İşçi çocukların yaşamını anlattığı öyküleri ise "Barış Çöreği" adını taşır. 1983 yılında yazarın "Yüksek Fırınlr" adlı kitabı basılır.

1986 yılında yazar, Duisburg'daki Türk işçi çocuklarının devam ettiği bir ortaokulda öğretmenliğe başlar. "Duisburg Treni" ve "Koca Ren" adlı kitapları basılır.

1987 yılında yazarın “Keklik” adlı romanı yirmi öyküsüyle birlikte Rusça’ya çevrilerek basılır. 1990 yılına gelindiğinde yazar, ders vermeye Pestalozzi Okulu’nda devam eder. 1995 yılında ise Pestalozzi Okulu’ndan ayrılır. Öykü kitabı olan “Bizim İnce Kızlar” ve yaşamını anlattığı yedi ciltlik kitabı olan Özyaşam öyküsünü bu yıllarda bitirir.

10 Mart 1997 yılında “Fakir Baykurt’a Saygı Gecesi” düzenlenir. Türkiye’ye daha sık gidip gelmeye başlayan yazarın “Yarım Ekmek” adlı romanı bu yıl yayımlanır.

Baykurt, 1999 genel seçimlerinde Özgürlük ve Demokrasi Partisi’nden İzmir milletvekili adayı olur.

1999 tarihinde yazar, karaciğer rahatsızlığı nedeniyle Essen Üniversitesi’ne sevk edilir. Klinikte tedavi görmeye başladıktan kısa bir süre sonra 11 Ekim 1999 tarihinde hayata veda eder. 70 yaşındaki Baykurt, yakalandığı pankreas kanserine yenik düşmüştür. Almanya’da düzenlenen törenin ardından naaşı İstanbul’a getirilir ve yine törenlerle Zincirlikuyu Mezarlığı’nda defnedilir.

Yazarın eserleri şunlardır: *Şiirleri*: Bir Uzun Yol (1989), Ateş Dikenleri (1997), *Hikayeleri*: Çilli (1955), Efendilik Savaşı (1955), Karın Ağrısı (1961), Cüce Muhammet (1964), Anadolu Garajı (1970), On Binlerce Kağnı (1971), Can Parası (1973), İçerdeki Oğul (1974), Sınırdaki Ölü (1975), Kalekale (1978), Gece Vardiyası (1982), Barış, Çöreği (1982), Duirsbug Treni (1986), Bizim İnce Kızlar (1992), Dikenli Tel (1998), Anamla yıllar, Ruhr Havzasında Türk bahçeleri, Telli yol, *Denemeleri*: Efkar Tepesi (1960), Şamar Oğlanları (1976), Yeni Kölelik mi? (1996), Benli Yazılar (1998), Türkiye Nereye Gidiyor, Masallar: Kerem ile Aslı (1964), Dünya Güzeli (1985), Saka Kuşları (1985), *Gezi*: Dünyanın Öte Ucu, *Çocuk Kitapları*: Topal Arkadaş (1964), Sarı Köpek (1964), Sakarca (1975), Yandım Ali (1979), Küçük Köprü, Deli Dana, Sınır Kavgası, Ağaç Dede, *Değerlendirme Eserleri*: İfade, Öğretmenin Uyandırma Görevi, Yanar Bir Işık, Unutulmaz Köy Enstitüleri, *Öz Yaşam-Otobiyografi*: Özüm Çocuktur (1998), Köy

Enstitülü Delikanlı (1999), Kavacık Köyünün Öğretmeni (2000), Köşe Bucak Anadolu (2001), Bir TÖS Vardı (2001), Genç Emekli (2002), Sıladan Uzakta (2002), Dost Yüzleri (Portreler 2002), *Romanları: Yılanların Öcü* (1954), Irazcanın Dirliği (1961), Onuncu Köy (1961), Amerikan Sargısı (1967), Tırpan (1970), Köygöçüren (1973), Keklik (1975), Kara Ahmet Destanı (1977), Yayla (1977), Yüksek Fırınlr (1983), Koca Ren (1986), Yarım Ekmek (1997), Kaplumbağalar (1980), Eşekli Kütüphaneci (2000).

Fakir Baykurt'un tüm yaşam süresi içinde yukarıda da sıralandığı gibi (her birinin adı verilmiştir) tarafımızdan roman türünde 14 eser yazdığı saptanmıştır. Bu romanların içerik çözümlemeleri yapıldığında 6 tanesinin köydeki eğitim sorunlarıyla ilişkili olduğu görülür. Bu nedenle eğitimle ilişkili olmayanlar araştırmanın kapsamı dışında tutulduğu için aşağıda yazılış sırasına göre sadece köydeki eğitim sorunlarıyla ilgili olan romanları üzerinde durulmuştur.

5.1 Onuncu Köy

Onuncu Köy romanının ilk basımı 1961 yılında yapılmıştır. İncelediğimiz eser ise Literatür yayınevi tarafından eserin 2007 yılında yapılan 1. basımdır. Alıntılar bu baskıdan verilmiştir. Eser toplam 48 bölümdür. Her alt bölüm birbirinden ayrı başlıklar ile ayrılmaktadır.

Fakir Baykurt, Yılanların Öcü romanıyla Yunus Nadi Roman ödülünü aldığı günlerde zihninde tasarısı varolan Onuncu Köy romanını kaleme alacaktır. Diğer romanlarında olduğu gibi hazırlık safhası daha öncesine ait olmakla birlikte yazma zamanı askerlik sonrası Şavşat'taki öğretmenlik günlerine uzanır. Ataması kışa rastladığı için yollar kapanır ve bu nedenle eşini Şavşat'a götüremez. Yazar anılarında, 1959 yılı Şubat tatilinde romanı yarılacağını söylemektedir (Karabela (Şermet) 2007: 238-239).

Şavşat'tan Ankara'ya görevlendirme ile gelip daha sonra da açığa alındığı süre içinde Onuncu Köy'ü bitirerek parça parça yayınlanmak üzere Cumhuriyet Gazetesi'ne verir. Yazar romanın sonunda yazma zamanını tam olarak ifade eder. Şavşat, 1 Şubat 1959 Ankara, 3 Mayıs 1960 tarihi romanın sonuna eklenmiştir. Kitabın başında Ara Güler'in çektiği bir Fakir Baykurt fotoğrafı yer almaktadır. İlk olarak Remzi Kitabevi'nde 1961 yılında yayınlanır. Roman 1963 yılında Bulgarcaya çevrilir ve Bulgaristan'da hem Bulgarca hem de Türkçe olarak iki dilde yayınlanır. (Karabela (Şermet) 2007: 238-239).

5.1.1 Olay Örgüsü

Onuncu Köy, Köy Enstitüsü mezunu bir köy öğretmenin atandığı köylerde karşılaştığı yolsuzluk, yoksulluk, haksızlık ve bağnazlıklara karşı verdiği savaşı öyküleştirebilir. Öğretmen, mesleğini bırakma pahasına da olsa köylüyü aydınlatma çabasından vazgeçmeyecektir. Aslında bu tema, doğrudan yazarın öz yaşam öyküsüyle ilişkilidir çünkü yazar sürekli görev ve yer değişikliğine maruz kalsa da halkı aydınlatma çabasından vazgeçmemiştir.

Romanda olaylar, üç farklı köyde yaşanmaktadır. Bu üç köyün kendine has özellikleri vardır. Romandaki köyleri birbirine bağlayan odak nokta ise bir köyden diğerine sürülen Köy Enstitüsü mezunu öğretmendir. Öğretmenin tüm amacı köylüyü uyandırmak ve aydınlatmaktır. Öğretmen roman boyunca bu mücadelesini sürdürür.

Romanda adı geçen ilk köy, Damalı köyüdür. Yedi mahalleden oluşan bu köy, dere ve tepelerle çevrilidir. Damalı'nın yolları kışları çamur içindedir, köy ilçenin en uzak köyüdür. Bir gidip gelmek üç günü bulur. Köyün ortasından çay geçer. Çayın bir yakası verimsizken diğer yakasında iki kez ürün alınır (OK 2007: 9).

Damalı köyü, öğretmenin sekizinci köyü olsa da olaylar ilk olarak bu köyde başlar. Damalı köyüne atanan öğretmen, köylünün yaşamını iyileştirmek ve köyü

kalkındırmak için çalışır. Öğretmen kendisini sadece görev yaptığı okulundaki çocuklarının eğitimleriyle sorumlu tutmaz, bunun yanı sıra köyün tüm yaşamında da gördüğü toplumsal aksaklıkların düzeltilmesinden kendini sorumlu sayar. Öğretmen bu amaçla, yanlış bilinenleri düzeltmeye, sorunların çözümü için köylüleri harekete geçirmeye çabalar. Bunun için de öncelikle köylünün güvenini kazanması gerektiğini bilir. Onlarla aynı sofraya oturur, onların pişirdiğini yer, köylülerle birlikte Cuma namazlarına gider. Öğretmenin bu tür yaklaşımları olumlu sonuçlarını verir ve böylece köylüler öğretmeni kendilerinden biri olarak kabul etmeye başlarlar.

Damalı köyünde ilk çatışma, öğretmen ve kızını okula göndermek istemeyen Durana arasında çıkar. Tipik bir köy ağası olan Durana, dış görünüşü itibariyle ufak gözlü, bıyıklı, esmer, ince ve uzun boyludur. Elli yaşından fazla göstermez. Başında namaz takkesi taşır. Irlana ırlana okur, okurken de kitabın sararmış yapraklarını devirir, çevirir (OK 2007: 6). Durana, dış görünüşüne bakıldığında dindar gibi görünse de hak ve adalet gözetmez. Yasal olmayan yollardan verimli köy arazisine sahip çıkmaya çalışır.

Öğretmen, kız ve erkek çocuk ayırt etmeksizin okul yaşı gelmiş tüm çocukları okula kaydetmek ister, ancak köyün varsıllarından olan Durana, kızı Asiye'yi kütük yaşı yedi olmasına rağmen okula göndermek istemez. Böylece öğretmen köyde ilk kez ciddi bir sorunla karşı karşıya kalır.

Öğretmen köylülerin bilinçlenmesine yönelik olarak okul dışındaki zamanlarının hemen hemen tümünü köylülerle konuşarak, tartışarak geçirir. Bu tartışmalar sırasında öğretmen köylülerin bilinçlenmesine yönelik olarak onları kırmadan gerekli açıklamalarda bulunmaya çalışır. Öğretmen özellikle her köylüye eşit uzaklıkta ve yakınlıkta durmaya özen gösterir, amacı köylüler arasındaki varsıl-yoksul ayrımını ortadan kaldırmaktır. Öğretmen köylülere, kendileri üzerinde baskı kuran Durana'ya karşı haklarını aramaları konusunda destek verir. Onları yüreklendirir. Durana ise köylüleri uyandırdığı gerekçeyle köyün öğretmenini

hiç sevmez. Onu köyden uzaklaştırarak köydeki rahat yaşamına devam etmeyi düşünür.

Durana, köydeki birçok kişi ile kavgalıdır. Bunlardan biri ise eski güreşçi Topal Pehlivan'dır. Güreşirken bir kaza sonucu ayağını kaybeden Topal Pehlivan, arkadan bakıldığında Yemen savaşından sağ kalmış bir askere benzer. Sırtında ne ceketidir ne de belinde kuşağı. Başında kalıbı bozulmuş bir silindir şapka, yaz kış üzerinden çıkarmadığı ak donu vardır. Ak donun, topal yanına gelen paçası boğulmuş keseye benzer (OK 2007: 34). Asıl adı İsmail olan Topal Pehlivan, okur yazar değildir; ama çocukların eğitilmesine önem verir. Köyde dolaşırken sık sık köy okuluna uğrar. Aynı zamanda derslere girip öğretmeni dinler. Topal Pehlivan, topal kaldıktan sonra altı yıl köy muhtarlığı yapmıştır. Muhtarlığında köylülere tarla alanı temin etmek içinse köy ormanını yakmıştır. Ormanla birlikte içindeki hayvanların ölümüne sebep olan Pehlivan, bu yaptığından pişman olmuştur. Tarla arazisine Durana el koyunca pişmanlığı iki kat daha artmıştır. Bu nedenle, köyde yaşanan olaylarda öğretmenin yanında yer alır. Öğretmenin söylediklerine inanır ve ona güvenir.

Romanda öğretmene güvenen, fikirlerine değer veren ve onu candan seven kişilerden bir diğeri de Pire Kız'dır. Ufak tefek bedeni, hızlı ve hareketli yapısından dolayı adına "Pire Kızı" derler. Köyde düğün okuntularını dağıtma görevi ona aittir (OK 2007: 92). Kocasını ise tarlası tapanı olmayan yoksulun biridir. Etliye sütlüye karışmayan silik bir adamdır. Pire Kızı, yoksuldur ama neşe doludur. Çalışkandır, özgür düşüncelidir. Köyde rahat tavırlarıyla dikkat çeker.

Durana, köylüleri bilinçlendirerek, varolan düzenini bozduğu için öğretmeni köyden göndermenin yollarını aramaya başlar. Önce Pire Kız'dan öğretmeni ayartmasını ister böylece öğretmenin adı kötüye çıkacak ve ona duyulan güven sarsılacaktır. Ancak öğretmeni kardeşi gibi seven Pire Kızı bu teklifi kesinlikle kabul etmez. Öğretmeni ayartma fikrini geri çevirdiği için Durana ona fahişe, der.

Durana, öğretmeni köyden göndermeye kararlıdır; çünkü köylüler üzerindeki tahakkümü giderek azalmaya başlamıştır. Durana yeni bir plana başvurur ve oğlunun düğün hazırlığı için kendinden borç para isteyen Esen Ali'den yardım ister. Esen Ali önce köyde öğretmen aleyhine konuşmalar yapar. Sonra da düğün gecesi, düğünden dönen öğretmeni Esen Ali ve yanına topladığı arkadaşları ıssız bir yerde sıkıştırıp döverler. Öğretmen saldırı sonrasında çok kötü biçimde yaralanır.

Öğretmen uğradığı saldırıdan şikayetçi olmak için ilçeye gider. Ancak beklediği cevabı alamaz. Hatta milli eğitim müdürü, kaymakam ve savcı öğretmeni suçlar nitelikte konuşmalar yaparlar. Çünkü Durana'nın ilçedeki parti başkanı Yunus Bey ile arası çok iyidir. Bu olay sonucunda, öğretmenin, köylülerden yediği dayak yetmezmiş gibi bir de ilçedeki yöneticilerin onayıyla başka bir köye istek dışı ataması (sürgün) yapılır. Tüm bu gelişmelerden memnun kalan Durana öğretmene karşı verdiği savaşı kazandığını düşünerek mutlu olur. Oysa olay sonrasında köyde yaşanan olaylar Durana'nın değil öğretmenin kazandığını ortaya koyacaktır. Çünkü köylüler bilinçlenmişler, kendileri üzerinde kurulan haksızlıkların farkına varmışlar ve körü körüne itaat eden kullar olmaktan çıkıp gerçek bir yurttaş ve birey olma yoluna girmişlerdir. Köylüler kısa bir süre sonra Durana'ya karşı başkaldırır ve yıllardır çok az bir kira ödeyerek ekip biçtiği topraklarını artık ona vermezler.

Damalı'dan sürülen öğretmen, demirci Veli Usta'nın yanında çırak olarak çalışmaya başlar. Veli Usta, köyden şehre göç etmiş bir demirci ustasıdır. Şehir yaşantısına uyum sağlamıştır fakat özünü kaybetmemiştir. Ekmeğini çalışarak kendi bileğiyle kazanır. Zor şartlarda çalıştığından çoğunlukla eli yüzü kara içindedir. Avuçları çalışmaktan meşine dönmüştür (OK 2007: 190). Veli Usta, Damalı'dan sürülen öğretmene el uzatır ve onu yanına çırak olarak alır. Öğretmen işi iyice kavrayıncaya kadar birlikte çalışırlar. Öğretmen bu mesleğe uzak değildir; çünkü enstitüde demircilik işini öğrenmiştir. Ancak öğretmen hassas vücudu bu mesleğe uyum sağlayana kadar zorlanacaktır.

Öğretmen, demirciliği iyice öğrendikten sonra bu mesleği yapabileceği bir köy arar. Artık öğretmenlik yapamayacaktır. Çünkü adı Orhan ve Yunus Beye rest çeken öğretmen diye anılmaktadır.

Öğretmenlikten ayrılmak zorunda bırakılan ve yaşamını sürdürebilmek için de demircilik mesleğini seçen öğretmen bu kez Ortaköy adındaki bir köyde yaşamaya başlar. Adından da anlaşılacağı gibi Ortaköy, bütün köylerin ortasında bulunur. Diğer köylere göre daha hareketlidir. Çevre köylerden iş için bu köye gelenler olur. Bu köyün toprağı verimlidir. Otu saz, kuşu kazdır (OK 2007: 207). Halkı uysal ve yabancıya saygılıdır. Köylüler öğretmeni bağrına basar ve onu sahiplenirler. Haksızlıkların üstüne giden ve yaşadığı her yerde insanların aydınlanması için gerekli tüm savaşıma vermeye çalışan eski öğretmen yeni demirci ustası için, Ortaköy dokuzuncu köy olacaktır.

Öğretmen, demirci ustası olarak çalıştığı köyde de bir süre sonra kendisini köylülerin büyük bir çoğunluğuna sevdirmeyi başarır. Artık köylüyü uyandırma görevine öğretmen olarak değil, demirci ustası olarak devam edecektir. Demirci ustası bekar olduğu için her gün bir başka evde yemek yer, onlarla sohbet eder. Köylüler onun konuşmalarından ders alırlar. Demircinin istediği ortam oluşmuştur. Mesleği değişse de halkı aydınlatma arzusu değişmemiştir.

Dokuzuncu köyde beyler ile köylüler arasında ciddi toprak anlaşmazlıkları sürmektedir. Köyün beyleri, köylülerin topraklarını haksız bir biçimde ellerine geçirmektedirler. Bunun yanı sıra şehirde oturan beylerin bazıları da hasat zamanı geldiğinde mahsulün çoğunu köylülerin ellerinden kendi toprakları üzerinde üretim yaptıklarını öne sürerek almaktadırlar. İşte haksızlıklar karşısında susmayan eski öğretmen yeni demirci ustası, öncelikli oturdukları yerden haksız kazanç sağlayan beylere karşı köylüyü uyandırmaya, köylülerin ürettikleri ürünlerden haklarına düşeni almalarını sağlamaya çalışır. Demirci ustasının bu tavrından beyler rahatsız olmaya başlarlar. Bu beylerden biri olan Cemal Bey ve oğulları, demirci ustasını sevmezler ve onu köyden göndermenin yollarını aramaya başlarlar. Bu arada köylülerden biri olan ve beylerle arasını sürekli iyi

tutmaya çalışan onbaşı da demirciye tepkilidir. Hep birlikte demirci ustasının köyden yollanmasını isterler.

Demirci, her ne kadar etrafında kendini seven köylüler olsa da kendine destek olacak bir eş ve düzenli bir hayat istemektedir. Demirci, köylülerin desteğiyle aynı köyde yaşayan Gülşen ile evlenmeye karar verir. Gülşen, daha önce evlenip ayrılmış dul bir bayandır. Bu yüzden gariptir. Ancak hem çok güzeldir hem de hanımıdır (OK 2007: 261). Gülşen'in ailesi sürekli yer değiştiren birine kızlarını vermek istemezler. Bunun üzerine Demirci ve sevdiği kız birlikte köyden kaçmaya karar verirler.

Dokuzuncu köyden de yine çatışmalar nedeniyle kaçmak zorunda kalan öğretmen, bu kez kendine yeni bir köy bulur (Onuncu Köy). Ortaköy'den kaçan çift, romanda olayların yaşandığı son köy olan Yaşarköy'e sığınır. Bu köy, romanda bahsedilen üçüncü, aslında öğretmenin onuncu köyüdür. Yazar, bu romanı ile "Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar." atasözüne bir göndermede bulunur. Yazar, okurlara, dürüstlerin yaşayacağı onuncu köyün hep var olacağını hatırlatır ve onlara umut aşılar.

Yaşarköy'de öğretmenin dikkatini çeken ilk şey köylülerin değişik şekillere girmiş yüzleri olur. Bu köydeki tüm köylünün yüzleri didik didik, gözleri oyuk, kulakları yarım, bir tuhaf şekildedir. Bu manzara karşısında hayrete düşen öğretmen, bunun nedeninin kuşlar olduğunu öğrenince daha çok şaşırır. Köylüler, köyün imamı Fevzi Efendi tarafından ara sıra köyelerine gelen kuş sürüsünün Allah tarafından gönderildiğine inandırılmışlardır. Bu yüzden de kuşların bedenlerini didik didik etmesine izin verirler. Köylülere hakikati gösterecek olan kişi ise köyün öğretmenidir. Öğretmen köylülere yaptığı akılcı açıklamalarıyla onları normal hayatlarına döndürmeyi başarır.

Köylüler eski mesleği öğretmen olan demirci ustasına "Dela" adını verirler. Dela, köylülerin bu vahşet durumdan kurtulabilmeleri için öncelikle başlarına bu felaketin gelmesine yol açan hurafenin zihinlerinden silinmesi gerektiğine inanır

ve bu doğrultuda harekete geçer. Bu kez de karşısında köydeki kutsal diye nitelendirilen inancın temsilcisi olarak köyün imamını bulur. Fevzi Efendi, köyde korku üzerine kurulu bir düzen yaratmıştır. Kuşlar, köylüler tarafından neredeyse kutsallaştırılmıştır. Köylüler, kuşlara bir zarar gelirse felakete uğrayacaklarına inanırlar. Köylüler kuşların sadece birer hayvan olduğunu sorgulamadan tamamen köyün imamına teslim olmuşlardır. Dela, köylülere doğruları göstermek için çabalar. İmam ise buna karşı çıkar. Bu nedenle köylüler yıllardır doğru olduğuna tartışmadan inandıkları inançlarının temsilcisi köy imamı ile gerçeğin temsilcisi olmaya soyunan Dela arasında kalırlar ve ne köy imamına ne de öğretmene tam olarak güvenemezler.

Dela, kuş sürüsü köye geldiğinde kendi yaptığıının aynısını köylülerin de yapması için onları ikna eder. Kuşlar köye geldiğinde önce kuşların kafalarına konmalarını bekleyen köylüler ardından öğretmen yapmış gibi hızlı bir hareketle kuşların başını koparıp yere atarlar. Meydan kuş ölüsüyle dolar. Köylüler bu sonucu görünce hayret içinde kalırlar. Dela, (öğretmen) bu köyde de köylüyü aydınlatmayı başarmış, din ile uyutulmak istenen köylüleri uyandırmıştır. Böylece öğretmen bir mücadeleden daha başarıyla çıkmıştır.

Öğretmenin gittiği bütün köylerde, köylülere Promete ve Zeus'un hikayesini anlatır ve köylülerin bu hikayede geçen promete adlı kahraman ile kendisini özdeşleştirmelerini sağlamaya çalışır.

Aslında Onuncu Köy romanı, Promete ve Zeusların savaşı üzerine kuruludur. Promete tektir ancak Zeus'un rolünü üstlenen pek çok kişi vardır.

5.1.2 Köyde Eğitim Durumu

5.1.2.1 Öğretmen

“Onuncu Köy”, Fakir Baykurt'un, köyün ve köylünün eğitim sorunlarına çözüm yolu bulmaya çalışan mücadeleciler bir köy öğretmenin değişik köylerdeki

savaşımalarını çarpıcı biçimde yansıtan güzel bir köy romanıdır. Romanda öğretmenin adına yer verilmez, sadece onun kimliğine ilişkin olarak metnin bir yerinde “Tefennili Kara Halil’in oğlu” olarak söz edilir. Damalı köyünde kendi mesleğini yapan öğretmen, ikinci köyde demirci ustası olur, üçüncü köyde de Dela olur.

Öğretmen, Köy Enstitüsü mezunudur. Enstitüde kendisine kazandırılan eğitim anlayışı ve mücadeleci ruhtan ötürü mesleğinden ayrılma pahasına da olsa karşılaştığı sorunların üstüne üstüne gitmekten asla vazgeçmez. Amacı öğretmen ve demirci ustası olarak görev yaptığı köylerdeki halkın üzerine çökmüş karanlık perdeyi yırtıp atmak ve onları aydınlığa kavuşturmadır. Öğretmen, köyün ve köylünün yaşam niteliğinin yükseltilmesinin ancak köylülerin bilinçlendirilmesi ile olanaklı olabileceğini çok iyi bilmektedir. Bu nedenle de tüm gücünü köylünün eğitim yoluyla bilinçlendirilmesi doğrultusunda kullanmıştır. Kuşkusuz öğretmen köylünün bilinçlendirilmesi işiyle uğraşırken karşısına birçok yerel karşı güç de çıkmıştır. Öğretmen onların saldırılarından da yılmadan görevini yerine getirmeye çalışmıştır. Üstelik bu doğrultuda dayak da yemiş, mesleğinden uzaklaştırılmış olsa bile.

Damalı köyünde, köy ağasına karşı çıkması nedeniyle başka bir köye gönderilmesine karar verilmiş olsa da öğretmen yeni görev yerine gitmemiş, halkı aydınlatma görevini bu kez demircilik yaparak yerine getirmeye çalışmıştır.

Nitekim “Bu yaştan sonra bu işe eli yatar mı?” diyenlere, “enstitüde bellettikleri işime yarayacak” diyerek (OK 2007: 205) demircilik mesleğini yapmaya koyulmuştur.

Öğretmen köylünün bilinçlendirilmesi işiyle uğraşırken okulundaki öğrencilerinin eğitim işlerini de savsaklamamıştır. Yani hem öğrencilerini eğitmiş, hem de fırsat buldukça köylülerin her işine koşmuş, karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik olarak önerilerde bulunmuştur.

Öğretmenin söyledikleri köylülere mantıklı gelir ve bu yüzden her işlerinde ona danışır. Ağzından kötü söz çıkmayan öğretmen, yoksulların da dostudur. Muhtarın öğretmen hakkındaki olumlu düşünceleri şöyledir:

Ne gayretli adamdı! Neler düşünüyordu. Her işimizi o görüyordu. Yazıya çiziye erinmiyordu. Köy için bir direkti. İki söz söyledi mi, komşunun kafası yatardı. Ona bakınca hepimize cesaret gelirdi. Çocukları iyi okuturdu (OK 2007: 122).

Öğretmen sadece okullarda çocuklara okuma yazma öğretmekle değil, köylünün dertlerine akılcı çözüm yolları bularak köylüyü aydınlatacağını ve bilinçlendireceğini de bilmektedir. Bu uğurda her zaman halkın ve ezilenin yanında yer alır. Ağalara, beylere, cahil halka, imamlara hatta bürokrasiye yılmadan karşı koyar.

Öğretmen, ikinci köyü olan Ortaköy’de demircilik yapmaya başlar. Akşamları köylülerin evlerinde misafir olur, onlarla birlikte yemek yer, oturup sohbet eder. Öğretmen, köy topraklarını haksız yere sahiplenen beyler, karşısında köylüleri bilinçlendirir ve onları harekete geçirir.

Demirci Usta’nın köye yerleşmesinden sonra köylünün günlük hayatında da birçok değişiklik yaşanır. Köyün erkeklerinin gözünden köylünün değişimi şöyledir:

Karılar yemek yapmaya başladı. Evlerin içine hiç dikkat etmiyorsun: Bunlar evleri bayramdan bayrama kaldırırdı. Saçlarını başlarını on beşten o beşe yurdu. Şimdi insan kılığına girdiler... Sayende Ortaköy’ün havası değişiyor! (OK 2007: 225).

Demirci usta, Köy Enstitüsünde kazandığı üretime dönük bilgi ve becerilerini bu köyde uygulama olanağı da bulur. Bu çerçevede köylünün topraklarını daha verimli işleyebilmeleri için işe koyulur. Onlara toprağın sürülmesi, ekilmesi ve biçilmesi sırasında kullanabilecekleri teknikleri öğretir. Böylece daha fazla verimin alınması ile köylünün kendine olan güveninin de artacağına inanmaktadır. Nitekim de öyle olur. Ne var ki köylünün iyi bir çiftçi olmasından ve dolayısıyla kendilerine bağımlılıktan giderek kurtulmalarından rahatsız olan beyler demirci

ustasını köyden uzaklaştırmanın yollarını aramaya koyulurlar. Sonunda demirci ustası, köyde tanışıp evlenmeye karar verdiği dul Gülşen ile bir gece köyden kaçar. Demirci ustası köyü terk etmiştir; ama artık köylü eski köylü değil, daha bilinçli ve beylerin baskısına kolay kolay boyun eğmeyecek bir karaktere kavuşmuştur. Böylece de Demirci Ustası bu köyden giderken amaçlarına bir ölçüde de olsa ulaşmış olur. Demirci Ustasının şu sözleri onun mutluluğunu ortaya koymaktadır:

Yaşamaklara beni saran... Çalışmaklar, dostluklar, arkadaşlıklar. Kazanmak, kaybetmek. Zor bir işi başarmaklar. Birinde yenilirsen, yılmayıp bir daha saldırmaklar. Sonunda, ne olursa olsun yenmekler. İnsanları biraz hayran bırakmaklar. Biraz faydalı olmaklar. Haksızlığa uğramış birinin hak almasına yardım etmekler. Haksızlık edenin dize geldiğini görmekler. Onu bunu sömürüp haksız lokmalarla semirmişlerin kirli çamaşırlarını deşmekler. Onların dedikodularını yapmaklar. Komşuda pişenden ummayıp, sende pişirmekler... (OK 2007: 39).

Yukarıdaki sözlerinden demirci ustasının (yani öğretmenin) yaşam felsefesinin ana noktalarını da öğrenmek mümkün olmaktadır. Demirci ustasının temel kişisel nitelikleri “mücadeleci, hiçbir engel karşısında yılmayan, yıkılmayan, her zaman haklının yanında olan ve yaptığı işten zevk alan...” olarak belirtilebilir.

Demirci Ustası üzerine düşen görev ve sorumlulukların önemli bir bölümünü yerine getirmiş olsa ile hem köyün beylerinin aşırı baskılarından yıldığı hem de normal yollardan evlenemediği sevgilisi Gülşen’i kaçırmak zorunda kaldığı için dokuzuncu köyden ayrılmak zorunda kalır ve “Yaşarköy” adında yeni bir köyde yaşama tutunmaya çalışır. Yaşarköy, demirci ustasının romana da adını veren onuncu köydür.

Demirci ustası Yaşarköy’de de ilkeleriyle yaşamak istemektedir. Eğer bu mümkün olmazsa onbirinci, onikinci köylere gitmeyi de göze almaktadır. Demirci ustası bu konudaki kararlılığını romanda şu sözleriyle çok açık biçimde dile getirmiştir:

Yaşarköy benim onuncu köyüm. Baktık olmuyor, gideriz on birinci, on ikinciye... Köy mü yok dünyada? Biraz dayanmak yeter. Biraz değil, toprağa sağlam basarak, inatla dayanmak... Ben öyle diyorum: Haydi aslanım dayan! Yeni türküler yarat! Kurtar güzel günleri haramilerin

elinden! Kırk haramiler kaplamış dünyayı. Köyleri tutmuşlar. Dokuz köyde doksan bela. Doğru söylediğin zaman, sözünün dirhemini çekemiyor, silaha sarılıyorlar. Tuzak kuruyorlar (OK 2007: 310).

Demirci Ustası'nın Yaşarköy'deki serüvenine gelince, köylüler bir süre sonra demirci ustasını kendilerine çok yakın buldukları için ona "Dela" adını verirler.

Yaşarköy'deki insanların elleri, yüzleri, kulakları didik didik, gözleri oyuktur. Bunun nedeni ise, yılda birkaç kez köye gelen kuşlardır. İmam köye gelen kuşlarda bir hikmet olduğuna köylüyü inandırdığı için köylüler kendilerine zarar veren kuşlara karşı herhangi bir önlem alma yoluna gidememişlerdir. İmamın konuşmalarını dinleyen Dela: "Ah, uyanık bir öğretmeniniz olsaydı, bu dediklerinden hiçbirinin göklerden gelmediğini size öğretirdi." (OK 2007: 319) diyerek kendisi gibi öğretmenlerin bu tür köylerdeki eksikliğini köylülerin birçok sorunla karşı karşıya kalmalarına yol açtığına vurgu yapmaya çalışmıştır.

Demirci ustası Dela, Yaşarköy'deki halkın körü körüne kuşlara kendilerini hırpalattırmalarına isyan eder ve soruna nasıl bir çözüm bulacağını araştırmaya başlar. Aklına gelen ilk çözüm köylüleri örgütlemek, güçlerini birleştirmektir. Bu konuda Dela şunları söylemektedir:

Güç, birleşen yürekli halktır. Şu anda göstereceğimiz cesaretle, yüzlerce yıllık korku duvarlarını yıkacağız. Hele bunu bir başaralım, daha neler yapacağız! Her şeyi yeni baştan kuracağız. Zorları kolay, yokları var edeceğiz. Kafalarımızı, kalplerimizi ısıtmak için okullar açacağız. Gönüllerimizin paslarını silmek için şenlikler... Güzel evler kuracağız, apaydınlık gepeğiz! Akmayan damlar, kokmayan sokaklar yapacağız. Bolluğu da kuraklığı gibi bizim olan tarlalarımızda terleye terleye çalıştıktan sonra, yeşil yapraklı ağaçların gölgesine uzanıp dinleneceğiz. Ekinlerimizi sel götürmeyecek. Dereleri çevirmek, temmuzları yeşertmek elimizde olacak. Bugün bire üç vermeyen topraklarda, yarın boyumuzla birlik ekinlerin büyüdüğünü göreceğiz. Kaldırdığımız kendimizin olacak. Alın terimizin ortakçısı çekilecek aradan. Karının kızın, bilcümle çocukların yüzü gülecek. Ben de sizin komşunuz, demirciniz, öğretmeniniz olacağım. Bütün bunlar size bağlı. İsterseniz olacak; istemezseniz... olmayacak. Ben, olacağına adım gibi inanıyorum, kardeşler... (OK 2007: 334) der.

Dela her türlü sorunun aklın etkili kullanılmasıyla, bilimsel yol ve yöntemlerin izlenmesiyle çözümlenebileceğine inanmaktadır. Dela, bilim dışı tüm yolların

insanları felakete götüreceğini bilmekte ve görmektedir. Dela, özellikle din adına ve din dışı yol ve yöntemlerle halkın cahilliğinin sömürülmesinin ortaya çıkardığı kötülöklere Yaşarköy’de bizzat kendisi tanıklık etmiştir. İşte Dela, uzun ve zor bir yol olsa da yılmadan köylölere gerçeğı gösterebilmek için çaba gösterir ve sonunda da başarılı olarak köylölerin bilinçlenmelerini sağlar.

Dela zaman zaman köylölerin merakla kendisine yönelttikleri “Ne zararı var sana dinin?” sorusunu “Ne zararı olsun? Ama çevremde öylelerini görüyorum ki, din ezmiş, bastırmış! Kendilerine güvenlerini öldürmüş. Bir büyük destek olmadıkça, bir değeri olmadıkları inancını yerleştirmiş.” (OK 2007: 38) diyerek insanların güvenmeleri gereken tek şeyin kendileri olduğuna işaret eder. Dela, köylölerin kurtuluş için kendilerine güvenmeleri gerektiğini, dışarıdan bir güce ihtiyaç duymalarının yanlış olduğunu onlara benimsetmeye çalışmıştır.

Öğretmen (Demirci Ustası, Dela) roman boyunca, tutum ve davranışlarına dayanak olarak sürekli Yunan mitolojisinin önemli kahramanlarından biri olan “Promete” göndermelerde bulunur. Bilindiğı gibi Promete, öteki kardeşleri gibi, tanrısal düzene kafa tutmuş, karşı çıkmış ne var ki öteki kardeşlerinden farklı olarak sonunda insanlar yaratmak ve onlara ateş (yaratıcılığı, bilimi, uygarlığı) vermekle bu düzeni değiştirmeyi başarmıştır.

["http://tr.wikipedia.org/wiki/Prometheus"](http://tr.wikipedia.org/wiki/Prometheus)

Öğretmen Promete efsanesindeki kahramanları, kendisi ve köylölere özdeşim kurarak anlatır. Amacı halkı uyandırmak ve aydınlatmaktır. Efsane, Olympus Dağı’nın başında Tanrıların hapsettiğı, Zeus’un sarayındaki ışığı Promete’nin nasıl çaldığını anlatır. Öğretmen de köylerde Promete’nin görevini üstlenmiştir. Bunu şu sözleriyle anlatır: “Amaç bir!...Nerde bir? Evet bir...Amaç, ortalığı ısıtmak! Ne büyük söz...Işığı Olimpos’un başından indirmek...” (OK 2007: 213).

Eğitmen

Damalı köyünde öğretmen ile birlikte görev yapan bir de eğitimci vardır. Eğitimci Damalı'nın yerlisidir, adı Mustafa'dır. Köyde okula devam eden çocukların sayısı fazla olduğu için öğretmene yardımcı olmak amacıyla görevlendirilmiştir.

Köy okulunda okuyan öğrenciler birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar öğrenim görürler. Daha sonra okuldan mezun olurlar. Eğitimci, sadece bir sınıf düzeyindeki öğrencileri okutur. Yani eğitimci ikinci sınıfları okuturken, öğretmen bir, üç ve beşinci sınıfları okutur.

Eğitimci de demirci öğretmen gibi görevini hakkıyla yapmaya çalışır. Damalı köyünden olduğu için ders dışı zamanını köy işleriyle uğraşarak geçirir. O da diğer eğitimciler gibi eğitimini tamamladıktan sonra kendi köyüne dönmüştür.

Eğitimci, öğretmen ile aynı özveride bulunarak okul işlerini yürüttüğünü düşünse de onunla aynı haklara sahip olmadığına bilincindedir ve bu durumdan şikayetçidir. Eğitimci Mustafa, devletin eğitimcilere haksızlık yaptığını düşünür. Öğretmenlerle aynı işi yapmalarına rağmen onlar gibi özlük ve emeklilik haklarının olmadığını söyler. Sesini Ankara'daki yetkililere duyurabilmek için eğitimci sorunlarını anlattığı bir mektup kaleme alır. Mektubunda şunları yazar: "Eğitimciler olmasa, uzak köyler ne yapar?...Garip bir hoca takımı...Elleri böğründe...Yani ki, küçük dağ köylerinin çocuklarını yazıya, hesaba alıştırır." (OK 2007: 67).

Eğitimcinin bu sözlerinden onlara da eğitimci kurslarında tıpkı Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler gibi, yurdun her yerinde öğretmenlik mesleğini severek yapacaklarına yönelik inancın kazandırılmış olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.

5.1.2.2 Öğrenci

Damalı köyü, yedi mahalleden oluşan büyük bir köydür. Köy nüfusu kalabalık olduğundan okula devam eden öğrenci sayısı da fazladır. Romandan edindiğimiz

bilgiye göre, Damalı köyü ilkokuluna devam eden toplam yüz yirmi öğrenci (OK 2007: 45-46) vardır. Durum böyle olunca öğretmen tek başına okuldaki eğitim işlerini yürütemez. Bu nedenle öğretmenin yanında bir de eğitim görevlendirilir.

Damalı köyü ilkokulunun eğitmeni öğrencileri dördüncü sınıfa kadar okutur. Romanda, o yıl eğitmenin sınıfında toplam yirmi üç öğrencinin (OK 2007: 45-46) öğrenim gördüğü bilgisi yer almaktadır. Ancak romanda, bu öğrencilerin cinsiyetleri hakkındaki bilgilere değinilmemiştir.

Okuldaki dördüncü sınıfa kadar öğrenim gören yirmi üç öğrencinin dışındaki diğer öğrenciler ise öğretmenin sınıfında öğrenim görmektedirler. Öğretmen öğrencileri dördüncü sınıfı bitirinceye kadar okutur.

Öğretmen okulun ilk günlerinde öğrencilerin kılık kıyafetlerine çok önem verir. Çünkü çocuklar üst başları darmadağın şekilde okula gelirler. Çocukların her birinin yaka paçası bir yana dağılmıştır. Dışarıdan bakıldığında bu çocukları birer öğrenciye benzetmek çok zordur.

Kız çocukları birer zıbın ve don giyerler, bellerine kuşak bağlarlar ve okula öylece gelirler. Bazı çocuklar tahta ayakkabı giymektedirler. Bu tablodan, köylülerin çoğunluğunun yaşam koşullarının çok elverişsiz (yoksul) olduğu sonucu çıkmaktadır. Köylülerin maddi durumları bu denli kötü olmasına karşın çocuklarının bağ, bahçe, tarla işlerinde çalıştırmayışları, çobanlık yaptırmayışları oldukça ilginçtir. Romandaki bu bilgilerden yola çıkarak aslında köylülerin çocuklarının eğitimlerini tüm olanaksızlıklarına karşın önem vermeye çalıştıkları sonucuna ulaşabiliriz.

Anne babalar çocuklarına birer okul kıyafeti almaktan yoksundurlar; çünkü karınlarını zor doyurmaktadırlar. Ancak öğrencilerin bu düzensiz ve bakımsız görüntüleri öğretmenin hiç hoşuna gitmez. Öğretmen, velileri çocuklarına birer önlük almaları konusunda ikna etmeye çalışır. Çocukların babaları gidip ucuz önlük kumaşları alır, anneleri de beri benzer önlük diker. Zamanla aileler bu

harcamalardan da yakınınca öğretmen, eğitmenin de önerisiyle kıyafet ile ilgili sorunlarla ilgilenme işine bir süre ara verirler.

Baykurt, köy okulunda öğrenim görmekte olan çocukların genel görünüşlerine yönelik olarak eserinde şu betimlemelerde bulunur:

Alardıç Düzlüğü'ne giden yolun sağ, solu, oynayan, koşan çocuklarla doluydu. Uzak mahallelerden gelenler, öğleyi savıp oyuna dalmış. Üst başları darmadağınık. Çoğunda yaka bir yanda paça bir yanda. Altlarında birer çağşır, üstlerinde birer mintan... Önlükleri, ceketleri, yakaları, tokaları yok. Çoğu çarıklı, çoğu yalın. Kiminin saçları sıfıra tutulmuş, kiminin makasla kırılmış. Kızlar, ev kılığıyla geliyorlar. Burdur dokumasından birer zıbın, birer don; bellerinde birer kuşak. Bazılarında tahta nalın var... (OK 2007: 30).

Köylünün yoksulluğu öğrencilerin kıyafetlerine yansımıştır. Okula gelen müfettiş öğrencileri halini görünce öncelikle bu durumu yadırgar, “bu kılık-kıyafetlerinin iyi bir kılık olmadığını anlatın onlara!” (OK 2007: 31) der, öğretmenin köylünün yoksulluğuyla ilgili gerekli açıklamaları yapmasının ardından müfettiş isteğinden vazgeçer.

Damalı yoksul bir köydür. Aslında Durana dışında romanda geçen diğer köylüler de kendilerini zar zor geçindirmektedir. Yoksulluktan çocukların bedenleri güçsüz ve zayıf düşmüştür. Yüzleri ise hep solgundur. Onların bu haline gören Topal Pehlivan, her ne kadar eğitime önem verse de “Biz de bu köyün bulamacıyla beslendik. Yoksa okul mu solduruyor böyle? Okulun kireç sıvası mı emiyor yüzlerinin güzel rengini? ” (OK 2007: 36) diyerek kendi kendine bu kötü tabloya neden aramaktadır.

Romanda olayların başlamasına sebep olan Durana, kızı Asiye'yi, gerçek yaşı aslında büyük olmasına karşın, nüfus cüzdanındaki yaşı küçük görüldüğü için (Asiye on, on bir yaşlarında olmasına rağmen nüfus kütüğüne üç yıl geç yazdırılmıştır) okula göndermek istemez. Oysa öğretmen, bedence geliştiği halde kütük yaşı küçük görünen çocukları da okula almak istemektedir. İşte öğretmen ile Durana arasında yaşanan önemli sorunlardan biri de budur. Durana, “İki yıl

daha kaçırabilsem, tamamdır! O zaman nişanlarım; olur biter!’’ (OK 2007: 10) diyerek kızını okula göndermemek için türlü bahaneler üretmeye çalışır.

Yazar burada o yıllarda hatta günümüzde bile kırsal yerleşim yörelerinde yaygın olarak görünen kız çocuklarının okula gönderilmeyişleri sorununa dikkatleri çekmeye çalışmıştır. Oysa Durana oğlu İbrahim’i köydeki ilkokula göndermektedir (OK 2007: 45-46).

Durana, öğretmeni kandırmak için kızı Asiye’yi okula göndereceğini söyler. Amacı öğretmeni köyden göndermeyi planladığını köylülere hissettirmemektir. Asiye okula gider. Kolunda bilezikleri ve boynunda rengarenk boncuk kolyesi vardır (OK 2007: 36). Öğretmen okula gelen öğrencilerin incik boncuk takmasını istemez. Okulun kurallarını her koşulda uygulamaya koyar.

Durana, kızı Asiye’ye, ‘‘İlçeden bir kara entarilik alayım sana. Makineye verip diktireyim. Senin boyuna uygun bir çocuğun ölçüsünü aldırıp kestireceğim. Bir de kundura getireyim’’ (OK 2007: 36) diyerek öğretmenin gözünü boyamaya çalışır.

Baykurt, Onuncu Köy romanında yoksul köy çocuklarının (aralarında kız erkek ayrımı gözetilmeden) herhangi bir direniş göstermeden ilkokula gitmelerine karşın köyün zengini konumundaki kişilerin özellikle kız çocuklarını okula göndermede göstermiş oldukları direnci sergileyerek aslında köyün sosyal yapısının bir başka bozuk yönünü daha gözler önüne sermeye çalışmıştır.

Onuncu Köy romanında öğrencilerle ilgili bilgiler sadece Damalı köyüne aittir. Çünkü öğretmen bu köyden sonra gittiği diğer köylerde öğretmenlik değil, demircilik yapmıştır. Bu nedenle eğitimle ilgili verilere diğer köylerde rastlanılmamıştır.

5.1.2.3 Okul

Damalı köyünde öğrencilerin devam ettiği bir köy ilkokulu vardır. Okul, köyün dışında Orta Mahalle'ye üç yüz metre uzakta, Alardıç düzlüğünde kurulmuştur (OK 2007: 14).

Damalı yoksul bir köy olduğundan köy okulunun durumu da Damalı kadar kötüdür. Birçok köyde olduğu gibi Damalı köyündeki okul da ak sıvalı, kırmızı kiremitli şirin bir görünümde (OK 2007: 14). Okulun dış yapısı şirin olmasına rağmen iç yapısı hakkında romanda verilmiş olan bilgilerden hareket edildiğinde eğitim ve öğretime uygun olmadığı anlaşılmaktadır.

Okulun içinde bir derslik ve bir işlik vardır. Okul yapılırken işler aceleye getirildiğinden okul yapımı daha tamamlanmadan inşası bitirilmiştir. Bu yüzden okulun eksikliği çoktur. Sadece yapılan bir derslik öğrencilerin eğitim görmesine uygundur. İşliğin kapı ve penceresi eksiktir. Köyün varsılı Durana, köy okulunun yapımını şu cümleleriyle anlatır:

Aslında ivediye gelmiş, yapı işlerinin biteceğine yakın bırakılmış, yarım yurum bir okuldu. Sadece bir dersliği tamam. İşliğinde kapı pencere yok. Öylece kalmış (OK 2007: 14).

Damalı köyü birden çok mahalleden oluşan büyük bir köy olmasına karşın köyün okulu tek öğretmenli olarak yapılmıştır. Öğrenci sayısının fazla oluşundan ötürü okulda bir de eğitimci görevlendirildiği için ikinci bir dersliğe gereklilik duyulmuş fakat böyle bir derslik olmadığı için de ciddi bir yer sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır. Bu çerçevede öğretmen bir, üç, dördüncü sınıfları ana derslikte okuturken eğitimci ikinci sınıfları ana dersliğin ağzındaki boşluğa (antre-giriş kısmı) sığdırıp okutmak zorunda kalmıştır.

5.1.2.4 Öğretim Programı

Damalı köyünün öğretmeni dersleri öğrencilerin en iyi anlayabilecekleri şekilde işlemeye çalışır. Öğretmen öğrencinin hayatından hareket eder ve öğrencilerin

bilgileri hayata geçirmelerine fırsat verir. Öğrenciler kitaplardaki bilgileri yaparak yaşayarak öğrenirler.

Öğretmen Köy Enstitüsü mezunu olduğu için öğrencilerini yetiştirirken onların yaparak yaşayarak öğrenebilmeleri için büyük çaba göstermiştir. Bir başka söyleyişle öğrencilerini yetiştirirken, onlara kuru bilgileri sözel anlatım yöntemleriyle ezberletmek yerine, bizzat hayatın içinde nesnelerle yüz yüze gelerek öğrenmelerini sağlamaya çalışmıştır. Bu nedenle fırsat buldukça öğrencilerini okulun dışına çıkarmış, bahçelere götürerek orada doğrudan gözlem yapmalarını sağlamıştır. Özellikle öğretmenin Tarım-İş derslerini bu şekilde işlediğine romanda değinilmektedir (OK 2007: 61). Öğretmen, Tarım-İş dersinde Köy Enstitüsündeki öğrenimi sırasında elde ettiği tarım yöntem ve tekniklerini ustalıkla öğrencilerine gösterir. Öğrenciler bahçede ağaçları incelerken ağaç keselerini tanırlar. Derslerin sonunda ise bu ağaç keselerinin toplanıp, yakılmazsa meyvelerinin içinde kurtların büyüyeceğini de bu şekilde öğrenmiş olurlar.

Öğretmeni sürekli öğrencilerle meyve bahçelerinde gören Durana, öğretmenin dersleri boş geçirdiğini düşünür. Oğlu İbrahim'e bahçede neler yaptıklarını sorar. İbrahim, babasına derste öğrendiklerini ve neden ağaç keselerini topladıklarını şöyle anlatır: “Bahar gelende, ağkurtları, keseleri delip dallara yayılır. Meyve çiçeklerinin içine yumurta yaparlar. Çiçekler meyve olunca, yumurtalar içinde kalır, sonra büyüüp kurt olurlar.” (OK 2007: 47).

Öğretmen dersleri işlerken bilgileri doğrudan öğrencilere sunmaz. Onları düşünmeye yöneltir ve böylece onların kendi kendilerine düşünerek gerçeği bulmalarına yardımcı olur. Öğretmenin bu tavrı günümüzde yaygın olarak eğitim sistemlerinde kullanılmaya başlanılan yapılandırmacı yaklaşımdan başkası değildir. Dolayısıyla Türk eğitim sistemi için yapılandırmacı öğrenme yaklaşımının uzun bir geçmişi vardır.

Öğretmen belletmeci değil buldurucu yaklaşımla dersleri işler. Öğretmen, “Benim işim söyleyip belletmek değil, sezdirmek, buldurmak. Sezmelerine,

bulmalarına yardım etmek. Benim işim onları böyle yetiştirmek.” (OK 2007: 39) diyerek günümüz eğitim anlayışıyla birebir örtüşen eğitim yaklaşımını belirtir.

5.2 Amerikan Sargısı

Amerikan Sargısı romanının ilk basımı 1967 yılında “Bilgi Yayınevi” tarafından yapılmıştır. Bu araştırma, romanın Bilgi Yayınevi tarafından gerçekleştirilen 1969 yılı basımı üzerinde yürütülmüştür.

Roman iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm on altı başlık; ikinci bölüm ise sekiz alt başlık altında yapılandırılmıştır.

Baykurt, romanının başlangıç bölümüne “Amerika” adıyla bir giriş yazısı yazmıştır. Bu giriş yazısında Baykurt, Amerika’nın yerlileri olan “Kızılderili”ler ve Amerika’nın çeşitli eyaletlerinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapıları hakkında da bilgiler vermiş, zencilere, beyazlara, işçi ve işçi sendikalarına da değinmiştir. Özellikle Amerika’nın otomotiv endüstrisinin önde gelen firmalarından biri olan Ford firmasında çalışan işçilerin haklarını alma savaşımından da söz etmiştir.

5.2.1 Olay Örgüsü

Roman, Amerikan yardım örgütü AID’nin köy kalkındırma projesi kapsamında Türkiye’de seçtiği bir pilot köyde, örgütün amaçları doğrultusunda gerçekleştirdiği etkinlikler üzerine yapılandırılmıştır. Roman ana tema olarak aslında tam bağımsızlık ile emperyalizm arasındaki çatışmayı işlemektedir. Köyde görev yapan Cemal ve Tülay öğretmenler köyde bağımsızlığın savunucusu ve temsilcisidirler.

Romanda geçen olaylar yaklaşık dört yıllık (AS 1969: 248) bir zaman dilimi içinde gerçekleşmiştir. Olaylar havalanın ısınmaya, yerdeki karların erimeye yüz

tuttuğu (AS 1969: 51) bir ilkbahar mevsiminde başlamış, beşinci yılın başlarında “Dört yıl bitti, beşe devrildi, bunlar geleli bu bahar.” (AS 1969: 248) sona ermiştir.

AID’nin geliştirip uygulamaya koymaya çalıştığı proje, kapalı ekonomiye sahip, ilkel tarımın ve hayvancılığın yaygın olduğu Türkiye’deki 40.000 köy arasından seçilen Ankara’nın Kızılöz köyünü (AS 1969: 43) tarla tarımı, eğitim, sağlık ve ev ekonomisi alanlarında geliştirmeyi ve böylece de köylüleri yaşadıkları yerde üretici durumuna getirerek kente göçün önüne geçmeyi amaçlamaktadır. Kızılöz köyü “çürük çarık yüz otuz evden” (AS 1969: 50) oluşmaktadır. Bu köy, “sulak, toprağı bereketli, odunu, tezeği bol olan” bir köydür. Suları şifalıdır. Tarlalarında iyi ekin ve ot yetişir. Dere kenarlarında güzel ağaçlar yetiştirilir (AS 1969: 53). Ancak Kızılöz köylüleri AID’nin uygulamaya koymaya çalıştığı projeye sıcak bakmazlar ve direnç gösterirler. İşte roman, projesini uygulamaya koymaya çalışan AID’nin yetkileri ve AID’nin projesini kendi çıkarlarının gerçekleşmesi açısından olumlu bulan birkaç Türk insanı ile projeye karşı koymaya çalışan Kızılöz köylüleri arasında yaşanan olayları konu edinmektedir. Roman, tam bağımsızlıkçığa yapılan vurgu ile ön plana çıkmaktadır.

AID örgütünün yetkilileri kafalarındaki projelerini uygulamaya koyabilmek amacıyla Kızılöz köyüne ziyarete gelirler. Bu ziyareti gerçekleştirenler arasında Ankara valisi, kaymakam (Vahit Diriöz), örgütün Türkiye yetkilisi Mr. Boger, sekreteri Nancy, çevirmen Hamdi Canata, Dr. Larson ve emekli Tuğgeneral Tuluğ Paşa vardır.

Mr. Boger, Amerikalıların Kızılöz köyünde uygulayacakları projenin başında bulunan kişidir. Başarılı bir ekonomisttir. Bu alanda doktorası vardır. Türkiye’nin ekonomi problemlerini kısa sürede Türk ekonomistlerinden daha iyi anlamıştır. Türkiye’de yaptığı araştırmalar ise Amerika’da basılarak Kongre Kitaplığı’nın kataloğuna alınmıştır (AS 1969: 29). Mr. Boger’in evlidir, fakat sekreteri Nancy ile yasak aşk yaşamaktadır. Nancy dış görünüş olarak esmer güzeldir. Boyu, belli yerindedir. Romanda bahsedilen en önemli fiziksel özelliği ise gözlerinin altındaki

mor soğana benzeyen halkalardır (AS 1969: 29). Hamdi Canata ve Dr. Larson da proje çalışanları arasındadır. Tuluğ Paşa ise Amerikalıların köy kalkındırma projesinde çalışan Türk görevlidir.

Kızılöz köyüne ziyarette bulunan AID yetkilileri ile onlara destek veren vali ve kaymakam, öncelikle köylülere örgütün amaçları doğrultusunda köyde gerçekleştirmeyi planlandıkları projeyi anlatırlar. Bu görüşmeyle ilgili olarak Dr. Larson, romanda öncelikle köyün temel ihtiyaçlarını köylülerin kendi ağızlarından öğrenmelerinin daha doğru bir yol olduğunu, köylülerden alınacak olan bilgiler doğrultusunda projenin daha sağlıklı biçimde uygulamaya konulabileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda ziyaretçilerden çevirmen Mr. Canata, “En büyük derdinizi söyleyin...” (AS 1969: 67) diyerek köylülerin ihtiyaçlarını öğrenmeye çalışır. Köylüler aslında birçok yaşamsal sorunla karşı karşıya bulundukları halde köyü ziyaret eden bu yabancıları kendilerine yakın bulmadıkları için bu soruyu cevapsız bırakırlar. Yetkililerin ısrarla köylülerin sorunlarını öğrenmek istemeleri karşısında, köy bilgesi Temeloş, dayanamayarak: “Okulumuzu yenileyelim, bir sınıf daha ekletelim” (AS 1969: 69) diye bir istekte bulunur. Temeloş yaşlı, ağır başlı bir adamdır. Köy bilgesidir. Kızılöz köyünden şehre göç artıp köylerinde bekçilik yapacak kimse kalmayınca muhtarın ısrarıyla bu görevi kabul etmiş ve köy bekçisi olmuştur (AS 1969: 50). Temeloş’un kendine güveni tamdır. Muhtar İzzet’in onun kadar kendine güveni yoktur. Köylüleri ziyaret etmek için köye gelen vali, kaymakam, yardım örgütünde çalışan Amerikalılar ve diğer üst düzey yöneticilerle muhtar değil Temeloş konuşur. Köyü Amerikalılara karşı en iyi şekilde anlatan da O’dur. Temeloş’un proje için ortaya attığı fikir, Mr. Boger’ın çok hoşuna gider, fakat Temeloş söylediğine hemen pişman olur ve “Bütün bunları bizim hükümetimizde yapabilir, veririz el ele...Türkün büyük Amerikan dostları üzülmesinler...Biz burada iyiyiz.” (AS 1969: 69) diyerek onların yardımına ihtiyaçları olmadan da kendi sorunlarının üstesinden gelebileceklerini, bu güce de sahip olduklarını belirtir. Bu söylem, yazarın anti-emperyalist ideolojisinin tipik bir yansımasıdır.

Temeloş, kendilerine yardım etmek amacıyla köylerine kadar gelen AİD yetkililerine bir başka istekte daha bulunur. Temeloş, köyün rüzgarını kesen ve Ankara'nın ışıklarını görmelerini engelleyen Aktepe'nin (köyün yakınlarındaki en yüksek tepedir) düz bir alan haline getirilmesini ister. Bu isteği olumlu bulan AİD yetkilileri Aktepe'nin ağaçlandırarak köylülere yararlı bir alana dönüştürülmesinin uygun olacağına karar verirler.

Amerikalılar, çok çeşitli makineler kullanarak kısa bir sürede Aktepe'yi düz bir alana dönüştürüverirler. Demir çubuk ve tellerle bu alanın etrafını çevirir, bahçe girişini sağlayan bölüme yüksek bir kapı yerleştirirler. Kapının üzerine Türk-Amerikan işbirliğini simgeleyen “tokalaşan iki el”in bulunduğu bir logo ile bu logonun altına da üzerinde “Dostluk Bahçesi” yazan bir levha asarlar (AS 1969: 90).

Aktepe'nin Dostluk Bahçesi'ne dönüştürülmesinden birkaç gün sonra ilçe kaymakamı Vahit Diriöz, Kızılöz köyüne ziyarette bulunur ve köylülere, İl Genel Meclisi kararıyla köylerinin adının artık “Güzelöz” olarak değiştirildiğini açıklar. Kaymakam, köylülere “Yakışanı da budur tabii...” (AS 1969: 90) sözleriyle proje amaçlarına uygun bir isim değişikliğinin gerçekleştirildiğini vurgular.

Köyde proje çalışmalarına, yeni oluşturulan “Dostluk Bahçesi'ne Amerika'dan getirilen faynapıl (fine-apple) fidanlarının dikilmesiyle başlanır. Daha sonra bitki ve hayvan türlerinin iyileştirilmesi, evlerin ve ortak kullanılan alanların yeniden düzenlenmesi, daha sağlıklı bir çevrede yaşanılmasına yönelik olarak çevre düzenlemeleri, ev ekonomisi alanında yeni becerilerin kazandırılması (yemek pişirme, çamaşır yıkama, beden ve ev temizliği gibi) üretim araçlarının iyileştirilmesi, okulda öğrenim görmekte olan öğrencilerin beslenme eğitimlerinin desteklenmesi, köylülerin yaşadıkları ülkeye ve dünyaya yönelik bilgilerinin artırılmasına yönelik olarak da yurt içinde veya yurt dışında küçük ya da büyük ölçekli gezilerin düzenlenmesi vb. konularda köylülere yardım çalışmalarına başlanır.

Amerikalılar, yeni adı Güzelöz olan köye çok amaçlı bir köy odası yaparlar. Bu odanın alt katı kulüp ve gazinodan; üst katı ise kitaplık, kurul ve konuk odalarından oluşur. Köy odasına bir de köylüleri eğlendirmek amacıyla radyo alınır. Odalar çeşit çeşit süslemelerle güzelleştirilir (AS 1969: 147). Köyün çehresi bu etkinliklerle değişmeye başlar.

Güzelöz köyünde proje çalışmaları sürdürülürken köylüler arasında Amerikancı ve Amerikan karşıtı gruplar oluşmaya başlar. Köyde öğretmen olarak görev yapan Cemal ve Ertan öğretmen bu iki karşıt grupta yer alırlar. Cemal öğretmen, Fakir Baykurt'un romanlarında karşılaştığımız mesleğine son derece bağlı, bilgi ve kültürüyle köylüye rehberlik eden idealist bir öğretmen kimliği sergilemektedir. Köydeki çocukların eğitimine gereken önemi gösteren Cemal öğretmen, Güzelöz köyüne yapılan Amerikan yardımlarının köylüye sağlayacağı yararların neler olacağı konusunda bazı kuşklar duymaktadır. Ertan öğretmen ise derslere çoğunlukla girmez ve vaktini çantalı radyosuyla köyde maden arayarak geçirir (AS 1969: 43). Ertan öğretmen, Amerika'ya gitme hayalleri kurduğundan projede çalışan Amerikalılarla arasını iyi tutmaya özen gösterir. Kendi çıkarları doğrultusunda hareket eden Ertan öğretmeni bu yüzden hem Cemal öğretmen hem de köylüler pek sevmezler.

Bir süre sonra, Amerikalıların köy kalkındırma projesi kapsamında Güzelöz köyüne kurdukları kümes ve ahırlarda yaşayan inek ve tavuklar hastalanarak bir bir ölmeye başlarlar. Dostluk Bahçesi'ne dikilen elma ağaçları da düzenli olarak yapılan ilaçlamalara ve tüm bakım çalışmalarına rağmen meyve vermeyince köyde yürütülen projenin kötü gidişatı köylüleri rahatsız etmeye başlar. Durum böyle olunca, Dostluk Bahçesi'nin kapıları köylülere kapatılır ve çalışmalar gizli kapaklı yürütülmeye başlanır.

Güzelöz köyünde başka olumsuz olaylar da ortaya çıkar. Cemal öğretmenin köyde başlatılan proje çalışmalarıyla birlikte köylülerin kendi yaşama biçimlerinden uzaklaştıklarını köylülere anlatması ve bu açıklamalarıyla da köylüleri Amerikancı tutum karşısında bilinçlendirmeye çalışması AİD yetkililerini ilgili

kurumlar nezdinde girişimde bulunarak Cemal öğretmenin, haberi olmadan başka bir köye naklen atanmasını sağlarlar. Aslında gerek okuldaki görevini yeterince yerine getirmeyişi, gerekse öğretmenlik mesleği dışındaki işlerle uğraşması (maden arama vb.) nedenleriyle köylülerle arası açılan Ertan öğretmen ise köylülerin hakkında İlçe Milli Eğitim yetkililerine şikayette bulunmalarına karşın, AİD görevlileriyle ilişkilerini iyi tuttuğu için köydeki görevini sürdürmeyi başarır. Köylülerin çok büyük bir bölümü Cemal öğretmenin köylerinden başka bir köye atanmasına çok üzülürler.

Güzelöz köyü ilkokulunda görev yapan Cemal öğretmenin yerine altı aylığına Nurten adlı bir öğretmen görevlendirilir. Ancak Nurten öğretmen sürekli rapor alarak okula gitmez ve okuldaki derslerini aksatır, diğer taraftan da ilçe merkezindeki bir okula görevlendirilmesinin yolunu bulmaya çalışır. Yazarın değindiği bu öğretmen sorunu, eserin yazılmasının üzerinden neredeyse 43 yıl geçmesine rağmen halen çözümlenememiş bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.

Güzelöz köyünde yaşayan anne-babalar, Cemal öğretmen gibi köyün sorunun kendi sorunu bilen ve çocukların eğitimine önem gösteren bir öğretmene kavuşamamanın üzüntüsü içindedirler. Köylüler, çocuklarının eğitimi konusunda bilinçli olduklarından köylerindeki ilkokulda görev yapan Nurten öğretmenin yerine Cemal öğretmen gibi iyi bir öğretmenin görevlendirilmesini isterler, bunun için de ilçeye Nurten öğretmen hakkında olumsuz bir dilekçe yazarlar. Dilekçeleri dikkate alınca Nurten öğretmen görevinden alınır. Onun yerine köydeki ilkokula Tülay adında bir başka bayan öğretmen görevlendirilir. Annesi ile birlikte Güzelöz köyüne gelen Tülay öğretmen, okulun yanındaki lojmana yerleşir. Köye hemen uyum sağlayan Tülay öğretmen öğrencilerini ve köylüleri çok sever. Derslerini hiç aksatmaz. Çocukların eğitimine çok önem verir. Sadece köyün eğitim sorunlarıyla ilgilenmekle kalmayıp köyün toplumsal sorunlarının çözümünde de aktif rol oynamaya başlar.

Tülay öğretmen, Güzelöz köyü ilkokulunda göreve başladığında Amerikalıların yardım çalışmaları gözle görülür şekilde sonuçlarını vermeye başlamıştır. Fakat çalışmalar beklenenin aksine olumsuz sonuçlar vermiştir. Amerika'dan getirilip köyde beslenen hayvanlar hastalanarak birer birer ölmüş, dikilen fidanlar meyve vermemiştir. Proje hakkında bilgi edinen Tülay öğretmen bu kötü gidişattan haberdar olunca köylülerin yanında yer almaya karar verir. Ancak köyde ahır işlerinin başında görevli Bobby ile arkadaşlık kurmaktan da rahatsızlık duymaz. Bobby, yardımseverdir ve iyi bir Amerikalıdır. Proje kapsamında köyde çalışan diğer Amerikalılardan farklı kişisel özelliklere sahiptir. Romanda Bobby ile ilgili olarak şu betimlemelerde bulunulmuştur:

Güleç yüzlüdür. Çat pat köylülerin dilini anlar. Girişkendir, tiksime, iğrenme bilmez köylülerin evlerine gider yemek yer. Kahveye, okula gider köylülerin içlerine karışır. Köylünün huyuna suyuna alışmıştır (AS 1969: 272-273).

Her yönüyle diğerlerinden farklı olan Bobby, samimi tavırlarıyla köylülerin gönlünü kazanmayı başarmıştır. Hatta Amerikalıları hiç sevmeyen Temeloş'un bile gönlünü kazanmıştır. Tülay öğretmen ve Bobby arasındaki arkadaşlık bağı zamanla daha da kuvvetlenir. İyi anlaşılan bu iki arkadaş birlikte Ankara'ya gezmeye gider ve orada güzel vakit geçirir. Zaman geçtikçe aralarındaki bu sevgi aşka dönüşür. Ancak Tülay'ın annesi kızının Amerikalı biri ile birlikte olmasını istemez.

Diğer köylüler gibi Dostluk Bahçesi'nde, ahır ve kümeslerde yaşanan olumsuzlukların nedenini merak eden Temeloş, olanların nedenini öğrenmek için bir cesaret örneği sergileyerek yasaklı bahçeye girmeye karar verir. Bir gece gizlice bahçeye girer, fakat hiç tahmin etmediği bir olayla karşılaşır. Kendi köylüleri olan bahçe bekçisi tarafından ölesiye dövülür. Temeloş'un aldığı darbeler sonucunda vücudunda bir türlü iyileşmeyen yaralar, başında dinmeyen ağrılar başlar. Bobby, Temeloş'un tüm karşı koyuşlarına rağmen onu Amerikan Hastanesi'nde tedavi görmeye razı eder. Ancak hastanede kaldığı süre boyunca Temeloş'un başındaki burğu burğu ağrılar geçmez, dizindeki yaralar iyileşmek bilmez.

Köyde yaşanan tüm olumsuzlukların (Cemal öğretmenin köyden gönderilerek yerine Nurten öğretmenin görevlendirilmesi, hayvanların hastalanarak ölmesi, fidanların meyve vermemesi) üstüne bir de Temeloş'un bahçe bekçisi tarafından dövülerek hastaneye kaldırılması köylülerin Amerikalılara karşı örgütlenmelerine neden olur. Köylüler, Tülay öğretmen önderliğinde bir araya gelerek Dostluk Bahçesi'ni ve Amerikalıların köye kurdukları her türlü yapıyı dağıtmaya karar verirler. Hastanede yatan Temeloş hariç tüm köylü köye kurulan gazinoyu, mutfığı, kümesi, ahırları, bahçeye dikilen tüm ağaçları ateşe verirler. Böylece Amerikalıların başlattıkları projeyi köylüler kendi elleriyle yok etmiş olurlar. Dostluk Bahçesi'nin dağıtıldığını hastanede haber alan Temeloş, tüm ağrılarından kurtulur, kuş gibi rahat olur. Kafasının içindeki burgudan eser kalmaz (AS 1969: 417).

Güzelöz köylüleri Amerikalılara karşı hep birlikte verdikleri mücadelede başarılı olurlar ve Amerikan yardımlarına ihtiyaçları olmadıklarını da kanıtlarlar. Galibiyetin verdiği mutlulukla Aktepe'yi yeniden doldurmaya başlar, eski yaşamlarına geri dönerler.

Tülay öğretmen ve Bobby arasında başlayan aşk ise mutlu sonla noktalanmaz çünkü Bobby, Amerika'ya geri dönmesi için hazırlanan belgeyi imzalamak zorunda kalmıştır.

5.2.2 Köyde Eğitim Durumu

5.2.2.1 Öğretmen

Baykurt "Amerikan Sargısı" romanı ile köylülerin bilinçlendirilmesi ve köydeki eğitim sorunlarının çözüme kavuşturulmasında öğretmenlerin önemini vurgulamayı bir kez daha başarmıştır. Bunu yaparken de hep aynı öğretmen tiplerine başvurmamış, eserinde hem olumlu hem de olumsuz karakter özelliklerine sahip öğretmenlere yer vermiştir.

Romanda, yukarıda da belirtildiği gibi Kızılöz köyü ilkokulunda ilk önce Cemal ve Ertan adında iki öğretmenin görev yaptığından söz edilmiştir. Cemal öğretmenin köyden uzaklaştırılmasından sonra yerine Nurten adlı öğretmen gelir. Sürekli rapor alarak okula gelmeyen ve daha sonra da ilçedeki bir ilkokula tayinini çıkan Nurten öğretmenin yerine Tülay adlı öğretmen görevlendirilir. Romandan edinilen bilgilere göre Kızılöz köyü ilkokulunda sürekli olarak öğretmen değişikliği yaşansa da sonuçta köyde birlikte çalışan iki öğretmenin varlığı anlaşılmaktadır. Romanın sonunda Kızılöz köyü ilkokulunda Ertan ve Tülay adlı öğretmenlerin görev yaptıklarından söz edilmiştir.

Fakir Baykurt'un "Onuncu Köy" romanında gerçek adı verilmeyen olumlu ve başarılı bir öğretmen olarak sunulan Demirci Ustası-Dela'nın yerini bu romanda Cemal öğretmen almıştır. Cemal öğretmen mesleğine gönülden bağlı, görevini hakkıyla yerine getirmeye çalışan, idealist bir köy öğretmenidir. Kızılöz köyünde severek çalışır. Öğrencilerini ve köylülere çok sever. Bilgisi, kültürü ve her yönüyle köylüye örnek olmaya çalışan Cemal öğretmen, köylünün her sorununu akılcı yollardan çözmeye çalışır. Muhtar başta olmak üzere diğer köylüler de öğretmenin görüşünü almadan bir işe başlamayı istemezler.

Cemal öğretmen köyde yürütölmeye başlanan Amerikan yardım projesine sıcak bakmaz. Dış yardımlara ihtiyaçları olmadan da köylerinin hatta ölkelerinin kalkınabileceğini düşünür. Cemal öğretmen, ölkede kalkınmasının ancak eğitim yoluyla sağlanabileceğinin bilincindedir. Bu nedenle köylere yapılan Amerikan yardımına karşı çıkar ve köyde oluşan Amerikan karşıtları tarafında yerini alır. Durum böyle olunca öğretmen, hem proje kapsamında köyde çalışan Amerikalılar hem de köydeki Amerikancılar tarafından sevilmez.

Cemal öğretmen, hem köydeki öğrencilerin eğitim-öğretim işlerini yürütür hem de köylülerin toplumsal sorunları ile ilgilenir. Bu sorunlara çözüm yolu bulmak için de onlar gibi düşünür, olaylara onların gözünden bakmaya çalışır. Zaten kendisi de bir köy çocuğı olduğundan köylülerin sorunlarına uzak da değildir. Yazarımız Fakir Baykurt'un öz yaşam öyküsüne baktığımızda, Cemal öğretmenin aynı onun

gibi bir eğitim anlayışına sahip olduğunu söyleyebilmekteyiz. Cemal öğretmen kendisine yöneltilen “Tıpkı köylüler gibi düşünüyorsun.” sözlerine, “Gibisi fazla, öyle düşünüyorum.” (AS 1969: 169) diyerek köylü olmasının gururunu taşıdığını ifade eder. Cemal öğretmen, köyde doğmuş ve büyümüş olduğundan içinden çıkıp geldiği köy ortamını ve birlikte yaşadığı köy insanını çok iyi tanımaktadır. Cemal öğretmenin “Biz Çubuk’un köylüsüyüz. Bize göre köy iyi...” (AS 1969: 198) sözünden onun köylü olmanın mutluluğunu yaşadığını söyleyebilmekteyiz.

Kendisini öğrencilerine adayan Cemal öğretmen, derslere tam saatinde girip çıkarak dersleri aksatmamaya, ders programına uygun olarak dersleri işlemeye çalışır. Öğrencilerin konuları daha iyi anlamalarını sağlamak için de dersleri işlerken çeşitli yöntem ve tekniklere başvurur.

Cemal öğretmen, pilot proje için köye gelen eğitim metotçusu Numan Çıragöz’ün köyde öğrencilerle birlikte gerçekleştirdikleri eğitim-öğretim faaliyetlerinde onlara yardımcı olur ve bundan memnuniyet duyar. Konu eğitim olduğunda elinden gelen yardımı kimseye esirgemez.

Cemal öğretmen, Amerikalıların Kızılöz köyünü kalkındırma projeleri çerçevesinde köye yapacakları okulu Amerika’daki bir çiftlik okuluna benzetmeye çalıştıklarını (AS 1969: 168) söyler. Öğretmene göre, eğitim önemli bir konudur ve çevre koşulları göz önünde bulundurularak eğitim ortamı düzenlenmelidir. Bu düzenlemeyi de ülkenin kendi eğitimcileri yapmalıdır. Öğretmen, köylülere “Güzelöz’ün Türkiye’de bir köy olduğunu, bu yüzden şartların çok farklı olduğunu eğer böyle bir okul yapılacaksa bunu yabancıların değil toplumun kendi eğitimcilerinin düşünmesi gerektiğini” (AS 1969: 168) anlatır. Öğretmenin bu sözlerine karşı çıkan ve yıllardır bu ülkenin eğitimcilerinin bunu neden yapmadıklarını soranlara cevabı şöyle olur: “Düşündük: Köy okullarımız, Köy Enstitülerimiz iyi başladı. Ama ne oldu? Yabancıların içerdeki ortakları, ortakların uşakları...” (AS 1969: 168). Öğretmenin bu sözlerinden yola çıkarak, geçmişte ülkenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel koşullar göz

önünde bulundurularak açılmış olan Köy Enstitülerinin Cumhuriyet dönemi ülke aydınlanmasını sağladığı ancak bu durumdan rahatsızlık duyan bazı grupların olumsuz etkileri sebebiyle enstitülerin kapatılma sürecine girdiği sonucuna ulaşabilmekteyiz.

Romanın sonunda gelindiğinde ise Cemal öğretmen, Amerikalılara karşı duruşu ve köylüleri Amerikan faaliyetlerine karşı bilinçlendirmesi sebebiyle, “Onuncu Köy”ün öğretmeni gibi Kızılöz köyünden başka bir köye gönderilir.

Romandaki diğer öğretmen karakteri olan Ertan öğretmen, romanın başında Cemal öğretmen ile birlikte köydeki eğitim-öğretim işlerini yürütmektedir. Ancak Ertan öğretmen, idealist ve köyü kalkındırmayı amaç edinmiş Cemal öğretmen ile hiç anlaşamaz. Çünkü kendisi ülke çıkarlarından çok kendi çıkarlarını ön planda tutmaktadır.

Köylülerce fiziksel olarak kçıncıdan bacaklı, ufacık, gök gözlü (AS 1969: 132) biri olarak tanımlanan Ertan öğretmen, Bursalıdır (AS 1969: 198). Okuldan yeni mezun olmuş, Amerikalıların yardımı ile Kızılöz köyüne görevlendirilmiştir. Ancak bu köyde öğretmenlikten daha çok madencilik yapar. Amerikalıların pilot projelerini de kendi çıkarları için destekler. Kendisi ile aynı kişilik yapısına sahip (çıkarıcı) Melih Dalyan ile bir iş ortaklığı vardır. Bu ortaklıkları maden işi üzerinedir. Ertan öğretmen zamanında maden bulmuş, Amerikalılar sayesinde bu madenin kaydını annesinin üstüne yaptırmıştır. Melih Dalyan aracılığıyla da bu madenleri işletmektedir (AS 1969: 173). Maden işi mali durumunu kuvvetlendirmektedir.

Ertan öğretmenin Kızılöz köyünde çalışmaya başladığı dönemde, tüm köylerde maden arama sevdasına düşülmüştür. Ertan öğretmen de derslere girmez ve sabah akşam tüm vaktini köyde maden arayarak geçirir (AS 1969: 143). Çünkü onun geleceğe yönelik planları arasında öğretmenlik yapmak yoktur. Ertan öğretmen aradığı madeni Kızılöz köyünde bulacağını düşündüğü için köyde kaldığını söyler. Amacı köy öğretmenliğini bırakıp bir fakülteye yazılmaktır. Önce

İngilizcesini geliştirip Amerika'ya gitmeyi, orada "master" ardından da "Ph. D." yapmayı planlamaktadır (AS 1969: 191). Bunun için de köyde biraz sabır göstermesi gerektiğini düşünür.

Ertan öğretmen çoğunlukla derslere girmez, öğrencileri sınıfta kendi başlarına bırakır ve çantalı radyosuyla köyde avcı gibi maden aramaya çıkar (AS 1969: 153).

Cemal öğretmen başta olmak üzere tüm köylüler bu duruma büyük tepki gösterirler, ancak Ertan öğretmen bu tepkileri hiç önemsemez; çünkü Amerikalılara olan yakınlığı nedeniyle öğretmenlik mesleğinin elinden alınamayacağını farkındadır.

Ertan öğretmen, köylülerin tüm şikayetlerine rağmen köyde maden aramaya devam eder. Kendini de Ertan öğretmene karşı şöyle savunur:

Dünyaya ilerlemek için geldik. Halkın ilerlemesi, yurdun ilerlemesi. Ben önce kendimi düşünürüm. Dünyaya bir daha gelecek değilim. Halk da kendini düşünsün. Ben peygamber miyim ümmet kayıracak? (AS 1969: 168).

Ertan öğretmen derslere girmemeyi alışkanlık haline getirince Cemal öğretmen kendi sınıfı dışındaki öğrencileri kendi sınıfında toplar ve tüm öğrencilerle birlikte ders işlemeye başlar. Köylüler bu durumu şöyle anlatırlar:

Bebelerin tümü Camal Ocanın zınıfindaydı ne zamandır. Baraka boş duruyordu. Okutmuyordu ki verilen bebeleri. Bırakıp bırakıp gidiyordu. Camal Oca da, temelli yoz kalmasınlar deyi, sahap çıkıyordu (AS 1969: 184).

Öğretmenlik görevini yerine getirmeyen Ertan, ne köylülere ne de devlete karşı hiçbir şekilde sorumluluk duygusu taşımadan köyde maden arama işine devam eder. Bununla da kalmayıp kendi öğrencilerini okutan Cemal öğretmene teşekkür etmek yerine öğrencilerini kendisine vermediği gerekçesiyle suçlamalarda bulunur (AS 1969: 185). Ancak Cemal öğretmenin sert tepkisiyle karşılaşır. Cemal öğretmen "Buranın bir programı var. Saatle girilir saatle çıkılır. Saat de duvarda

asıldır. Dersinde vaktinde girmezsen sana bebe vermem! Kendim okuturum...” (AS 1969: 185) diyerek tepkisini dile getirir. Ancak okula teftiše gelen müfettiş, Ertan öğretmeninin derslere devam etmediğini tespit etse de onun hakkında olumsuz bir rapor yazmaz; çünkü o da Ertan öğretmeninin Amerikalılara olan yakınlığını bilmektedir.

Ertan öğretmen, Baykurt’un romanlarında yer verdiği olumlu karakter özelliklere (idealist, mücadeleci, haklının yanında yer alan, aydınlanmacı v.b.) sahip köy öğretmenlerinden farklılık göstermektedir. Köydeki eğitim-öğretim işlerini önemsemeyen Ertan öğretmeninin yaşam tarzı da köylülerden çok farklıdır. Fakir Baykurt’un romanında yarattığı Ertan öğretmen karakteri ile “radyosu, gramofonu ve fotoğraf makinesiyle; evinde yediği reçel, helva ve tenekeli peynirleriyle...” (AS 1969: 154) köyü ve köylüyü tanımayan bir öğretmenin hem mesleğinde hem de köyün kalkınmasında başarılı olamayacağını göstermeye çalışmıştır.

Köydeki eğitim-öğretim işleriyle ilgilenmeyen Ertan öğretmeni köylüler ilçedeki müdüre hatta Ankara’daki bakanlığa dilekçe yazarak şikayet ederler. Dilekçelerinde onun görevden alınmasını, Cemal öğretmenin ise köye geri görevlendirilmesini isterler (AS 1969: 269). Ancak köylülerin tüm girişimleri boşa çıkar ve Ertan öğretmen köyde kalmayı başarır. Cemal öğretmen Kızılöz köyünden başka bir köye görevlendirilince öğrenciler tamamen öğretim faaliyetlerinden yoksun kalırlar. Bir süre sonra köye Nurten adlı bir bayan öğretmen atanır fakat köylüler tekrar hayal kırıklığı yaşarlar. Çünkü Nurten öğretmen sürekli rapor alıp okula gelmez ve derslerin aksamasına neden olur. Romanda köy bilgisi Temeloş’un gözünden Nurten öğretmen şöyle betimlenmiştir:

Camal Oca’nın yerine yeni bir öğretmen verdiler. Kadın bir öğretmen. Adı ya Ayten’di, ya Nurten. Kara dudak, kalın bilek bir avrattı. O da kısa boylu idi. Göğsü bir afattı. İlk gelişinde yarım gün durdu, okula bir girip çıktı, “Ben gidiyorum” gitti. On gün sonra bulundu geldi. Yarım gün durdu, bir daha gitti, beş gün sonra geldi. Yani toplam yapıp bütün geldiği günleri tolasan, bir ayı, bilemedin bir buçuk ayı zor bulur. Bunu her seferinde güleşçi gibi bir herif getirip götürüyordu tomafillen. Okula bırakıyor, üç saat sonra gelip alıyordu (AS 1969: 249).

Nurten öğretmen okula geldiği günlerde de köylülere hiç yüz vermez, onlarla iletişime geçmek istemez. Köylüler, Nurten öğretmenin bu olumsuz tutum ve davranışları karşısında duygu ve düşüncelerini şu sözleriyle dile getirirler: “Bizim köyün bebeleri ya çok talihli ya çok talihsizmiş. Öğretmenin ders okutmayanına çattılar” (AS 1969: 249), “Öğretmen varmış, öğretmencik varmış, şimdi anladık!” (AS 1969: 252). Bu sözlerden yola çıkılarak aslında Kızılöz köyündeki köylülerin iyi bir öğretmenle iyi olmayan bir öğretmeni kolaylıkla ayırdıkları, öğretmenlik mesleğinde bulunması gereken özellikler konusunda sanılanın aksine oldukça bilinçli oldukları sonucuna ulaşılabilir.

Aradan kısa bir süre geçer ve köylüler Nurten öğretmenin Ankara il merkezindeki Cumhuriyet ilkokuluna görevlendirildiği haberini alırlar. Köylülerin, “Varıp Ankara’ya deyelim, Nurten öğretmeni aldınız, Allah razı olsun, Ertan’ı da alın, ikisinin yerine Cemal Oca’yı verin...” (AS 1969: 269) sözlerinden, Cemal öğretmenin köyden ayrılışının üzüntüsünü hala yüreklerinde taşıdıklarını, Nurten öğretmenin köyden alınmasına ise çok sevindikleri anlaşılmaktadır.

Güz gelip okullar açıldığında Nurten öğretmenin yerine Tülay adlı genç bir bayan öğretmen görevlendirilir. Tülay öğretmen, köylülerin hakkında olumsuz kanaat besledikleri Ertan öğretmen ile birlikte köydeki eğitim-öğretim işlerini yürütmeye başlar.

Güzelöz köyüne annesi ile birlikte gelen Tülay öğretmen, Cemal öğretmenin ayrıldığı lojmana yerleşir ve annesiyle birlikte köyde yaşamaya başlar. Tülay öğretmen güzelliğiyle köylülerin dikkatini çeker. Romanda onunla ilgili olarak şu bilgilere değinilmiştir: “Bursalıdır. Muhacir kızıdır. Sarı, kumaş gibi bir kızıdır. Yüzünün derileri tüylüdür. Saçlarını örtmez. Gözleri güzeldir” (AS 1969: 270).

Köylülerin Tülay öğretmenden istedikleri tek şey, çocuklarını iyi okutması olur. Ona, “Aman kızım dikkatli okut.” (AS 1969: 270) diyen köylüler, zamanla Tülay öğretmenin çalışmalarından memnun kalırlar. Çünkü Tülay öğretmen, görevine son derece bağlıdır. Dersleri hiç aksatmaz, her gün tam saatinde derslere girer ve

çıkar. Öğrencileri ciddi ciddi çalıştırır. Hatta öğrencilere verdiği ödevlerin öğrenciler tarafından yapılıp yapılmadığını denetleyebilmek için ertesi gün okulun açılmasını beklemez. Akşamları ev ziyaretlerinde bulunarak öğrencilerin çalışmalarını izler (AS 1969: 279). Hatta bununla yetinmez, Cemal öğretmen gibi Ertan öğretmenin derslere gelmediği zamanlarda onun öğrencilerine sahip çıkar.

Köylüler tarafından çok sevilen ve sözüne değer verilen Tülay öğretmen, yazarın “Onuncu Köy” romanındaki öğretmenin cinsiyet değiştirmiş şekli olarak karşımıza çıkar. Tülay öğretmen, Güzelöz köyünden gönderilen Cemal öğretmenin yerini tutar. Tülay öğretmen şehir yaşamına uyum sağlamış biri olmasına rağmen köylüleri anlar, köy yaşamına uyum sağlar. Köylülerin yaşam alanlarını yadırgamaz fakat şehir yaşamını ve sıcak suyu olan bir evin özlemini duyar. Proje kapsamında köyde yaşayan Bobby ile aşk yaşamasına rağmen Amerikalılara karşı olumsuz tavır sergiler, Dostluk Bahçesi’nin yıkılıp yakılmasında köylüyle birlikte hareket eder.

5.2.2.2 Öğrenci

Kızılöz köyü ilkokulunda toplam seksen öğrenci öğrenim görmektedir (AS 1969: 270). Ancak romanda, bu öğrencilerin kaç tanesinin kız, kaç tanesinin erkek olduğuna ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yine seksen öğrencinin sınıflara dağılımı hakkında da herhangi bir açıklamaya rastlanılmamıştır. Yalnız her sınıfta öğrenci olduğu Cemal öğretmenin, “Dörtler beşler kalacaklar. Ötekiler evlerine gidecekler. Öğleden sonra gelmeyecekler” (AS 1969: 127) sözlerinden anlaşılmaktadır.

Kızılöz köyü ilkokulunun tek dersliği bulunmakta ve tüm öğrenciler de ikili öğretim çerçevesinde bu tek derslikte öğrenim görmektedirler. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar sabahları derse gelirken, dördüncü ve beşinci sınıflar öğleden sonra okula gelirler (AS 1969: 127). Yani Kızılöz köyündeki köy okulu beş sınıflı bir köy okuludur ve köyde ikili öğretim yapılmaktadır.

Amerikalılar pilot projeleri için köydeki okulu ziyaret ettiklerinde öğrencileri tahmin ettiklerinden daha sağlıklı bir görünümde bulurlar. Proje yöneticisi Mr. Boger'ın sekreteri Nancy, köyü ziyaretlerinde çektiği öğrenci resimlerini slayta dönüştürür ve resimlere bakarak yaşadığı şaşkınlığı şu cümleleriyle dile getirir: "Bu da okulun önünde bir grup öğrenci. Sağlıklarının bu kadar iyi olacağını tahmin bile edemezdim." (AS 1969: 103).

Pilot proje için köyü gezen proje yöneticisi Mr. Boger, Cemal öğretmenin dersini dinleyen Mr. Buckley'in gözlemlerinden faydalanarak okuldaki çocukların hepsinin çok zeki ve parlak olduğunu ve öğrencilere hayran kaldığını muhtara iletir (AS 1969: 129). Bu bilgiden hareketle, Cemal öğretmenin köyde öğrencilere kaliteli bir eğitim sunduğu çıkarımında bulunabiliriz. Muhtar İzzet de, Mr. Boger'ın bu düşüncesini doğrulayarak, köydeki öğrenciler hakkında şunları söyler: "Terbiyelidirler. Camal Oca dikkatli çalıştırır...Okulumuz eyidir. Yalnız, tek sıkıntımız bebeler çoğaldı. Camal Oca yoruluyor." (AS 1969: 129).

Amerikalıların köy okullarını iyileştirme projeleri kapsamında geniş çaplı bir beslenme programları vardır. Bu amaçla, Kızılöz köyündeki öğrencilere üzerinde Amerikan logolu süttozları dağıtmayı, Türkiye'deki dört milyon çocuğa da süttozu, paket peyniri, yağ ve un vererek onların beslenme şartları iyileştirmeye çalışmayı planlamaktadırlar. Aynı zamanda Amerikalılar, proje kapsamında Ankara il merkezinde, iki farklı yerde kurdukları birimlerde köy okullarına göndermek amacıyla işitsel, görsel ve yazılı materyaller geliştirdiklerini söylemektedirler (AS 1969: 34-35).

5.2.2.3 Okul

Kızılöz köyünde, birden beşe kadar olan her sınıf düzeyinde öğrencinin öğrenim gördüğü tek odadan oluşan bir köy okulu vardır. Köye tepeden bakıldığında okul, üst üste görünen evlerin yan tarafında, köyün biraz dışında kalır. Temeloş, köyün yüksek bir tepesine çıkar, bir taşa oturur ve okulun konumu şöyle anlatır:

“Köyden yana baktım. Evlerimiz üst üste görünüyor. Damlarımız düz. Kıyısında okulumuz. Camimiz orta yerde. Aktepe sağ başta bir yastık gibi durur” (AS 1969: 54).

Köylüler, köy kalkındırma projesi kapsamında köylerine ziyarete gelen Amerikalı ve Türk yöneticileri köy okulunda ağırlamayı düşünürler. Ancak köy okulu tek bir sınıftan oluşmaktadır ve köye gelen misafir sayısı da fazladır. Bu nedenle tüm misafirler tek sınıfta ağırlanmaya çalışılır. Kendisini dinlemek için ayakta duran köylüleri gören vali muhtara bağırarak, “Başka sıranız yok mu öteki odada?” (AS 1969: 61) der. Muhtar ise, “Komşular ayakta duruversinler, ne olacak! Hemi bizim okul tek oda, tek Oca. Öteki odamız filan yok...” (AS 1969: 61) diye cevap verir.

Birden beşe kadar olan her sınıf düzeyindeki öğrenci, aynı sınıfta öğrenim görür. Ancak birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar sabahları derse gelirken, dördüncü ve beşinci sınıflar öğleden sonra okula gelirler (AS 1969: 127) böylece sınıf sorunu da çözülmüş olur.

Kızılöz köyünü kalkındırmak için köylüyü ziyarete gelen proje çalışanları, köylülerin temel ihtiyaçlarını öğrenmek için onlara nelere ihtiyaç duyduklarını sorarlar. Temeloş’un aklına hemen dar olan okul binasına bir sınıf daha ekletmek gelir (AS 1969: 69). Fakat hemen bu düşüncesinden vazgeçer çünkü köyün okulunu kendileri yapmışlardır ve yine bir araya gelerek okula bir sınıf daha ekleyebileceklerini düşünür. Amerikan yardımına muhtaç olmadıklarını onlara şu cümleleriyle açıklar:

Bütün bunları bize kendi hükümetimiz de yapabilir. Veririz el ele. Bu okulu birleşip yaptık. Bir oda daha ekleriz... Yani derim ki Türkün büyük Amerikan dostları üzülmesinler. Ankara’da oturup keyiflerine baksınlar (AS 1969: 69).

Tek sınıflı köy okulunun bir de bahçesi vardır. Başka bir gün yine proje çalışmaları için köye gelen misafirler bu sefer de okul bahçesinde ağırlanırlar. Okulun tüm sıra ve sandalyeleri bahçeye çıkarılarak uygun bir oturma alanı

oluşturulur. Temeloş'un romanda geçen "Okulun başasına gittik. Sıraları sandalyeleri dışarı çıkardık. Oturttuk bunları. İçirdik ayrılanları." (AS 1969: 80) ifadesinden bu bilgilere ulaşabilmekteyiz.

5.2.2.4 Öğretim Programı

Kızılöz köyünde görev yapan iki öğretmen, seksen tane de öğrenci vardır. Okul tek sınıflı olduğundan okulda ikili öğretim uygulanmaktadır. Okuldaki öğretim programına Cemal öğretmen son derece önem gösterir. Derslere zamanında girer, derslerden zamanında çıkar. Derslerin işlenişinde ders programını takip eder. Cemal öğretmenin romanda geçen, "Buranın bir programı var. Saat de duvarda asılıdır (AS 1969: 185) sözünden onun okul kurallarına uygun davranışlarda bulunduğu bilgisine ulaşabilmekteyiz.

Cemal öğretmen, Amerikalıların köyde uygulamaya başladıkları proje çalışmalarına sıcak bakmasa da Amerikalı Buckley Bey'in, işlediği dersleri dinlemek istemesine tepki göstermez. Çünkü konu eğitimdeki gelişmeler ve bu gelişmeler yoluyla ülke kalkınmasının sağlanmasıdır. Bu nedenle Cemal öğretmen, onlara yardımcı olmaya çalışır. Buckley, dersi elindeki kağıda sürekli not alarak takip eder fakat dil sorunu yaşadığından dersleri tam olarak anlayamaz. Bu nedenle, kendisine yardımcı olması için Amerika'da okumuş, eğitim metotları uzmanı Numan Çıragöz ile çalışmak ister böylece daha başarılı olabileceklerini ifade eder (AS 1969: 127). Eğitim metotçusu Numan Çıragöz, öğrencilerle birlikte farklı eğitim-öğretim etkinlikleri gerçekleştirmeyi planlar. Amacı, öğrenci başarısı ve okul etkinliğini artırarak örnek köy projesini tam anlamıyla gerçekleştirmeye yardımcı olmaktır. Bu çalışmaları yürütmek için köydeki okulu sık sık ziyaret eden Buckley Bey ve Çıragöz'e, Cemal öğretmen de destek verir. Öğrencilerin oturdukları yerler değiştirilir, dersler bir gün dışarıda, bir gün içerde işlenir (AS 1965: 136). Amaçları, ortam değişikliği yaşatarak öğrencilerin dikkatlerini derse vermelerini sağlamaktır. Yine eğitim uzmanları, öğrencilerin kendilerine olan güvenlerini artırmak ve birincil kaynaklardan bilgi edinmelerini sağlamak

amacıyla onların köyün bekçisi, çobanı, imamı, muhtarı ya da kendi anne babalarıyla röportaj yapmalarını isterler. Köylüler öğrencileri röportaj yaparken görünce yapılan uygulamalara bir anlam veremezler. Temeloş, okulda yaşanan değişimleri kendi gözünden şöyle anlatır:

Okulda dönenlere ise hiç aklım ermiyor. Buckley, yanına kışından bacaklı bir yardımcı almış. Adı Numan Çıragöz. İkiisi birlik Camal Oca'yla Ertan beyi seyrediyorlar. Bir gün şöyle oturtuyorlar bebeleri, bir gün böyle. Bir gün dışarı çıkarıyorlar, bir gün içeri alıyorlar. Kata çıkara, zeyinlerini dağıtıyorlar bebelerin. Sonra da ellerine birer kağıt verip salıyorlar köy içine ki, muhtara şunu sorun, imama bunu sorun. Ananıza, bubanıza şunu sorun. Çobana, bekçiye sorun. Güya çocukların zeyni açılacakmış...açılır mı? Bebe dediğin, diz çöker hocasının önüne, verilen dersi dinler. Bu yeni yürüyüşler öldürecek bizi! (AS 1969: 136).

Kızılöz köyünün eğitim yönünden gelişmesini sağlamak amacıyla çalışan Amerikalı Buckley ve Çıragöz, çocukları derslere istekli hale getirmek için onlara birer tükenmez kalem ile tırtıklı defter dağıtırlar. Bunların yanı sıra çocuklara oyun oynamaları için misketler dağıtırlar (AS 1965: 136). Ders saatleri dışında öğrencilerin zamanlarını verimli geçirebilmeleri için köyde dana ve kuzu kulüpleri kurulur. Her öğrenci okula birer dana ya da kuzu götürür. Yine çocuklara uygulamalı tarım bilgileri öğretmek amacıyla bahçelerinin bir bölümüne soğan ve sarımsak ekmeleri istenir. Delikli tenekelerle sulamalar yaptırılır. Bu faaliyetlere “4 K Kulüp” denir. 4 K, kafa, kalp, kol ve kuvveti temsil etmektedir (AS 1969: 136). Böylelikle öğrencilere iyi birer çiftçi olmanın yolları öğretilir.

Kızılöz köyünde gerçekleştirilen bu faaliyetler, Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim-öğretim faaliyetlerine benzer özellikler taşımaktadır. Çünkü Köy Enstitüleri tarıma elverişli arazisi olan köylerin yakınlarında kurulmuştur. Buradaki amaç, öğrencilere, alternatif tarım tekniklerini ve modern hayvancılığı daha etkili şekilde uygulamalı olarak öğretmeyi sağlamaktır. Ayrıca Köy Enstitülerinde öğrencilere, arıcılık ve bağcılık yapma gibi çeşitli beceriler de öğretilirdi. Böylece Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenler gittikleri köylerde arıcılık bilmeyen köylülere arıcılık, bağcılık bilmeyen köylülere bağcılık öğretmekle doğal yaşamın onlara sunduğu olanaklardan faydalanmalarını yararlanmalarını sağlamaya çalışırlardı.

Romanın yedinci bölümünde karşımıza çıkan Yusuf öğretmen, Kızılöz köyünün değil Ankara'ya bağlı Emirler köyünün öğretmenidir. Sadece bu bölümde hakkında bilgiler verilen Yusuf öğretmen, Kızılöz köyünün kalkınması için uğraşan Cemal öğretmenin sınıf arkadaşıdır (AS 1969: 162).

Romanın yedinci bölümünde Yusuf öğretmen, sınıfındaki öğrencilere “Işık ve Ateş” konusunu anlatmaktadır. Derse başlamadan önce sınıfa çıradan lüks lambasına kadar ne bulmuşsa sınıfa araç olarak getiren Yusuf Alyanak, daha sonra bu araç-gereçleri kullanarak dersleri anlatmış sonra da öğrencilerden bunların resimlerini çizmelerini istemiştir (AS 1969: 162). Öğretmenin konuyu anlatmadan önce derse hazırlıklı gelmesi, öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştıracak materyalleri sınıf ortamına taşıması, onun öğretim yöntem ve teknikleri konusunda bilgi birikimine sahip olduğunu göstermektedir. Konuyla ilgili çeşitli materyallerin sınıfa getirilmesi öğrencilerin kalıcı öğrenmelerini sağlar. Öğretmen “Işık ve Ateş” konusunu anlattıktan sonra öğrencilere ışık kaynaklarının resimlerini yapmalarını söylemesi ve resimlerin altlarına da yaptıkları resimlerin adlarını yazmalarını istemesi öğretmenin dersler arasında bağlantı kurduğunu, öğrenilen bilginin diğer derslere transfer ettiğini göstermektedir. Öğretmen, resimlerini tamamlayan öğrencilere “aferin” diyerek onlara dönüt verir ve onların öğrenmelerini pekiştirir. Öğretmen, resmini tamamlayan öğrencisine, “Aferin, fenerin güzel olmuş. Sadece ‘fener’ deme, ‘Gemici Fener’ diye yaz. Yukarıya da ‘Işık ve Ateş’ yaz. Aferin...” (AS 1969: 163) diyerek öğrencilerini motive etmeyi ve ödüllendirmeyi de ihmal etmez.

Romanın diğer öğretmen karakterlerinden olan Ertan öğretmen, ders saatlerini köyde maden arayarak geçirdiğinden okulda herhangi bir öğretim faaliyeti gerçekleştirememiştir. Bu nedenle onun köydeki öğretim faaliyetlerinden söz edememekteyiz. Yine romanda adı geçen Nurten öğretmen, köyde çok kısa bir süre görev yaptığından onun da köydeki öğretim faaliyetlerinden söz edememekteyiz. Romanın sonlarına doğru olay örgüsüne katılan Tülay öğretmen hakkında ise romanda kısa bilgilere yer verilmiştir. Romandan yola çıkarak, Tülay öğretmenin ders saatlerine uygun şekilde derslere girip çıktığı, öğrencilerine

ödevler verdiği, bu ödevleri ertesi güne bırakmadan bizzat öğrencilerin evine akşam ziyaretleri yaparak kontrol ettiği (AS 1969: 279) bilgilerine ulaşabilmekteyiz.

Yazarın romanında, Emirler köyünde çalışan Yusuf öğretmenin öğretim faaliyetlerine detaylı bir şekilde yer vermesi, Amerikalıların yardım projesinin uygulamak için seçtikleri Kızılöz köyündeki öğretim çalışmalarına ise yeterince yer vermemesi yazarın da Amerikan yardımına sıcak bakmadığı fikrine ulaşmamıza sebep olmaktadır.

5.3 Tırpan

Romanın ilk basımı Remzi Kitapevi tarafından 1970 yılında yapılmıştır. İncelediğimiz eser ise aynı yayınevinin 7. basımıdır. Alıntılar bu baskıdan verilmiştir. Eser toplam 38 alt bölümden oluşmaktadır. Her alt bölüm ise ayrı başlıklar ile birbirinden ayrılmaktadır. Roman 1970 yılında TRT, 1971 yılında da TDK ödülünü almıştır.

Yazar romanın başında yazdığı ekte, Tırpan'ı yazma amacını ve sanattaki devrimci tavrını okuyucuya şu cümleleriyle anlatır:

Sanatta devrimci tavır, hayatı değiştirme tavrıdır. Kitaplarımız, bize ün sağlamak yada kalıcı olmaktan önce, toplumu devrim yönünde etkilemek içindir. Hayatı değiştirme amacına yönelmemiş bir sanat, insanın bilinçlenmesine ve birleşmesine yardım edemez. Bakıyorum, bazı arkadaşlar, kendini asan kızların öyküsünü yazıyorlar. Kızı, istemediği birine vermiş oluyorlar. Kurtulamayınca asıyor o da kendini. Eski öyküler de böyleydi. Ve hep böyle gidiyor. Bence bu, sanatta devrimci bir tavır olamaz. Bir ulusun da bu kızlar gibi davrandığını düşünelim, ne olur sonuç? Böyle olsak biz Ulusal Kurtuluş Savaşına giremezdik. Vietnam halkı, saldırgan Amerika'ya direnemezdi (TP 1970: 7).

Baykurt romanında yıllardır süregelen uygulamalara farklı bir açıdan yaklaşarak sanata devrimci bir tavır getirmeyi başarmıştır. Hep kötü sonla biten romanların aksine yazar bu romanında, suçsuz genç kızların kaderlerine karşı üstünlük

kazanmalarını sağlamıştır. Yazara göre, suçluların cezalarını bulması devrimci bir tavidir. Yazarın bu romanda yapmak istediği de budur. Yazar, asıl suçlunun kim olduğu konusunda okuyucuyu düşünmeye sevk eder ve suçlu kim ise öldürücü gücün onun üstüne yöneltilmesini ister. Bu amaçlarla yola çıkan yazar, ‘‘Tırpan’’ adlı altıncı romanında Ankara’nın kulağındaki Gökçimen köyünde Dürü adındaki bir genç kızın başından geçen olayları anlatır. Yazarın buradaki tavrı belirgin olarak, devrimcidir (TP 1970: 7).

5.3.1 Olay Örgüsü

Romanın olay örgüsü, yaşlı bir ağa ile evlendirilmek istenen genç bir kızın kaderine karşı koyma mücadelesi üzerine yapılandırılmıştır. Musdu evli, torun torba sahibi, takma dişleri olan yaşlı bir adamdır. Dürü ise henüz hiçbir şeyin farkında olmayan güzel, genç bir kızdır hatta çocuktur. Daha on üç yaşındadır (TP 1970: 50). Romanda eğitim, ikincil bir konu olarak ele alınmakla birlikte aslında genç bir kızın yaşlı bir ağa ile evlendirilmesi köyde yaşanan eğitim sorununu gözler önüne sermektedir.

Romanda olaylar, Kabak Musdu’nun evlerinin önünde ayva yerken gördüğü Dürü’yü beğenmesiyle başlar. Dürü, annesinin gözünde gülün yaprağından, çiğdemin çiçeğinden daha nazik olan bir kız çocuğudur. Yeşil gözlü, pembe yanaklıdır. İlkokulu bitireli bir yıl olmuştur (TP 1970: 50). Musdu ağa ise elli yaşındadır (TP 1970: 68). Gökçimen’e komşu Evcî köyünün ağasıdır. Köyde sahip olduğu geniş meyve bahçelerinden elde ettiği ürünlerle şehirde meyve ticareti yapan Musdu, bu yolla servetine servet eklemektedir. Baykurt’un romanlarında ağalar, köyde geniş topraklara sahip, ilçedeki parti başkanlarıyla araları iyi olan varlıklı kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğu işlerini bürokratik yollarla halleden ağalar, bunun karşılığında köylülerin oylarını iktidar partiye verdirmeye çalışırlar. Genellikle ağaların köylülerle ilişkileri de kötüdür. Musdu aynı zamanda evli ve çoluk çocuk sahibidir. Ancak Gökçimen köyünde evlerinin önünde ayva yerken gördüğü Dürü’yü beğenince eşi ve çocuklarını hiç

düşünmeden ikinci kez evlilik yapmaya karar verir. Malına ve mülküne güvenerek yoksul bir ailenin kızı olan Dürü'yü babasından ister. Dürü ile evlenme isteğini ise şöyle açıklar: “Ömrümüzü daha fazla çürütmenin nüzumu yok bu cinli karıyla. Para dersen var. Mal dersen gani. Vucutum da yerinde hamdolsun. Neye almayacakmışım?” (TP 1970: 40).

Kabak Musdu, Dürü'yü gördüğü gün onunla evlenmeyi kafasına koyar. Sonra aralarındaki yaş farkını gözetmeksizin bu konuyu Dürü'nün babası Velikul'a açar. Velikul ise köyün yoksullarındandır. Musdu'nun kendisiyle hayırlı bir iş için görüşmek istediğini duyunca, “Nasıl yani? Ne gibi hayırlı bir mesele? Ben de bal yok, peynir yok!” (TP 1970: 18) diyerek merakını dile getirir. Musdu'nun kızıyla evlenmek istediğini öğrenince şaşırır kalır. Eski muhtar Cemal ve Şakir Hafız'ın, kızıyla evlenmek isteyen Musdu'dan söz ettikleri süre içinde Velikul hiçbir tepki vermeden susar ve onları dinler. Romanda geçen, “Velikul susuyordu.” (TP 1970: 23), “Velikul hala susuyordu.” (TP 1970: 24) cümlelerinden Velikul'un kızının kendisinden yaşça büyük biri ile evlenmesine başlangıçta olumsuz baktığını söylemek mümkündür. Velikul susup onları dinlediği müddetçe Hafız Şakir ve muhtar Cemal, Musdu'nun mal varlığını anlata anlata bitiremezler. Velikul, kızının yaşı çok küçük olmasına rağmen Musdu'nun zenginliğine ve köylülerin söylediklerine güvenerek bu evliliğe sıcak bakmaya başlar. Anne Havana ise bu durumu duyar duymaz mahvolur, roman boyunca kızının Musdu ile evlenmesine engel olmaya çalışır.

Velikul, kızının küçük yaşta evlenmesine razı olmayan eşi Havana'yı döverek, onu bu evliliği kabul etmeye zorlar. Hatta Velikul evlerine misafir olarak gelen kadınları da Dürü'nün aklına girdikleri için dövmeye kalkar. Musdu ağa ile evlendirileceğini haber alan Dürü'nün ise dünyası başına yıkılmıştır. Dürü sürekli olarak ağlamaya, bir yerlere gizlenmeye başlar. Dürü'nün bu halinde bir tuhaflık olduğunu düşünen köylüler, onu bu ruh halinden kurtulabilmek için köydeki Şakir Hafız'a başvururlar. Hafız, Dürü'yü okuyup üfleyerek iyileştirmeye çalışır.

Dürü, Musdu ile evlenmeyi aklının ucundan bile geçiremez, onunla evlenmeyi ormandaki ayı ile evlenmeye tercih eder. Dürü, babasının ve köylülerin baskılarına dayanamayınca, istemediği kişilerle evlenmeye zorlanan diğer köy kızları gibi kendini asmaya karar verir (TP 1970: 144).

Baykurt'un çoğu köy romanında köylüyü bilinçlendirme görevini öğretmenler üstlenmişlerdir. Bu romanda ise köyün genç kızlarını güçlülere ve kaderlerine karşı koymaları konusunda bilinçlendirmek Uluguş'a verilmiştir. Uluguş, Gökçimen köyünde yaşayan yaşlı, yoksul ve yalnız bir kadındır. Kocasını on iki yıl kadar önce dünyadan göçüp gitmiştir. Kocasını ölünce "Uluguş" adı ona kalmıştır (TP 1970: 45). Kocasından bir de "tırpan"ı kalmıştır ona. Uluguş ile özdeşleşen tırpan, romanın sonunda olayların kilit noktasını oluşturacaktır. Uluguş, Baykurt'un romanlarında yer alan mücadeleci, kaderine boyun eğmeyen ve hakkını her şartta arayan karakteristik özelliklere sahip Kır Abbas, Temeloş, Elvan Çavuş gibi köyün bilge kişileri arasında yer alır.

Uluguş, Dürü'nün Musdu ile evlendirilmesine karşı direnç gösterir. Köy kızlarına anlattığı masallarla onların bilinçlenmelerine, kendi güçlerinin farkına varmalarına olanak sağlar. Dürü'nün Musdu'ya verildiğini duyan köydeki genç kızlar hemen Uluguş'un yanına koşarlar. Ona, Gökçimen'de yaşayan kızların kaderlerinde neden yaşlı adamlarla evlenmelerinin yazılı olduğunu sorarlar. Uluguş ise, "Bu kara yazılar bize kudureten yazılmış, sileriz sileriz çıkmaz. Silsek de, kazısak da çıkmaz..." (TP 1970: 46) der. Daha sonra kızları başına toplayarak, onlara bir halk masalı anlatır. Bu masalla, kızların birlik olup Kabak Musdu'yu yenmeleri gerektiği fikrini onların belleklerine yerleştirir. Çünkü bu olaylar böyle sürüp gitmemelidir.

Köydeki genç kızlar, Dürü ile Musdu'nun evlenmelerini önlemek için çeşitli planlar yapmaya koyulurlar. Ancak Dürü'nün düğün tarihi belli olmuştur bile. Kızlar, düğün günü gelmeden planlarını uygulamaya geçirirler ve babasının eli ve kolunu bağlayıp ahıra kilitlediği Dürü'yü kaçırmayı başarırlar. Bu haberi alan Musdu ise çılgına döner. Dürü'yü arama çalışmaları başlatmak için çavuş ve

askerleri köye getirtir. Askerler ellerindeki dinleme cihazlarıyla son derece titiz çalışarak Dürü'yü aramaya koyulurlar. Uluguş, Dürü'yü bulmak için Gökçimen köyüne gelen çavuştan uzun süre önce kaybolan tırpanını da bulmasını rica eder.

Dürü'yü bulunamayınca köylü kadınlar bu işin Uluguş'un başının altından çıktığını düşünürler. Aslında Dürü'nün kaçırılmasına da sevinirler. Çünkü geçmişte Gökçimen köyünde yaşayan birçok kız sevmediği kişilerle evlenmeye zorlandıklarından kendi canlarına kıymışlardır. Köylü kadınların Uluguş hakkındaki yorumları ise şöyledir:

Gı anam, siz bu Uluguş'u bir şey yerine koymuyorsunuz emme, çok iş var o kara naletin başının altında! Ne zamanın kır serçesi o? Deli meli değil vallaha! Cihanın bilmediğini bilir vallaha! Bütün bunları o belletiyor Dürü'ye. Cin işi şeytan işi diyorsunuz ne cin ne şeytan!...Emme eğer Uluguş anlatıyorsa, eferim o Uluguş'a ki, kafa varımış avratta! Heç insan ta Karakızın Haçça'nın kendini astığını hatırlayabilir mi? Hatırlayıp da bütün kendini asmış kızları birem birem Dürü'nün kafasına yerleştirebilir mi? (TP 1970: 157).

Romanda, Dürü'ye ve diğer kızlara yardım etme görevini tanrısal bir güçle üstlenen Uluguş, insanın kaderinin kendi elinde olduğuna inanır. Konuşmaları ve davranışları ile köyde deli ile veli arası bir kadın olarak bilinir.

Dürü, yapılan aramalar sonucunda gizlendiği evde bulunur ve babasına teslim edilir. Düğün hazırlıkları da kaldığı yerden devam etmeye başlar. Uluguş, romanın sonunda kilit rolü oynayacak tırpanını da bulmuştur.

Köy kızlarının yaptıkları Dürü'yü kaçırma planı tutmayınca Uluguş, Dürü'nün Musdu ile evlenmesini engelleyecek kusursuz bir plan yapar. Köydeki kızları başına toplar ve gizlice planını kızlara anlatmaya başlar. Uluguş'un planına göre Dürü, evlendikleri gece Musdu'yu bir tırpanla susturup evden kaçacaktır. Dürü'yü, anlaştıkları noktada Kahveci Linlin bekleyecek ve onun oradan uzaklaşmasına yardım edecektir.

Aradan kısa bir süre geçer ve düğün günü gelir. Musdu ile evlenen Dürü, düğün gecesi yatağında sızıp kalan Musdu'nun yanına usulca sokulur ve gelin

sandığından çıkardığı tırpanı Musdu'nun boş böğrüne olan gücüyle bastırır. Musdu'nun vücudundan fışkıran kanlar yatağa doğru akmaya başlar. Dürü tırpanı hemen oracığa bırakıp, bohçasını eline alır ve pencereden kaçar (TP 1970: 374). Kahveci Linlin, anlaştıkları yerden Dürü'yü alır ve birlikte Karatepe'yi aşarak yükseklerdeki dağlara doğru çıkarlar.

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı günü, Dürü'nün kurtuluş, Musdu'nun ise ölüm tarihi olmuştur. Radyolardan Ankara'daki kutlama haberleri gelirken, Evcî köyünden acı çığlıklar yükselir. Romanda o gün ile ilgili olarak şu bilgilere yer verilmiştir:

Çoğaldı radyo sesleri, davullar, zurnalar, marşlar, serhat türküleri birbirine karıştı. Yer yerinden oynuyordu Ankara'da!.. Cumhuriyet Bayramı kutlanıyordu. Demeçler, söylevler veriliyor, Gazi'nin sözleri okunuyordu... Gün kuşluk yerine çıkınca Evcî'de bir çığlık koptu (TP 1970: 379).

Musdu'nun ölüm haberi tüm köye yayılır. Köyün içi karışır. Jandarmalar Dürü'yü aramaya Gökçimen'e gelirler. Dürü köyde değildir ancak Gökçimen'den "Dürü bizde!.. Dürü bizde!.." (TP 1970: 382) sesleri yükselir. Tüm köylü Dürü'yü sahiplenmiştir.

Saflığı ve çocuksu tavırlarıyla tanıdığımız Dürü'nün romanın sonunda yaşadığı bu değişim kaderine karşı çıkmasının doğurduğu bir sonuçtur.

5.3.2 Köyde Eğitim Durumu

5.3.2.1 Öğretmen

Gökçimen köyündeki ilkokulda görev yapan Hüseyin adlı bir öğretmen vardır. Hüseyin on sekiz, on dokuz yaşlarında, lise üçten iki yıldır takıntılı olan bir öğrencidir (TP 1970: 253). Öğretmen olabilmek için gerekli okulları bitirmemiş olan Hüseyin, torpille bu göreve gelmiştir. Köyde geçici süre ile ücretli öğretmen olarak çalışmaktadır.

Lise üçten iki yıldır takıntılı olan Hüseyin (öğretmen), o yıl da sınıfını geçemezse okuldan atılacaktır bu nedenle köyde öğretmenlikten daha çok öğrencilik yapar. Hüseyin öğretmen, zamanının çoğunu evinde ders çalışarak geçirir, öğrencilerin derslerine gereken önemi göstermez. Köylülerin sorunları ile ilgilenmez. Amacı bir köy öğretmeni olup köylerde yaşamak da değildir zaten. Amacı Hukuk fakültesini kazanmaktır bu nedenle evinde sürekli testler çözer, denklemler kurar. Bu davranışları nedeniyle muhtar, Hüseyin öğretmeni görgüsüz, bilgisiz, biraz da saygısız bulur (TP 1970: 253). Hüseyin öğretmenin köydeki genel yaşantısı hakkında romanda şu bilgilere yer verilmiştir.

Habire ders çalışıyordu. Cebir kitapları, test kitapları getirmiş, kurşunkalemlerle sarı defterlere boyuna denklem kuruyor, denklem çözüyor, yanlış doğru işaretliyordu. Liseyi bitirmeyi verip üniversite giriş sınavlarına katılacaktı. Puan tutturabilirse Hukuk Fakültesine yazılacaktı... Ders çalışmadan artan vakitlerini de seks dergileri okumaya veriyordu. Okulun yanındaki eve kapanıyor, çıkmıyordu (TP 1970: 253).

Hüseyin öğretmen, köydeki eğitim-öğretim faaliyetlerine gereken önemi göstermez. Boş geçen yıllarını değerlendirmek için bu köyde çalıştığını söyler. Köyde vekil öğretmen olarak çalıştığı için okula teftişe gelen müfettişlerden de korkmaz. “Ben vekilim. Bugün var, yarın yoğun! Benimki, şunun şurasında boş geçen yıllarımı değerlendirmek! Sınavları kazandım mı tamam benimki!..” (TP 1970: 253) diyerek köyde bulunma amacını açıkça ifade eder.

Köylüler çocuklarının okulda kaliteli bir eğitim görmediklerinden bu yüzden de cahil kaldıklarından yakınır. Öğretmenin yanına gidip, “Yavu Üseyin Efendi, çocuklarımız cahil kalıyor, biraz dıggat et kardaşım!” (TP 1970: 253) diyecek olsalar, öğretmenin yine ilgisiz tavırlarıyla karşılaşır. Öğretmenin bahanesi ise hazırdır. Öğretmene göre, çocuk okutmak sadece varıllara özgüdür, yoksul köylülerin çocuk okutmaya güçleri yetmez. Yine ona göre, çocuklar ilkokulu bitirseler bile gidecekleri bir ortaokul, ortaokulu bitirseler de gidecekleri bir lise yoktur. Yoksul köy çocukları köydeki davaları gütmeye, saban işlerini yapmaya ya da şehirdeki montaj yapan fabrikalarda işçilik yapmaya mahkumdurlar.

Öğretmen, bu işlere yetecek kadar bilgiyi de okulda öğrencilere öğrettiğini söyler (TP 1970: 253-254).

Köylüler, Hüseyin öğretmenin köydeki görevinden alınması için çeşitli girişimlerde bulunurlar. Ankara'ya gittiklerinde müdür ve vali yardımcılarını ile görüşerek onlara köylerinde yaşadıkları öğretmen sorununu anlatırlar. Birkaç sefer Kızılca'ya gidip durumu Maarif'e bildirirler. Vekil öğretmen ile köylerinin kalkınamayacağını söylerler ama Maarif'ten, "Vekili şehre verip öğretmeni köye yollamak olmaz! Bekleyin öğretmen çoğalsın, çevre köylerle birlikte sizin köye de yollarız bir tane!" (TP 1970: 254) cevabını alırlar.

Öğretmenlik görevini tam anlamıyla yerine getirmeyen, öğrencilerin okuyup ilerlemeleri için hiçbir özveride bulunmayan Hüseyin öğretmen, köylülerin toplumsal sorunlarıyla da ilgilenmez. Dürü, düğün öncesinde kaçırıldığında tüm köy karışır. Dürü'yü bulmaya köye askerler gelir, evlerde izinsiz aramalar yapılır. Öğretmenin ise bu olayların hiçbirinden haberi olmamıştır. Köylülerin evlerinde izinsiz arama yapılmasının suç olduğunu bilen muhtar, bunu bir dilekçe ile eserlendirmek ister. Kendisine yardımcı olması için öğretmenin evine giden muhtar, onun tüm olaylardan habersiz olduğunu öğrenince şaşırır kalır. Ona olan kızgınlığını şu sözleriyle dile getirir:

Yavu kardaşım! Hazratı Atatürk, Cumhuriyeti gençliğe amanat etti. Sen nasıl gençsin! Köyün içi alt üst oluyor. Ne Cumhuriyet kaldı, ne bir şey! Kabak Musdu, mahkemeden karar felan almadan evlerde darama yapıyor... sen burada oturmuş cebir çözüyorsun, eferim valla!.. (TP 1970: 254).

Bu sözler üzerine tutanağı yazmayı kabul eden Hüseyin öğretmen, ileride geleceğinin tehlikeye girebileceğini düşünerek sorumluluk almak istemez ve dilekçenin altına imzasını atmaz.

Yazar, o dönemde var olan ve günümüzde de hala devam etmekte olan öğretmen sorununa dikkat çekmek amacıyla romanında böyle bir öğretmen tiplemesine yer vermiş olabilir. Bu romanın yazılmasının üzerinden yaklaşık kırk yıl geçmesine rağmen ülkemizdeki öğretmen sorununun halen devam ettiği görülmektedir.

Romanda karşımıza çıkan diğer bir öğretmen karakteri ise Musdu'nun köyü olan Evci'de çalışan Özkan öğretmendir. Ankara Öğretmen Okulu mezunu stajyer bir öğretmen (TP 1970: 350) olan Özkan, Musdu'nun düğünü olduğu gün, okulda öğrencilerle birlikte Cumhuriyet Bayramı'nı kutlama hazırlıklarını yürütmektedir. Musdu okula giderek öğretmeni düğününe çağırır ve düğünü için dersleri paydos etmesini ister. Öğretmene, "Cumhuriyet Bayramı'nı iki gün sonra kutlarsın, kutlamazsın, bu köyde benim sözüm yürür diyerek göz dağı verir. Öğretmenin de düğüne katılmaktan başka çaresi kalmaz.

5.3.2.2 Öğrenci

Romanda adı verilen tek öğrenci olan Dürü, bir önceki yıl ilkokuldan mezun olmuştur. Annesi, Dürü'nün yaşını belirtmek için, "Beşi bıldır bitirdi." (TP 1970: 50) der. Dürü'nün ilkokuldan sonra başka bir okula devam etmesi olası değildir çünkü babası Velikul, onun evlenme kararını çoktan vermiştir. Romanda verilen bu bilgiler dışında Dürü'nün okuma isteğinden ayrıca söz edilmemiştir.

Gökçimen köyündeki okula devam eden öğrenciler hakkında romanda genel hatlarla bilgiler verilmiştir. Romanda geçen, "Çocuklar, kimi içerde, kimi dışarıda, habire kayrak oynuyorlardı." (TP 1970: 254); "Çocukların birkaçı parmak kaldırdı." (TP 1970: 324); "Okulda çocuk var...Okulda çocukları korkutuyor" (TP 1970: 325) gibi ifadeler, okula devam eden öğrencilerin varlığı konusunda bizleri bilgilendirmektedir. Ancak romanda, okula devam eden kız ve erkek öğrencilerin sayıları ve bu öğrencilerin kaçınıcı sınıfa gittikleri hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

5.3.2.3 Okul

Yoksul bir köy olan Gökçimen'in yıkılıp gitmekte olan bir okulu vardır. Romanda Gökçimen köyü betimlenirken köyün dikkat çeken bir özelliği olarak, okulun

önündeki bayrak direğinde asılı Türk bayrağı gösterilir. “Yoksul Gökçimen köyü...Yıkılıp gitmekte olan bir okulu, soluk kiremitleriyle, tatillerde direğine çekilen yamalı soluk bayrağıyla hüznü bir göçmen evi gibi görünüyordu.” (TP 1970: 353).

Gökçimen’deki ilkokulun bir de bahçesi vardır. Okulun yan tarafında ise Hüseyin öğretmenin kaldığı bir lojman bulunmaktadır (TP 1970: 254).

5.3.2.4 Öğretim Programı

Köydeki eğitim sorununa çözüm getirecek kişilerin başında olan Hüseyin öğretmen, öğretmen okulu mezunu olmadığından öğretim programını uygulayacak yeterli donanımına da sahip değildir. Köyde geçici bir süreliğine vekil olarak çalıştığından köydeki eğitim-öğretim işlerini de yeterince önemsemez.

Romanda liseyi bitirebilmek için sürekli olarak evinde ders çalıştığı bilgisine ulaştığımız Hüseyin öğretmenin derslerde uyguladığı öğretim yöntem ve teknikler hakkında çok sayıda bilgiye ulaşamamaktayız. Romanda kısaca değinilen bir eğitim durumu, öğretmenin sınıfta öğrencilere beslenme eğitimi vermesidir (TP 1970: 323). Öğretmen, öğrencilere içmeleri için süttozu dağıtır fakat öğrenciler bir süre sonra süttozunu içmeyi bırakırlar. Bunun nedeni ise öğrencilerin, diğer köydeki arkadaşlarının öğretmenlerinden, Amerikan malı olan süttozunun kendilerine ve ülkelerine bir faydası olmadığını öğrenmeleri olmuştur (TP 1970: 324). Öğrencilerin Amerikan malı olan süttozunu arkadaşları onları uyarınca kadar içmeye devam etmeleri, öğretmenlerinin onları bu konuda yeterince bilinçlendirmediğini göstermektedir.

Öğretmeni teftişe gelen müfettişin derste öğrencilerle birlikte gerçekleştirdikleri etkinlikleri öğretmenin derslerde uyguladığı eğitim ve öğretim faaliyetlerine örnek olarak değerlendirebiliriz. Müfettişin öğrencilere yaptırdığı okumalar, tahtada çözdürdüğü problemler, yazdırdığı yazılar öğretmenin derslerde öğrencilere

yaptırdığı birer etkinlik olarak sayılabilir. Çünkü müfettişler öğretmenlerin okulda yaptıkları çalışmaları denetlemek amacıyla okullara gelirler. Gökçimen köyüne öğretmenleri teftişe gelen müfettişler de tam anlamıyla görevlerini yerine getirmezler. Müfettişler öğrencilerin kılık kıyafetlerini kontrol eder, birkaçını okutur, birkaçına sorular sorar, topluca bir İstiklal Marşı okutur sonra da birkaç resmi eseryi inceleyip Ankara'daki makamlarına geri dönerler. Muhtar, köylerine gelen müfettişlerin etkili bir çalışma yapmadıklarını şu cümleleriyle anlatmaktadır:

Yılda bir müfettiş geliyor, çocukların üstlerini başlarını, tırnaklarını yokluyor, bit var mı diye yakalarına bakıyor, ikisini üçünü tahtaya kaldırıp problem çözdürüyor, üçüne dördüne okuma yaptırıyor, yazılarına bakıyor, topluca bir de "İstiklal Marşı" söyletip gidiyordu. Bazen okul demirbaşlarının defterlerini inceliyor, gelen giden evrak defterine bakıyor, Ankara il merkezine dönüp raporunu yazıyordu (TP 1974: 253).

5.4 Köygöçüren

Romanın ilk basımı Remzi Kitapevi tarafından 1973 yılında yapılmıştır. İncelediğimiz eser ise aynı yayınevinin 1974 yılında yapılan 2. basımıdır. Roman toplam elli beş alt bölümden oluşmakta, her alt bölüm de ayrı başlıklarla birbirinden ayrılmaktadır.

Kitabın arka kapağında yazar, bu romanı yazma sürecini şöyle açıklamaktadır:

Epeyden beri kafamda gezen bu romanı Mamak Askeri Cezaevinde yatarken geliştirdim. Bitmedi, Ankara Sivil Merkez Cezaevine geçtim. Yapacak başka bir iş yok. Yazma olanağı yok. Ne yapayım? Vurdum voltamı, saatin zembereği gibi kurdum kurdum romanımı. Çıkınca da hemen yazdım. Gerçi bu romanda doğrudan doğruya cezaevi geçmiyor. Ama halkımızın macerasına cezaevinden bakıyorum. Ne rastlantı, hem de Cumhuriyet'in 50. yılında! Ve başka bir rastlantı, bu notu yazdığım gün, kesinleşmiş bir cezayı çekmek üzere gene cezaevine giriyorum. Yeni voltalara, yeni romanlara...

5.4.1 Olay Örgüsü

Romanının olay örgüsü Ankara'daki başyaverin odasında başlayıp Konya'nın Kantarma köyüne kadar uzanmaktadır. Bir göç romanı olan Köygöçüren, çok geniş bir olay örgüsüne ve kişi kadrosuna sahiptir.

Roman, köydeki değişmelere karşı çıkan tutucu Kuran kursu hocası ve köy imamı ile köye yenilik ve ışık götürmek için çalışan idealist köy öğretmeni arasında yaşanan çatışmayı konu edinmektedir. Yazar böylece köydeki eğitim sorununu gözler önüne sermiştir.

Kantarma köyü toprağı sert, susuz, kurak ve geniş bozkırlardan oluşan bir köydür. Bölgenin iklimi hem köylüleri hem de köyde yaşayan hayvanları olumsuz yönde etkilemektedir. Romanda Kantarma köyüne ilişkin şu bilgiler verilmiştir:

Bitki, hayvan, insan ve bütün topraklar, dereler, çay kıyıları, köyler, bütün doğa kakırdar kalır bu çukurda, bu çanakta. Yıllık yağışın 25 santime düştüğü olur. O da mevsiminde düşmez. Genellikle kuzeydoğudan esen yeller kurudur. Hem de serttir, kazır toprağı, sürer oradan oraya...Orta Anadolu düzlükleri, bozkır sınırını aşmış, çöl sınırına varmıştır. Yıllık yağışın 25 santimden de aşağı düştüğü, hele bu yağışın kısa ve baharın ilk ayna dağıldığı yerlerde kertenkelenin bile ayakları yanar yazın. Toprak tohumunu ödemez. Durulmaz olur oralar (KG 1974: 346).

Köyde yaşanan su sorununa eş değer olarak köylüler, çocuklarının dini eğitim alamadıklarından yakınır. Bu nedenle köylerine gelen başkandan ilk olarak köye bir Kuran kursunun açılmasını isterler. Köylülerin ikinci istekleri de köylerine su getirilmesi olur. Köylülerin ilk istekleri gerçekleşir ve köye bir Kuran kursu açılır, kursa da bir kurs hocası görevlendirilir (KG 1974: 139). Köylünün isteğıyle köye devlet tarafından atanan kurs hocası Ermenekli Nurettin, öğrencileri okuldan uzaklaştırmak için onlara, resim yapmanın günah olduğunu, kitaplarda şeytanların dolaştığını ve okulda gavurluk öğretildiğini (KG 1974: 151) söyler. Ermenekli hoca amacında başarılı olur ve öğrencilerin yarısı okula devam etmemeye başlar. Durum böyle olunca, öğretmen ile kurs hocası karşı karşıya gelirler.

Kurs hocasının dış görünümü ve sesi insanları derinden etkileyen bir havaya sahiptir:

Gözleriyle önde, arkada, hasta, sağlam, küçük, büyük, ne kadar adam varsa bir anda hepsini tarıyor, hepsini etkisi altına alıyordu. Çoğunlukla Türkçe sözler kullanıyor, Arapça sözleri bilgisinin derinliğini kanıtlamak, topluluğu daha çok etkilemek için arada bir harcıyordu (KG 1974: 202).

Sefer öğretmen, öğrencileri en iyi şekilde eğitebilmek ve köylülere aydınlatabilmek amacıyla köyde büyük bir çaba gösterir. Öğrencilerine, ‘‘Onuncu Köy’’ün öğretmeni gibi aydınlanma hikayeleri anlatarak onları eşitlik ve adalet konularında bilinçlendirmeye çalışır. Öğretmen bu kez, Roma tarihinden Grakhus kardeşlerin hikayesi anlatır. Tiberius Grakhus toprak reformu yaparak, toprakları halka eşit olarak dağıtmak istediği için öldürülmüştür (KG 1974: 138). Öğretmen bu hikaye yoluyla öğrencilerinin gelecekteki düzeni değiştirebilmelerinin kendi ellerinde olduğunu onlara anlatmaya çalışır. Eğitim yoluyla köy kalkınmasını sağlamaya çalışan Sefer öğretmen, idealist öğretmenlerin yaşadığı hazin sonu yaşayarak Kantarma köyünden Adıyaman’ın bir köyüne istek dışı görevlendirilir.

Kantarma’da yaşayan çocuklar dini eğitim almaya başlamışlardır, ancak köydeki susuzluk sorununa bir türlü çözüm yolu bulunamamıştır. Köyün kalkınıp ilerlemesi için çabalayan muhtar ile Hıdır, ilçede yaşayan ve köylülere yardımcı olmaktan mutluluk duyan Dr. Zihni ile görüşmeye karar verirler. Demokrat Parti ilçe başkanı olan Dr. Zihni, köylülerin dostu ve yardımcısıdır. Dr. Zihni’nin babası da köylü olduğu için tüm köylülere yakını sayar ve onlara yardımcı olmaya çalışır. Farklı siyasi görüşlere sahip köylülerden de yardımını esirgemeyen Zihni, seçim dönemi yaklaştığından daha çok oy kazanabilmek amacıyla köylülere daha çok hizmette bulunur. Yapılan görüşmeler sonucunda, genç bir mühendis ile eşi köye keşif çalışması yapmak üzere gelirler. Aradan geçen uzun bir sürenin ardından tekrar sonda yapmak için köye gelirler. Köyde yapılan su arama çalışmalarının köye uğursuzluk getireceğini söyleyen köy imamı, köylülere korkutarak bu amaçlarından vazgeçmeleri için uğraşır. İmam İbrahim, köylülere bilinçlendirmeyi ve köyü kalkındırmayı kendisine amaç edinmiş öğretmeni hiç sevmez. Bununla da kalmayıp köylülere öğretmen aleyhinde kışkırtmaya çalışır.

Baykurt'un eserlerinde din adamlarına sıkça rastlamaktayız. Bu kişiler çoğunlukla dini insanlar üzerinde korku unsuru olarak kullanırlar. Böylelikle köylüyü istedikleri yönde hareket ettirmeye, kendilerine kul köle yapmaya çalışırlar. İmam İbrahim de Kantarmalı köyündendir, köye yabancı biri değildir. Köyün muhafazakarlar kanadında yer alır. Köylülerin sorunlarının çözülmesinde onları batıl inançlara sevk eder. İmam İbrahim'in dilinden cinler, yılanlar, çıyanlar düşmez. Çünkü köylüyü korkutarak yola getireceğini bilir. Köyde yapılan su çıkarma çalışmalarında bile cinlerin işi olduğunu söyleyen imam, köylüyü korkuya düşürür:

Cenaballahın en sınıgılı mahluğu evran, hemi bizim köyü, hemi cinlerin şehirini bekliyor. Eğerkine bu evran olmasın, cinler bi takkada bizim köyün altını üstüne getirir. Biz cinlere bi şey yapamayız amma cinler bizi uçurur (KG 1974: 199).

Yapılan tüm su arama çalışmaları sonuç verir ve köyde su bulunur. Ancak çıkan su, köylüleri hayal kırıklığına uğratar; çünkü su acıdır ve içme suyu olarak kullanılmamaktadır (KG 1974: 253). Kaynağından gür bir şekilde çıkan su, çıktığı alandan başlayarak çevresindeki tüm alana yayılmaya başlar. Tüm köyde, köylüler tarafından adı bilinmeyen bir ot yetismeye başlar. Bu otlar zamanla köyün her tarafını sarar. Bu sefer de köylüler bu adı bilinmeyen ottan kurtulmaya çalışırlar. Bunun için önce su kaynağını kapatmaya çalışırlar, başarılı olamayınca valilikten yardım isterler. Ancak verdikleri tüm uğraşlar boşa çıkar, otlar köylülerin baş edemeyecekleri bir hal alır.

Köylülerden bazıları köyü saran otlarla başa çıkamayınca şehre göç etmeye karar verirler. Köyünün kalkınması ve gelişmesi için uğraşan köylülerin başında gelen Hıdır da şehre göç edenler arasındadır. Amerikan Sargısı'ndaki Temeloş, Tırpan'daki Uluguş gibi mücadeleci bir ruha sahip olan Hıdır, onlardan farklı birkaç özelliğe sahiptir. Bunlardan birincisi, yaşının onlar kadar ilerlememiş olmasıdır. Daha otuz yaşındadır (KG 1974: 154). İkincisi ise köye su getirme mücadelesinde başarısız olan Hıdır'ın bu sonucu kabullenerek köyü terk etmeye kalkmasıdır. Dr. Zihni'nin önerisiyle muhtar Musa da köyü terk eder. Sonunda köyde tek bir aile kalır. Bu aile, evli olan Hıdır'ın gayri resmi ilişki yaşadığı

Teslime'nin ailesidir. Milli mücadele gazisi olan Ümmet ile eşi Selverce köyde yalnız başlarına kalırlar. Ümmet, sözüne güvenilen, saygı duyulan ve fikirlerine değer verilen birisidir. Halk Partisi taraftarıdır ve partisine kesinlikle söz söyletmez. Köydeki diğer partililerle de bu yüzden çatışma halindedir. Ümmet, “Bu yaşıma kadar Amerikan unu yimedim, bundan keri de sokmam eve, ölürsem tertemiz ölürüm...” (KG 1974: 382) diyerek Amerikancı zihniyete de karşı olduğunu belirtir. Kantarma köyünü yaşanmaz hale getiren yabancı otlarla mücadele etmek yerine şehre gitmeye karar veren köylülerin aksine Çil Ümmet köyde kalmaya karar verir.

Köyün her tarafında arsızca çıkan otları incelemek amacıyla köye bir ekip gelir ve ekibin başında bulunan profesör bu otun adının “köygöçüren” olduğunu açıklar (KG 1974: 411).

Gerekli ön araştırma ve tetkikler yapılmadan çıkarılan su, tüm köylünün yaşamının değişmesine sebep olmuştur. Köy yaşamından şehir yaşamına geçen köylüler şehir yaşamına uyum sağlamaya çalışırlar. Bu süreçte öz benliklerini giderek kaybetmeye başlarlar. Çoğu köylü, köylerinden ayrılmalara sebep olan şehirli insanlara karşı içlerinde kin besler. Dr. Zihni'nin yaşadığı apartmanda kapıcı olarak işe başlayan muhtar Musa, şehirli kadınlarla hatta Zihni'nin eşiyle yasak ilişki yaşayarak onlara karşı duyduğu öfkeyi hafifletmeye çalışır. Onu tanıyanlar, “Köyün hamsalak Musa'sı şehirde akıllanmış, uyanık birine dönüşmüş.” (KG 1974: 591) derler. Şehir yaşamıyla birlikte Musa'nın dış görünümünde de değişimler başlar. Melahat'ın isteğiyle bıyıklarını kestiren Musa, kendine çeki düzen vermeye başlar. Saçlarını geriye doğru tarar. Musa, kızları Şerife ve Ümmü'yü şehirdeki bir okula göndermeyi çok ister. Bunun için de elinden gelen her şeyi yapacağını söyler. Gerekirse tütün içmeyecek, çocuklarını okula gönderecektir. “Nolursa olsun, çocukları okutacaz... Tütün içmem, gine okudurum benimkileri!..Yani başka çaremiz yok.” (KG 1974: 503).

Musa'nın Melahat Hanım ile yakınlaşmasının bir diğer sebebi de çocuklarının eğitimini onun sunduğu imkanlardan faydalanarak sağlamaktır. Melahat hanımın,

üç çocuğu okutmak ve giydirmek gibi bir adağı vardır. Musa ile aralarında bir yakınlaşma başlayınca, Musa'nın çocuklarını okutmaya karar verir. Ayrıca Melehat Hanım, Hıdır'ın oğullarını da okutacağına söz verir. Eşi Zihni'den şehirdeki Devrim Ortaokulu müdürü ile görüşmesini isteyen Melehat Hanım, eşi aracılığıyla Doğan, Duran ve Şükrü'yü bu okula yazdırılır. Musa'nın eşi, sanki öksüzlermiş gibi çocuklarına bir başkasının yardım etmesine üzüldür. Musa onun bu üzüntüsüne gülerek, "Boş versene hısımm! Dert mi şu söylediğin? Domuzdan kıl koparmak sevap demiş..." (KG 1974: 523) diyerek zenginlerin mallarından faydalanmada hiçbir sakınca görmediğini açıkça ifade eder. Hıdır ise dönemin karşıt iki partisine de yakınmış gibi davranarak partidekileri kullanmaya çalışır. Şehir yaşamıyla birlikte köylülerin eski hallerinden eser kalmaz.

Kantarma köyü boşalınca köyün arazilerini zenginler ve bürokratik kişiler almaya başlarlar. Köylülerden bazıları tarlalarını satamadıkları için üzüldürlerken, şehirliler de almadıkları için üzüldürler. Köylülerce satılan tarlaları almak için harekete geçenlerden biri de Dr. Zihni'dir. Bankadan kredi çeken Dr. Zihni, köy tarlalarından birini çok ucuz bir fiyata alır. Köy arazisine yabancılar sahip olunca tekrar köyde su arama çalışmaları başlatılır. Çalışmalar sonunda köyde tatlı su bulunur. Devlet kredileriyle toprak sahipleri köyü yeni baştan inşa ederler. Kuyuların başına şarteller takılır ve elektrik direkleri dikilir. Bağ ve bahçeler düzenlenir. Köyün yeni sahipleri tarafından köy bir tatil köyüne çevrilir. Su ile birlikte köyün çehresi de değişir.

Köyün yeni hali şöyledir:

Evlerin yarısı yıkılmıştı. İnsanı sanki baykuşlar karşılayacaktı. Köy öyle bir duygu veriyordu karşıdan. Dört ayın içinde tanınmaz olmuştu tarlalar. Otun imi timi kalmamıştı. Kanlan kayıp olup gitmişti. Kanaletler birbirine eklenerek diziliyordu. Elektrik direkleri dikilmiş, kuyuların başlarına şarteller takılmıştı. Kitleyip çelik dolaplara almışlardı şartelleri. Tarlalar düzenlenmiş, toplulaştırılmıştı. Büyük, geniş bölünmüştü (KG 1974: 555).

Bir süre sonra Hıdır ve Teslime köyde tek başına kalan Çil Ümmet'i ziyaret etmeye giderler. Gittiklerinde köyü tanıyamazlar. Köyün geçirdiği değişimi gören

Hıdır şaşkına döner. Arazileri ellerinden gittiği, en önemlisi de mücadeleyi yarıda bıraktığı için çok üzülen Hıdır, “Başımızı kurtardık ama köyü batırdık.” (KG 1974: 565) der. Çil Ümmet ve eşi, romanın sonunda diğer köylüler gibi pişmanlık değil köyde kalmanın mutluluğunu yaşarlar.

Romanda, yer alan “Cumhuriyet’in kırkinci yılına geliyoruz...” (KG 1974: 432) ifadesi 1963 yılı öncesi ve sonrasındaki döneme şahitlik eden olayların romana konu edinildiği bilgisine ulaşmamıza yardımcı olmaktadır. Bu dönem Köy Enstitüleri hakkında olumsuz söylentilerin çıkmaya başladığı dönemi içine almaktadır.

5.4.2 Köyde Eğitim Durumu

5.4.2.1 Öğretmen

Kantarma köyünde görev yapan Sefer ve Yusuf adında iki öğretmen vardır. Yusuf öğretmen, İvriz Köy Enstitüsü’nden yeni mezun olmuş bir öğretmendir. Köydeki okulda birinci ve ikinci sınıfları birlikte okutmaktadır (KG 1974: 178). Boyunbağı bağlamayı seven Sefer öğretmen, Kız Öğretmen Okulu’nda gündüzlü okuyan Meral adlı bir kızdan hoşlanmaktadır. Sürekli bekarlıktan ve köyün şartlarından dert yanan Sefer öğretmen belki evlenmek belki de eğlenmek amacıyla sık sık şehre gider. Yusuf öğretmen sık sık şehre gidince köyün sorunlarını tek başına Sefer öğretmen üstlenir.

Sefer Yılmaz idealist, mücadelecî ruha sahip bir köy öğretmenidir. “Onuncu Köy”ün öğretmeni gibi köylüyü aydınlatmayı kendine görev bilmiştir. Öğretmen, köye Kuran kursu açılınca kadar köyde hiçbir sorun yaşamaz. Ancak Kuran kursu başlayınca çocukların yarısı okula devam etmemeye başlar (KG 1974: 151). Durum böyle olunca öğretmen ile kurs hocası karşı karşıya gelirler. Ermenekli hocanın etkisinde kalan öğrenciler, okul alfabesindeki bütün resimlerin başlarını ve boyunlarının koparır, resimlerde yer alan gözleri kalemle bastıra bastıra kör

ederler (KG 1974: 151). Çünkü kurs hocası onlara, resimlerin şeytanları temsil ettiğini, resim yapmanın günah olduğunu söylemiştir. Öğretmenin bu sözlerinden etkilenen çocuklar okula devam etmedikleri gibi okul eşyalarına da zarar vermeye başlarlar.

Öğretmen, kurs hocasının yanına giderek ona bu yaptığının yanlış olduğunu hatırlatmak amacıyla şunları söylemeyi düşünür:

Yavu kardeşim hocafendi, benim okulumdan ne istiyorsun? Kanuna göre sen benim okuttuğum yaşların çocuklarını okutamazsın. Aleyhimde atıp tutmakta amacın ne? Halkımız okuya okuya kör mü oldu? Niçin okumanın bu kadar aleyhinde konuşuyorsun? Bırak çocukların devamı aksamasın... (KG 1974: 151).

Ancak öğretmen, kurs hocasıyla yapacağı bu konuşmanın kavgayla biteceğini hissedince düşündüklerini söylemekten vazgeçer. Çünkü Kurs hocası öğretmeni görünce “domuz görmüş” gibi olmuştur (KG 1974: 152). Bu nedenle öğretmen, öğrencilerin okula devam etmeme sorununu daha farklı yollardan çözüme kavuşturmaya çalışacaktır.

Kurs hocası, öğretmenin gelecekte yaratacağı uyanmış milletten ve tüm sömürgeci tutumlara direnen kuşakların yetişerek egemen sınıfları yerlerinden etmelerinden korkmaktadır. Hıdır, kurs hocasının öğretmene neden düşman olduğunu şu cümlelerle açıklar:

Tabi! Onlara göre siz bir düşmansınız. Yeni yazıyı getiren siz, medreseleri gapatan siz, hocaların yeygisini kesen siz, siz Milli Mücadelecilerin öğretmenleri, halkın gözünü açmak için çalışan, muskayı, üfürüğü beğenmeyen, sülûge sömürgene düşman güzel öğretmenler... (KG 1974: 153).

Sefer öğretmen, öğrencilerine Roma tarihinden Grakhüs kardeşlerin hikayesini anlatarak onları aydınlatmaya çalışır. Bu hikayede, Tiberius Grakhus toprak reformu yaparak toprakları eşit şekilde halka dağıtmak ister. Bu nedenle de öldürülür. Öğretmen bu hikaye aracılığıyla öğrencilerinin ileride okuyup birer vali, birer vekil olduklarında Grakhus gibi adaletli bir reformcu olmaları gerektiğini söyler. Ancak zengin ağaların tutucu ve güçlü olduklarını bu nedenle

de reform yapmanın çok zor olduğunu da onlara hatırlatır. Öğrenciler bu gibi durumlarda halkla güçlerini birleştirerek başarılı kazanabileceklerini bilirler. Öğretmen tahtada yazılı olan Tiberius Grakhüs'ü beşinci sınıflara yazdırır ve onlara bu konuyla ilgili sorular soracağını söyler (KG 1974: 183).

Öğretmen köyde yaşadığı eğitim sorunlarına çözüm yolları bulabilmek amacıyla yaşadığı sıkıntıları yazıya döker, bildiriler yayınlayarak sesini geniş kitlelere duyurmak ister. Yazılarında, Amerikan yardımının ulusal eğitimimizi olumsuz etkilediğine, yabancı uzmanların ülkemizden çekip gitmeleri gerektiğine ve köy çocuklarının eğitim olanaklarından yoksun kaldıklarına yer verir (KG 1974: 431). Köyün ilerlemesi için uğraşan öğretmenin bu yazıları dikkat çeker ve hakkında soruşturmalar başlatılmasına neden olur. Sonunda öğretmen Kantarma köyündeki görevinden alınır ve Adıyaman'ın Taşlıyazı köyüne gönderilir. Muhtar Musa, öğretmenin köylerinden ayrılmak zorunda kalmasına çok üzülür fakat onun gittiği köylerde de aydınlanmacı tavrından ödün vermeyeceğinden emindir. Musa, öğretmenin ideallerinden vazgeçmeyeceğini bildiğini şu cümleleriyle anlatır:

Bu sefer de o köyün çocuklarına başlarsın, “Gıraküs, bağaküs, köyeküs, başganhazratlarınaküs...” ne marağ ediyorsun adamım? Bu bağ olmazsa o bağ, o bağ olmazsa, toşbağanın hesap, onun öte yanındaki bağ!.. (KG 1974: 431).

5.4.2.2 Öğrenci

Kantarma köyünde, birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar olan her sınıf düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrenciler vardır. Bu sınıflardan üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıfları Sefer öğretmen okutur. Sefer öğretmenin sınıfında toplam otuz dört öğrenci vardır. Bu öğrenciler arasından iki kız, yedi tane de erkek öğrenci beşinci sınıfta okumaktadır (KG 1974: 178). Yusuf öğretmen ise birinci ve ikinci sınıfları birlikte okutmaktadır. Ancak romanda onun sınıfında kaç öğrenci olduğu hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir.

Okul binası tek bir sınıftan oluştuğundan köyde ikili öğretim yapılmaktadır. Sabahları üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflar okula giderlerken, öğleden sonra birinci ve ikinci sınıflar okula giderler.

Romanda adı ön plan çıkan öğrencilerden biri, Sefer öğretmenin öğrencisi aynı zamanda da Hıdır'ın oğlu Doğan'dır. Dördüncü sınıfa giden Doğan, çalışkan ve başarılı bir öğrencidir. Okuldan sonra eve geldiğinde kendine verilen bir iş olursa onu yapan yoksa hemen derslerine çalışmaya koyulan Doğan, kızları imrendirecek kadar güzel yazı yazar. Önce ödevlerini yapan Doğan sonra da onları dosyasına koyar (KG 1974: 189). Ödevleri o kadar güzel olur ki herkes ödevini ondan alıp yapmak ister. Doğan, Sefer öğretmenin derslerde beşinci sınıflara anlatırken öğrendiği Grakhüs kardeşlerin hikayesini evde anne babasına anlatır. Köyde sonda çalışmaları yürütülürken iş makinesinin başında nöbet tutan babası Hıdır'la gurur duyan Doğan, babasının kendinden tüfeğini getirmesini istediğinde büyük bir iş yapmanın sevincini duyarak evlerine doğru koşar. Kafasında çok büyük birinin adı vardır: Grakus. “Koştu. Öyle koşuyordu ki büyük işlere karışmanın sevinciyle, koşmadı, uçtu. Aynı zamanda kafasındaki çok büyük bir adı mırıldandı evlerinin merdivenini çıkarken: “Gı...ra...küs!..” (KG 1974: 215). Hıdır, Sefer öğretmenin de gelecekte başarılı olacağına inandığı oğlu Doğan'ın öğretmen olmasını çok istemektedir. Doğan da babası ile aynı fikirdedir. Beşinci sınıfı bitiren Doğan, İvriz Köy Enstitüsü sınavına girer. Merakla beklediği sınav sonucu bir türlü kendisine ulaşmaz. Bir yaz günü sonuç esersi eline ulaşan Doğan'ın tüm hayalleri yıkılmıştır çünkü sonuç sınavdan başarısız olduğunu göstermektedir. Hıdır ve Sunacık da bu sonuca çok üzülürler. Kantarmalı köylüler ise bu sonuca hiç şaşırmadıklarını şu cümlelerle ifade ederler: “Haha! Okumak kim, Hıdır'ın oğlu kim?..Her okuyacam deyen okusaydı, dağ daş alim olurdu!.. (KG 1974: 376). Sunacık ve Hıdır'ın üzüntüsünü hafifletmek için Teslime, komşu köylerdeki çoğu çocuğun da sınavı kazanamadığını, ekmeğin artık aslanın ağzında olduğunu bu nedenle çocuklara yapabilecekleri birer meslek bulmaları gerektiğini söyler. Teslime, çocukların sınavı kazanamamalarına sebep olan kişilerin öğretmenler olduğunu söylemişçesine:

Hatip'tan da altı çocuk girmiş, heç birini...Hatunsaray'dan yedi çocuk girmiş heç birini...Çumra'dan 43 çocuk girmiş heç birini...gazandıramamışlar! Anam okullarda aslanın ağzına geçti! Böyle giderse Duran da gazanamaz, Şükrü de gazanamaz! Yeter de gazanamaz! Bir zenaate balım verelim bunları Hıdır ağam? Gidip geliyorsun şehere, bir gulaklaş eyi kötü...ne olacak bunlar? (KG 1974: 378) der.

Sefer öğretmen sınıfta öğrencilerine yönelerek, “Beşlere soruyorum kim yapacak içinizden bu dediğim reformları?” (KG 1974: 183) dedikten sonra dokuz kişilik beşinci sınıftan 19 el havaya kalkar. Diğer sınıflardaki öğrenciler de bu soruya cevap vermek için parmak kaldırmışlardır. Öğretmen, “Dörtlerden Nazım, Kemal...İndirin evladım, siz beş değilsiniz. size gelecek yıl soracağım...” (KG 1974: 183) der. Romandaki bu bilgilerden Nazım ve Kazım adlı öğrencilerin dördüncü sınıfa gittikleri bilgisine ulaşabilmekteyiz. Romanda adı geçen Hıdır'ın küçük oğlu Duran da köydeki ilkokula devam etmektedir. Duran sabahçıdır.

Kantarma köyünde çıkan “Köygöçüren” otu, Hıdır ve ailesi gibi çoğu ailenin kendi topraklarından ayrılmalarına neden olmuştur. Aileleriyle birlikte şehirde yaşamaya başlayan çocukların da hayatları değişmeye başlamıştır. Eski muhtar Musa'nın oğlu Şükrü ile Hıdır'ın çocukları Doğan ve Duran, Dr. Zihni'nin eşi Melahat Hanım'ın yardımıyla şehirdeki bir ortaokula yazdırılırlar. Kantarma köyünün muhtarı Musa ile yasak ilişki yaşayan Melahat Hanım'ın üç çocuğu okutmak ve giydirmek gibi bir adağı vardır (KG 1974: 524). Musa ile olan yakınlığı nedeniyle bu üç köylü çocuğu okutmaya karar verir. Eşi Dr. Zihni'ye rica ederek onların Devrim Ortaokulu'na yazdırılmasını sağlar. Hıdır ve Musa çocuklarını okula kayıt ettirebilmek için önce onları fotoğrafçıya götürürler. Sonra gerekli evrakları tamamlar ve çocuklarını okula yazılırlar. Çocuklar kendileri gibi köyden şehre göç etmiş bir ailenin çocuğu olan Beşir ile tanışılırlar. Onun her şeyi bildiğini düşünürler ve ona bilgisinden dolayı hayran kalırlar. Beşir, arkadaşlarına gittiği bir sinemayı anlatınca Doğan ve Duran da sinemaya gitmek isterler (KG 1974: 552).

5.4.2.3 Okul

Kantarma köyünde öğrencilerin devam ettikleri bir okul binası bulunmaktadır. Ancak romanda, okul binası hakkında ayrıntılı bilgilere (okulun boyası, pencereleri, çatısı, önündeki bayrak direği vb.) yer verilmemiştir. Sadece romandan, köyde bir okul binası bulunduğu ve okul binasının tek bir sınıftan oluştuğundan bilgisine ulaşabilmekteyiz. Çünkü köyde ikili öğretim yapılmaktadır. Sabahları üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflar okula giderlerken, öğleden sonra birinci ve ikinci sınıflar okula giderler.

Romanda köylüler, çocuklarının dini eğitim almaları için köye kuran kursu hocası görevlendirilmesini isterler. Bu isteklerini, “...yeni nesillerin dini yönten eğitimi başıboş bırakılamaz. Okul var, cami de olacak...” (KG 1974: 84) diyerek ifade ederler. Yine köye gelen ilçe başkanı köylülere, “Okulunuz var mı?” (KG 1974: 87) diye sorar. Köylüler, okulun durumunu anlatmaksızın sadece “Var...şimdi tatil!” (KG 1974: 87) diye cevap verirler.

5.4.2.4 Öğretim Programı

Romanda, okulda uygulanan öğretim programına ilişkin olarak, Sefer öğretmenin derste öğrencilere, Grakhüs kardeşlerin hikayesini anlatması örnek olarak gösterilebilir. Öğretmen, beşinci sınıflara bu hikayeyi anlatırken, onlarla aynı anda öğrenme faaliyetlerine devam eden diğer sınıflar da (üçüncü ve dördüncü sınıflar) bu hikayeyi dinlerler (KG 1974: 178). Hatta öğretmenin sorduğu sorulara içlerinden bazıları doğru cevaplar verirler. Öğretmen yıllık planda daha Roma Tarihine gelmemiştir fakat bu hikayeyi öğrencilere anlatma heyecanı içindedir. Öğretmen, öğrencilere bu hikayeyi anlatarak dersi işlemeye başlar. Öğretmen bu hikayeyi şöyle anlatır:

...işte öyle bir durummuş o zaman! Varsıllar çok varsıl, yoksullar da her yıl geri geri gidip daha yoksul oluyorlarmış. Reform yapmaktan başka çare yokmuş. Yeniden dağıtmak gerekiyormuş toprakları. Senatörler hep varsıl. İçlerinden tek tük bile çıkmıyor yoksullardan yana konuşan. Böyle bir ortamda Tiberius Grakhüs seçilip çıkıyor. Diyor toprakları yeniden dağıtacağım ilk iş olarak, herkesin toprağı eşit olacak, ne artık ne eksik...Ama ne yapıyorlar Tiberius Grakhüs’ü biliyor musunuz? Yandaşlarıyla birlikte öldürüyorlar. Böyle

namussuzdur bu tutucu millet! Ve niçin tutucu millet! Çünkü çok tarlası vardır, yoksulların ölüsünü gömecek toprağı yokken...Neyse öteki kardeşinin başına gelenleri de başka zaman anlatacağım... (KG 1974: 179).

Öğretmen, konuyu öğrencilere anlattıktan sonra öğrencilerden bu hikayeyi defterlerine yazmalarını ister. Ayrıca öğretmen, öğrencilere, yazılı sınavda bu hikayeyi soracağını, doğru bilenlere de beş vereceğini söyler (KG 1978: 179).

Öğrencilerin derslerden alacakları en iyi not “beş”tir. Öğretmen, öğrencileri derslere özendirip onları yüreklendirmeye çalışır. Öğretmen beşinci sınıflara olan dersini anlattıktan sonra üçüncü sınıflara geçer. Onlara da problemler çözdürür. Öğretmen, “İğne kazar gibi fiske fiske kazıp delmeye çalışıyordu geleceğin şafağına açılan tünelin geçirimsiz kayalarını. İğnenin ucuyla geçmeye çalışıyordu önüne çıkan granitleri.” (KG 1974: 179).

5.5 Keklik

Romanın ilk basımı 1975 yılında Remzi Kitapevi tarafından yapılmıştır. İncelediğimiz eser ise aynı yayınevinin 1980 yılında yapılan 4. basımıdır. Roman toplam 44 alt bölümden oluşmaktadır.

Romanda olaylar, bir köy çocuğı olan Yaşar’ın kekliğıyle arasında kurduğı duygusal bağ üzerine yapılandırılmıştır. Yaşar’ın çok sevdiği ve evcilleştirdiğı kekliğı çeşitli sebeplerle elinden alınır. Bu olay, romandaki olayların başlamasına sebep olur. Romanın ilerleyen bölümlerinde kekliğın Yaşar’a kavuşturulması romanın olay örgüsünü şekillendirecektir. Yazar bu olayları anlatırken dönemin Amerikancı tutumuna da göndermede bulunur. Çünkü roman, Amerikancı tutumun ağır bastığı dönemi anlatmaktadır. Yazar, küçük köylü bir çocuğı romanının merkezine alarak dönemin emperyalizm ve anti-emperyalizm çatışmasını kendi toplumsal ve siyasal merceğinden geçirerek işlemektedir.

Romanda, dönemin siyasilerinden olan Başbakan Süleyman Demirel ve eşi Nazmiye Demirel ile Cevdet Sunay'ın oğlu, doktor Atilla Sunay da birer roman kahramanı olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

5.5.1 Olay Örgüsü

Romanın ana karakteri olan Yaşar, on iki yaşlarında köy okulunu yeni bitirmiş bir köy çocuğudur. İlkokuldan sonra okula devam edemediği için ailesine köy işlerinde yardımcı olabilmek amacıyla köyde yaşamak zorunda kalmıştır (KK 1980: 5). Geleceğe yönelik okuma hayalleri olan Yaşar, köylülere faydalı olmak için okumak ister, zengin olup köylülere hava atmak için değil. Yaşar bu hayalini şöyle anlatır:

Bir delik bulsam, oradan geçip bir okula girebilsem, söz temsili okuyup bir yararlı beceri, bir geçerli yetki kazanabilsem; bunları gelip köyümde kullanmak, köylülerime göstermek isterim. Yukarıdan bakmam köylülerime. Büyüksünme bilmem.” (KK 1980: 11).

Yaşar ve ailesi elli haneden oluşan, Ankara'nın Dökülcek köyünde yaşarlar. Bu köy küçüktür, ama köyün ormanlarında tilki, tavşan, keklik, ördek, sülün, domuz gibi çeşit çeşit hayvan yaşamaktadır. Dökülcek'in toprakları verimlidir. Tarlalarında çeşitli meyve ve sebzeler yetiştirilir. Bu yüzden köyün her tarafı yemyeşildir. Yazar, köy ile ilgili olarak şu betimlemelerde bulunur:

Elli kadar evi damıyla köyümüz ayak altında. Mısırları, kabakları dambaşlarına çıkarıyorlar yavaş yavaş. Soğanları kazıp seriyorlar bir uçtan. Yakında bağlar bozulur. Şarapları, boğma'ları çıkarırlar...Köyümüzün tarlaları...Kıraçlar...Kır tepeler...Büklerimiz ta Çayırılı'nın oraya kadar uzanıyor. Yabaniğdeleri, ılgınlar, yarpuzlar, ufak ufak ahlatlar, kırmızı sarı yemişli alıçlar. Böğürtlen, yemişen, karamuklar, topal söğütlar; yarı yeri sazlık, yarı yeri hasır otlarıyla, kamışlarla kaplı özlar... Arada çayırıklar... (KK 1980: 8).

Dökülcek'in ormanlarındaki hayvan zenginliği sebebiyle köye avlanmak için gelen yabancı ziyaretçi sayısı da çok olur. Köylüler, “Yıllardır Kırıklı'dan gelirler minibüslere dolup...Şimdi Amerikalılar geliyor sık sık.” (KK 1980: 14) derler. Köylülerden bazıları ile köyün varsıllarından Karami, kendi çıkarları için

Amerikalılarla arasını iyi tutmaya çalışırlar. Karami, Amerikalıları kendi evinde misafir eder, onları memnun ettirebilmek için güzel ve temiz çarşaflar içinde yatırır, evinde yedirir içirir. Köydeki yoksul ailelere ise yüksekte bakar ve onları cahil bulur. Yaşar'ın annesi Karami için, "Herif Karami değil Harami!" (KK 1980: 102) diyerek onun zalimliğini anlatır.

Yaşar'ın çok sevdiği bir kekliği vardır. Keklik çok güzel bir görünüme ve sese sahiptir. Bu nedenle tüm köylüler Yaşar'ın kekliğine hayran kalırlar. Romanda keklik şöyle betimlenmektedir: "Gakburak...gak gak...gak...Sabah akşam böyle ötüyor tatlı tatlı. Boynu basık, göğsü çilli, güzel bir keklik" (KK 1980: 47). Yaşar o kadar sever ki kekliğini onu yanından hiç ayırmaz. Keklik evde onlarla birlikte yaşadığı için evcilleşir. Yaşar'ın abisi Ali, kekliği şöyle anlatır: "Bir de elcik oldu ki! Biz elcik deriz. Salınıyorsun evin içine geziniyor, uçup gitmiyor. Biraz gitse dönüp geliyor" (KK 1980: 48). Yaşar zamanla içten bağlanır kekliğe ve her gününü onunla geçirmeye başlar.

Yaşar'ın çok sevdiği bir de dedesi vardır. Onunla birbirlerinin gözlerinin içine bakarak anlaşılırlar. Elvan Çavuş, torunlarını özellikle de Yaşar'ı çok sever. Yaşar dedesi ile aralarındaki sevgiyi anlatmak için şunları söyler: "Tabii asıl sevdiği benim, dedemin...Bu saklı bir şeydir. Aramızda. Bunu bir o bilir, bir ben." (KK 1980: 6). Elvan Çavuş mücadeleci, haklının yanında yer alan bilge tiplerden birisidir.

Yaşar'ın babası Seyit ise Yaşar gibi saf ve temiz kalplidir. Annesi, Yaşar'a, "Babacığın gibisin! O da senin gibi safın teki" (KK 1980: 60) diyerek onu babasına benzettiğini belirtir. Seyit'in köyde işleyeceği toprağı yoktur bu nedenle şehirde kapıcılık veya odacılık gibi işleri yapma hayalleri kurmaktadır. Köylere avlanmak için gelen Amerikalılara da iş bulabilme umuduyla yakın davranır. Yaşar, babasının şehirde yaşama isteğini ise şöyle anlatır: "Dünyanın en üşengeç adamı babam. Ona şehirden iş olacak. Amerikalıların yanından, okullardan, odacılık, kapıcılık..." (KK 1980: 22).

Seyit bir gün iş bulabilmek amacıyla köylüsü kapıcı Tacir Ali'yi ziyarete gider, orada apartman sakinlerinden biri olan Amerikalı Harpır bey ile tanışır. Harpır, Türkiye'de Tuslog adlı bir Amerikan şirketinde uçak mühendisi olarak çalışmaktadır. Şirket, Türk hükümetine hava ikmali ve uçak satışı yapmaktadır (KK 1980: 89). Harpır, dış görünümü itibariyle tipik bir Amerikalıdır. Romanda şöyle betimlenmektedir: "İnce kamış gibi uzamış, üfürsen yıkılacak kadar ince, gökgöz, sarı tüy bir Amerikalı idi. Kalın camlı, kalın çerçeveli bir gözlük gözlerinde." (KK 1980: 86). Harpır, Baykurt'un "Amerikan Sargısı" romanındaki Bobby karakterinden farklı bir Amerikalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Harpır, Bobby'nin aksine Türk insanının hassasiyetinden yoksundur. Harpır, köy insanına uzak davranışlarıyla okuyucunun dikkat çeker. Harpır'ın ava meraklı olduğunu öğrenen Seyit, iş bulabilmek umuduyla onu köylerine davet eder. Dökülcek köyüne gelen Harpır, Yaşar'ın kekliğine hayran kalır ve ona sahip olabilmek için onu satın almak ister. Bu teklifi kabul edilmeyince, kekliğe karşılık olarak bu kez de arabasını teklif eder. Ancak bu teklifi de Yaşar tarafından geri çevrilir. Seyit'in iş bulabilme umuduna, köylülerin ısrarı da eklenince Seyit, oğlunu hiç düşünmeden kekliği Harpır'a hediye eder. Bu olay, Yaşar ve dedesi için zor ve acı günlerin başlangıcına sebep olur.

Keklik, Harpır'ın evinde bir kafes içinde yaşamaya başlar. Yaşar'ın ise kekliğinden ayrı kaldığı her gün işkence gibi geçmektedir. Yaşar'ın bu halini gören Elvan Çavuş, torununa dayanamaz ve kekliği geri alabilmenin yollarını düşünmeye başlar. Yaşar ve dedesi önce haklarını hukuksal yollardan aramaya çalışırlar, kaymakamın yanına giderek durumu ona anlatırlar. Kaymakamın ilgisiz tavrından bir sonuç çıkmayacağını anlayınca, Ankara'ya, Nazmiye Demirel'in yanına giderek durumu ona anlatmaya karar verirler. Çünkü Nazmiye Hanım, yardımseverliğiyle tanınmaktadır. Yaşar ve dedesi kendilerine yardım etmesi için ondan ricada bulunurlar. Nazmiye Hanım da onlara yardım sözü verir. Elvan Çavuş, Nazmiye Hanım için, "Bir dünya koku geldi birlikte...Boylu boslu, etli butluydu. Balcan dolmasına benziyordu." (KK 1980: 202) diyerek ona olan hayranlığını dile getirir. Daha sonra ise, Cevdet Sunay'ın oğlu Atilla'nın yanına giderek ondan da kendilerine yardımcı olmalarını isterler.

Yaşar ve dedesi kekliği geri alabilmenin yollarını ararken Harpır, iş için söz verdiği Seyit'in güvenlik soruşturmasını gizliden gizliye yürütmeye başlar. Dede ve torun kekliği geri alabilmek için ilgili kişilerle yaptıkları görüşmelerden sonra bu sefer de Harpır'ın kendisi ile konuşmaya karar verirler. Önce Harpır'ın işyerine giderler sonra onun oturduğu apartmanın önünde saatlerce onu beklemeye başlarlar. Ancak bir türlü ona ulaşamazlar. Ona ulaşamadıkları gibi apartman sakinleri tarafından şüpheli bir durum yarattıkları gerekçesiyle polise şikayet edilirler. Sonra da ifadeleri alınmak üzere karakola götürülürler. Karakolda işkenceye varan uygulamalara maruz kalırlar. Yaşar, karakolda kendi yaşadıklarını unuttur ve dedesini düşünmeye koyulur: "Kolumdan çektiler. Vurdular sırtımdan...Yıktilar yere...Biri tutuyor, diğeri vuruyordu. Dedemi de böyle yatırdılarsa ehvaah!.." (KK 1980: 237). Süleyman Demirel'in yardımıyla karakoldan çıkarılan dede ve torun, kekliği almadan köye gitmemeye kararlıdır.

Yaşar ve Elvan Çavuş, Harpır'ın evinin önünde kekliği geri almak için beklemeye devam ederler. Akşamları ise kaldıkları hana geri dönerler. Sabah tekrar Harpır'ın apartmanının önünde beklemeye başlarlar. Apartmanda yaşayan üniversite öğrencileri, Yaşar ve Elvan Çavuş'u evlerine misafir ederek onlara yardımcı olmak isterler. Romanda olayların çözüme kavuşturulmasında kilit rol oynayan üniversiteli gençler, Harpır ile aynı apartmanda oturan beş arkadaşdır. Aynı dairede oturan bu beş arkadaşın hepsinin amaç ve idealleri vardır. Bu beş arkadaştan biri, YSE'de çalışır. Biri, Tosyalı Ekrem'dir. Ekrem, Gazi Eğitim'de okur ve matematik öğretmeni olacaktır. Halil, Hukuk'ta; Naci ise Orta Doğu mimarlıkta okumaktadır. Romanda kekliğin geri alınmasında büyük rol oynayan Turgut ise, Siyasal Bilimler Fakültesi'nde okumaktadır (KK 1980: 266-267). Turgut'un babası doktordur, annesi ise Amerikan Kız Koleji mezunudur. Turgut, burjuva sınıfı bir ailenin çocuğu olmasına rağmen yardıma muhtaç insanların halinden anlar ve onlara yardım etmeyi kendine ilke haline getirir.

Bu sefer de üniversiteli gençler, dede ve toruna yardım ettikleri gerekçesiyle karakola götürülürler. Yaşar'ı kekliğine kavuşturmak isteyen üniversiteli gençler bu olaydan yılmayarak planlarını yapmaya devam ederler.

Bir köylü çocuk ve bir Amerikalı arasında geçen keklik olayı, basın yayın organlarının da dikkatini çeker. Gazeteciler olayın ve şahısların fotoğraflarını yerinde çekerek gazetelerde yayımlarlar. Böylece olay uluslararası bir boyuta taşınmış olur.

Olaylar devam ederken Harpır'ın başka bir yere atandığı haberi duyulur. Harpır ve eşi evlerinde taşınma hazırlıklarına başlarlar. Bunu fırsat bulan üniversiteli gençler, kekliği kaçırma planlarını uygulamaya geçerler. Bu planlarında onlara, apartmanda yasak ilişki yaşadıkları Sema ve Nezahat hanımlar da yardımcı olacaklardır. Harpır ailesinin apartmandan taşınacakları son gün Sema Hanım, alışverişe çıkan Betty'ye eşlik ederek planlarını uygulamaya koymaları için zaman kazanmaya çalışır. Yaşar ve Elvan Çavuş da kendi kekliklerine birebir benzeyen bir kekliği köyden getirerek gençlere teslim etmişlerdir. Evin temizliğini üstlenen, kapıcı Tacir Ali'nin eşi Gülcan evde kimse yokken Yaşar'ın kekliğiyle köyden getirilen kekliği yer değiştirir. Üniversiteli Turgut ve sevgilisi Sema Hanım Samanpazarı'nda kekliği Yaşar'a teslim ederler. Keklik, Yaşar'ı görünce ötmeye başlar. Yaşar mutluluktan uçacak gibidir.

Seyit hakkında yürütülen güvenlik soruşturması, Seyit'in Amerikan karşıtı bir partiye olan yakınlığına ilişkin çıkan söylentiler sebebiyle olumsuz sonuçlanır. Bu haberi alan Seyit'in tüm umutları yıkılır. İş bulabilmek umuduyla oğlunun kekliğini feda eden Seyit, oğlu ve babasını bulabilmek için Ankara'ya gitmeye karar verir. Onların perişan hallerini görünce tüm yaptıklarından pişman olur.

Yaşar, türlü mücadeleler vererek kekliğine kavuştuğu için gücün, hedefinden şaşmadan, önüne çıkan engellere göğüs gererek kazanıldığının farkına varır. Kendi gücüne inanır ve geleceğe daha umut dolu bakmaya başlar. Yaşar, "Biraz taşlı, kesekli, dikenli bir gelecekti gördüğüm. Ama apaydınlık olmuştu önüm." (KK 1980: 374) der.

5.5.2 Köyde Eğitim Durumu

5.5.2.1 Öğretmen

Romanda, olayların yaşandığı Dökülcek köyünün Haluk adlı bir öğretmeni vardır. Amerikalıların sık sık ziyaret ettikleri Dökülcek köyünde çalışan Haluk öğretmen, köylüleri Amerikan faaliyetlerine karşı bilinçlendirmeye çalıştığı için bu köydeki görevinden alınarak başka bir köye görevlendirilir. Öğretmenin köyden sürülmesine, köyün varsıllarından olan Karami ve Paşacık sebep olmuşlardır. Haluk öğretmenin yerine köye bir süre öğretmen görevlendirilmez (KK 1980: 182). Daha sonra köye, öğretmenlik mesleğinden uzak, gerekli bilgi ve becerilere sahip olmayan ücretli öğretmenler ya da yedek subaylar görevlendirilmişlerdir (KK 1980: 13). Bu nedenle köydeki eğitim-öğretim faaliyetleri aksamak zorunda kalmıştır. Romanın ana karakteri olan Yaşar da, ilkokul öğreniminin bir kısmını vekil öğretmenlerin verdikleri eğitimle yarım yamalak tamamlamıştır.

Haluk öğretmen, köydeki Amerikan hayranları ile anlaşamaz. Çünkü öğretmenin ülkenin kendi insanlarının gücüne ve ülkenin kendi yeraltı ve yer üstü kaynaklarına güveni tamdır. Haluk öğretmen, derslerinde öğrencilerine Amerikalılar hakkında bilgiler vererek onları kendi ülkelerine sahip çıkmaları konusunda bilinçlendirmeye çalışır. Bunu yaparken de öğrencileri ülkelerinin bağımsızlığına önem vermeleri konusunda uyarır. Yaşar, Haluk öğretmenin derslerde kendilerine anlattıklarını hiç unutmaz. Haluk öğretmen, derslerde öğrencilerine şunları anlatmıştır:

Türkiye Atatürk'ün gününde bağımsız oldu, şimdi o bağımsızlık görünüşte var, aramıza girip bizi içimizden bağladılar. Sat bakalım bakırını, demirini başka devletlere. Satamazsın! Al bakalım makineleri, mermileri başka devletlerden. Alamazsın! Kazık mazık, sadece Amerika'dan alacaksın!.. Ucuz pahalı, Amerika'ya satacaksın!.. (KK 1980: 13).

Yaşar, dedesi Elvan Çavuş'un Amerikan karşıtı sözlerini, "Okulda öğretmenimiz de böyle dedi bir gün." (KK 1980: 13) diyerek destekte bulunur.

Yaşar, Haluk öğretmeni çok sever ve onu hiç unutamaz. Yaşar, girdiği Köy Enstitüsü sınavından başarısız olmasını da Haluk öğretmenden sonra köylerine gelen vekil öğretmenlere bağlar. Yaşar, köye gelen öğretmenler hakkında şunları söyler:

Karami'yle Paşacık attırdılar bu öğretmeni. Adı Haluk'tu. Afyon'dan gelmişti. Sonra hep vekil öğretmenleri, yedek subayları verdiler, biz de yarım vurum çıktık. Sınava girdim Sağlık Okuluna, Hasanoğlu'na; kağıdım gelmedi gelmiyor... (KK 1980: 14).

Yaşar, kekliğiyle mutlu günler geçirdiği yazın sıcak günlerinde, köylerindeki temiz havayı derin derin içine çeker. Kollarını açar kapar, eğilir doğrulur, kısa jimnastik hareketleri yapar. Haluk öğretmenin ona derslerde kazandırdığı bir alışkanlıktır bu. Yaşar bu hareketleri yaparken mutluluk duyar. Öğretmeninin dersteği ifadelerini hala unutmayan Yaşar, o günlere ait anılarını şöyle anlatır:

Gün ısıtıyor haggaten. Ilık, tertemiz havayı çektim ciğerlerime. Kollarımı açıp kapadım. Eğildim doğruldum. Köy okulunda cimnastiği sevmezdim, ama yalnız bunu severdim. “Deriiiiin nefes... al!” derdi öğretmenimiz. Alırdık hep birlikte. “Tut tut ciğerlerinde temiz havayı! Ver!” derdi, verirdik birden. Şimdi kendi kendime alıp veriyorum arada bir (KK 1980: 8).

Yaşar, çok sevdiği kekliği elinden alınınca mutsuz günler geçirmeye başlar. Torununun üzüntüsüne dayanamayan Elvan Çavuş, kekliği geri alabilmek için önce hukuki yollara başvurmaya karar verir. Yaşar ve dedesi kaymakam ile görüşmeye giderler. Kaymakam, Elvan Çavuş'un konuşmalarından onun Amerikan karşıtı fikirlere sahip olduğunu sezer. Onun bu fikirlere sahip olmasını ise köyün öğretmeninden kaynaklandığını düşünür. Kaymakam, “Öğretmeniniz mi verdi size bu akılları?...Kim ekti bu tohumları kafanıza?” (KK 1980: 182) diyerek köylüyü Amerikan karşıtlığına köy öğretmenin kışkırttığını ima eder. Kaymakam, “Mutlaka bir kışkırtma var bunda!” (KK 1980: 183) diyerek kalemını geverek, düşünmeye devam eder.

5.5.2.2 Öğrenci

Romanda, köydeki ilkokula devam eden öğrencilerin varlığından da söz edilmemiştir. Sadece romanın ana karakteri olan Yaşar'ın öğrencilik yıllarına ilişkin anlattığı anılardan yola çıkarak köydeki öğrenci profili hakkındaki bilgilere ulaşabilmekteyiz. Romanda, köydeki ilkokula devam eden öğrencilerin varlığından bahsedilmemesi, köydeki okulun kapanmış olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Muhtemelen köyün çocukları da o köyde öğrenimlerine devam edememişlerdir.

Romanın ana karakteri olan Yaşar, köy okulunu yeni bitirmiştir. Köyde devam edeceği bir okul yoktur. Yoksul bir ailenin de çocuğu olduğundan komşu köy ve ilçelerdeki okullara da devam edemez. Bu nedenle öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalır. “Yaşar on ikisinde. Köy okulunu bitirdi. Bir yere gidemedi. Kaldı köyde.” (KK 1980: 5). Ancak Yaşar, okumaya istekli bir öğrencidir. Eğitimine devam etmek amacıyla ilkokulu bitirdikten sonra çeşitli okulların sınavlarına girer. Bu sınavlardan biri de Hasanoğlu Köy Enstitüsü sınavıdır. Yaşar büyük bir heyecanla sınav sonucunu beklemeye koyulur ancak sınav sonuçları bir türlü eline ulaşmaz. Geleceğe umutsuz bakmaya başlayan Yaşar'a dedesi “askere gittiğinde bir beceri, sanat öğrenirsin” (KK 1980: 14) diyerek onu telkin etmeye çalışır. Ancak Yaşar, okul çağının geçtiğinin farkındadır. Daha kendisinden büyük olan ağabeyi Ali askerliğini yapmamıştır. Yaşar, içinde bulunduğu durumu şu cümlelerle ifade eder: “Sınava girdim Sağlık Okuluna, Hasanoğlu'a; kağıdım gelmedi gelmiyor. Dedem diyor: “Askerlikte sanat öğrenirsin!” daha Ali ağıam yapmadı, ne zaman sıram gelecek de gidip sanat öğreneceğim, geçiyor çağım!..” (KK 1980: 14). Yaşar okumayı, köyün çaresizliklerinden kurtulup bir beceri ve yetki edinmek için istemektedir. Amacı, edindiği bilgileri köylülerle paylaşarak onlara yardım etmektir. O, varsıllar gibi okuyup şehirde kalmayı değil köyde kalıp köylülerin elinden tutmayı istemektedir. Yaşar içindeki okuma isteğini şöyle anlatır:

Bir delik bulsam, oradan geçip bir okula girebilsem, söz temsili okuyup bir yararlı beceri, bir geçerli yetki kazanabilsem; bunları gelip köyümde kullanmak, köylülerime göstermek isterim. Yukardan bakmam köylülerime. Büyüksünme bilmem (KK 1980: 11).

Romanda adı geçen öğrencilerden birisi de Yaşar'ın abisi Ali'dir. Ali on yedi yaşındadır (KK 1980: 47). O da köydeki ilkokulu bitirmiş, sonrasında okula devam edememiştir. Okul çağı da geçtiğinden geleceğe daha da umutsuz bakmaktadır. Ali, köyde sıkışmış kalmıştır, ne gideceği bir okul vardır ne de uğraşacağı bir işi, bir sanatı. O da askere gitmeyi, bir sanat öğrenmek için istemektedir. Yaşar, abisinin içinde bulunduğu çaresizliği şu cümlelerle anlatır:

Gömülmüş kalmış çamura, çıkamıyor. Daha yaşı on yedi. Üstü açık köyde ufku kapalı. Ne iş var, ne okul ne de malına, varlığına heves edecek bir kız. Alırlarsa askere alacaklar. Bekliyor ne zaman yapacak vatani görevini? (KK 1980: 47).

Gülnare, romanda adı geçen kız öğrencilerden birisidir. Yaşar'ın okul hatta sınıf arkadaşı olan Gülnare de ilkokulu bitirdikten sonra öğrenimine devam edememiştir. Yaşar, onu anlatırken, “Okulda yan yana çok oturduk” (KK 1980: 17) der. Gülnare aynı zamanda Yaşar'ın sevdiği kızdır. Yaşar onu çok sevdiği çilli kekliğine benzetir.

Bakıyordum göğsünün çillerine. Gülnare'min gözlerine benziyordu gözleri. Şaşıyordum, tıpkı onun simasıydı siması. Bir insanla bir kuş birbirini nasıl bu kadar andırır? (KK 1980: 12).

Yaşar, Ali ve Gülnare yoksul ailelerin çocuklarıdır. Üçü de ailelerinin maddi olanaksızlıkları nedeniyle ilçedeki okullara devam edememişlerdir. Yaşar'ın Gülnare hakkında yaptığı açıklamalardan o dönemdeki yoksul kız çocuklarının ilkokuldan sonra okula devam etme ihtimallerinin erkeklerden daha düşük olduğunu bilgisine ulaşabilmekteyiz. “O da benim gibi yoksul evin evladı. Babası anası şişinemez varsılız diye...O da ben de, çıktık köy okulundan. Ben bir yere gidemedim. Gülnare hiç gidemez zaten.” (KK 1980: 17).

Gülnare, başarılı bir öğrencidir. Yazısı, yaptığı resimleri çok güzeldir. Yaşar ile birlikte hem kendi evlerinde hem de onların evlerinde ev ödevlerini yapmışlardır. Yaşar, okul yıllarını hiç unutamaz. Anılarını hatırladıkça da Gülnare'ye olan sevgisi bir kat daha artar. Yaşar, Gülnare ile yaşadıklarını şöyle anlatır:

Çok bizim evde, onların evde özet çıkardık, ödev yazdık. Onun yazısı benimkinden iyiydi. Öyle de güzel yapardı resimlerini. Verirdim benimkileri, boyardı. Cecimin üstüne kapanırdık ikimiz. Soluklarımız birbirine karışırdı. Hiç öpmedim onu. Hiç tutmadım elinden, saçından. Bir gün elim eline değdi, yana-yazdım (KK 1980: 17).

Romanda adı geçen diğer kız öğrenciler ise, Karami'nin kızları Nevin ve Nesrin'dir. Bu iki kız kardeş, Yaşar, Ali ve Gülnare'nin aksine babaları zengin olduğu için ilkokuldan sonra öğrenimlerine devam edebilmişlerdir. Kızlar, Kırıkkı ilçesinde bulunan bir ortaokula devam ederler. Romanda onlarla ilgili olarak şu bilgilere yer verilmiştir: "Karami, eskiden de az çok varlıklıydı, şimdi daha varlıklı. Yaver gidiyor her işte şanslı. Traktör aldı kullandı. Cip aldı kullanıyor. Kızlarını da verdi Kırıkkı'nın şehir okuluna okutuyor. Biri Nevin biri Nesrin" (KK 1980: 112). Yaşar, kendilerinden farklı yaşam felsefesine sahip olan kızları sevmediğini şu cümleleriyle açıklar: "Karami'nin kızlarını da sevmem. Onlar da beni, bizim gibileri sevmezler biliyorum. Onların gözü yukarlarda, varsılıklarını artırmada, şehirlerde okuyup şehirlerde evlenmede, oralarda kalmada, oralarda yaşamada." (KK 1980: 10). Amerikalı misafirleri evinde ağırlayan Karami, onları rahat ettirebilmek için elinden geleni yapar. Nevin ve Nesrin de Amerikalı misafirlerine İngilizce şarkılardan oluşan plağı dinleterek onlara güzel bir sürpriz yaparlar. Kızlar, Amerikalılarla İngilizce konuşarak anlaşır. Hep birlikte Yaşar'ın kekliğinin güzelliği hakkında konuşurlar. Amerikalıların Karami'nin evine davet edildiği gece, köy bilgisi Elvan Çavuş da onların misafiri olur. Elvan Çavuş o geceye ait gözlemlerini şöyle anlatır: "Çıkıp gelip elimi öptüler. Plaktaki dangur dungur plağı da değiştirdiler...Harpır Beye süprüzmüş; Amerikan plağını çalmaya başladı: Vi hed coy, vi hed fan, vi hed sizıns in di san." (KK 1980: 112). Harpır Bey fan fin fon ederek Karami'nin kızlarıyla konuşuyor, ballandıra ballandıra kekliği anlatıyor (KK 1980: 114).

5.5.2.3 Okul

Romanda, Dökülcek köyündeki öğrencilerin öğrenimlerine devam ettikleri bir okulun varlığından söz edilmemektedir.

Kekliği Harpır'dan geri alabilmek umuduyla kaymakama başvuran Elvan Çavuş'a kaymakamın söylediği ilk söz, "Anlat, okul falan mı istiyorsun?" (KK 1980: 5) olur. Elvan Çavuş ise kaymakamın bu sözüne, "Okul desem nerde okul?" (KK 1980: 5) diyerek cevap verir. Bu ifadelerden, Dökülcek köyünde bir okul bulunmadığı, kapanan köy okulunun da yeniden açılma ihtimalinin zayıf bir ihtimal olduğu bilgilerine ulaşmaktayız. Bu bilgilere ek olarak, köye okul yaptırma ya da köye öğretmen isteme düşüncelerine sahip olan kişilere romanda ayrıca yer verilmemiştir.

5.5.2.4 Öğretim Programı

Romanda, Dökülcek köyündeki öğretmen, öğrenci ya da okul binası hakkındaki bilgilere detaylı şekilde yer verilmediğinden, okulda uygulanan öğretim programına da yeterince değinilmemiştir. Sadece Yaşar'ın anlattığı okul anılarında yola çıkarak köyde uygulanan öğretim programı hakkında çıkarımlarda bulunabilmekteyiz. Yaşar'ın öğretmeni Haluk öğretmen, okulda öğrencilerine jimnastik hareketleri yaptırır. Yaşar, okul yıllarında yaptığı jimnastik hareketlerini şöyle anlatır:

Kollarımı açıp kapadım. Eğildim doğruldum. Köy okulunda cimnastiği sevmezdim, ama yalnız bunu severdim. "Deriiiiin nefes...al!" derdi öğretmenimiz. Alırdık hep birlikte. "Tut tut ciğerlerinde temiz havayı! Ver!" derdi, verirdik birden. Şimdi kendi kendime alıp veriyorum arada bir (KK 1980: 8).

Yaşar'ın öğrencilik yıllarında gerçekleştirdikleri öğretim faaliyetlerine örnek olarak, öğrencilerin kitap özeti çıkarmaları, ödev yazmaları ve resim yapmaları gösterilebilir. Yaşar'ın Gülnare ile yaşadığı okul anıları şöyle anlatır:

Okulda Gülnare ile yan yana çok oturduk. Çok bizim evde, onların evde özet çıkardık, ödev yazdık. Onun yazısı benimkinden iyiydi. Öyle de güzel yapardı resimlerini. Verirdim benimkileri, boyardı (KK 1980: 17).

5.6 Kaplumbağalar

Kaplumbağalar romanı ilk kez 1997 yılında Adam Yayınevi tarafından yayımlanmıştır. Bu çalışma, eserin aynı yayınevi tarafından 2004 yılındaki 6. basımı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Roman iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Her bölüm de kendi içinde 16 ayrı alt başlığa ayrılmıştır. Roman böylece toplam 32 başlık altında düzenlenmiştir.

Yazar, eserin giriş bölümünde, “Kaplumbağalar’ın İklimi” başlığı altında romanın yazılış hikayesini şöyle anlatmaktadır:

Ankara’nın Ulus sinemasında, Yılanların Öcü romanından yapılmış filmin ilk gösteriminin ardından bir dövüş başlar. Gazoz şişeleri, kırmızı mürekkep şişeleri havada uçuşur. O yıllarda Ankara’nın perişan köylerinde dolaşıyordum. Kafamda yeni bir roman vardı. Evirip çeviriyordum. Beyaz perdedeki gölgelere şişeler atan bu bulvar aydınları, kafamdaki romanı yazdığım zaman ne yapacaklar acaba? Bu beylerin yaptığını seyrederken, “Ankara köylerinde düşünüp kafama taktığım romanı çabuk yazmalıyım” dedim. “Ya kendilerine gelip anlasınlar, ya biraz daha kötü olsunlar!” Başkentin bozkır köylerini, onların susuz kalmış otlarını, hayvanlarını; halka sırtını dönmüş yönetimle çilesi uzayıp giden insanların, kimi zaman ayağa kalkıp benzetmeler yaparak anlattım. Emek çekerek kafamdakileri döktüm önlerine. Oturup yazdım: Kaplumbağalar odur, onlarıdır. Acı, buruk bir roman oldu (KP 2004: 7-10)

Baykurt, Yılanların Öcü romanının Ankara’daki ilk gösterimi sonrasında yaşanan olayları seyircinin “İnandıklarına aykırı düşen inançlara dayancaları yok. Değişik bir düşünceyle, yeni bir eserle karşılaştılar mı, böyle yırtınıyor, perdedeki gölgelere şişe atıyorlar” biçiminde yorumlamıştır. İşte bu olayın ardından yazar, Türk köyünde yaşananları daha çarpıcı boyutlarıyla Türk halkının bilgisine sunmanın gerekliliğini düşünerek “Kaplumbağalar” adlı romanını yazmaya koyulmuştur.

Baykurt ilk defa “Kaplumbağalar”da egemen güçlerin temsilcisi olarak görülen imam ve ağalara yer vermemiştir. Romanda camiler de yoktur. Baykurt’un burada vurgulamak istediği nokta, insanların tabiata karşı verdiği mücadelede, yaratıcı yönlerini engellemeler olmaksızın ortaya çıkarmaktır.

5.6.1. Olay Örgüsü

Kaplumbağalar'ın olay örgüsü, tabiatın olumsuz şartlarıyla mücadele ederek bu mücadeleden galip gelen köylülerin bürokrasi engeli karşısında mağlup duruma düşmeleri üzerine kurulmuştur.

Ankara'nın yüz kilometre yakınında bulunan ve bir Alevi köyü olan Tozak'ta, altmışa yakın balçık ev bulunmaktadır. Tozak kırında güneş, kocaman bir ateş topunu andırır. Toprak derinliklerine kadar sert pur taşlarla kaplıdır (KP 2004: 11). Tozak, Ankara'ya yakın olmasına rağmen birçok yenilikten mahrum kalmıştır. Köy halkı da oldukça yoksuldur (KP 2004: 11).

Tozak köyü, romanın da adını taşıyan "kaplumbağalar" a benzetilmektedir. Romanda bu benzetme ile ilgili olarak şu cümlelere yer verilmiştir:

Ay ışığının altında evler ters döndürülmüş kaplumbağalara benziyor. (KP 2004: 56). Evler dünyadan bezip yere kapanmış. Yürümek istiyor yürüyemiyor. Sanki hepsini yere mıhlamışlar. Bizim köyün evleri birer kaplumbağaya benzemiyor mu İrıza? Hele biraz dikkatli bak! (KP 2004: 51).

Tozak köyünde öğretmen olarak çalışan Rıza, askerliğini çavuş olarak yapmıştır. Askerliğini bitirdikten sonra köyüne dönen Rıza, Gezici Hamdi beyin yönlendirmesi ile Mahmudiye'deki öğretmenlik kursuna katılmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkan devlet, bu dönemde öğrencileri beş yıl okutup öğretmen yetiştirecek varsılıktadır. Rıza, Mahmudiye'de altı aylık bir kurs görür (KP 2004: 42). Kurs bitiminde Rıza'nın hem okuma yazması gelişmiştir hem de köylüye yararlı olabilecek bilgi ve beceriler edinmiştir. Rıza, edindiği bu bilgileri gerçek hayatta uygulayarak, köy yaşamını değiştirmek için uğraş verir.

Eğitmen Rıza'nın köy yaşamını değiştirme çabasına köy bilgisi Kır Abbas da büyük destek verir. Tozak köyünün yaşlı bilgisi Kır Abbas, köylülerin tabiata ve devlete karşı verdikleri mücadelede başrol oynar. Kır Abbas, yaşı ilerlemiş olmasına rağmen yeniliklere açıktır, bu nedenle romanda eğitim yoluyla köyün kalkınması için uğraşan Rıza eğitmenin yanında yer alır.

Kır Abbas kirli, bakımsız, kıyafeti düzgün olmayan bir dış görünümüne sahiptir. Kır Abbas romanda şöyle betimlenir:

Sirtında kaput bezinden bir iç gömleği vardır. Dışlığı ise yoktur. İç gömleği kirden meşine dönmüştür. Belinde eski bir yün kumaş sarılıdır. Etekleri dizine iner, başına sarı poşu bağlar. Tahta nalınlarının kayışı kurumuştur. Çorabı yoktur, kışları donarak, yazları yanarak omzuna hangi şeytanın yüklediğini bilmediği bir yükü taşıyıp gider (KP 2004: 13).

Yoksul bir yaşam süren köylülerin yaşamını değiştirmek isteyen Rıza ve Kır Abbas, Tozak kırında geniş alan kaplayan verimsiz ve purluk taşlarla dolu araziye köylünün gücüne dayanarak bağ haline dönüştürmeyi planlarlar. Bu planları yaparlarken, Öğretmen Rıza'nın kursta edindiği bilgilere; Kır Abbas'ın da yıllardır bıkmadan usanmadan emek verdiği topraktan edindiği tecrübelerine güvenirler.

Köy kurulunun ikinci üyesi Kel Bektaş, köyün dik ve aksi adamıdır. Köyün çıkarlarını gözetir fakat kendi çıkarlarını da ön planda tutar. Tüm köylü, Kır Abbas ve Rıza'nın purluk alanda bağ yeşertme planına ortak olurlar. Fakat Kel Bektaş, purluk arazide hayvanlar otlatıldığı için bu alana bağ yapılmasına önce karşı çıkar. Sonra bağ kurma fikrini kabullenerek köylülerle birlikte çalışmaya başlar. Köylüler omuz omuza vererek purluk araziye krizma etmeye başlarlar (KP 2004: 50). Bu çalışmalarının sonucunda köylüler, taşlarla örtülü arazide bağ yeşertmeyi başarırlar. Kır Abbas, hiçbir karşılık beklemeden bağın bekçilik görevini kendisi üstlenir (KP 2004: 125).

Köy muhtarı Battal, köylerinin gelişip kalkınması için çalışan Rıza ve Kır Abbas'ın düşüncelerine değer verir. Bağın yeşertilmesinde de köylülere destek çıkar. Köy tüzel kişiliğini kullanarak, bağ arazisini tüm köylüye eşit olarak paylaştırır. Muhtarın isteğiyle tüm köylüler, adlarının yazılı olduğu köy karar defterine, sol ellerinin baş parmaklarını bastırarak defteri mühürlüyorlar. Mühürlenmiş bu belgenin altına “oybirliğiyle” bağ kurma kararı alındı yazılır (KP 2004: 73).

Köyde bağ yeşertilmesinin üzerinden beş yıl geçer. Bu yıllarda bağdan tüm köy halkına yetecek kadar ürün elde edilir. Artık köylüler, kendi ürünlerini kendilerinin yetiştirmiş olmalarından büyük mutluluk duymaya başlarlar. Köylülerin hayata olan bakışları da böylece değişmiştir. Bağın köylüler dışındaki diğer sahipleri ise “kaplumbağalar”dır. Tozak kırında zaten fazla olan kaplumbağa sayısı bağın yeşermesiyle daha da artmıştır.

Gezici Hamdi Bey, köye zaman zaman uğrayan devletin temsilcisi bir müfettiştir. Kırk elli yaşlarında, güleç yüzlü ve şakacıdır. Köylerdeki okulları birer birer gezerek, okullarda görev yapan eğitmen ve öğretmenleri denetlemektedir. Eğitimin önemini bilen Hamdi Bey, Baykurt’un diğer romanlarında karşılaştığımız, görevini hakkıyla yerine getirmeyen, köylünün içinde yaşadığı şartları yerinde değerlendiremeyen, üstüne üstlük bir de öğretmenleri üyesi oldukları derneklere veya siyasi görüşlerine göre değerlendiren müfettişlere benzememektedir. Gezici Hamdi Bey, köylüleri karşılıksız sever. Köylerin gelişip ilerlemesi için köylülere akıllar, öğütler verir. Bu özelliklerinden dolayı da köylüler tarafından çok değer görülür. Köylüler, ona verdikleri değeri şu cümleleriyle açıklarlar:

Hamdi Beyim! Sen hükümetimizin bir büyük gezicisi, bütün eğitmenlerin, öğretmenlerin başısın! Bilim bilgi sahibisin. Her zaman bizim sana saygımız, efendime söyleyim, eyçtaçlığımız vardır. Bahusus ki bize şimdi senin gibi bir öncü lüzum etmiştir (KP 2004: 121).

Köylülerin kendilerine güvenmeleri gerektiğini her fırsatta söyleyen müfettiş, köylülerin çalışkanlıklarına hayrandır. Köylülerin kendisi dahil kimsenin yardımına ihtiyaçları olmadığını, sadece kendi güçlerine güvenmeleri gerektiğini onlara sık sık hatırlatır (KP 2004: 221).

Bir gün köylüler tarlalarında çalışırken, gökyüzünden yere kutu şeklinde bir parçanın düştüğüne şahit olurlar. Köylüler buldukları şeyin önce ne olduğunu anlamazlar ve onu saklamaya çalışırlar. Sonra da bunun kötü bir şeyin habercisi olduğunu düşünmeye koyulurlar. Köylülerin buldukları bu parça, patlamış meteoroloji gözlem aracından başka bir şey değildir. Aradan çok uzun bir süre

geçmez ki köye bir kadastro komisyonu gelir. Bu komisyonda, Emin, Demir, Nazmi, Rıza ve Ziya beyler görevlidirler. Emin Bey, Baykurt'un romanlarında sıkça yer verdiği tipik devlet memurlarından birisidir. Köylülerin dertlerini anlamayan Emin Bey, koltuğunda boş boş oturmaktan kilosuna kilo katar. Bu yüzden koşamaz, ufak bir yokuşu çıkamaz, yürüdükçe de tıs tıs eder. Biraz para için de bu sefilliklere katlandığını söyler. Emin Bey kadastro işleri için bazen çeşitli köyleri dolaşmak zorunda kalır. Bazen de gittiği köylerde kalması gerekir. Emin Bey'in yolu bu sefer de çorak toprağı krizma ederek bağ alanına dönüştüren Tozak köyüne düşmüştür. Misafir olduğu evde sabun bulunmamasına hayret eden Emin Bey, köylüleri çok görgüsüz ve geri kalmış bulur. Evlerinde taharet bezi ve sabun kullanmayan köylülerin bu yüzden hastalıklara yakalandıklarını söyler (KP 2004: 221).

Komisyon üyeleri, köylüler tarafından yeşertilen bağı görünce, hemen bağ hakkında bilgiler edinmeye başlarlar. Köyde bir süre kalarak bağ alanının krokisini çıkarırlar. Sonra da edindikleri bu bilgileri bir tutanağı yazarlar ardından tutanağı maliyeye bildirirler (KP 2004: 235).

Köylüler tüm olan bitenlerden habersiz yaşamlarına devam ederlerken bir gün, bağ arazisinin hazine arazisine ait olduğu haberini alırlar. Devlet, tapusuz araziye bağ yapan köylülerden tarlaların kira bedeli olarak yüksek miktarlarda paralar istemektedir (KP 2004: 304). Bu gelişme, devlet ile köylüler arasında çatışma yaşanmasına sebep olacaktır. Köylüler, alınan bu kararın iptali için uğraşsalar da köylülerin tüm uğraşları boşa çıkar. Devlet, bağ arazisine karşılık olarak köylülerin bir yılda kazanacakları gelirlerinden daha fazlasını kira bedeli olarak istemektedir. Sonunda köylüler çözümü, kendi elleriyle yeşerttikleri bağı kendi elleriyle bozmakta bulurlar. Köylüler tüm hayvanlarını bağ alanına sürerek bağbozumu yaparlar. Tarlaların kira bedelini almak için Tozak'a gelen Mal Müdürü ise karşılaştığı tablo karşısında şaşkına döner. Böylece köylülerin masalı da sona ermiş olur. Kaplumbağaların masalı da artık son bulmuştur.

5.6.2 Köyde Eğitim Durumu

5.6.2.1 Öğretmen

Kaplumbağalar'da, köydeki eğitim sorununa çözüm getirmeye, köyü kalkındırmaya çalışan kişi köyün eğitmeni Rıza'dır. Ancak romanda Rıza eğitmenin daha çok köyü kalkındırmada köylüye önderlik etme görevi üzerinde durulmuştur.

Romanda Rıza eğitmenin dış görünümü şöyle tanımlanmaktadır:

İri elli, otuz sekiz yaşında, göz yatakları geniş, geniş elmacık kemikleri iri, kalın kara kaşlı, biraz kırmızı, posça bıyıklıdır. Aydınlık bir yüzü vardır. Biraz saf görünmektedir. Geniş yatağı içinde yavaş yavaş kıpırdayan gözleri parlamamaktadır (KP 2004: 22).

Rıza eğitmen, Tozak köyündendir. Askerliğini çavuş olarak yapmıştır. Terhis olduktan sonra köyüne dönen Rıza, Hamdi Bey tarafından Mahmudiye'ye altı aylık eğitmenlik kursa gönderilmiştir. Rıza, Mahmudiye'deki sekizinci dönem eğitmenlik kursuna katılmıştır (KP 2004: 14).

Türk milleti Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıkmıştır ve devlet henüz beş yıl okutup öğretmen yetiştirecek varsılılıkta değildir. Bu nedenle, ülkenin öğretmen ihtiyacını karşılamak için eğitmenlik kurslarının düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu kurslar sayesinde sekiz bin eğitmen yetiştirmiştir. Bunlardan birisi de Rıza'dır.

Rıza, Mahmudiye'de hem okuma yazmasını iletmiş hem de köylülere yararlı olabilecek bilgi ve becerilerle donanmıştır. Rıza'nın kursta edindiği önemli bilgilerden bazıları şunlardır:

Bağ nasıl dikilir? Asma nasıl budanır? Floksera nedir? Kükürt neye yarar? Çocuk ne zaman hasta olur? İçecek su nasıl olmalıdır?' (KP 2004: 42). Köylüyü tarım işleri alanında bilgilendirecek olan eğitmenler kurslarda zaman bulduklarında biraz okuma yazma, biraz toplama çıkarma, biraz çarpma ve bölme yaparlar (KP 2004: 42).

Rıza, kursta öğrendiklerini köyde uygularken bir yanlışlık yapmak istemediğinden sürekli olarak kılavuzdan yardım alır. Kılavuzu harfi harfine okur, sonrasında uygulamaya geçer. Rıza, kursta kendilerine eğitim veren öğretmeni ise hiç unutamaz. Köylülerle olan konuşmalarında onun sözlerinden alıntılar yapar. Rıza, kendi öğretmeni şöyle tanıtır: “Bir Irauf Hoca vardı. Biraz esmer fakat saygıdeğer bir insandı. Kendisi Urfalıydı” (KP 2004: 66).

Eğitmenlik kurslarında, eğitmen adaylarına sadece okuma yazma öğretimi değil aynı zamanda bağ ve bahçe ile ilgili bilgiler de öğretilmiştir. Eğitmenlere öncelikle asma aşılamanın nasıl yapılacağı öğretilmiştir. Rıza, kursta öğrendiklerini şöyle anlatır:

İlk vardığımızda bize dedi ki, şu asmaları aşılalım! Aşıladık. Birkaç gün geçti: Şunların budayın! Sonra bize bir kıraç toprak gösterdi. Budadık. Kıraç dediğin o kadar olur, cayır cayır yanıyor. Burayı belinize kadar kazın! Biz giriştik. Tüm o kıracı belimize kadar kazıp altüst ettik (KP 2004: 66).

Rıza, eğitmenlik kursunda öğrendiği asma aşılama yöntemini, toprağı verimsiz ve sert taşlarla örtülü Tozak köyünde uygular. Ona destek veren köylüler sayesinde köy topraklarında bağlar yeşertirler.

Köylünün aydınlatılmasını sağlamak için öğrendiği bilgileri köylülerle paylaşan Rıza, zamanla köylünün güvenini kazanır. Tüm köy halkı tarafından sevilen, bilgisine değer verilen birisi olur. Kendinin de bir köy çocuğu olduğunu unutmayan Rıza, büyülenme nedir bilmez. Kır Abbas, Rıza hakkında şunları söyler: “Baya iyi, has oğlan! İyi kumaştan dokunduğu besbelli. Koca köyün başında eğitmenim, okumuşum yazmışım deye yükseklik taslamıyor!” (KP 2004: 24).

Rıza, kendi gibi yetişmiş eğitimciler yoluyla ülkenin ilerleyebileceğine gönülden inanır. Rıza, bu düşüncesini şu sözleriyle açıklar:

Her köye bir eğitmen, öğretmen yollayabildik mi, Türk’ün düşmanları fesatlığından çatlayacak! Hem sadece A’yı B’yi değil, işi gücü, hak sormayı, hak almayı belletecek eğitmenler! Köylerin düşüncesini

açacak, uyandıracak. O zaman milletin yüzüne kan dizine can gelecek (KP 2004: 51).

Rıza'nın düşünce sisteminin temelinde akıl ve bilim vardır. Rıza bunun dışındaki fikirleri ise kabul etmez. Öğrencilerine de doğru yol olarak bilimselliği gösterir. Rıza, öğrencilerine, "Bir de okuma parçası veriyorum size: Suyu Dua Bulmaz Fen Bulur! Bunu ikişer kez okuyacaksınız. Hepiniz fen kafalı olacaksınız." (KP 2004: 42) diyerek aklın ve bilimin önemini öğrencilerine kavratmaya çalışır.

Rıza, Köy Enstitülerine karşı çıkan fikirleri de eleştirir. Enstitülerde yetişen öğretmenlerin köylüyü uyandırdığını; ağaların ve beylerin ise kendi çıkarları tehlikeye girdiği için köylerdeki eğitmen ve öğretmenlere savaş açtıklarını düşünür.

Yollayamadık her köye bir eğitmen, öğretmen. Düşmanlar haber aldı bizim uyanmaya başladığımızı. Önlemek için aramıza casus salıp Enstitüleri baltaladı. Şimdi şehirlerde herkes, hem de bütün varsıllar, toprak ağaları, büyük tüccarlar, hacı hoca durup durup eğitmenlere, öğretmenlere sövüyor (KP 2004: 51).

Rıza, köylünün uyanmasından korkanların yanılgıya düştüklerini söyler. Çünkü ülkeyi kalkındıracak olanlar aslında çalışkan ve fedakar köylülerdir.

Köylünün uyanmasından korktular da, eğitmenlere, öğretmenlere düşman oldular. Halbuysam köylünün uyanmasından kime ne zarar gelir? Köylü uyanırsa, yurda sahip olacak. Kötü bir iş mi? (KP 2004: 52).

Rıza'yı eğitmenlik kursuna gönderen Hamdi Bey, köydeki gelişmeleri görünce mutluluk duyar ve ona bakanlık makamını layık görür. İlçedeki memurlar da Tozak köyünde gerçekleşen değişimin, köyün eğitmeni Rıza sayesinde olduğunu bilirler. Rıza için, "Halis kökten sürme! Tozak'lı. Topraktan öğrenip kitapsız bilen. En dayanıklı granit. Yağmur geçmez, soğuk geçmez!" (KP 2004: 314) diyerek köy toprağından çıkıp gelen eğitmenlerin ülke kalkınmasının sağlanmasında önemli bir role sahip olduklarını belirtirler.

5.6.2.2 Öğrenci

Romanın geçtiği Tozaklı köyü ilkokulunun tüm sınıflarında kaç öğrencinin öğrenim gördüğüne ilişkin olarak romanda net bir bilgi verilmemiştir. Sadece romanda ilkokulun ikinci sınıfında 26 tane öğrencinin öğrenim gördüğünden söz edilmektedir (KP 2004: 41). Ayrıca bu öğrencilerin bir yıl önce okula geldiklerinden ve seneye de mezun olacaklarından, bu öğrenciler mezun olduktan sonra da yerlerine “bir bölük” öğrencinin daha okula geleceğinden söz edilmektedir. Böylece Tozaklı köyü ilkokulunun üç sınıflı eğitimli bir köy okulu olduğu anlaşılmaktadır.

Tozaklı köyü ilkokulunun ikinci sınıflarında okuyan 26 öğrencinin 13’ünün oğlan, 13’ünün ise kız öğrenci olması dikkate alındığında, ailelerin okul çağına gelmiş kız çocuklarını da okula göndermekte herhangi bir zorluk çıkarmadıkları ya da eğitmenin köy çocuklarını cinsiyet ayrımı göstermeksizin okula devamlarının sağlanması konusunda köylüleri eğitimin önemini kavratarak ikna ettiği sonucuna da ulaşılabilir.

Köy okulunda öğrenim görmekte olan çocukların genel görünüşlerine yönelik olarak yazar eserinde şu betimlemelerde bulunmuştur:

Ufacık ufacık şeyler. Çoğu kavruk yüzlü şimdiden. Beş altı tanesinin sağlığı yerinde. Tüylü tüylüce yüzleri, tozlu tozluca dudakları, nohut burunları, yedi renk üstüne gözleri var. Yüzleri insanda, tutup her birini ayrı ayrı okşama isteği uyandırıyor. Kiminin saçları iki kat örülmüş. Örgülü saçlarını belden aşağı salıyorlar. Kiminin ensesi makas yüzü görmemiş. Kiminin eli bileğine kadar kir. Kiminin tırnağı uzun. Uzun tırnağının içi kir. Ayakları yalın. Ayakları da elleri gibi kara. Ayak tırnakları taşa çarpmış, fırlayıp gitmiş. Yaraları önce azmış, sonra kabuk bağlamış. Giysileri yama içinde. Yakaları, tokaları yok. Çiçekli ucuz basmalardan, yerli dokumalardan bulduklarını giymişler. Bu halleriyle de tatlı, sevimliydiler (KP 2004: 41).

Romanda köy ilkokuluna devam eden öğrencilerden bazıları Rıza eğitmene yer yer emmi ve dayı diye de seslenmektedirler.

Romanda öğrencilerin birbirlerine karşı sözlerini sakınmadan hatta küfürli konuşmalarından da “Kız oğlan açık açık söverler” (KP 2004: 41) söz edilmektedir. Böylece okulun öğrencilerin ahlaki gelişmelerini sağlama yönünde etkisinin sınırlı kaldığı görülmektedir. Yine çocukların okulda öğrenim görmüş olmalarına karşın dillerini yeterince düzeltemedikleri konusunda “Çoğunun dili peltek. Sözcükleri yanlış söyleyenler çok” (KP 2004: 41) denilerek söz edilmektedir.

5.6.2.3 Okul

Romanda Tozaklı köyü ilkokulu hakkında detaylı bir bilgiye yer verilemiştir. Eğitimci Rıza öğrencileri, “Toprak damlı bir okulda okutur. Köyün ak sıvalı, kırmızı kiremitli, bol camlı bir okul yoktur.” (KP 2004: 41).

Gezici Hamdi Bey, hem bir eğitimci hem de köylünün yardımcısı olduğundan Tozaklı’ya bir okul yapılması için ilçeye istekte bulunur. Köyde öğrenci vardır, eğitimci vardır fakat doğru dürüst bir okul yoktur.

Köyde, bağların yeşermesiyle her şey yoluna girer. Köylüler daha rahat yaşamaya başlar. Köy okulu için para bile toplarlar. Okulun tamire ihtiyacı vardır. Rıza eğitimci, kasabadan biraz cam, biraz öteberi alır. Okula bir pencere daha açar. Kadınları toplayıp okulun içini, dışını ak toprakla sıvatar. Sıraları onarır. Kara tahtayı boyar. Atatürk’ün camını, çerçevesini siler. Eskiye bayrağı yamatar (KP 2004: 192). Böylece okulun fiziki şartları daha da iyileştirilir.

Okulun yeni halini gören muhtar, Rıza’ya takılır:

Artık yeni bir okulun gereği yok yeğenim! Bu sıva, bu bakım yirmi yıl yeter! Ak kireç olacağına, ak toprak olmuş, ne ayırdı var? Kiremit olacağına, dam olmuş, kapısı kapı, camı cam ya! Oturacak sırası, yazacak yazı tahtası var ya! Ankara’nın Çankaya okulu mu bu? (KP 2004: 192).

5.6.2.4 Öğretim Programı

Kursta öğrendiği bilgi ve becerileri öğrencileriyle paylaşmaya çalışan Rıza, dersleri öğretim programı doğrultusunda işlemeye özen gösterir. Rıza, bu kılavuzdan hiç şaşmaz. “Neme gerek, bir yanlışlık yaparım! Bir harfi yanlış öğretirim. O yüzden çok bakarım kılavuza...” (KP 2004: 42).

Eğitmen Rıza, çorak topraklı Tozaklı’da bağ yetiştirme fikrini köylülerle birlikte uygulamaya geçerler. Rıza, eğitmenlik kursunda Rauf hocasından öğrendiği toprağı krizma etme işlemini köylülere anlatır. Krizma, toprağı canlandırmak için kullanılan muhteşem bir yöntemdir. Rıza, krizma yöntemini köylülere şöyle anlatır: “İrauf hoca bir toprağı bele kadar kazıp altüst etmeye kırizma derdi. Altüst edilmiş toprak suyu iyi toplar, hem de saklar! (KP 2004: 50).

Eğitmen Rıza, Tarım-İş derslerini köydeki bağ ve bahçelerde uygulamalı olarak işler. Öğrenciler ellerindeki kazma küreklerle köyde gezintiye çıkarlar. Rıza, öğrencilerine bağın nasıl oluşturulduğunu uygulamalı olarak gösterir ve onlara asma bitkisi hakkında da bilgiler verir:

Size bağ dikmenin ne olduğunu, burada karatahtanın başında değil, dike dike öğreteceğim!” Büyüdüğünüz zaman hepiniz, her yıl üzüm yiyeceksiniz! Dinleyin beni çocuklar: Asma denen şey bitkidir! Bitki ne demek? Yani yerden biten bir şey! Yeşil! Asma bitkisi susuz yerde de yetişebilir. Yurdumuzda kır bağları vardır. Bizim burada da kır bağı olur. Kır bağları nasıl olur dersiniz, bakın size onu da anlatayım!... (KP 2004: 61).

BÖLÜM 6

TALİP APAYDIN'IN ESERLERİNDE KÖYDE EĞİTİM SORUNU

Talip Apaydın, Köy Enstitülerinde yetişmiş, adını, köy konulu eserleriyle köy edebiyatının zirvesine taşımış değerli yazarlarımızdan birisidir. Talip Apaydın, bir köy çocuğudur. Köyde doğmuş ve büyümüştür. Köyün havasını solumuş, köyün tüm zorluklarına katlanmış ve köy hayatının tüm güzelliklerini tatmıştır. Köy Enstitüsündeki öğrenim hayatı boyunca hem mesleki hem de sanatsal alanda kendini geliştirme fırsatı bulan Talip Apaydın, köyün sorunlarını kendi sorunları edinmiş, öğretmenlik mesleği boyunca gittiği köyleri aydınlatma ve kalkındırma mücadelesi içinde olmuştur. Yazarımız, köylerde karşılaştığı sorunları kendi süzgecinden geçirerek eserlerinde işlemiş ve eserlerinde kendi yaşamından yansımalar da yer vermiştir. Bu nedenle yazarın öz yaşam öyküsüne kısaca da olsa değinmek gerekmektedir.

Talip Apaydın, 1926 yılında Ankara'nın Polatlı ilçesine bağlı Ömerler köyünde arpalar biçilirken dünyaya gelmiştir. Annesinin adı Safiye, babasının adı ise İbrahim'dir. Yoksul bir ailenin çocuğu olan Apaydın'ın anne ve babasının okuma yazması yoktur (Bayrak 1978: 131). Yazar, kendi çocukluk günlerinde yaşadığı yaşadığı yoksulluğu ve yoksunlukları eserlerine de taşımıştır.

Baba İbrahim Bey, Çanakkale, Yemen ve Kafkas cephelerinde uzun yıllar savaşmış, toplam on altı yıl askerlik yapmıştır. Bu uzun savaş yıllarının acı izlerini ömrü boyunca göğsünde ve omzunda taşıyacaktı. Yemen cephesinde uğradıkları ani baskın İbrahim Beyin çok sevdiği üsteğmen Talip Bey'in hayatını kaybetmesine neden olacak, bu nedenle askerlik dönüşünde doğan oğluna "Talip" adını verecektir (Bayrak 1978: 131-132).

Çok yoksul olan Apaydın ailesi çareyi başka bir köye gitmekte bulur. Kapılı köyüne yerleşen aile burada ortakçılık yapmaya başlar. Yazar, geçmişe ait bu izlenimlerini “Ortakçılar” adlı eserine konu edinir. Yazar bu eserde ortakçıların çektikleri sıkıntıları, ortakçıların beylere ve ağalara karşı taşıdıkları ağır sorumluluklarını anlatır.

Apaydın, 5 yaşına geldiğinde annesini kaybeder. Babası yeni bir evlilik yapar. Üvey anneden şiddet gören Apaydın için zor çocukluk günleri başlar. Apaydın, on üç yaşında, üç sınıflı köy okulunu bitirir. Köyde devam edeceği bir okul olmadığından eğitimine devam etmesi mümkün değildir. Ancak o okumak istemektedir. Böylece hem köyden hem de üvey annesinden kurtulmuş olacaktır. Babası da bir çare arar ama yoksulluk önlerini kesmektedir. Bir gün ortakçılık yaptıkları çeltik tarlasının sahibi bir milletvekili ağa köye gelir. İbrahim Bey ondan Apaydın’ı okutması için yardım ister. Tek isteği çocuğunun hayatının kurtulmasıdır. Oysa milletvekilinin cevabı tam tersi istikamettir. Milletvekili, eğer çocuğu okursa ne babasını ne de dinini hatırlayacağını söyler. Daha sonra sesini yükselterek yardım edemeyeceğini söyler. Kara cahil sayılabilecek biri olan İbrahim Bey ise ardından, “Beyin çocukları neden öyleyse kolejlerde hatta Avrupa’larda okuyor?” diyerek sitemini dile getirir. Bu sözler Apaydın hafızasına çakılır kalır (Bayrak 1978: 132-133).

Talip Apaydın, ilçedeki kaymakamın yoksul köy çocuklarını okutmak için açtığı pansiyona girebilmek için gece gündüz yürüyerek ilçeye varır. Sonunda kaydını yaptırır ve köylerinden bu hakkı kazanan tek çocuk o olur. Burada iki yıl eğitim görür, beşinci sınıfı tamamlar. Fakat ilerisi yine kapalıdır. Talip Apaydın, bir rastlantı sonucu, sonradan adı Çifteler Köy Enstitüsü olacak Hamidiye Köy Öğretmen okuluna öğrenci alınacağını duyar. Okuma isteğiyle uykuları kaçan Apaydın, bu okulun sınavına girer ve kazanır. Atatürk’ün öldüğü gün, yani 10 Kasım 1938 tarihinde bu okulun öğrencisi olur (Bayrak 1978: 133).

Çifteler Köy Enstitüsü’nde bol bol kitap okuma fırsatı bulan Apaydın’ın edebiyata olan ilgisi ve sevgisi artar. Köy Enstitüsünde yerli ve yabancı yazarları, dünya

klasiklerini okuma olanağı bulan Talip Apaydın, yurt sorunlarının çözümlenmesi konusunda bilinçlenmeye, kendini geliştirmeye başlar. Çünkü enstitülerde eğitim yoluyla köylüyü uyandırmak ve kaldırmak amaçlanıyordu. Yazarın “Define” adlı eserindeki öğretmen karakterinde Talip Apaydın’ın okuma sevgisinin boyutunu görebilmekteyiz. Görekli köyündeki öğretmen gece gündüz demeden kitap okur. Gece vakti köyün dışında yer alan okulun ışıklarını gören köylüler öğretmen için “Bu saatte kitap okuyordur.” (DF 1972: 101) derler.

Edebiyatın yanı sıra müzik alanına da ilgi duymaya başlayan Talip Apaydın, enstitüde mandolin çalmayı öğrenir. Yazar, yazdığı “Ortakçılar” romanına mandolini taşıyarak onu Köy Enstitüsünün bir simgesi haline getirmeyi başarmıştır.

Yazar, daha enstitüde iken yurt sorunlarına eğilmeye başlar. Çeşitli tartışmalara girer, polise ihbar edilir. Okuldan atılabilme korkusunu yaşar ancak sorunsuz bir şekilde enstitüyü bitirir. Yazar, Köy Enstitüsünde yaşadığı yılları önce İmece Dergisi’nde yayınlamış daha sonra ise bunları “Köy Enstitüsü Yılları” adlı anı kitabında toplamıştır.

Yazar daha sonra Yüksek Köy Enstitüsü’nde eğitim görmeye hak kazanır. Burada Güzel Sanatlar Bölümü’ne kayıt olur. Mandolinin yanı sıra keman çalmaya başlar. Yine Köy Enstitüsü mezunu Mehmet Başaran ile sınıf arkadaşı olur (Bayrak 1978: 133).

Yazar, bu dönemde şiir ve hikayeler yazmaya başlar. Eserlerinde içinden çıktığı köyü, yoksul ve ezilmiş köylüyü anlatmaya çalışır. Köylülerin sorunlarını, yaşam savaşımalarını, köyün doğasını genel anlamda köyü anlatır. Bunu yaparken de abartıya kaçmadan olabildiğince gerçekçi ve doğal yazar.

Yazar, ilk olarak edebiyata şiir ile başlar. İlk şiirlerini Köy Enstitüsü, İmece, Fikirler, Yeditepe, Beraber, Yeni Ufuklar, Varlık gibi çeşitli fikir ve sanat dergilerinde yayınlar. Böylece yazın hayatına girmiş olur.

Yazar, 1946 yılında Yüksek Köy Enstitüsü'nden mezun olur ve Cılavuz Köy Enstitüsü'ne öğretmen olarak atanır. Öğretmenlik görevini yapmaktan çok zevk alır. Ancak bu dönemde Köy Enstitülerine karşı olumsuz tutumlar sergilenmeye başlamıştır. Milli eğitim bakanlığına Şemsettin Sirer gelmiş, ilköğretim genel müdürü İsmail Hakkı Tonguç görevinden alınmıştır. Bu dönemde Yüksek Köy Enstitüsü mezunu olan Talip Apaydın da Yedek Subay okuluna çavuş olarak gider (Bayrak 1978: 133-134).

Askerlikden döndüğünde, 1950 yılında kendisi gibi Yüksek Köy Enstitüsü mezunu Halise Hanım ile evlenir. Halise Hanım, resim-iş öğretmenidir. Bu dönemde yazar, Tokat bölgesinde gezici başöğretmenlik yapmaktadır. Köyden köye koşan yazar, köylerin kalkınması için elinden geleni yapar. Ancak karşılaştığı tablolar üzücüdür. Bunları yazarak dile getirmeye çalışır ancak, kimse ilgilenmez üstüne üstlük bir de yazılarından dolayı hep kuşkuyla bakılır olmuştur (Bayrak 1978: 134).

Yazar, 1958 yılında ilk romanı olan “Sarı Traktör”ü yazar. Bu romanında, tarımda yenileşme ve makineleşme konusuna değinerek toplumların değişime ve gelişime açık olmaları gerektiğini vurgular.

Yazar, 1959 yılında basılan “Yarbükü” adlı romanıyla köylülerin yaşamlarını kazanmak için verdikleri zorlu mücadeleyi, toprak ve su paylaşımını konu edinerek anlatır.

Yazarın yazılarından dolayı evi aranır, kitapları, mektupları alınır. Tüm gözler birden onun üzerine çevrilir. Bu yüzden resmi makam sahipleriyle tartışır. Çareyi müzik öğretmenliğine dönmekte bulur. Tokat ilinin Turhal ilçesi ortaokuluna müzik öğretmeni olarak atanır. Görevini hakkıyla yerine getirmeye çalışır. Bu sırada kitabı, kağıdı ve kalemi elinden bırakmaz. Sürekli okur ve yazar. Okuldaki başarıları sebebiyle övgüler ve takdirnameler alır. Çevresine yararlı olmaya çalışır hep. Hiçbir kötü durumu olmamasına, soruşturma geçirmemesine rağmen yine de yazdıkları nedeniyle hakkında yapılan dedikoduların ardı arkası kesilmemiştir.

1960 yılından sonra yazar ve eşi Turhal'dan sonra yeni açılan Amasya Kız İlköğretim Okulu'nda görev yapmaya başlarlar. Öncelikle okulun yapımında çalışırlar. Burada da Talip Apaydın, üstün çalışmaları dolayısıyla takdirname alır. Kendisine müdürlük hatta Amerika'da eğitim teklif edilse de öğretmenliği bırakmaz. Ancak anlayamadığı bir sebepten dolayı Bakanlık emrine alınır. Bu duruma kendisi dahil tüm çevreleri şaşırır. Çünkü ortada hiçbir sebep yoktur. Yazar, bunun nedenini gerçekleri su yüzüne çıkaran eserleri yüzünden olduğunu kendi cümleleriyle şöyle açıklar:

Nedeni elbet yeni hava içindeki yerim, yazdıklarım. Kitaplarım. Başka ne olabilir? Karınca kaderince bir şeyler yapmağa çalışıyorum. Konularımı köylerden alıyorum. İyi bildiğim çevre elbet köyler, köylüler. İyisi var, kötüsü var. Aptalı var, kurnazı var. Sevimlisi var, sevimlisi var. Mümkün olduğu kadar abartmadan yazıyorum. Gerçek olsun diyorum. Sonra kendi sesimle söyleyeyim istiyorum (Bayrak 1978: 135).

Yazar, yazın hayatında edebiyatın çok çeşitli dallarını denemiş, ancak roman türü üzerine yoğunlaşmıştır. Talip Apaydın, yazdığı eserleriyle Türk edebiyatına büyük katkılarda bulunmuştur. Yazar, halen Ankara'da yaşamaktadır.

Yazarın ürettiği eserler şunlardır: Bozkırdaki Günler (1952), Susuzluk (1956), Sarı Traktör (1958), Yarbükü (1959), Emmioğlu (1961), Ortakçılar (1964, 1974), Ferhat ile Şirin (Halk için roman, 1965), Toprağa Basınca (Çocuklar İçin, 1966), Bir Yol (1966), Ateş Düşünce (1967), Karanlığın Kuvveti (1967), Define (1972), Öte Yandaki Cennet (1972), Yoz Davar (1973), Toz Duman İçinde (1974), Koca Taş (1974), Tütün Yorgunu (1975), Güzel İnsanlar (Çocuklar için hikâyeler, 1978), Yolun Kıyısındaki Adam (1979), Hem Yakın Hem Uzak, Kente İndi İdris, Merdiven, Karabasan, Hendek Başı, Köylüler, Vatan Dediler.

Talip Apaydın yukarıda belirtilen eserleri arasında, ‘‘Yarbükü, Emmioğlu, Sarı Traktör, Ortakçılar, Define, Kente İndi İdris, Tütün Yorgunu, Yoz Davar, Köylüler, Vatan Dediler ve Toz Duman İçinde’’ adlı 11 eseri, roman türündedir. Ancak bu eserlerden arasından sadece ‘‘Sarı Traktör’’ ve ‘‘Define’’ adlı romanlarda köy konusu ile birlikte köydeki eğitim sorununa çözüm getirecek

kişilerin başında gelen öğretmen/ücretli öğretmen ya da eğitimci karakterlerine yer verildiği için yalnızca bu iki eser incelenmiştir.

6.1 Sarı Traktör

Sarı Traktör, Talip Apaydın'ın 1958 yılında yayımlanan ilk romanıdır. İncelediğimiz eser, Başak Yayınları tarafından 1993 yılında yayımlanan 6. basımıdır. Alıntılar bu baskıdan verilmiştir. Roman toplam yirmi bir bölümden oluşmaktadır.

6.1.1 Olay Örgüsü

Sarı Traktör, 1950'li yıllarda tarımda makineleşmenin başladığı bir dönemi anlatmaktadır. Roman, bir Anadolu köyü olan Özeler'de yaşayan Arif adlı genç bir delikanlının traktör tutkusunu konu alırken, dönemin köy şartlarını da gözler önüne sermektedir.

Romanda eğitim konusu ikincil bir konu olarak ele alınmakla birlikte yazar eserindeki öğretmen karakteri ile öğretmenin modernleştirici işlevine dikkat çekmeyi başarmıştır.

Romanda olaylar Ankara'ya bağlı Özeler köyünde yaşanır. Köylüler geçimini tarımcılıkla uğraşarak sağlamaktadırlar. Bu nedenle toprak, köylüler için önem taşımaktadır. Ancak köyün kırsal bir iklimin vardır. Köy toprağı verimsiz, kırıç, beyaz ve tozlu topraktır. Kırıç topraklarda köyün sürüleri, davarları otlatılır. "İki yanda yavşanlı düzlükler, kırıç otlar uzanıyordu. Beyaz tozlu topraktı buraların toprağı. Verimsizdi (ST 1993: 7). Tüm köylü geçimini tarladan sağladığı için çocuk herkes iş başındadır. Köylüler sadece yaz aylarında değil, tüm yıl boyunca çalışmaya devam ederler. Yazın harman döver, sonbaharda çift sürer, pancar toplarlar.

Romanda olaylar on yedi, on sekiz yaşlarındaki Arif'in tarlalarında kalan sapları, babasından kalma at arabasıyla çekmesini anlatmakla başlar. At arabasıyla tarla işleri bir türlü bitmek bilmez (ST 1993: 5). İlkokul mezunu olan Arif, ortaokula gidemediği için köy işlerinde çalışmak zorunda kalmıştır. Arif, köy okulunu bitireli dört yıl olmuştur ama o öğretmeniyle olan diyalogunu hiç kesmemiştir. Arif ara sıra öğretmenin yanına gidip onunla şakalaşmayı da ihmal etmez (ST 1993: 48).

Köylülerin harman dövdükleri alan ise Yüksekkaş'tır. Ekinlerin ekildiği geniş tarlalardan oluşan Yüksekkaş'a at arabalarının iz bıraktığı küçük kıvrımlı yollardan geçilerek ulaşılır. At arabasıyla Yüksekkaş'a giden Arif, gördüğü manzarayı şöyle anlatır: "Koca boşluğun altında bozkır boyunca tarlalar serilmişti. Ufuklara kadar her taraf tarlaydı. Tek bir ağaç bile görünmezdi buralarda. Hiçbir yeşillik yoktu." (ST 1993: 11). Yüksekkaş'tan köye doğru bakıldığında beyaz topraklı tepelerin önünde evler belli belirsiz görünmektedir.

Arif, tarla işlerinin geri kalanını Özeler'de tek traktör sahibi olan Yakup'un Ali'den traktörü ödünç alarak tamamlamak ister. Ali, traktörüyle Yüksekkaş'tan otları çekmeyi kabul eder. Bir gün, birlikte, traktörle otları çekerler. Arif'in traktörle karşılaşması, romandaki olayların gelişmesine sebep olacaktır.

Traktörü görünce Arif'in her hali değişir, traktör çalışırken çıkan sesler onu içten içe heyecandırır. Arif, birkaç gün önceki miskinliğinden, kımıldamazlığından birdenbire kurtuluverir (ST 1993: 20). Traktöre binmek ona inanılmaz mutluluk verir. Eve dönüşte yanlarında seyreden at arabalarını geride bırakıp ilerlemek onun çok hoşuna gider. İşleri kısa sürede ve daha az yorularak bitirmek de müthiş bir olaydır.

Arif traktöre bindiği için o kadar mutludur ki, rüyalarında bile motor sesi duymaya başlar. Artık en büyük hayali bir traktöre sahip olmaktır. Arif'in babası İzzet, köyün varislerinden biri olmasına rağmen oğlunun bu isteğini hiç umursamaz. İzzet, köyde çiftçilikle uğraşır. Ancak son iki yıldır mide ağrısı

çektığından tarla işlerinden elini eteğini çekmek zorunda kalmıştır. İzzet, tedavi olmak için Ankara'ya bile gitmiştir. İzzet'in ilaç içmediği gün yoktur. Kendi kendine, kötürüm bir adam oldum, diye söylenir. İşleri oğluna devretmiştir ama her şey onun dediği gibi yürür. İsteddiği olmazsa etrafa bağırır, çağırır (ST 1993: 6).

Romanda İzzet, geleneklerine bağlı, yeniliklere ise kapalı biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisi yıllarca at arabalarıyla, öküzlerle tarlalarda çalışmıştır. Oğlu daha gençtir ve gücü kuvveti de yerindedir. Bu nedenle İzzet, Arif'in de kendisi gibi çalışarak hayatını devam ettirebileceğini düşünür. Oğlunun traktör isteğini anlamsız ve önemsiz bulur. İzzet'in traktör alabilmesi için emektar öküzlerini satması gerekmektedir. Mal satmanın acısını yaşamak istemeyen İzzet, oğlunun traktör hevesini görmezden gelir. İzzet hasta olduğunu ve yaşlandığını bir türlü kabullenmek istemez. Tarımda yaygınlaşan traktörlerin de insan gücüne olan ihtiyacı azalttığını da anlamaz. Anne Şerife ise yorucu tarla işlerinden oğlunun bir an önce kurtulması için traktör alma işine sıcak bakar (ST 1993: 27).

Köyde traktörle ilk kez harman dövülür. Tüm köylüler harman dövülen tarlaya toplanırlar. Köylüler hayretler içinde kalarak sapların üstünde kocaman dişli tekerlekleriyle dönüp duran traktörü seyrederek. Bu harıl harıl işleyen makine tüm köylünün tuhafına gider. Köylüler Ali için, icat üstüne icat çıkarıyor, derler. Köye bir yenilik, bir değişiklik gelir traktörle. Köyün havası değişir. Harman yeri düğün yerine döner (ST 1993: 47). Köylüler sanki düğün varmış gibi eğlence içinde tarlalarda çalışmaya devam ederler. Köyün tüm çocukları da gülüp oynarlar.

Köydeki değişim Arif'in traktör alma isteğini bir kat daha artırır. Ancak İzzet, oğlunun başına bir iş gelir diye traktör almaya razı gelmez. Buna isyan eden Arif, tarla işlerinde yine at arabasıyla çalışmaya devam eder. Köyün öğretmeni ise öğrencisinin bu haline çok üzülür. Öğretmen, İzzet ile konuşmaya karar verir. İzzet'e, oğlunun tek başına çok yorulduğunu, köyde birinin traktör alması gerekirse bunun ancak ona yakışacağını söyler (ST 1993: 49). Çünkü İzzet'in hem

traktör alacak parası hem de traktörü kullanacak oğlu vardır. Öğretmenin tüm bu açıklamalarına rağmen İzzet yine de traktör almaya ikna olmaz.

İzzet, traktör almayacağını söylese de Arif köylülere hep traktör sevdasından bahseder. Köylüleri olan Körün Mehmet kendisinden önce yeşil boyalı, kocaman tekerlekli bir traktör alınca Arif'in tüm hayalleri yıkılır. Çünkü Arif köyde biri traktör alacaksa bu kişinin kendisi olması gerektiğini düşünmektedir. Bu haberle yıkılan Arif, eğer traktör alamazsa köyden ayrılacağını söyler (ST 1993: 49). Bu konuşmalarıyla da köylüye eğlence konusu olur.

Köylüler, Arif'e şehirde yaşayan akrabaları Hasan Bey'den babasını ikna etmesi için yardım almasını söylerler. Köyün öğretmeni kasabaya gittiğinde bu konuyu bizzat Hasan Bey'e kendisinin açacağını söyler (ST 1993: 64). Arif, öğretmenin bu desteğine çok sevinir. Arif'in içten gülümsemesi de öğretmeni sevindirir. Eski öğrencisindeki yenilik hevesi öğretmenin çok hoşuna gider (ST 1993: 65). Hasan Bey, sözüne güvenilen, zengin ve yardımsever birisidir. Kasabada sürekli elindeki gümüş bastonuyla gezer. Birkaç yıl öncesine kadar da belediye başkanlığı yapmıştır. Bu nedenle kaymakamla, memurlarla arası iyidir (ST 1993: 61). Hasan Bey'in yüksek okullarda okuyan çocukları vardır. İzzet de onun sözünün doğruluğuna güvendiğinden traktör almayı kabul eder. Romanda, Arif'in traktöre kavuşmasında Hasan Bey kilit rol oynar. Öğretmenin, Arif'in ve köylülerin ikna edemediği İzzet'i o ikna eder.

Bir gün, mide hastası olan İzzet aniden fenalaşır. Durumu kötüdür. Öğretmen onun hemen traktörle hastaneye götürülmesini ister. Bu romanda da öğretmen yine aklın ve bilimin savunucusudur. İzzet, traktörle hastaneye götürülür oradan Ankara Numune Hastanesi'ne sevk edilir. Babası hastanede yattığı sürece Arif, evin tüm sorumluluğunu tek başına üstlenir. Sabah akşam demeden yığın yapmaya, at arabasıyla ot çekmeye devam eder. Arif o kadar çok yorulur ki eski halinden eser kalmaz. Ancak tek isteği babasının eski sağlığına kavuşmasıdır.

Arif'in arkadaşları felekten bir gece geçirmek isterler. Arif, babası hastanede yattığı için bu eğlenceye katılmak istemese de ısrarlara dayanamayıp onlarla Bent başına gitmeyi kabul eder. Gençler orada kuzu keser, beraberinde içki içerler (ST 1993: 121). Arif o gece, babası hasta olduğu için az içer. Arkadaşları Ali ise çok içtiği için sarhoş olur. Traktörü köye getirme işi Arif'e düşer. Traktörü köye başarıyla getiren Arif o gece hiç uyuyamaz. Traktör sürmenin zevki içinde kalmış, aklını traktör hevesi iyiden iyiye sarmıştır. Arif traktöre o kadar sevdalanmıştır ki ablasının kıyafetinin rengi bile ona traktörü hatırlatır (ST 1993: 136).

Babası hastanedeyken Arif, at arabasıyla çalışmaktan iğne ipliğe dönmüştür. İzzet, eve döndüğünde oğlunun eski halinden eser kalmadığını görür. Onun durumuna çok üzülür. Kasabanın varsıllarından, akrabaları Hasan beyin traktör alması konusundaki konuşmalarından da etkilenecek traktör almaya razı gelir. Traktör alabilmesi için İzzet'in öküzlerini satması gerekmektedir. Öküzlerini sattığında büyük üzüntü duyan İzzet, pazarlık bile yapmadan alıcıyla hemen helalleşir. Parayı sayarken de elleri titrer (ST 1993: 173). İzzet, romanın başlarında geleneklerine sıkı bağlı, sinirli, söz dinlemez biri olarak karşımıza çıksa da romanın sonlarında yeniliğe ayak uyduran birine dönüşür. Çünkü köy şartları bunu gerektirmektedir.

Şehirde Hasan Bey ile bir traktör beğenen İzzet, onu Arif'e almaya karar verir. Traktör köye gelinceye kadar Arif eskisi gibi çalışmaya devam edecektir. İzzet'in sipariş verdiği traktör bir türlü gelmek bilmeyince, annesi Arif'e motordan vazgeçip sevdiği kız olan Emine ile evlenmesini söyler. Bu söz karşısında çıldıracakmış gibi olan Arif, evi yakacağını söyler.

Mevsim kışa dönmüştür. Uzun beklemler sonunda bir gün, sipariş verilen traktör bir şoförle köye getirilir. Tüm göz alıcılığıyla yepyeni, turuncu renkli koca traktör geçtiği yerleri titreterek gelir. Arif mutluluktan sarışın yüzüne düşen iri kar tanelerinin farkında bile değildir (ST 1993: 184).

Arif'in traktörüne köyde ilk ‘‘hayırlı olsun’’ diyen öğretmenidir (ST 1993: 187). Arif, traktörüne kavuşmuştur fakat mevsim kıştır. Kar iyice bastırıldığından her yer karla kaplanmıştır. Arif bu kez de köylüye traktörünü gösteremeyeceği için üzülmeye başlar.

Traktörün köye geldiği günün ertesi sabahı Arif erkenden uyanır. Dışarıda tek bir ayak izi bile yoktur. Arif, olan gücüyle küreğe sarılarak bir adam boyu yüksekliğindeki karı kürekler ve traktörü bulunduğu yerden dışarı çıkarmayı başarır. Arif, evlerinin önündeki kırk elli adımlık alanı da temizleyerek traktörü sürmeye çalışır. Köye traktörü getiren şoför sabah kalktığında dışarıdaki karı ve Arif'in temizlediği alanı görünce hayretler içinde kalır. Şoför dışarı çıkar ve Arif'e traktörü kullanmayı öğretmeye koyulur.

Karların içinde traktör kullanan Arif'i gören köylüler gülüşerek, ‘‘Arif'in kendisi de bir traktör!.. Hem de Sarı Traktör!’’ (ST 1993: 202) derler.

6.1.2 Köyde Eğitim Durumu

6.1.2.1 Öğretmen

Romanda, Özeler köyünde görev yapan bir öğretmen vardır. Öğretmenin adı roman boyunca verilmez. Baykurt'un eserlerinde olduğu gibi Talip Apaydın'ın eserlerinde de öğretmenler köyde yaşanan olaylara yön verici konumdadırlar.

Romanda öğretmene ilişkin edindiğimiz bilgilere daha çok öğretmen ile Arif arasında geçen diyaloglardan yararlanarak ulaşabilmekteyiz. Romanın ana karakteri olan Arif, ilkokulu bitirmiş olmasının üzerinden dört yıl geçmesine rağmen öğretmeni ile olan iletişimini koparmamıştır. Sürekli öğretmenin yanına ziyarete giden Arif, onunla konuşmayı ve şakalaşmayı ihmal etmez (ST 1993: 48). Öğretmen, köylüler tarafından da sevilen ve sözüne güven duyulan birisidir. Köylüler, onun için ‘‘İyi adamdı şu öğretmen.’’ (ST 1993: 137) derler.

Özeler köyünün öğretmeni, makineleşmeyle hayvan gücünün yerini motor gücünün aldığı ve at ile öküzün traktörün yerini tutamayacağı bilincindedir. Bu nedenle, öğrencisi Arif'in traktör alma isteğini sonuna kadar desteklemektedir. Öğretmen, İzzet'in yanına giderek ona traktör almasının bir gereklilik olduğunu anlatmaya çalışır. Ancak İzzet, geleneklerine bağlı ve yeniliklere kapalı biri olduğundan öğretmenin söylediklerini dikkate almaz.

Öğretmen, hem giyim kuşamındaki temizlik ve düzen ile hem de köylülerle yaptığı konuşmalarla onlara model olmaktadır. Arif harman yerinde çalışırken, karşıdan birinin geldiğini görür. Modern giyimiyle tarlaya gelen kişi köyün öğretmenidir. Öğretmen, kılık kıyafetine gösterdiği özen ile tüm dikkatleri üzerine çeker.

Ali'nin harmanından, ceketsiz birinin geldiğini gördü. Köyün öğretmeni bu. Başında hasır şapka vardı. Ellerini arkasına bağlamıştı. Yaz aylarında hiç ceket giymez, hep pantolon gömlekle dolaşırdı (ST 1993: 47-48).

Öğretmen yeniliklere ve değişimlere açıktır. Öğretmenin Arif'de gördüğü yenilik hevesi onda heyecan uyandırır (ST 1993: 65).

Öğretmen, akılcı ve bilimsel yolları kullanarak köylüleri aydınlatmaya çalışır. Ancak bu uğraşında ona köyde çalışan hafız engel olmaya çalışır. Öğretmen mücadeleci tavrından ödün vermez ve olayların olumsuz yönde sonuçlanmasını engellemeyi başarır. İzzet ağa iki yıldır kötü bir şekilde mide ağrısı çektiğinden her gün ilaç içmektedir (ST 1993: 6). İzzet bir gün evlerinde aniden fenalaşır. İzzet'in eşi ve çocukları şaşkınlıktan ne yapacaklarını bilmezler. Şerife kadın yardım için Hafız efendiyi evlerine çağırır. Eve yardıma koşan öğretmen, İzzet'in vakit kaybedilmeden doktora götürülmesi gerektiğini söyler. Bunun için hasta hemen traktörle ilçeye götürülmelidir. İzzet'in durumunu gören öğretmen, "Doktora götürelim. Zaman geçirmeyelim...Traktörle yollayalım. Römorka bir yatak sereriz. İki saat sonra kazaya ulaşır. Hiç vakit harcamayalım. Doktorluk hasta bu." (ST 1993: 77-78) diyerek öğretmenin hastaneye ulaştırılmasını sağlar. Böylece İzzet ölümünden döner. Arif, babasının iyileşip ayağa kalkmasını

öğretmene borçlu olduklarını bilir. Arif, öğretmene minnetkar kalır. “Öğretmenim, babamı siz kurtardınız, sağ olun. Acele götürmeseymişiz ölecekmiş. Doktorlar öyle söyledi.” (ST 1993: 89).

Romanın sonunda öğretmen, öğrencisi Arif’in sevdası olan traktörüne kavuşmasına çok sevinir. Çünkü onun yeniliklere açık olması ve ideallerinin peşinden yılmadan gitmesi ona verdiği eğitimin boşa gitmediğini göstermektedir. Traktör köye geldiğinde Arif’e ilk “Hayırlı olsun” diyen de yine öğretmenin kendisidir (ST 1993: 187). Çünkü bu olaya, Arif’ten sonra en çok sevinen kişi O’dur.

6.1.2.2 Öğrenci

Romanda, Özeler köyündeki ilkokula devam etmekte olan öğrenciler hakkında ayrıntılı bilgiye yer verilmemiştir. Okula devam eden öğrencilerin toplam sayısı ya da bu öğrencilerin kaçınıcı sınıfa devam ettikleri hakkında herhangi bir bilgiye de rastlamamaktayız. Ancak romandan yola çıkarak öğretmenin eski öğrencileri hakkındaki bilgilere ulaşabilmekteyiz.

Romanda, okula devam eden öğrenciler hakkındaki şu bilgilere ulaşabilmekteyiz:

Söğüt ağaçlarının gölgelerinde bostan bekleyen çocuklar vardı. Küme küme olmuş oturuyorlardı. Elleri ayakları çamur içindeydi hepsinin de. Öğretmeni görünce kalkıp selam veriyorlardı (ST 1993: 138).

Bu bilgilerden yola çıkarak, köydeki okula devam eden öğrencilerin birkaç grup oluşturduklarını ve öğretmenlerine karşı saygı duyduklarını söyleyebilmekteyiz.

Romanda adı verilen öğrencilerden biri Arif’tir. Köydeki ilkokulu bitirmesinin üzerinden dört yıl geçen Arif, ailenin en büyük çocuğu olması nedeniyle okuyamamış ve köyde çiftçiliğe başlamak zorunda kalmıştır (ST 1993: 48).

Romanda adı verilen kız öğrenci Emine’dir. Arif’in sevdiği kız olan Emine, köyde ilkokul beşinci sınıftan tek tük mezun olan kız öğrencilerden biridir. “İyi kızdı Sürmeli Emine...Köy okulunu bitirmişti. Pek azdı köyde okulu bitiren. Çoğu ikinci, üçüncü sınıftan ayrılır, bir daha gitmeyiverirlerdi” (ST 1993: 16).

Emine, köyün zenginlerinden Nuri ağanın kızıdır. Emine, babası zengin olduğu için ilkokulu bitirebilmiştir. Çünkü yoksul ailelerin kızları, tarlalarda çalışmaktan, evde iş görmekten ya da evde kardeşlerine bakmaktan okula devam edemezler. Zengin aileler ise tarlalarında para karşılığında ırgat çalıştırır. Böyle olunca evin hanımı hem ev işleriyle ilgilenmek hem de çocuklarına bakmak için fırsat bulur.

Emine, akıllı ve becerikli bir kızdır. Bir gördüğünü bir daha unutmaz, el işleri yapmaktan hoşlanır. Öğretmenin eşinden de iğne işleri öğrenmiş, evlerinde de dikiş makinesiyle dikiş dikmeye başlamıştır. Bu maharetleriyle köyde farklılık yaratan Emine, köyün gözde kızlarından biri olmuştur. Romanda Emine hakkında şu bilgilere yer verilmiştir:

Emine, öğretmenin karısından iğne işleri falan öğrenmişti. Kendisinin dikiş makinesi vardı. Eli öyle işlere yatkındı. Son bir iki yıl içinde köyde anılır bir kız oluvermişti (ST 1993: 16).

Romanda adı geçen bir diğer öğrenci, Arif’in en yakın arkadaşı Halil’dir. İkisi birlikte okula gitmiş, aynı sırada oturmuşlardır (ST 1993: 31). Halil de ilkokuldan sonra okumamış ve çiftçiliğe başlamıştır. Babası birkaç yıl öncesinde öldüğünden evin reisi kendisi olmuştur.

Ankara’ya giden Arif, kasabadaki öğrencileri gördüğünde onların kendilerinden daha temiz ve bakımlı bir dış görünüme sahip olduklarını fark eder. Çocuklar okula güle oynaya giderler. Bu çocuklar arasında kız öğrenciler de vardır. Sadece küçük kız çocuklarının okula gittiğini düşünen Arif, ortaokula giden kızları görünce şaşırır. Çünkü köylerinde aynı yaş grubundaki kızlar evlerinde evlenecekleri günü beklemektedirler. Kasabadaki öğrencilerin ellerinde çanta taşırlar. Ortaokul öğrencilerinin başlarında ise şapkaları vardır. Köylerinde

evlenmeyi bekleyen genç kızların yaşıtlarının kasabada okula devam ettiklerini gören Arif, şunları söyler:

Çantalı paltolu, elleri yüzleri akpak kasaba çocukları. Güle oynaya yürüyorlardı. Büyüklerin başlarında ortaokul şapkaları vardı. Yetişkin kız öğrenciler geçiyordu. Arif birisinin yüzünü Emine'ye benzetti. Allah Allah diye düşündü, gelinlik kızlar daha okuyor be... (ST 1993: 181).

6.1.2.3 Okul

Özeler köyüne uzaktan bakıldığında köyün bir camisi bir de okulu dikkat çekmektedir. Okulun çatısı kırmızı kiremitlidir (ST 1993: 75). Okul, ak badanalı kocaman bir binadan oluşmaktadır. Okulun bahçesinde çeşitli ağaçlar vardır bu yüzden bahçe yemyeşildir. Bahçenin çevresi alçak kerpiç duvarlarla örülüdür (ST 1993: 63).

Romanda okul binası daha çok köylülerin olay akışı içinde uğradıkları bir mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Köy içinde dolaşan köylüler okul bahçesine uğramadan, öğretmenden fikir almadan edemezler.

6.1.2.4 Öğretim Programı

Romanın ana teması, tarımdaki makineleşme üzerine kurulu olduğundan köydeki eğitim ve öğretim faaliyetleri bu yenileşme hareketinin daha geri planında kalmıştır. Romanda öğretmen, olaylara yaklaşımı ile köylülere yeniliklerin gerekli olduğunu benimsetmeye çalışan birisidir.

6.2 Define

Araştırma, Remzi Kitapevi tarafından 1972 yılında gerçekleştirilen birinci basım üzerinden yürütülmüştür. Alıntılar bu baskıdan verilmiştir. Roman, toplam otuz beş alt bölümden oluşmaktadır.

Romanda yazar, yaşamını kısa yoldan kazanmaya çalışan köylülerin batıl inançlardan güç bularak define avına düşmelerini, bu arayışta nasıl sömürüldüklerini ve sonuçta da nasıl çaresiz duruma düştüklerini gözler önüne sermektedir. Yazar bu romanında Amerikalı Corç karakterine yer vererek dönemin emperyalizm konusuna değinmiş, köylülerin kolay yoldan para kazanma heveslerinin aslında eğitimsizlik sorunundan kaynaklandığını ortaya koymaya çalışmıştır. Yine bu romanda, köye ışık götürmeye çalışan öğretmenin karşısında köy imamı durmaktadır.

6.2.1 Olay Örgüsü

Romanda olaylar, tarihi geçmişe sahip olan Görekli köyünde yaşanır. Bu köy, eski krallıkların yaşamış olduğu bölge üzerine kurulmuştur. Bu nedenle köyün topraklarından eski paralar, çanak çömlekler ve heykeller çıkar. Seyit Ali, Amerikalı arkadaşı Corç'tan edindiği bilgilere göre köyün tarihini şöyle açıklar:

Tarihler yazıyor...Eski Acem yolu, Hint yolu bizim buralardan geçermiş arkadaş. Haritalarda yeri varmış. Krosoz diye bir kralın hazinesi buralarda... (DF 1972: 10).

Köye yüksek bir tepeden bakıldığında, kimisi düz damlı kimisi kararmış kiremitli birbirine girmiş büyüklü küçüklü karmakarışık evler göze çarpar (DF 1972: 9). Okul ise köyün dışında, evlerin arka tarafındadır. Okulun bayrağı çok uzaktan bile fark edilir. Köy meydanındaki caminin kararmış tahtadan minaresi dikkat çeker.

Romanın başında, Seyit Ali, Yirik Habip, Modul Osman ve İbiş'in Ali dağdan odun getirirler. İbiş'in Ali hariç hepsinin hayali köydeki defineyi bulup kısa yoldan zengin olmaktır. Hepsi ellerindeki kazma küreklerle toprağı eşeleyip dururlar. Mevsim sonbahardır. Tüm köy halkı define arama işine oldukça

meraklıdırlar. “Güz geldi mi tüm köylüler eline kazma küreği alıp kırlara gömü aramaya çıkarlar (DF 1972: 37).

Köylülerden define meraklısı olan Seyit Ali, kısa boylu, delidolu birisidir. Bu nedenle köylüler ona Deli Seyit ya da Seyit Efe derler (DF 1972: 5). Köyde define arayanların başında gelen Seyit’in tüm hayali, köyde bulunduğu inandığı Krozos kralının hazinesini herkesten önce bulmaktır. Bunun için önce kendisine defineyi bulmasında yoldaş olacak bir arkadaş arar. Çünkü define bulmak masraflı bir iştir. Seyit Ali, çoluk çocuğunun rızkını unutup, gece gündüz define aramayı kendine iş edinir. Ancak defineyi bulması için kafa dengi bir arkadaş da ihtiyacı vardır (DF 1972: 10). Bu yüzden Seyit Ali niyetini, köylüleri Yarbay dayıya açar ve ondan borç para almaya karar verir. Romanda, “Yarbay Dayı” adlı karakterin gerçek adına yer verilmemiştir. Köylüler, onun askerdeyken yarbay kıyafeti giyerek askerleri kandırdığı hikayelerini çokça dinlediklerinden adını “Yarbay dayı” (DF 1972: 17) koymuşlardır. Eskiden define arama işiyle çokça uğraştığı bilinen Yarbay dayı, köydeki diğer köylülere göre daha rahat bir yaşam sürdürdüğünden köylüler onun define bulduğuna inanırlar. Köylülere eskiden yaşadığı define arama maceralarını anlatan Yarbay dayı, sonunda hiçbir şey bulamadığını söyler. Ama köylüler, “...buldular da milletten sakladılar...” (DF 1972: 20) diyerek ona inanmadıklarını ifade ederler. Yarbay dayı, define arama işini bıraktığını söylese de köyde yaşanan tüm işleri takip eder. Gözü, Seyit Ali’in üzerindedir. Ona sürekli akıl vermeyi ihmal etmez.

Yine Göreklili köylülerden biri olan Yirik Habip, dilinden duasını eksik etmeyen, namazında niyazında olan dinine bağlı bir insandır (DF 1972: 5). Bir gece rüyasında para görünce evine Hızır uğradığını düşünür ve köyde define aramaya başlar (DF 1972: 38). Habip, dinine düşkün olduğundan başlangıçta tekke ve türbeye saygısı olmayan Seyit Ali ile ortak olmak istemez. Ancak içindeki define bulma isteği ağır basınca ortaklığı kabul eder. Seyit Ali’nin isteğiyle, definenin bulunduğu yeri göstereceğine inandıkları gül dalını okumaya başlar. Gül dalını önce okur, üfler sonra da üzerine ayetler yazar (DF 1972: 92). Bu sırada köyü ziyarete, antika alım satım işleriyle uğraşan Amerikalı Corç gelir. Antikacı olan

Corç, taşı toprağı altın olan Görekli köyüne bu yüzden ara sıra uğrar. Ziyaretlerinin sebebi sadece kendi çıkarları içindir. Köylülerin buldukları eski paraları, çanak çömleği değerinin çok düşük fiyatına satın alarak kendi ülkesinde yüksek fiyatlara satmaktadır. Corç, köyde Seyit Ali'in adamıdır. Seyit'e, "Buralarda çok define var. Arayın bulun, benden size istediğiniz kadar para." (DF 1972: 11) diyerek onu yüreklendirir. Corç, saf ve temiz duygularıyla hareket eden köylüleri böylece kaçakçılığa teşvik eder. O gün ise köye, Maviş ninenin bağ kazarken bulduğu heykel başını satın almaya gelmiştir. Seyit Ali ile Corç'un işbirliği yaptıklarından şüphelenen öğretmen, öğrencisinden Corç'un arabasının plakasını gizlice bir yere kaydetmesini ister. Sonra da kaldığı yerden dersine devam eder.

Tarlasında çalışırken eski dönemlere ait paralar bulan Osman Yıldız, Görekli köyünde yaşayan define avcılarının birisidir. Köyde herkes onu Modul Osman (DF 1972: 5) olarak bilir. Defineyi bulmak için Seyit Ali ile anlaşmıştır. Onun da hazineyi bulacağına inancı vardır. Çünkü daha önceden tarlasında eski dönemlere ait paralar bulmuş, kimseye söylemeden bu paraları kasabadaki saatçi Rasim efendiye satmıştır. Emeksiz kazandığı bu para onun define işine daha iyi sarılmasına sebep olmuştur (DF 1972: 56).

Köylülerin birbirlerinden habersiz define arama işleri devam ederken, köydeki genç gelinlerden biri olan Hanife gelinin hastalandığı duyulur. Başta Veli Hoca ve Yirik Habip olmak üzere diğer köylüler ilk çare olarak hastanın sağlığına kavuşması için Ballıbaba türbesine götürülmesini isterler. Ballıbaba türbesi, Kızıltepe'ye giden yolun solundadır. Türbenin küçük bir kubbesi, etrafı taşlarla çevrili geniş bir avlusu vardır. Köylüler, türbeye yakın yerlerdeki bodur ağaçlara rengarenk ipler, yünler ve bez parçaları bağlamışlardır (DF 1972: 9). Ballıbaba türbesi, köylülerin sıklıkla ziyaret ettiği bir mekandır. Hasta olan, bir derdi olan hemen Ballıbaba'ya koşar. Hastalar iyileşmesi için türbeye götürülür. Adaklar kesilir ve hep beraber yenir. Yine Hanife gelin iyileşmesi için oraya götürülecek, adaklar kesilecek ve hep birlikte orada yenilecektir. Hanife gelin de böylece iyileşecektir.

Köylülerin gündelik yaşam uğraşlarını bir kenara bırakarak, kolay yoldan yaşamlarını kazanmak için define peşinde koşmaları İdris öğretmenin hiç hoşuna gitmez. Öğretmen, Seyit'in Corç ile birlikte köyde gizli işler yürüttüğünden şüphelenmektedir. Bu nedenle öğretmen, Seyit'e, define arama işinde hükümetten izin alması gerektiğini sıkça hatırlatır. Seyit ise öğretmenin her işe karıştığını düşünür. Bu nedenle ona kızar.

Seyit Ali, kendi gibi köyde define peşinde koşan Habip'in define arama işinde kendisine ortak olmasını ister (DF 1972: 79). Habip bu teklifi kabul eder. Tarlasında tek başına define arayan Modul Osman'ı gördüklerinde onu da aralarına almak isterler. Modul Osman da bu teklifi kabul edince üçü aralarında bir şirket kurarlar. Bu üç define avcısı, köydeki definenin yerini tespit edebilmek amacıyla Veli hocadan gül dalını okumasını ve dalın üstüne dualar yazmasını isterler. Okunan gül dalı, Kızıltepe'nin eteğini işaret etmektedir. Gece vakti Kızıltepe'nin eteğine define aramaya giden defineciler, okulun yanan ışıklarını görürler ve "...öğretmen bu saatte mutlaka kitap okuyordur..." (DF 1972: 101) derler. Öğretmen de dışarıdan gelen sesleri duymuştur, fakat okul köyün dışında olduğu için korkmuş ve olan biteni anlamak için sabahı beklemenin daha doğru olacağına karar vermiştir. Bir türlü uykusu tutmayınca da köyün yoksul evlerini izlemeye koyulmuştur. Öğretmen köyü izlerken, köylülerin içinde bulundukları yokluk ve yoksulluktan kurtulmalarının çok zor olmadığını ancak köylülerin aydınlanmalarının bazılarının çıkarlarına ters düştüğünden köylülerin cahillik içinde bırakıldıklarını aklından geçirmiştir (DF 1972: 109). Köyde Hanife gelinin ölüm haberi duyulduğunda öğretmen, "...yoksulluğun ve bilgisizliğin kurbanı oldu..." (DF 1972: 115) der. Oysaki öğretmen, onun hemen doktora götürülmesi gerektiğini söylemiştir fakat sözünü dinletememiştir.

Şirket kuran defineciler, define aramaya büyük bir kayanın altını kazarak devam ederler. Tam o sırada bir kaza yaşanır ve o büyük kütleli kaya, Modul Osman'ın ayağına düşer. Osman, ayağından kötü şekilde yaralanır. Köylüler yine onun iyileşmesi için türbeye götürülmesini isteyince öğretmen, onun hemen doktora götürülmesi gerektiğini söyler. Modul Osman, gecikmeli de olsa hastaneye

götürülür. Modul Osman'ın başına gelen bu kazayı duyan jandarmalar, köylülerin define bulduklarını düşünerek evleri tek tek aramaya başlarlar. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra köyde, hastaneye geç gönderilen Modul Osman'ın bacağına kesildiği haberi duyulur.

Bir gece Görekli köyüne iki yabancı gelir. Yabancılar, Seyit Ali'nin evini bulurlar ve ona Ballıbaba türbesinin altında define olduğunu söylerler. Seyit Ali, işin ucunda define olduğunu öğrenince türbeyi kazmayı bile kabul eder. Hep birlikte türbeye giderler. Seyit Ali, tüm gücüyle toprağı kazar, türbenin altını üstüne getirir fakat aradığı defineyi bulamaz. Yabancılar define bulunmayınca köyden ayrılırlar. Seyit Ali de yaptığından utanarak, türbeyi dağıttığını kimseye söyleyemez.

Modul Osman'ın bacağına kesilmesine sebep olan kazayı unutan Seyit Ali ve Yirik Habip, define arama işine Derindere'deki mağarada devam etmeye karar verirler. Derindere mağarasının dehşet verici bir görünüşü vardır. Mağara, girintili çıkıntılı sert, granit taşlarıyla örtülüdür. Uzun yıllardır bu mağarada bir ejderhanın yaşadığı söylentisini dolaşmaktadır. Buna rağmen ikili, defineyi bulma pahasına dehşet verici görünümde olan bu mağaraya girerler. Ancak elleri boş ve perişan şekilde evlerine geri dönerler. "İki yanda minare boyu dimdik kayalar vardı. Karanlıkta korkunçtu oralar. Çağlayan suların sesi ortalığı doldurmuştu. Bir kuyunun dibindeymiş gibiydiler." (DF 1972: 182).

Görekli köyünde görev yapmakta olan öğretmenin, köylülerin define aramaya devam etmelerini engelleyememesi onu çaresiz duruma düşürmektedir. Öğretmen, köye teftişe gelen müfettiş Kadir beyden, köylülerin farkında olmadan işledikleri suçlardan onları kurtarmanın yollarının neler olduğunu öğrenmek ister. Öğretmen, Modul Osman'ın başına gelen olaydan sonra da köylülerin hala akıllanmadıklarından, köye gelen Amerikalı Corç'un da köylüleri define aramaya teşvik ettiğinden söz eder. Müfettiş, Amerikalıların bu yollarla ülkemizin mallarına ortak olmaya çalıştıklarını, köylülerin yoksulluk ve bilgisizliklerinden dolayı define aramaya yöneldiklerini anlatır (DF 1972: 220). Müfettiş, köylülerin

kolay yoldan para kazanma hırsları ve çıkarıcı düşüncelerinden ancak eğitim yoluyla kurtulabileceklerini vurgular. Müfettişe göre definecilik, sömürünün Görekli köyüne yansımış şeklidir (DF 1972: 222). Müfettiş konuşmalarına devam ederek, öğretmenlerin görevinin tüm ulusu doğru davranmaya yöneltmek olduğunu belirtir. Bunun için de öğretmenlerin çok okuması gerektiğini vurgulayan müfettiş, köy sorunlarını derinlemesine incelemenin ve bu sorunlara çözüm yolları bulmanın öğretmenlerin diğer görevleri arasında olduğunu ifade eder. Öğretmenin müfettişle olan konuşmalarına katılan muhtar, köylülere definecilikten kurtarma yolunun jandarmaların elinden dayakla geçtiğini söyler. Müfettiş ise muhtara, söylediklerine katılmadığını, doğru olanın köylülere yaptıklarının yanlış olduğunu güzelce anlatmanın, onları doğru olana inandırmanın ve onları eğitmenin gerekli ve işe yarar olduğunu anlatır (DF 1972: 224).

Aradığı defineye bir türlü ulaşamayan Seyit Ali, Derindere mağarasından zar zor çıkan Habip'in yerine kendine ortak olarak Rüstem'i seçer. İkisi birlikte köyün yukarı tarafındaki dereye yakın alanı kazmaya karar verirler. Kazı yaparken karşılına bir oda açılır ve her ikisi de gördükleri karşısında şaşkına dönerler. Bu odada çeşitli madeni eşyalar, heykeller, tepsiler saklıdır. İki ortak gizlice odadan çıkardıkları antika eşyaların bir kısmını yanlarına alır, bir kısmını da çeşitli yerlere saklarlar (DF 1972: 249). Seyit Ali sonunda hayaline kavuşmuş ve köydeki gömüyü bulmuştur. Seyit Ali, Rüstem ile birlikte buldukları defineyi satmaya Ankara'ya giderler. Definenin bulunduğunu duyan Yarbay dayı, onları bu yolculukta yalnız bırakmaz. Diğer köylüler de bulunan definenin yerini aramaya başlarlar. Sonunda muhtar ve Habip definenin çıktığı yer altındaki odayı bulurlar. Onları takip eden İbiş'in Ali de odaya girmek isteyince muhtar, Ali'yi korkutup ona bir şaka yapmak ister. Ancak İbiş'in Ali'nin korkudan ağzı yamulur ve gözleri kayar. Bu olaylar, köyde ikinci bir kişinin daha hayatının kararmasına sebep olur.

Ankara'ya buldukları altın heykeli satmak için giden Seyit Ali ve Rüstem kendilerine yardım etmeleri amacıyla Memduh Bey ile görüşürler. Memduh Bey,

bir kuyumcuyla gizlice anlaşır ve onları kandırarak heykelin değerinin yarı parasını kendisi alır. Geri kalan parayı da çek olarak yazıp onların ellerine verir. Parayı almaya bankaya giden Seyit Ali, elindeki çekin asılsız olduğunu öğrenince şaşkına döner (DF 1972: 384). Ne kadar arasalar da Memduh Bey'in izine ulaşamazlar. Elleri boş şekilde köye dönen Seyit Ali, köy meydanında bir bacağı olmayan Modul Osman'ı, diğer tarafta da ağzı gözü eğilmiş olan Ali'yi gördüğünde öğretmene hak verir. ‘‘Keşke Öğretmenin dediğini yapsaydım. Götürüp hükümete teslim etseydim...Otur şimdi rahat ederdim.’’ (DF 1972: 388) diyerek, pişmanlığını dile getirir. Definecilik köye pahalıya mal olmuştur.

6.2.2 Köyde Eğitim Durumu

6.2.2.1 Öğretmen

Romanda, köylünün sorunlara çözüm getirme ve köylüyü uyandırma görevini üstlenmiş olan kişi İdris öğretmendir. Ancak öğretmen sorunların çözümünde mücadeleci bir tavır sergileyememiş, köylüler üzerinde tam etki kuramamıştır.

Apaydın'ın, ‘‘Sarı Traktör’’ adlı romanında öğretmenin adı roman boyunca geçmez ancak yazar bu romanında öğretmenin adına yer vermiştir. Fakat romanda öğretmenin nereli olduğu ya da hangi okul mezunu olduğu hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir. Sadece öğretmenin köyde doğup büyümüş olduğu belirtilmiştir.

İdris öğretmen, köyün sorunlarına çözüm arayan, bunun için emek veren bir eğitimcidir. Öğretmen, köylülerin batıl inançları doğrultusunda körü körüne hareket etmelerini istemez. Bu yüzden onları bilgilendirmeye ve bilinçlendirmeye çalışır. Onların bilgisizliklerinin kurbanı olmalarını istemez. Ancak köylülerden bazıları çalışmadan kazanç sağlamak amacıyla onun sözünü dinlemek istemezler. Romanda, öğretmenin uyarılarını dikkate almayan köylülerin başına kötü olaylar gelir. Bu olaylardan biri Hanife gelinin hayatını kaybetmesidir. Hastalanan Hanife gelinin doktora götürülmesini söyleyen öğretmeni köyde kimse dinlemez.

Köylüler, onun bu hastalığından Ballıbaba türbesinin kurtaracağını söyleyen Veli hafızın sözüne inanırlar. Ancak kötü son gerçekleşir ve Hanife gelin tıbbi müdahale görmediği için ölür. Öğretmen, onun için, "...yoksulluğun ve bilgisizliğin kurbanı oldu..." (DF 1972: 115) der. Öğretmenin, köylüyü batıl inançlara yönlendiren ve Hanife gelinin ölmesine sebep olan Veli hoca ile arası iyi değildir. Oysaki İdris öğretmen köylünün sevdiği, sözüne değer verdiği birisidir (DF 1972: 21). Ancak konu, kısa yoldan zengin olmak olduğunda köylüler onun sözünü dinlemek istemezler. Öğretmen, köylülerin buldukları antika eşyaları hazineye vermeleri konusunda onları sıkça uyarır. Bu nedenle Seyit Ali gibi define peşinde koşan köylüler öğretmenden hoşlanmazlar. Öğretmen, halkı aydınlatma çabasıdadır.

Bir gece Seyit Ali ve arkadaşları define aramak için köyün üst taraflarına doğru yola çıkarlar. Köyün dışında yer alan okulun yanan ışıklarını görürler ve "Öğretmen bu saatte kitap okuyordur." (DF 1972: 101) derler. Romanda geçen bu ifadeden köylülerin, öğretmenin sabah akşam demeden kitap okuduğunu bildikleri bilgisine ulaşabilmekteyiz. Öğretmen dışarıdan gelen sesleri duymuştur fakat o köyden olmadığı için korkarak dışarı çıkıp olan bitene bakamamıştır. Köylülerin yine define işiyle uğraştıklarından şüphelenen öğretmen, olanları anlamak için sabahın aydınlığını beklemeye koyulur. Öğretmen, "Aydınlık kuvvettir. Aydınlık umuttur. Aydınlıkta kötülük gelişemez. İnsanlara aydınlık gerek. Güzel aydınlık, kurtaran aydınlık..." (DF 1972: 107) diyerek, köylülerin cehaletten kurtulup aydınlığa kavuştuklarında, her şeyin çok daha iyi olacağını ifade etmiştir.

İdris öğretmen hem o köylü olmadığından hem de köyde tek başına çalıştığından köy sorunlarının çözümünde istediği kadar cesur davranamaz. Öğretmen yanında, kendisiyle aynı fikirlere sahip, kendine destek olacak bir öğretmenin olmasını ister. Öğretmen, kendi gibi ülkeyi kalkındırmayı amaç edinmiş birkaç öğretmen arkadaşıyla birlikte köylülerin üzerinde daha güçlü bir etki bırakacakları düşünür. Öğretmen köydeki yalnızlığını şu cümleleriyle açıklar:

Burada yabancı köyde yapayalnız. İnsan güçsüz oluyor. İnsan üstüne düşeni yapamıyor. Buraya bir değil, üç öğretmen vermeliler. Aynı anlayışta üç öğretmen...El ele verip çalışmalıyız. Engelleri birlikte göğüslemeliyiz. Köylüye sorunları birlikte anlatmalıyız. O zaman böyle olmam işte. O zaman hiç çekinmem (DF 1972: 107).

İdris öğretmen düşüncelerini çekinmeden uygulamaya dökemediğinden sorunların çözümünde pasif kalmış, küçük hesaplar güderek hayatlarını kazanmaya çalışan köylülerin define maceralarının sonunda hüsrana uğramalarına engel olamamıştır.

Romanda İdris öğretmenin özel yaşamı ile ilgili bilgilere de kısaca değinilmiştir. İdris öğretmen bekardır. Evlenmek için Dereköyü'nde çalışan Suzan öğretmen'e evlenme teklifinde bulunur. Ancak Suzan öğretmen, İdris'in tekifini köylü olduğu için reddeder. İdris öğretmen, Suzan öğretmenin köylü olmasını gerekçe göstermesine tepki göstererek şunları söyler: "Şimdi nerede çalışıyorsun a densiz? Kimin ekmeğini yiyorsun? Hatta şehirde yaşarken kimin ekmeğini yedin?" (DF 1972: 108) diyerek, köyde çalışan bir köy öğretmenin bulduğu konumu sindirememiş olmasını da yadırgar. Öğretmen, bazılarının milletin efendisi olan köylülerin değerini bilmediklerinden dolayı ülkenin bugünkü duruma düştüğünü belirtir.

Öğretmen, okula teftişe gelen müfettişe köyde yaşadığı sıkıntılardan ve içinde bulunduğu yoksunluktan dert yanar. Müfettişe, öğretmenlerin çiçek bitmez kırlarda bal yapmaya çalışan arılar gibi çalıştıklarını anlatır. Köyün kasabaya uzak olmasından dolayı gazete okuyamamaktan, ihtiyaçlarının hiçbirini temin edememekten dert yanar.

Müfettiş de köyde definecilik yapılmasının köylünün bilgisizliğinden ve yoksulluğundan kaynaklığından belirtir.

Öğretmen yokluklar içinde çalışmaktadır. Öğretmenin evini aydınlatacağı gazı, sofrasını donatacak zeytin ekmeği yoktur. Üstü başı perişan haldedir. Her gün kendi başına ütü yapmaktan sıkılmıştır. Öğretmen bu yüzden bakanlıktan hiç eskimeyen, ütüsü bozulmayan kumaşlardan öğretmenlere elbiseler dağıtılmasını

ister. Ancak bilir ki öyle şeyler yapılsa bile kendilerine düşmeyecektir (DF 1972: 109). Öğretmen dertlerinden şair olmayı bile düşünür.

İdris öğretmen, Fakir Baykurt'un romanlarında yer alan öğretmen tiplerini kadar mücadeleci değildir. Köyde yalnız kalmaktan korkar. Göreklili olmaması, köyde yalnız başına çalışması onu daha ürkek hale getirmiştir. Bu nedenlerle düşüncelerini çekinmeden uygulamaya dökemez ve köyde gelişen olaylara çok fazla müdahale edemez. Çoğu zaman çekimser olmak zorunda kalır. Çünkü köyde baskın güç olarak Veli hafız iş başındadır.

6.2.2.2 Öğrenci

Romanda, Görekli köyündeki öğrenci durumu hakkında genel bir bilgiye yer verilmiştir. Okula devam eden öğrencilerin toplam sayısı ve kaçınıcı sınıfa gittikleri bilinmemektedir. Öğrencilerin kaç tanesinin kız kaç tanesinin erkek olduğu da belirtilmemiştir. Bu nedenlerle ailelerin kız çocuklarını okula gönderip göndermeme konusundaki tutumları hakkında bilgi edinememekteyiz.

Romanda bazı öğrenciler okul bahçesinde oyun oynarken, bazıları derin düşüncelere dalmış bir köşede oturmaktadır. Varsıl ailelerin çocukları yoksulları oyunlarına dahil etmeden oyunlarına devam ederler. Bu yüzden erken yaşta öğrenir yoksul çocuklar sınıf ayrımını. Bu ayrım, yoksul çocukların bakışlarından duruşlarına kadar işler.

İdris öğretmen, öğle yemeğini yerken penceresinden dışarıya bakar ve okul bahçesine toplanan öğrencileri gözlemler. Öğretmen şunları söyler: “Oho, gelmişler bile. Kimisi elim sende oynar, kimisi elini koynuna sokmuş düşünür. Bu düşünenler, muhakkak yoksul çocuğu. Öbürleri içlerine almaz onları. Köyde sınıf ayrımı çok erken yaşta başlar. Dört yaşındaki çocuk bile bilir yoksul olduklarını. O yaştaki çocuğun duruna, bakışına işler fukaralık.” (DF 1972: 111).

6.2.2.3 Okul

Köye yüksek bir tepeden bakıldığında büyüklü küçüklü, kırmızı kiremitli evlerin arka tarafındaki köy okulu göze çarpar. Okul köyün arka tarafında, تنها bir yerdedir. İdris öğretmen okulun köydeki konumundan özellikle geceleri tedirgin olur. Öğretmen, “Okul, köyün dışındaydı. İnsan çekiniyordu. Burada adam öldürseler bu saatte, kimsenin ruhu duymazdı.” (DF 1972: 107) diyerek, korkusunu dile getirir.

Okulun önünde öğrencilerin oyun oynadığı bir bahçe vardır. Bahçe duvarla çevrilidir. Uzaktan okula dair dikkat çeken bir ayrıntı ise, Türk bayrağı asılı bayrak direğidir (DF 1972: 10).

Okul beyaz badanalı, uzunca bir binadan oluşmaktadır. Sade ve ayrıntılardan yoksundur. “Kıyıda ak sıvalı uzun okul yapısı vardı.” (DF 1972: 64).

Köyde evinde oturmayıp dışarı çıkan, canı sıkılan ya da bir işi olup dolaşan köylüler okula uğramadan, öğretmene bakmadan edemezler. Bu bir alışkanlık olmuştur sanki köylülerce.

Seyit Ali, define arayacağı ortaklarını bulunca gerine gerine evine doğru giderken okulun önünden geçer. Öğretmeni göremeyince, dersi bittiği için öğretmenin köy içine gittiğini söyler (DF 1972: 12).

Yine Seyit Ali sıkıntıdan köy içinde duramayınca, sigarasını yakıp okula doğru yürür. Bahçede öğrencileri göremeyince, derste olduklarını söyleyerek; “Çocuklar dersten çıkmamıştır, okul bahçesi tenhadır” (DF 1972: 73) der.

Okulun bir kooperatifi vardır (DF 1972: 106). Gece karanlıkta ayak seslerini duyan İdris öğretmen okula hırsızların geleceğini düşünerek korkuya kapılır. İki yıl önce okuldan kooperatif parası çalındığından tekrar aynı şeylerin yaşanacağını zanneder.

Okul binasına birkaç merdivenle çıkılır. İçeri girildiğinde alışkın olunan bir okul kokusu duyulur. Koridor boyunca asılı askılarda öğrencilerin eski püskü giysileriyle, birkaç torba asılıdır (DF 1972: 216).

Okulun küçük bir odası müdür odası olarak ayrılmıştır. Okula teftişe gelen müfettiş öğretmeni görmek için kapısında “müdür” yazan odaya girer. Odada basit bir masa, iki sandalye, köşe derme çatma bir dolap ve duvarda Atatürk’ün camsız ama çerçeveli, hafifçe bir yana eğilmiş fotoğrafı vardır (DF 1972: 216).

Öğretmen sınıfı elinden geldiğince eğitim ve öğretim için donatmıştır. Sınıfın duvarlarını mevsim şeridi, tablolar ve grafikler süsler. Duvarın birinde kara tahta vardır. Öğretmen masasının üzerinde ders defteri ve planları vardır (DF 1972: 217).

İlk kez “Define” romanında bir okula dair bu kadar çok bilgiye yer verilmiştir. Romanda, okuldaki kooperatiftten, müdür odasına; koridordan sınıf düzenlemesine kadar okula ilişkin kısa ve öz bilgiler sunulmuştur. Öğretmen her ne kadar köylünün define arama macerasında etkin rol oynayamasa da okul ve sınıf ortamını olabildiğince düzenli tutmayı başarmıştır. Bu da İdris öğretmenin eğitim ve öğretime verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

6.2.2.4 Öğretim Programı

Romanda, okuldaki öğretim programına ilişkin olarak sadece öğretmenin “Yazı” dersinde uyguladığı öğretim faaliyetlerine kısaca değinilmiştir. Okula teftişe gelen müfettiş Kadri Bey, okulu ziyaret ettiğinde öğretmen son dersi olan “Yazı” dersini işlemektedirler. Öğrenciler sınıf tahtasında yazılan olan bir Atatürk sözünü defterlerine yazmaktadırlar. Öğretmen, müfettişe, “Şey...Pardon, söylemeyi unuttum, yazı dersindeyiz. Atatürk’ün şu sözünü... (Kara tahtayı gösterdi.)” (DF 1972: 216) diyerek, hangi derste olduklarını açıklar. İdris öğretmen, öğrenciler

yazılarını yazarlarken sınıfta sıraların arasında dolaşır ve öğrencilerin yazılarını tek tek kontrol eder.

BÖLÜM 7

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1 Sonuçlar

Köy Enstitüleri bu okulların kuruluşuna çok büyük katkısı olan dönemin İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un deyimiyle “köyün eğitim yoluyla canlandırılması” amacıyla kurulmuşlardır. Kısa sürede Türkiye'nin 21 yerinde açılan bu okullardan yetişen 16 bini aşkın köy öğretmeni, Türkiye'nin kırsal kesimdeki sadece okumaz-yazmazlık sorununun çözümünde değil köyün topyekün kalkındırılmasına yönelik olarak çok önemli yararlılıklar göstermişlerdir.

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler, eğitim dışındaki diğer alanlarda da başarılı çalışmalar yapmışlardır. Bu başarılı öğretmenlerden bazıları yazdıkları edebi türdeki eserlerle Türkiye'nin köy gerçeğini tüm yalınlığı ve olumsuzluğuyla kamuoyunun gündemine taşımayı başarmışlardır. Bu süreci İvriz Köy Enstitüsü mezunu olan Mahmut MAKAL yazdığı “Bizim Köy” adlı eseriyle başlatmış, onu daha sonra Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Dursun Akçam, Mehmet Başaran, Ümit Kaftancıoğlu, Mehmet Başaran, Osman Şahin, Selahattin Şimşek vb. izlemişlerdir.

Köyde doğmuş ve büyümüş yazarlarımız içinden çıktıkları köyün acı ama gerçek sorunlarını kendi toplumsal, kültürel ve siyasal dünya görüşlerinin süzgecinden geçirerek eserlerinde yorumlamışlardır. Yazarlar eserlerinde köydeki eğitim sorununu ortaya koyarlarken, köyü kalkındıran, köye ışık götüren kişilerin başında gelen öğretmen, eğitimci ve ücretli/vekil öğretmen karakterlerine büyük roller vermişlerdir.

Eserlerde öğretmenler çoğu zaman akılcılığı ve bilimselliği savunan eğitim neferleri olmuşlardır. Bu nedenle de daha çok kendi çıkarlarını düşünen köy imamına, köy ağasına, kurs hocasına veya beylere karşı tavır sergilemişlerdir. Bazen de öğretmenler, bürokratik yapının birer temsilcisi olan muhtar, vali ya da kaymakam ile karşı karşıya gelmişlerdir. Mahmut Makal'ın "Köye Gidenler" adlı romanındaki Ahmet ve Sefer öğretmen karakterleri köyde yürütülen eğitim-öğretim işlerini denetlemek amacıyla köye gelen, ancak okuldaki öğretim faaliyetlerinden daha çok öğretmenlerin dini bilgilerini yoklayan müfettiş ile çatışma içine girmişlerdir. Köye gelen vali ve kaymakam ile de karşı karşıya gelen Ahmet öğretmen çoğu Köy Enstitüsü mezunu öğretmenin yaşadığı hazin sonu yaşayarak öğretmenlik görevinden uzaklaştırılmıştır.

Fakir Baykurt'un romanlarında yer alan ağaya, beye, valiye, paşaya boyun eğmeyen, idealist, mücadeleci ruha sahip, her zaman haklının yanında olan, gerçekliğin ve bilimselliğin temsilcisi, zorluklar karşısında yılmayan ve yıkılmayan öğretmen karakterlerine sıkça rastlamaktayız. Yazarın "Onuncu Köy" romanındaki Demirci Ustası-Dela öğretmen, "Amerikan Sargısı" romanındaki Cemal ve Tülay öğretmenler, "Köygöçüren" romanındaki Sefer öğretmen, "Keklik" romanındaki Haluk öğretmen ve "Kaplumbağalar" romanındaki Rıza eğitimci bu özelliklere sahip birer öğretmendirler. Bu özellikleri dolayısıyla köyde birçok olumsuzlukla karşılaşan öğretmenlerden bazıları köylüleri bilinçlendirdikleri ve köyü kalkındırmaya çalıştıkları gerekçesiyle görev yaptıkları köylerden başka köylere istek dışı görevlendirilirler. Demirci Ustası-Dela öğretmen, Cemal öğretmen, Sefer ve Haluk öğretmen bu öğretmenler arasındadırlar. Ancak öğretmenler mesleklerinden ayrılma pahasına da olsa karşılaştıkları bu olumsuz durumdan asla yılmazlar ve gittikleri yeni köylerde köylüleri aydınlatmaya devam ederler. Fakir Baykurt'un bir romanına ismini verdiği gibi öğretmenlerin çoğunun gidecekleri "onuncu köy" hep vardır. Çünkü öğretmenlerin idealleri hep aynıdır: Köyleri aydınlatmak.

Fakir Baykurt köy konulu romanlarında her zaman olumlu öğretmen karakterlerine yer vermemiş bazı romanlarında da ülkenin eğitim sisteminin

olumsuzluklarını okuyucuya sunan olumsuz öğretmen karakterlerine yer vermiştir. Yazarın “Amerikan Sargısı” romanındaki Amerikalılar tarafından geçici süreliğine köye ücretli öğretmen olarak görevlendirilmiş Ertan öğretmen bu karakterlerden birisidir. Çünkü Ertan öğretmen okulda derslere girmek yerine köyde zamanının çoğunu maden arayarak geçirir. Öğretmen olmak için gerekli okulları bitirmemiştir bile. Aynı romanda yer alan Nurten öğretmen de köyde çalışmayı istemediği için sürekli rapor alarak okula devam etmez. İlçe merkezindeki bir okula gitmenin yollarını arar. Yine yazarın “Tırpan” adlı romanındaki Hüseyin öğretmen, on sekiz on dokuz yaşlarında lise üçten iki yıldır takıntılı olan bir öğrencidir (TP 1970: 253). Amacı liseyi bitirip öğretmen olmak değildir zaten.

Talip Apaydın’ın romanlarında yer verdiği öğretmen karakterleri de olumlu özelliklere sahiptirler. Yazarın “Sarı Traktör” romanındaki ismi verilmeyen öğretmen, 1950’li yıllarda makineleşmenin tarlalara girdiği dönemde eski öğrencisi olan Arif’i traktör alma konusunda yüreklendirir. Yeniliğe açık ve giyim kuşamıyla köylüye örnek olmaya çalışan öğretmen bu konuda başarılıdır. Yazarın “Define” adlı romanındaki İdris öğretmen karakteri ise köylülerin kolay yoldan para kazanmak için tüm günlük uğraşlarını bırakıp define peşine düşmelerine karşı çıkar. Onları bu konuda bilinçlendirmeye çalışır. Ancak İdris öğretmen hem o köylü olmadığından hem de yanında aynı amaca sahip öğretmen arkadaşları olmadığından köydeki olaylara müdahale etme konusunda çekinceler yaşar.

7.2 Öneriler

Üzerinde araştırma yürütülen yazarların romanlarında açıkça gösterildiği gibi devletin, kırsal yerleşim yerlerinde eğitim alanındaki sorumluluklarını olması gereken biçimde yerine getirebilmesi için köy ve köy hayatını iyi bilen nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesine büyük gereksinim vardır. İdealist, yenilikçi, çağdaş, demokrat, mücadeleci ruha sahip, zorluklar karşısında yılmayan, her zaman haklının yanında olan, kendi haklarının da savunucusu olacak olan öğretmenlerin

köyü ve köylüyü iyi tanımaları, köyün sorunlarını iyi analiz etmeleri ve analizleri sonucunda saptadıkları sorunların çözümünde aktif rol oynamaları gerekmektedir.

Günümüzde halen köy-kent ayrımı gözetmeksizin Türkiye’de ilköğretim kademesinin gereksinimi olan öğretmenleri Eğitim Fakülteleri yetiştirmektedir. Eğitim Fakültelerinde ilköğretim kademesine yönelik öğretmen yetiştiren programların (başta sınıf öğretmenliği olmak üzere, Fen ve Teknoloji Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği, Güzel Sanatlar Öğretmenliği (Resim-Müzik) Beden Eğitimi Öğretmenliği vb.) öğretim programlarında, öğrencilerin kırsal yerleşim yörelerinde de görev yapabilecekleri gerçeği göz önünde bulundurularak gerekli düzenlemelerin yapılması önemlidir. Şu anda sadece Sınıf Öğretmenliği Programlarında okuyan öğrencilerin kırsal yerleşim yörelerinde görev yapabilecekleri düşünülerek “Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim” gibi tek bir ders okutulmaktadır. Oysa tüm programlarda onların köyün sosyo-kültürel yapısını tanımlarına olanak verecek, köyün yaşam koşullarına uyumlarını kolaylaştıracak kuramsal ve uygulamalı derslere yer verilmesinin tarafımızdan uygun olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bu alanda akademik düzeyde yeni çalışmaların yapılmasına ihtiyaç vardır.

Eğitim Fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının sadece kendi öğretmenlik alanlarıyla ilgili değil, ülke ve dünya sorunları karşısında da daha bilinçli bireyler durumuna gelmeleri amacıyla öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda kendilerini her yönden geliştirebilmeleri için onlara her türlü olanağın sağlanması gerekmektedir. O zaman Eğitim Fakülteleri sadece yetiştirdikleri öğretmenlerle değil ülkenin bütün alanlarında (bilim, sanat, edebiyat, siyaset, ekonomi, tarih vb.) ileride çok başarılı görevler yerine getirebilecek nitelikli insangücünü yetiştirmiş olacaktır.

Öğretmenlik mesleğinin gerektirmiş olduğu bilgi ve becerilerle beraber ülke ve dünya sorunlarını da kendi perspektiflerinden inceleme ve değerlendirme yetisine

sahip olan Eğitim Fakóltesi öğrencilerinin okuma-araştırma ve bu yolla elde ettikleri bilgileri özgürce tartışarak yazıya dökmelelerini sağlamak amacıyla onlara fırsatlar sunulmalıdır. Böylece son derece sınırlı olanaklar içinde eğitim gördükten sonra bilim ve sanat alanında yüzlerce başarılı insan yetiştiren Köy Enstitülerinin yerini günümüzde Eğitim Fakólterleri; çok değerli yazarlarımızın yerlerini de öğretmen adayları kolaylıkla alabileceklerdir. Böylelikle Eğitim Fakólterleri çok daha büyük başarılarla imza atan birer öğretmen yetiştiren kurum olabilecektir.

Bu araştırma, Köy Enstitüsü mezunu yazarlar arasından sadece üç yazarın eserleri üzerinde yürütölmüştür. Bundan sonra başka araştırmacılar tarafından bu çalışmanın yöntemini kullanarak ya da yeni bir yöntem geliştirerek Köy Enstitüsü mezunu diğer yazarların roman ya da diğer yazınsal türdeki eserlerinin eğitim yönünden incelenip değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünölmektedir.

KAYNAKÇA

Akyüz, Yahya. 2001. **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 2001'e)**. İstanbul: Alfa Yayınları.

_____. 1994. **Türk Eğitim Tarihi**. İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.

_____. 1978. **Türkiye’de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri 1849–1940**. Ankara.

Altaş, Seyithan. 2000. “Eğitim Yoluyla Toplum Kalkınmasında Köy Enstitüleri”. **Yaşam Dergisi**. Bahar-Yaz.

Altunya, Niyazi. 2005. **Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış**. İstanbul: Kelebek Matbaası.

_____. 2002. **Köy Enstitüsü Sisteminin Düşünsel Temelleri**. Ankara: Uygun Basım.

_____. 1990. “Köy Enstitülerinin Tarihçesi”. **Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri**. Eğit-Der Yayınları, 2.

Apaydın, Talip. 1993. **Sarı Traktör**. İstanbul: Başak Yayınları.

_____. 1972. **Define**. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Arayıcı, Ali. 1999. **Kemalist Dönem Türkiye’sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri**. İstanbul: Ceylan Yayınları.

Arslan, Barış. 2006. “Cumhuriyet Dönemi Eğitiminde Köy Eğitimcileri Projesi”. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Atatürk Araştırma Merkezi. 1999. **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**. Ankara.

Ataünal, Aydoğan. 1997. **Türkiye'de İlkokul Öğretmeni Sorunu (1923-1994)**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Aydoğan, Mustafa. 2006. **Köy Eğitim Sistemi Köy Enstitüleri**. Ankara: Aydan Yayıncılık.

Bakkal İşcel, Bilge. 1999. Türkiye'de Köy Enstitüleri (Kuruluşu, Kapanışı ve Faaliyetleri). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Başar, Erdoğan. 2004. **Milli Eğitim Bakanlarının Eğitim Faaliyetleri (1920-1960)**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Başaran, Mehmet. 2003. **Özgürleşme Eylemi: Köy Enstitüleri**. İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.

Baykurt, Fakir. 2007. **Onuncu Köy**. İstanbul: Literatür Yayınevi.

_____. 2004. **Kaplumbağalar**. İstanbul: Adam Yayınevi.

_____. 1999. **Özyaşam 3, Kavacık Köyünün Öğretmeni**. Papirüs Yayınevi.

_____. 1998. **Özyaşam 1, Özüm Çocuktur**. Papirüs Yayınevi.

_____. 1980. **Keklik**. İstanbul: Remzi Kitapevi.

_____. 1974. **Köygöçüren**. İstanbul: Remzi Kitapevi.

_____. 1971. **Köy Enstitülerinde İçtenlik**. Cumhuriyet.

_____. 1970. **Tırpan**. İstanbul: Remzi Kitapevi.

_____. 1969. **Amerikan Sargısı**. İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Bayrak, Mehmet. 1978. **Köy Enstitülü Yazarlar, Ozanlar**. Ankara: TÖB-DER Yayınları.

Bayram, Feridun. 1999. **Eğitmenler “Öğrenmeyi Öğretme Ustaları”**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Binbaşıoğlu, Cavit. 1993. **Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri Tarihsel Bir Çerçeve**. İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları.

_____. 1999. “Cumhuriyet Döneminin Başında Halkçılık ve Köycülük Hareketleri ile Köy Enstitülerinin Kuruluşu”. **Çağdaş Eğitim Dergisi**. Nisan.

Boybeyi, Songül. 2002. “1946-1950 Arası Siyasal Hayatta ve Basında Köy Enstitüleri (Vatan, Ulus, Cumhuriyet Gazetelerinde)”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Cicioğlu, Hasan. 1985. **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Çağlar, Yücel. 1986. **Köy, Köylülük ve Türkiye’de Köy Kalkınması Sorunu**. Ankara: T.Z.D. Yayınları.

Çıkar, Mustafa. 1997. **Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Demirtaş, Abdullah. 1993. **Çağdaş Eğitim ve Köy Enstitüleri**. İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları.

Dilber, B. 2000. ‘‘Özlemle Anıyoruz’’. **Öğretmen Dünyası**. 244,14.

Dündar, Ali. 2000. ‘‘Fakir 71 Yaşında’’. **Türk Dili Dergisi**. 78, 3.

Dewey, John. 1939. **Türkiye Maarifi Hakkında Rapor**. İstanbul: Maarif Vekilliği Yayınları.

Erçelebi, Hasan. 1993. **Köy Enstitülerinin Çağdaş Eğitim Yönetimine Katkıları**. İzmir: Dikili Belediyesi Kültür Yayınları.

Ertürk, Selahattin. 1975. **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Evren, Nazif. 1998. **Köy Enstitüleri Neydi, Ne Değildi**. Ankara: Güldiken Yayınları.

Forster, N. 1995. **The Analysis Of Company Documentation. Qualitative Methods In Organizational Research**. London: A Practical Guide.

Gedikoğlu, Şevket. 1990. ‘‘Köy Enstitülerinde Öğretmen’’. **Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri**. Eğitim- Der Yayınları, 2.

_____. 1971. **Evreleri ve Getirdikleri Yankılarıyla Köy Enstitüleri**. Ankara: İş Matbaacılık.

_____. 1949. **Niçin Eğitim Kursları ve Köy Enstitüleri**. Ankara: İdeal Matbaası.

Gülcan, Murat vd. 2003. **Türkiye’de İlköğretim (Dünü, Bugünü, Yarını)**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kaplan, Mevlüt. 2002. **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Karabela (Şermet), Sevim. 2007. ‘‘Fakir Baykurt’un Hayatı ve Romanları Üzerine Bir İnceleme’’. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Kaya, Yalçın. 2001. **Bozkırdan Doğan Uygarlık Köy Enstitüleri ‘‘Antigoneden Mızraklı İlmihale’’**. İstanbul: Tıglat Matbaacılık.

Kirby, Fay. 2000. **Türkiye’de Köy Enstitüleri**. Çev. İMECE Dergisi. Ankara: Güldiken Yayınları.

Koçer, Hasan Ali. 1983. ‘‘İlkokul Öğretmeninin Yetiştirilmesi (1923-1980)’’. **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 571-593.

_____. 1967. **Türkiye’de Öğretmen Yetiştirme Problemi (1848-1967)**. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası.

Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar. 2000. 1.

Köy Enstitüleri Öğretim Programı. 1943. Ankara: Maarif Matbaası.

_____. 1947. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

‘‘Köy Kanunu’’. **Resmi Gazete**. 1924. Sayı: 68. Cilt: 5, 336.

Köy Öğretmenleri İle Haberleşme ve Yardımlaşma Derneği. 1973. **Cumhuriyetin Türk Köyü’ne Getirdikleri**. İstanbul.

Kuruç, Bilsay. 2001. **Kemalist Ekonomiden Kesitler. Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm**. İletişim Yayınları: İstanbul.

Maarif Vekaleti Dergisi. 1937.

Makal, Mahmut. 2008. **Bizim Köy**. İstanbul: Literatür Yayınevi.

_____. 1959. **Köye Gidenler**. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitapevi.

_____. 1979. **Köy Enstitüleri ve Ötesi**. İstanbul: Çağdaş Yayınları.

Menekşe, Nedim. 2005. **Köy Enstitüleri Gerçeği**. İzmir: Aday Basım.

Mutluay, Rauf. 1973. **50 Yılım Türk Edebiyatı**. İstanbul.

Oğuzkan, A. F. 1990. **İ. Hakkı Tonguç Yaşamı ve Hizmetleri**. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Ozankaya, Özer. 1980. **Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**. T.D.K. Yayınları: Ankara.

Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı. 1953. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Özalp, Reşat, Aydoğan Ataüenal. 1977. **Türk Milli Eğitim Sisteminde Düzenleme Teşkilatı (Talim ve Terbiye Kurulu-Milli Eğitim Şurası)**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Özel, Mehmet. 1997. **Köy Enstitüleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özgen, Bekir. 1991. **Köy Enstitülerinde Uygulanan Eğitim-Öğretim İlke ve Yöntemleri**. İzmir.

Öztürk, Cemil. 1996. **Türkiye’de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları.

_____. 1998. **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öztürk, İbrahim. 1961. **“Köy Enstitülerinin Verimi”, Tonguç’a Kitap**. İstanbul: Ekin Basımevi.

Pazar, Meral. 2001. **Demokratik Eğitimde Bir Anıt Kurum: Köy Enstitüleri**. Ankara: Güldiken Yayınları.

Semerci, Bekir. 1989. **Türkiye’de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri**. İstanbul: Özgür Yayınları.

Şahhüseyinoğlu, H. Nedim. 1994. **Köylünün Güneşi**. Ankara: Prospero Yayınları.

Şeker, Aziz. 2010. “Toplumsal Değişme Açısından Köy Enstitüleri ve Ulu Bir Çınar Mahmut Makal ile Bir Söyleşi” **Kuruluşunun 70. Yılında Bir Toplumsal Değişim Projesi Olarak Köy Enstitüleri Sempozyumu 14-17 Nisan 2010 Kastamonu: Gölköy Köy Enstitülüler Vakfı vd. Yayınlar**.

Şeren, Mehmet. 1982. “Türkiye’de Köye Öğretmen Yetiştirme. Köy Enstitüleri Sistemi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. A.Ü. Eğitim Fakültesi.

Tonguç, Engin. 2007. **Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç (Yaşamı, Öğretisi, Eylemi)**. İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitüleri Derneği Yayınları.

Tonguç, İsmail Hakkı. 1947. **Canlandırılacak Köy**. İstanbul: Güven Matbaası.

_____.1939. **Canlandırılacak Köy**. İstanbul: Remzi Kitabevi.
Türk Dil Kurumu. 2005. Ankara.

Türk Dil Kurumu. 2005. **Türk Dil Kurumu Sözlüğü**. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkoğlu, Pakize. 1997. **Tonguç ve Enstitüleri**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Uyar, Bahattin. 2000. **Tonguç’un Eğitimcileri**. Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları.

Yanardağ, M. Fatih. 2005. “Fakir Baykurt’un Hikaye ve Romanlarının Tema ve Yapısı Üzerine Bir İnceleme”. Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.

Yıldırım, Ali, Hasan Şimşek. 2006. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yücel, Hasan Ali. 1994. **Türkiye’de Orta Öğretim**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

“<http://www.egitim.aku.edu.tr/oguzkan.htm>” (15.05.2010)

“<http://tr.wikipedia.org/wiki/Prometheus>” (3.06.2010)